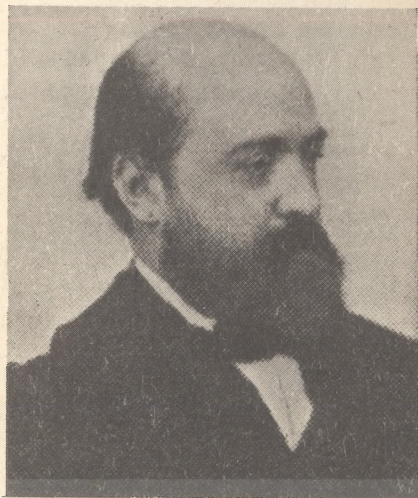

henri murger

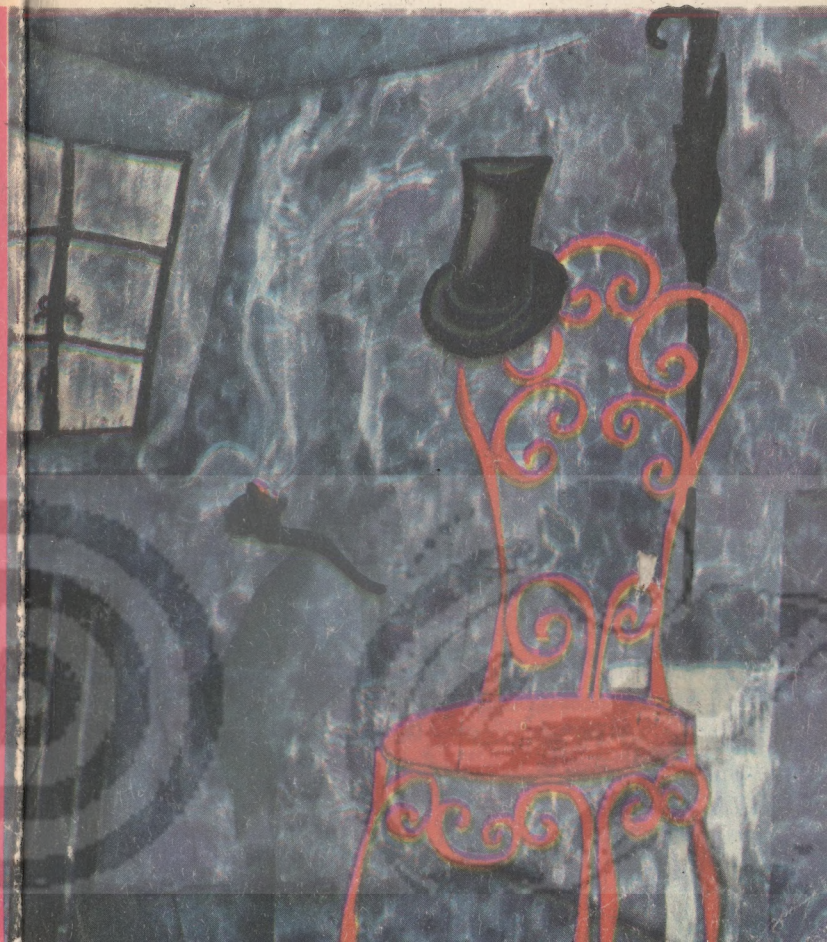
702

henri murger
scene din viața
de boem

henri murger

Apărute mai întâi în foileton, iar apoi în volum, în 1849, *Scenele din viața de boem* se înscriu ca una dintre cele mai cunoscute și mai răspândite scrieri ale lui Henri Murger. Succesul lor a crescut și mai mult o dată cu dramatizarea făcută în 1851 de către autor, în colaborare cu Théodore Barrière, și îndeosebi după ce au inspirat nemuritoarea operă a lui Puccini, *Boema*. Din acest moment *Scenele din viața de boem* intră definitiv în conștiința cititorilor ca una dintre cele mai frumoase și mai inspirate pagini din literatura consacrată tinereții și artelor.

editura minerva

Lei 5

Ilustrația copertei : *Astrid Schmidt*

henri murger

**scene din viața
de boem**

ROMAN

TRADUCERE DE I. PELTZ
PREFĂȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC
DE H. ZALIS

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1972
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

*Pentru versiunea românească
toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (B.P.T.).*

HENRI MURGER
Scènes de la vie de bohème
Bibliothèque Larousse, Paris, f.a.

PREFAȚA

La jumătatea veacului trecut, literatura franceză oferă un spectacol de mare strălucire și diversitate. Nume ca Balzac, Hugo, Flaubert, Sainte-Beuve, Vigny, Baudelaire aparțin acestui moment. Mai înainte, în primele decenii, ca premergători ai celor citați, câștigaseră notorietate Chateaubriand, Merimée, Lamartine, B. Constant, Musset, Stendhal. Contemporanii atîtor prestigioase personalități asistă la crepusculul romantismului, trăiesc bătălia pentru realism.

Tranziția de la o etapă la alta nu are caracterul unei delimitări dramatice. O slujesc, în acord cu impulsurile propriului temperament, mari artiști, care sînt pe rînd sau simultan evocatori și analiști, pictori de moravuri și visători impenitenți.

Prin amploarea construcției epice, Balzac sporește autoritatea realismului. Dar rămîne un romantic prin vastitatea proiectelor urzite, prin hiperbola caracterologică. Sainte-Beuve este și el un exemplu edificator. Ca prozator dă romanul *Volupté* (1834) în care se amestecă studiul stărilor de spirit morbide cu o mare putere de iluzionare. În fine, Stendhal, un artist al imaginativului psihologic, observator riguros și concomitent, un pasionat al viziunilor subiective.

Complexitatea, iată semnul particular pe care îl pune în evidență cumpăna secolului al XIX-lea. Și totuși, fără a-i infirma reala aderență la faptul literar, apar acum, printre alții „monștri sacri“, și scriitori de factură simplă, care nu intră în disputele pentru supremație, care nu trezesc nici controverse și nici suspiciuni. Henri Murger este unul dintre aceștia.

În clipa în care polemicile estetice s-au încins pînă la incandescență, sentimentul general fiind de criză ce se cere rezolvată tranșant, Murger, ca și Alphonse Daudet puțin mai tîrziu, nu arată apetit teoretic, ambiții inovatoare. Nu are nici resurse pentru așa ceva. Într-o pleiadă ilustră, este un creator cu al cărui concurs capătă culoare tabloul unei generații literare. Nu vom învăța din paginile lui Murger care sînt mobilurile actelor publice și nici nu vom vedea manifestîndu-se în cuprinsul lor voința de putere, drama iluziei bovarice, ravagiile pasiunii erotice. Henri Murger place și azi fiindcă este un povestitor care înseninează frunțile cu umorul său firesc și cald. Sensibil la micile cochetării sentimentale, relatate cu talentul fără riduri al omeniei și tandreței, Murger dă impresia *trăitului*, a participării directe la acțiune. Este un creator care se consacră formelor comunicării simpatetice. Și, precum Stendhal descoperise în studiul energiei pîrghia potrivită pentru a pătrunde în „les secrets des âmes“, Murger investește în aventura iubirii ca joc al erosului toate speranțele sale de scriitor. Ca o consecință imediată, personajele lui vor fi în marea lor majoritate tineri și tinere setoase de viață, de fericire, de sinceră și frenetică întrajutorare. Desigur, problematica acestui tineret s-a modificat radical pînă în zilele noastre, însă s-a păstrat interesul față de pitorescul expresiv al unui fel de viață care se amuză să sfideze convențiile burgheze și să trăiască slobod, fără ipocrizie, dispoziții sufletești față de care

vom arăta mereu o diferențiată înțelegere. O înțelegere ce nu exclude judecata lucidă a cauzelor și efectelor provocate de condiția de trai a tinerilor intelectuali, condamnați sub Restaurație și mai apoi de structurile feudale să șomeze sau să accepte proletarizarea. Acest tineret se arată un autentic rezervor de forțe și nu e greșit să vedem în savuroasa prospețime a *Scenelor din viața de boem* reflexul vitalității tineretii, al generozității și setei ei de afirmare.

Divergența dintre adepții platformei favorabile culorii și sentimentului și partizanii analizei stricte a raporturilor dintre individ și societate și dintre individ și eul său (cu toate ulterioarele implicații freudiene, naturaliste, existențiale etc.) își află originea în bătălia declanșată după 1850 pentru noi abordări estetice. Purtătorii ei cei mai activi sînt, inițial, Champfleury, Murger și Courbet. În ceea ce îl privește, Murger face teoria preferințelor sale numai în articole. El scrie și cărți și prin aceasta își face mai bine cunoscută poziția. Iar aceasta este de partea boemei. În fond, boema este o categorie socială și morală descoperită mai înainte, iar despre caracteristicile ei Jules Janin a observat încă din 1835 că se revendică fie din indolență, fie dintr-un protest. Murger a selectat „boemii” săi din familia celor care vor să protesteze și care trăiesc *altfel* decît restul lumii, poate bizar, excentric, poate chiar dureros, fiindcă vor să respire alt aer decît cel stătut al Franței mercantile, și care prin insolitul modului lor de viață înfrumusețază o existență amenințată de platitudine și minciună. Cei care trăiesc după tabla lor de valori vor să detroneze apucăturile prozaice ale părinților și vecinilor și să înlocuiască insipida și prozaica derulare a cotidianului cu aventura adevărului spre lumină. Boemii lui Murger

sînt, în felul lor inoperant și naiv, niște revoltați agasați de materia ternă și vulgară care îi asaltează, deslușind în gestul lor iconoclast fermentul unor posibile prefaceri. Pierre Martino¹ omite să ne spună ce-au devenit. Era și greu, pentru că toată „bătălia“ lor are într-însa ceva livresc, de cabinet. Numai comunarii vor cădea pe baricade.

Nu este însă mai puțin adevărat că boemii lui Murger sînt apariții simpatice, expansive, din a căror fibră romantică sociologii nu vor întîrzia să le recunoască descendenții. Și dacă este îndreptățită susținerea lui Jean Reymond : „La littérature est la science du coeur“² („Literatura este știința inimii“), nu încapă îndoială că Henri Murger i-a adus prin creația sa o confirmare la fel de apreciabilă, pe cît se arată a fi cea a lui George Sand și Daudet în planul literaturii sentimentale sau a lui Gérard de Nerval în cel al boemei galante.

Accepția pe care o dă Murger boemei (mărturisită în prefața *Scenelor* sale) nu are în vedere fenomenul de clasării individului. Boemii lui Henri Murger cîntă dragostea, setea de libertate, întrunindu-se la cafeneaua Momus din Rue des Prêtres-Saint-Germain-l'Auxerrois. Aici își împărtășesc iluziile și își încurajează orgoliile Privat d'Anglemon, Alfred Delavau, Champfleury, Auguste Vitu, Arsène Houssaye. Nemulțumiți de condiția lor în societate, care îi minimizează, artiștii boemi acceptă privațiunile, dar refuză să se prostitueze.

Nu fac servicii oficialităților, nu primesc stipendiile lor. Suportă cu răbdare dar nu și cu resemnare foamea, frigul, sărăcia. Speră să descopere calea spre succes prin

¹ Vezi *Histoire de la littérature française*, vol. II, Paris, Librairie Larousse, 1924, p. 268.

² În *La littérature et le réel*, Paris, Albin Michel, 1965, p. 16.

ei înșiși, fără vreun compromis vinovat cu principiile în care cred și pe care le cultivă.

Murger i-a cunoscut îndeaproape, fiind unul de-al lor. Încă de prin 1842, în cercul săptămînalului *L'Artiste* și din 1847 la *Corsarul*, Murger publică versuri care le cîntă isprăvile. El însuși trece prin momente tipice traiului dezordonat, fără venituri fixe, la discreția vreunui editor amabil sau a hazardului. Murger este pe rînd corector și agent de publicitate, redactor la o revistă de mode și raportor pentru chestiunile culturale la consulatul rus din Paris. Oarecare înlesnire financiară nu cunoaște decît după 1848, cînd *Scene din viața de boem* se bucură de un mare succes de librărie. Din 1850 Buloz îl solicită pentru *Révue des deux mondes*, recomandîndu-i să aibă în vedere în colaborările sale lumea bună... La care Murger replică: „De ce vă mai numiți atunci revistă a celor două lumi?”

Poet, publicist, povestitor, romancier, Henri Murger este un artist romantic cu o sensibilitate modelată de propria-i existență petrecută în lipsuri, dar nu lipsită de înseninări, clipe de voieșie și amăgiri. Așa cum îl recomandă primele schițe și mai apoi foiletoane publicate în *l'Événement* și *Dix Décembre*, talentul lui este o fuziune de lirism și fantezie senzuală. Cînd, în ultimele scrieri, a vrut să iasă din cîmpul său obișnuit de observații, a devenit tern.

A publicat foarte mult, într-un răstimp scurt. Cele mai de seamă scrieri, dintre care cităm *Le pays latin*, *Scènes de la jeunesse*, *Scènes de la vie de bohème* și volumele de versuri *Ballades* și *Nuits d'hiver* (Nopti de iarnă), vorbesc despre un artist care a avut instinctul independenței și afinitate pentru teme favorite ale spiritului popular. Cumva, s-ar putea stabili o apropiere de Béranger, care s-a exprimat pe sine cîntînd omul

simpliciu, cu specială înclinare spre înduioşările şi gustul
lui de picanterii.

*

Trebuie făcută o distincţie între tonalitatea versurilor
şi temperatura prozei lui Murger. Ca poet şi-a strîns
rodul meditaţiilor lirice în două culegeri, despărţite între
ele de şapte ani fecunzi (1854 şi respectiv 1861). Totuşi
între *Ballades et Fantaisies* şi *Nuits d'hiver* nu este
mare deosebire. Dispoziţia lirică cea mai caracteristică
este una îngîndurată, pesimistă, poezia lui Henri Murger
resimţind foarte direct accidente de viaţă ale scriito-
rului, suferinţele lui, sănătatea şubrezită, teama de
moarte. În *Balada disperatului* parcă aude moartea bă-
tîndu-i la uşă :

*Entre sous mon toit, bois et mange
Dors et quand tu t'éveilleras
Pour payer ton ecot, chère ange,
Dans tes bras tu m'emporteras¹.*

Nu mai este încrezător în *Testament*. Înţelege ex-
tincţia ca lege ineluctabilă a firii :

*Je suis un moribond,
Comme un oiseau blessé qui fait son dernier bond,
Mon coeur ne palpite qu'à peine
Je suis fini...²*

Elanul elegiac deconspiră şi aici presentimentul tragic
al morţii.

¹ „Poşteşte, trece-mi pragul, bea şi mănîncă/Dormi şi
cînd te vei deştepta / Pentru a-ţi achita nota de plată,
drag inger, / Ia-mă în braţele tale.”

² „Sînt un muribund, / Ca o pasăre rănită care filific
pentru ultima dată din aripi, / Inima abia îmi bate / Sînt
pe ducă...”

Și, totuși, nu cîntecul bolnav de negre presimțiri este propriu artistului. Curînd, el redobîndește tonusul vital pierdut o clipă. Temperament meridional, are vie imaginea copilăriei ferice și a adolescenței.

*Pour chercher l'enfant égaré
Est-il besoin d'avoir, mignonne,
Fleur au corset, bijou doré,
Fin soulier, dentelle et couronne,
Pour chercher, l'enfant égaré ?¹*

Tînăra fată care aleargă în codru să-și întîlnească iubitul și care întrebătă unde fuge atît de zorită susține că își caută frățiorul rătăcit, are pînă la urmă curajul sincerității.

*Je vais là-bas, sous les vieux chênes
Là-bas, rejoindre mon amant.
Il m'épouse aux feuilles prochaines
Ne le dites pas à maman ;
Je vais là-bas, sous les vieux chênes.*

(La menteuse) *

Serisă la 22 de ani această grațioasă baladă a chinului iubirii respiră umor și gîngășie. Cuprinde versuri cursive, nefînfiorate de mari mistere, dar place prin tonul de jubilație senzorială și impresionează prin accentul de dezabuzare mussetiană.

*J'ai voulu à tout prix la renvoyer chez elle ;
Elle me résista : ce fut mon châtiment*

¹ „Pentru a da de copilul rătăcit / Era nevoie, micutu / De floare la decolteu și de giuvaeruri, / De pantofi de dantelă / Pentru a da de copilul rătăcit“.

² „Mă duc sub stejarii bătrîni / Să-mi întîlnesc iubitul. / Mă va cere de nevastă la toamnă / Să nu-î spuneți mamei: / Mă duc, acolo, sub stejarii bătrîni“ (Mincinoasa).

*Et, jusqu'au rayon bleu de l'aurore nouvelle
J'ai dû subir l'ennui de cet accouplement*

(Courtisane) ¹

Poetul recunoaște că are nevoie de tihnă și căldură. Rămînea doar să le găsească. În acest sens trebuie înțeles apelul din *A une dame inconnue*.

Cînd în 1855 se retrage la Marlotte, satul de lîngă Fontainebleau, se părea că nu va mai duce lipsă de tihnă. În adevăr are cîțiva ani foarte productivi. Este prezent periodic în coloanele marilor cotidiene *Le Figaro* și *Le Moniteur*. I se joacă o piesă, publică cîteva romane și volume de povestiri. Dar toată această activitate dezlănțuită nu-l îndeamnă să se grăbească în dauna exigenței. Paul de Saint-Victor spunea că Murger pierde o noapte întreagă pentru a îndrepta cîte o schiță scrisă pe nerăsuflăte, sau ca să înlocuiască un adjectiv inexpressiv. Harnic, serios, Murger înțelese de la bun început că avea o profesiune care cerea sacrificii. De aceea n-a pregetat să lucreze mult, să-și păstreze respectul de sine vorbind despre oameni și lucruri știute, dar al căror farmec trist se cerea descris. Jules Janin l-a lăudat, pentru că a fost descoperitorul unei lumi. În adevăr, în peripețiile boemei, ca și în încurcăturile amoroase ale personajelor sale modeste, Murger a văzut și a dorit să evoce fondul de simțire curat al lucrătorilor din micile ateliere sau al fermierilor pentru care instinctul, fie de proprietar, fie cel erotic, dă cea mai înaltă idee de conduită.

O nuvelă antologică de tip balzacian, mi se pare a fi, în acest sens, *La Lizon* din volumul *Le sabot rouge*. Diabăcia în afaceri, vitalitatea și lăcomia își dau mîna chiar și atunci cînd tatăl lezează interesele fiului său. De alt-

¹ „Am vrut cu orice preț s-o trimit acasă, / S-a împotrivit : asta mi-a fost fatal, / Căci pînă în zorii zilei / Am suportat plictiseala îmbrățișărilor ei“ (*Curtezana*).

fel pentru Murger iubirea n-a fost nicicînd un pretext de galanterii inutile, de lamentări sau de strigăte indignate, ci o dispoziție a memoriei înclinată să-și amintească vreo ispravă de soi sau dulceața unei clipe de intimitate. Așa se explică sarcasmele cu care învăluie amorul burghez, cît și portretul caustic pe care i-l face lui Francis Bernier din *Les vacances de Camille*. În *Madame Olympe* relatează cu vervă intrigi de alcov, gravitînd în jurul aventurilor extraconjugale, foarte numeroase, ale inepuizabilei contese ce dă titlul povestirii. Sigur, pe acest teren nu este un mare maestru. Proza franceză a veacului al XVIII-lea abundă în texte care ating desăvîrșirea. Cunoscîndu-le, fie și parțial, Murger se amuză să construiască narațiuni de performanță anecdotică. În *Le souper des funérailles (Praznicul)* aflăm prin ce frămîntări trece Ulric de Rouvres. În fapt, este o literatură facilă de qui-pro-quo-uri nostime, dacă nu le-am mai fi întîlnit mai înainte, la Eugène Sue, la Paul Féval (*Lagardère, Le Bossu*) sau la Frédéric Soulié (*Mémoires du diable* și *Le Lion amoureux*), ca să nu mai pomenim și de Dumas-tatăl. O istorie cu tineri care își schimbă identitatea, pierde moșteniri tocmai din această cauză, dar sînt recompensați de soartă cu o echitate absolut incredibilă. Cum însă romanul-foileton proliferază acum amețitor, este de înțeles de ce Murger se lasă dus de curent și tipărește el însuși proze agreabile, fluide, dar fără consistență psihologică și mai ales prea puțin verosimile. Astfel de scrieri se smulg din mîină și, spre a proba afirmația, merită să amintesc amănuntul că foiletonul *Cocardasse et Passe-poil* a adus ziarului, datorită lui Paul Féval, un spor de cititori de ordinul a 25000, dintre care jumătate abonați pe întregul an.

Cînd spre sfîrșitul anului 1847 Henri Murger începe să dea prin reviste fragmente din *Scènes de la vie de*

bohème, Franța primise iradierile romanțioase ale literaturii lui Samuel Richardson (*Pamela*, *Viața lui Clarisse Harlowe*). Exaltarea sentimentelor și intensitatea emoțiilor lăuntrice reprezintă un obiectiv scriitoricesc la fel de stimabil în epocă pe cât părea de legat de cultivarea culorilor strălucitoare și a exploziilor pasionale. Literatura franceză, echilibrată chiar și atunci când este dominant romantismul, alege drumul de mijloc și preferă să facă loc unei formule mai supravegheate: romanul de obiectivare confesivă. Desigur, personajele nu rămân mai puțin romantice, au melancolii pitorești, ironii feroce, sînt scindate sufletește între pesimismul grav și nepăsarea voioasă, n-au prejudiciata onorabilității. Asemenea apariții înregistrăm și în *Scènes de la vie de bohème*. Cu croi „ale căror pozne, cam decolorate și demodate astăzi, comunică o undă emotivă pătrunzătoare și umană, ce face cartea să trăiască, nu o dată Murger este sfișietor“¹.

Motiv suficient pentru Antoine Albalat de a-l considera pe Henri Murger un scriitor ale cărui plămuiți circulă viu pe stradă, se inspiră din zumzetul ei și se reîntorc la ea². Ar fi însă greșit să se creadă că Murger a făcut din ritmul trepidant al străzii axul cărților sale; scriitorul nu întreprinde nici un fel de investigații sociologice. În acest sens, nu „fotografiază“ naturalist aspectul exterior al fenomenului. Nu este mai puțin adevărat că în *Scene ale vieții de boem* își conduce personajele pe străzile Parisului cu voluptate fățișă de martor avizat al psihologiei extrovertite, cărcia numai cafeneaua, curtea, locul public îi permit să se manifeste plenar.

¹ Eugène Gilbert, *Le roman en France pendant le XIX-è siècle*, Paris, Plon, 1896, pp. 115—117.

² Vezi *La prose française au XIX-ème siècle*, Paris, Librairie des Annales, 1912, p. 475.

Ca și la Daudet, în planul sensibilizării ambianțelor modeste, Murger se identifică nu o dată cu personajele sale, fie că se amuză pe seama lor, fie că se lasă cuprins de afecțiune față de ele. În *Scene ale vieții tineretului* sînt povestiri probante pentru această optică. Hélène (care dă și titlul schiței), este o fată înțilnită întîmplător, de care Antoine se îndrăgostește, în scurtul răgaz al călătoriei de trei zile pe Sena, spre coasta normandă. Hélène pleacă să se angajeze educatoare într-o familie de americani. Antoine n-o va mai revedea. Subiectul nu are amploare, însă tușele portretistice sînt fine și delicata lor reverberație atestă o certă îndemînare de observator și de analist. Resurse asemănătoare regăsim în *Lazare*, povestea unui băiat îndrăgostit de prietena celui mai bun amic al lui. Pentru a-și birui sentimentul și pentru a se neutraliza pe sine, Lazare se mărturisește acestuia. Dar fiindcă este obsedat de chipul îndrăgit, încearcă să-i facă portretul. Nu reușește și este iritat de insucces tocmai cînd subiectul pasiunii sale, la curent cu iubirea pe care a inspirat-o, vine să-l caute. Lazare este astfel redat lui însuși, iar tinerețea repusă în drepturile ei firești.

Am întîrziat asupra acestor exemple pentru a-l pregăti mai deplin pe cititor în perceperea judicioasă a sunetului unic al *Scenelor din viața de boem*. Pentru a le scrie, Murger și-a pregătit stăruitor uneltele dar, mai ales, și-a cunoscut în amănunt tipologia și resursele. Albalat scrisese cîndva că Murger nu trebuie uitat, fiindcă lui îi datorăm imaginea delicioasă, plină de vervă a unor fizionomii reconfortante. Iar Emile Faguet, în capitolul ce i l-a consacrat¹, notează că din intimitatea cu viața dezordonată a boemei, Murger a scos o mică bijuterie, plătită greu de autor cu o sănătate subrezită fără voie

¹ Vezi *La prose française au XIX-ème siècle*, Paris, Librairie des Annales, 1912. pp. 727—733.

în anii de mizerie la care această boemă l-a constrins.

Spre a îndepărta orice echivoc să repetăm o reflecție consemnată la începutul rîndurilor de față. *Scènes de la vie de bohème* nu este o anchetă existențială. Ea nu descoperă deci în boemii lui Murger niște dezadaptați, ci doar niște contestatari. Ce contestă ei și cum se exprimă este deocamdată altceva decît contestația politică în accepția ei modernă. De vreme ce nu actul declasării l-a interesat, Murger n-a avut de realizat un studiu de moravuri. El a urmărit și reușit o suită de scene, în care fizionomia boemilor săi capătă contur comic. Acești boemi, pictorul Marcel, compozitorul Alexandre Schaunard, filozoful Gustave Colinne, publicistul Rodolphe și frumoasele lor prietene Louise, Musette, Mimi etc. sînt — nu încapе înăoi — niște neîmpăcați. Neîmpăcați cu ordinea burgheză, dar totodată și cu disciplina muncii. Lui Marcel îi sînt necesari trei ani de zile ca să închege un tablou și apoi încă nu știu cît timp ca să-l finiseze. De bună seamă a lucra astfel nu reprezintă o garanție pentru a te face remarcant prin eficacitate. Fără a fi deloc apatici, eroii lui Murger preferă petrecerea osîrdiei și destinderea muncii. Favorizînd pictura acestei laturi a caracterului lor, scriitorul a făcut legătura între setea lor de viață și crisparea amară a ambițiilor dornici să parvină cu orice preț. Din perspectiva non-carierismului lor declarat, boemii detestă starea de osteneală dar și durerea născută din vise eșuate. Pentru ei timpul nu este prielnic interogațiilor, ci găsirii unor răspunsuri. Fidelitatea față de principiul lui *carpe diem* duce la o iluminare senzuală, la un hedonism contaminant. Încît ceea ce este în ei pasionalitate și proștețime nu se înalță la ardența lirică și nici la gravitatea maturității, dar nici nu coboară în ipocrizie, îngrădire de sine. Aici, în acest refuz al rigorii exterioare, văd meritul principal al boemilor lui Murger. Prozatorul nu i-a

conceput ca *măști*, ascunzînd de lume un chip orgolios și afectînd public umilitatea batjocoritoare a deprădăcînașilor. Ei sînt dimpotrivă niște *risipitori*, cu scepticismul omului modern, dar și cu candorile nealterate ale celor care detestă locul comun, falsa amabilitate. Semn de concesivă luciditate : Murger nu se sfiește să-i picteze în final corupți de ordinea burgheză, căreia i se supun prin acomodare.

După moartea lui Mimi, generoasa amică a lui Rodolphe, acesta are prilejul să mediteze la sfîrșitul unei boeme : Marcel a fost primit cu două tablouri la Salonul oficial, dintre care unul reținut de un bogătaș englez ; Schaunard a editat un album de melodii, cîntate la toate concertele ; Colline a contractat o căsătorie avantajoasă grație unei moșteniri substanțiale. În fine, Rodolphe, el însuși, a reținut vreme de o lună atenția criticii cu o carte care l-a impus.

Muza lui Murger a fost sărăcia, dar nu pentru totdeauna. Deznodămîntul certifică clarviziunea plină de bun simț a autorului. În sărăcie, nici boemii nu ajung prea departe, ori ei vor să ajungă. De aceea *Scènes de la vie de bohème* este un roman tragi-comic : tragic, pentru că prezintă pe parcursul său impasul în care boemii ajung, cînd își periclitizează interesele prin prea multă nonșalanță, comic, fiindcă se încheie într-o notă de acidă dezmințire a cabotinismului și teribilismelor. Zeflemeaua cu care Murger și-a urmărit personajele lasă să se întrevadă o spărtură în coerența universului explorat. Ea exprimă efectul distanțării de personaje tributare faptului divers.

Ceea ce nu vrea să spună că infuzia autobiograficului în întîmplările narate de Murger le-ar fi secătuit de lirism, sau că ironiile scriitorului răpesc boemei poezia glumeață, unduitoare, pătrunsă de caducitatea lumii. Dimpotrivă, nu puține sînt paginile încărcate de emoție, după cum nu puține comunică o detașare ingenuă cu

nonșalanța proprie vodevilului. Mai cu seamă acelea (ca în *Mimi a des plumes*) dedicate valorilor sufletești ale boemilor. Epitalamul Musettei, presentimentul funebru al veselei Mimi sînt dintre acestea prin coloratura lor melodramatică. Testamentul deghizat al midinetei adeverește justetea observației lui Théophile Gautier, care vedea în cartea lui Murger o fantezie și o naturalețe cu atît mai notabile cu cît scriitorul evitase orice accent abrupt. Fie lînced-tînguios, fie exaltat, sunetul ar fi su-părat prin extremism. Or, Murger este un romantic care nu poartă nici cununa durerii cosmice și nici nu agreează dezolarea clamoroasă. Fără a se lăsa stînjinit de limi-tele materialului fragil pe care îl mînuiește, Murger con-densează în matca anecdoticului un comic sentimental, categorie pe care, mai tîrziu, un Anatole France a anexat-) cu strălucire schemelor umoristice. Antencele pe care au-torul *Scenelor din viața de boem* le întinde asupra unei categorii sufletești și numai apoi sociale au detectat de-fecțiuni și nu infrațiuni morale. De aceea boemii, chiar cînd sînt hilari, nu dezlănțuiesc reprobări, ci rezerve critice indulgente.

Discreția calmă, jovială, fără urmă de maliție, cu care s-a strecurat Henri Murger în pielea boemilor săi, l-a ajutat să le dezvăluie cuprinsul de viață, amăgirile, mi-cile lașități, inexactitățile și încercările de frondă, ză-dărniciile, întoarcerile la confortul fizic și intelectual. Toată aventura lor soarbe din pana scriitorului o inci-sivitate dozată și suplă. Cu ispitele pe care le trece în revistă, Murger ne-ar fi putut da o istorie complezentă, împinsă pînă la admiterea păcatului. Lucrurile nu stau așa. Cititorul va descoperi singur o reală știință a jo-cului epigramatic, împletit cu gluma și cu demarcarea reducăiilor. Defectul protagoniștilor nu este, astfel, deloc iertat, dar nici speculat pentru un anacronism sumar și îmbietor în sine. Lenea care se iluzionează nu pri-

mește nici o dispensă. Dar nici gravitatea mohorâtă, opacitatea umilă, perfidia celor ce aspiră să parvină.

Paul de Saint-Victor avea numai în parte dreptate să scrie în necrologul lui Henri Murger: „A rămas încântat, ca să zic așa, de boema surizătoare și sinistră, în care sinceritatea sa a rătăcit neadormită. N-a încetat să o evoce, să-i descrie fantomele. Cele mai multe dintre romanele sale reproduc sub forme noi primul tablou. Doar că timpul trecînd, tonurile crude se îndulcesc, tenele întunecate se luminează. Pe măsură ce s-a despărțit de boemă i-a sesizat bine poezia. Atunci tenebrele prind viață, asperitățile se tocesc, nu ne mai întîmpină un colț de lume împovărat de foame și de boală, ci o Arcadie lipsită de griji!”

Nu știu în ce măsură Murger a fost pictorul acestei Arcadii. Cu siguranță însă că a rămas un prieten al ei, chiar dacă n-a lăudat-o la tot pasul.

HENRI ZALIS

TABEL CRONOLOGIC

1822 La 24 martie se naște la Paris Henri Murger. Tatăl său era de profesie croitor și venise din Savoia în „orașul lumină“, în 1815, când se și căsătorește. Va locui împreună cu familia în 5, Rue de Trois-Frères, imobil al cărui etaj era ocupat de academicianul Victor Joseph Etienne de Jouy. Prestigiul acestuia, voga de care se bucură cărțile sale în epocă, exercită de timpuriu o mare influență asupra tânărului Murger.

1835—1836. Studiază pictura la îndemnul mamei sale.

Apare romanul lui Alfred de Musset, *Confesiunea unui copil al secolului*.

1839 Debutază în literatură, scriind pentru sertar, o poezie naivă, închinată fidelității în dragoste.

1840 Datorită sprijinului primit din partea lui Victor de Jouy, este angajat în calitate de secretar al contelui Tolstoi, șeful consulatului rusesc de la Paris. Are sarcina să redacteze rapoarte săptămânale pentru informarea con-

telui Alexei Uvorov, ministrul instrucțiunii publice din guvernul țarist. În aceste rapoarte insistă asupra stărilor de lucruri din cultura franceză și din învățămîntul superior artistic. Șeful cancelariei contelui Tolstoi îi fixează un salariu de 40 și apoi de 50 de franci lunar. Cu asemenea venituri putea muri de foame, de aceea, începînd din

- 1843 publică articole, medalioane și cronici în reviste de modă, de copii, face pe agentul de publicitate și ajunge chiar redactor-șef al revistei *Castor*, pentru care primește — cînd sînt fonduri — o indemnizație de 75 de franci la sfîrșitul fiecărei luni.

1844 Alexandru Dumas-tatăl publică *Les Musquetaires*, care cunoaște de la apariție un mare succes de librărie.

- 1844 Murger, în schimb, apăsător de lipsuri materiale, se îmbolnăvește grav și este internat pentru 54 de zile la spitalul Saint-Louis. Se împrietenește cu Arsène Houssaye și începe să colaboreze la revista acestuia, *L'Artiste*.

- 1845 Este asaltat de creditori. Face corectură pentru niște librari, care îl plătesc derizoriu (trei coale cu opt franci).

1846 Dintre numele mai puțin cunoscute de scriitori și poeți, multe legate de cercurile boemei pariziene, se manifestă acum Blaize de Bury, Calémard, Victor de Laprade, Maxime du Camp.

1847 Prosper Mérimée reputează un mare succes cu nuvela *Carmen*. La fel și Champfleury cu o nuvelă de 20 de pagini, *Chien-Caillou*.

1847 Murger se împrietenește de îndată cu Champfleury și prin el cu Courbet, Jean Journet și Pierre Dupont.

Publică în *Corsarul*, un săptămînal de mare tiraj, primele pagini din *Scènes de la vie de bohème*. Cititorii reacționează extrem de favorabil. Primește cele dintîi onorarii, care restabilesc în ochii artistului demnitatea muncii de creație.

1848 Este concediat din slujba pe care o avea la consulat. („Am pierdut 50 de franci siguri“, va exclama Murger.)

1849 Reunește în volum *Scene din viața de boem*. Ediția se epuizează într-o săptămînă.

Apar *Mémoires d'outre-tombe* (Memorii de dincolo de mormînt), de Chateaubriand.

1851 Este invitat să colaboreze la *Revue des deux mondes* a lui Buloz. Publică aici fragmente din *Le pays latin*, *Adéline Protat* și *Les Buveurs d'eau* (Băutorii de apă).

În legătură cu acest titlu să amintim în treacăt că Murger inițiază un cenaclu intitulat aidoma, al cărui secretar devine, avîndu-l pe Léon Noël președinte și pe Guilbert, Cabot și Chintreuil, membri.

Publică în volum *Le pays latin* — evocare a vieții din cartierul studentesc al Parisului. Murger se mută împreună cu Champfleury. Primul cîntase boema, cel de-al doilea o ob-

servă. Din acest studiu rezultă *Aventurile domnișoarei Marietta*, cu care Champfleury dobândește locul său în cartea de aur a boemei pariziene.

1852 Lamartine face să se vorbească din nou despre el publicînd *Graziella*.

1852 Murger adaptează în colaborare cu Théodore Barrière cartea sa de succes sub titlul *Viața boemei* și o reprezintă în aplauzele spectatorilor la *Odéon*.

1854 Este invitat să țină o rubrică fixă în *Le Figaro* și chiar în oficiosul *Le Moniteur*.

Gerard de Nerval își adună notele de călătorie și povestirile sub titlul comun *Sylvie*.

Murger editează *Scènes de la vie de jeunesse* și un volum de versuri intitulat *Ballades et Fantaisies*.

1856 Champfleury continuă activitatea sa de observator scrupulos al realității, fie ea și trivială. Dă acum la iveală romanul *Burghezii din Molinchart*.

Jules Michelet publică sub titlul *L'Oiseau (Pasărea)* pagini de acut interes memorialistic.

1857 Murger tipărește *Scènes de la vie de campagne*.

Flaubert este dat în judecată pentru imoralitate, dar *Doamna Bovary* îl proiectează brusc în prim-planul vieții literare.

La casa din Marlotte, pe care Murger o cumpărase încă din 1855, construiește „o cameră de suferință“, pregătită să-i fie refugiu în ceasurile de boală. Într-adevăr, semnele amenințătoare ale maladiei de care suferă se înmulțesc.

Baudelaire publică *Les fleurs du mal*, iar Théodore de Banville *Odes funambulesques*.

1895 Champfleury, prolific, tipărește *Mascaradele vieții parisiene*.

Victor Hugo, în plină maturitate, publică *La légende des siècles*.

1860 Murger este distins cu Legiunea de onoare.

1861 Trimite în librării ultima carte, *Nuits d'hiver* (*Noapți de iarnă*), plachetă de versuri în care are presentimentul sfârșitului său apropiat. Moare la 28 ianuarie. Țin panglicile carului funebru Edouard Thierry, dramaturgul Labiche, Théodore Barrière și baronul Taylor. Printre cei care formau cortegiul se aflau din partea Academiei Franceze Jules Sandeau și criticul Sainte-Beuve, Camille Doucet, din partea guvernului, ziariști, studenți, tineret, în total aproximativ 1500 de persoane. Popularitatea scriitorului era încă o dată confirmată.

*

Scene din viața de boem cunoaște o posteritate remarcabilă. S-a bucurat de adaptări numeroase în diverse literaturi. La noi cea mai cunoscută lucrare a lui Pantazi Ghica,

romanul *Un boem român* (1860), a fost scrisă sub evidentă și nemijlocită înrîurire a lui Henri Murger. Aceeași scriere i-a inspirat în 1896 lui Giacomo Puccini opera *Boema*, care se bucură și azi de o audiență mondială.

H. Z.

I

CUM A LUAT FIINȚA CENACLUL BOEMEI

Iată cum Hazardul, pe care scepticii îl numesc omul de afaceri al bunului Dumnezeu, a pus într-o zi în legătură persoanele a căror asociație frățască trebuia să constituie mai târziu cenacul acelei fracțiuni a *Boemei*, pe care autorul cărții de față a încercat s-o înfățișeze publicului.

Într-o dimineață (era în 8 aprilie) Alexandre Schaunard, care cultiva cele două arte liberale, pictura și muzica, fu trezit brusc de trîmbița unui cocoș de prin vecini, care-i servea drept ceasornic.

„Ce dracu, exclamă Schaunard, pendula mea cu pene o ia înainte : nu-i cu puțință să se fi făcut ziuă așa devreme“.

Rostind aceste cuvinte, sări deodată dintr-un soi de mobilă, creație a iscusitului său spirit inventiv, și care, dacă servea (de bine, de rău) drept pat în timpul nopții, în timpul zilei înlocuia toate celelalte piese, dispărute ca o consecință a frigului aspru din iarna trecută, — un fel de mobilă meșter Jacques ¹, adică bună la toate, precum se vede.

¹ Meșter Jacques — aluzie la personajul lui Molière din *Avarul*, care e cînd bucătar, cînd vizitiu (*n.tr.*).

Ca să se apere de mușcăturile gerului matinal, Schaunard își puse la rezează o fustă de satin trandafiriu, presărată cu stelute de paiete și care îi ținea de halat. Această zdreanță fusese uitată la el, într-o noapte de bal mascat, de o zvăpăiată, amăgită de înșelătoarele promisiuni ale lui Schaunard, care, costumat în marchiz de Mondor, făcea să-i sune ispititor în buzunare câteva monede false, tăiate dintr-o placă de metal și împrumutate din recuzita unui teatru.

O dată în ținuta sa de interior, artistul deschise fereastra și oblonul. O rază de soare, aidoma unei săgeți de lumină, pătrunse brusc în odaie și îl sili să închidă ochii, încă încețoșați de somn. În clipa aceea orologiul unei clopotnițe din apropiere bătă ora cinci.

„E într-adevăr dimineată, murmură Schaunard — e uimitor ! Dar, zise el, consultînd un calendar de perete, e totuși o eroare : știința afirmă că în această perioadă a anului, soarele nu trebuia să răsară decît la ora cinci și jumătate ; or, el e de pe acum sus. Nesocotită vrednicie ! Oricum, s-ar cuveni să mă neliniștesc un pic. Dacă azi e într-adevăr a doua zi după ieri, înseamnă că ieri a fost în 7 — în afară, doar, de cazul că Saturn ar merge de-andăratelea — așa că azi ar trebui să fie 8 aprilie și, dacă e adevărat ce spune fițuica asta, zise Schaunard, recitînd o somație de evacuare, pe care i-o lipise portărelul pe ușă, atunci la ora 12 precis sînt obligat să părăsesc aceste locuri și să depun în mîinile domnului Bernard, proprietarul meu, suma de șaptezeci și cinci de franci — chiria neplătită de trei luni, pe care el mi-o pretinde într-o caligrafie foarte urîtă. Ca întotdeauna, am nădăjduit și azi că hazardul își va lua sarcină să rezolve această afacere ; dar pesemne

că n-a avut vreme. În fine, mai am la dispoziție șase ceasuri pînă la soroc și, cu folos utilizate, poate că... Hai, hai, la drum, băiete !” termină Schaunard.

Se pregătea tocmai să-și pună pardesiul, — a cărui stofă, mai înainte păroasă, fusese atinsă de o totală pleșuvie, — cînd deodată, ca apucat de streche, porni să execute prin odaie exerciții coregrafice de compoziție proprie, care, la balurile publice, i-au atras adesea onorurile jandarmeriei.

„Ia te uită, frate ! exclamă el. Cît de ciudat te mai inspiră aerul de dimineață ! Mi se pare că am nimerit aria. Ia să vedem...”

Și Schaunard, pe jumătate gol, se așeză la pian ; după ce trezi instrumentul adormit, cu o serie de acorduri furtunoase, începu monologînd într-una, să urmărească pe clape melodia de atîta vreme căutată.

„*Do, sol, mi, do, la, si, do, re, bum, bum, fa, re, mi, re. Vai ! Vai ! Vai !* e fals ca Iuda, afurisitul ăsta, de *re*, izbucni Schaunard, bătînd furios pe clapa cu sunete dubioase. Ia să o încercăm în minor... Trebuie să transmit cu îndemînare mîhnirea unei tinere persoane, care despoaie de petale o margaretă albă într-un lac albastru. Iată o idee care nu e prea veche. În fine, fiindcă e la modă, și fiindcă nu poți găsi nici în ruptul capului un editor care să publice o romanță fără lac albastru, trebuie să te supui, n-ai încotro... *Do, sol, mi, do, la, si, do, re*, nu e rău deloc ; aceste sunete sugerează destul de bine imaginea unei mîrgărite, — mai ales celor care sînt tari la botanică. *La, si, do, re* ; afurisitul de *re*, lua-te-ar dracu ! Acum, ca să se înțeleagă într-adevăr lacul albastru, ar trebui ceva umed, azuriu, argintiu, raza lunii (pentru că e și luna la mijloc) ; și pe urmă, nu cumva

să uit... și lebăda... *Fa, mi, re, sol*, continuă Schaunard, ciocănind notele cristaline ale octavei de sus. Mai rămîne ultimul adio al tinerei fete, care se hotărăște să se arunce în lacul albastru, ca să-și întâlnească iubitul îngropat sub zăpadă. Deznodămîntul ăsta nu e prea limpede, adăugă Schaunard, dar e interesant. Ar trebui ceva tandru, melancolic, dar astea vin, vin, iată o duzină de măsuri care plîng ca niște Magdalene, de ți se taie răsufllarea Br ! Br ! făcu Schaunard, înfiorîndu-se în fusta lui presărată cu stelute argintii. O ! de-ar putea tăia și niște lemne ! Dar stai, la patul meu e un stîlp care mă stingherește cînd îmi vin oaspeți la... cină ; o să fac puțin foc cu... *la, la... re, mi*, căci simt că-mi vine inspirația învăluită într-un strașnic guturai. Ei, și ? Cu atît mai rău ! Pînă una-alta să continui să-mi înec fata“.

Și, în timp ce degetele sale chinuiau pianul dezlănțuit, Schaunard, cu ochii scînteietori și cu urechea încordată, își urmărea melodia, care, aidoma unei silfide impalpabile, zbura prin pîcla sonoră răspîndită în cameră de vibrațiile instrumentului.

„Acu' să vedem, reluă Schaunard, cum se apropie melodia de versurile poetului meu“.

Și porni să fredoneze, cu voce spartă, această frîntură de poezie, de tipul celor folosite mai ales în operele comice și în cîntece de lume :

Blonda mea fecioară,
Capul și-a nălțat
Spre ceru-nstelat.
Șalul și-l coboară
Și-n valu-azuriu
Din lacul argintiu...

„Ia stai, ia stai, exclamă Shaunard, cuprins de o întemeiată indignare, ce-i asta : „valul azuriu din lacul argintiu“ ? Una așa de boacăna ca asta n-am mai văzut ! Prea e romantic ! Iar poetul ăsta e un idiot, care n-a văzut în viața lui nici arginți, nici lac.

Balada lui e, de altfel, stupidă ; măsura versului m-a stingerit la muzică ; pe viitor îmi voi compune singur textul... și încă nu pe viitor, ci chiar acum. Și, fiindcă tot mă simt inspirat, îmi voi fabrica pe loc o mostră de cuplet, căruia să-i adaptez melodia mea.“

Și, cu capul îngropat în mâini, Schaunard adoptă atitudinea gravă a unui muritor care a intrat în legătură cu Muzele.

După câteva minute de concubinaj sfânt, zămislă una din acele diformități, pe care libretiștii le numesc, pe bună dreptate, *monștri* și pe care le improvizează destul de ușor, spre a servi de canava provizorie pentru inspirația compozitorului. Numai că monstrul lui Schaunard avea un anumit sens, exprimând limpede tulburarea pe care i-o provocase sosirea brutală a zilei de 8 aprilie.

Iată cupletul :

Opt cu opt dacă adun,
Fac cu totul șaisprezece ;
Notez șase, una țin.
Ah, ce gând prin cap îmi trece
Să-nțilnesc vreun bun creștin,
Vreun sărman care optsute
Franci pe loc să-mi împrumute,
Datoria să-mi plătesc
Cînd am timp ca să-l gădesc..

Refren :

Și cînd suna-va supremul ceas,
Douăsprezece făr'un sfert,
Eu chiria am și-achitat
Domnului Bernard.

— Ei, drăcie, exclamă Schaunard, revăzîndu-și opera, „sfert“ cu „Bernard“ ! Iată rime care nu prea sînt milionare — dar din păcate n-am timp să le îmbogățesc. Să încercăm acum cuplarea notelor cu silabele.

Și, cu ajutorul acelui îngrozitor organ nazal cu care-l înzestraseră natura, reîncepu romanța. Satisfăcut, în sfîrșit, de rezultatul pe care îl dobîndise, Schaunard se felicită printr-o grimasă victorioasă care, asemenea unui accent circumflex, i se fixa călare pe nas, ori de cîte ori se simțea mulțumit de sine însuși. Dar această beatitudine înfumurată nu ținu mult.

Ceasul clopotniței din vecinătate bătu de unsprezece ori ; fiecare bătaie, răzbătînd în cameră, se pierdea în sunete ironice, care păreau că se adresează nenorocitului de Schaunard : „Ești gata ?“

Artistul sări ca ars de pe scaun.

„Vremea fuge întocmai ca o căprioară, constată el... Nu-mi mai rămîn la dispoziție decît trei sferturi de ceas, ca să fac rost de cei șaptezeci și cinci de franci și de o nouă locuință. Dar n-o s-o scot la capăt niciodată, prea țin astea de domeniul magiei ! Haide ! Îmi îngădui cinci minute ca să găsesc ceva...”

Și înfundîndu-și capul în mîini, coborî în adîncurile meditației.

Cele cinci minute trecură, și Schaunard își înălță capul fără a fi găsit nimic care să semene cît de cît a șaptezeci și cinci de franci.

„Hotărit, își zise, nu-mi mai rămîne nimic alta de făcut decît să spăl frumușel putina de-aici. E o vreme minunată afară și te pomenești că prietena mea întîmplarea s-o fi plimbînd pe la soare. Vrînd-nevrînd, va trebui să-mi acorde ospitalitatea pînă voi izbuti să mă achit de domnul Bernard.”

După ce îndesă în buzunarele paltonului său, adînci ca niște pivnițe, toate obiectele pe care le puteau cuprinde și după ce legă într-o basma cîteva rufe, Schaunard părăsi camera, nu înainte de a adresa vechii sale locuințe un călduros adio.

Trecînd prin curte, portarul, care părea că-l pîn-dește, îl opri fără multă vorbă :

— Ei, dom'le Schaunard, strigă el tăindu-i drumul, ce, nu cumva ați uitat ? Doar azi e în 8 !

— „Opt și cu opt fac șaisprezece,

Scriu jos șase, una țin !”

fredonă Schaunard ; nu mă gîndesc decît la asta !

— Vedeți că ați cam întîrziat cu mutarea, zise portarul, e unsprezece și jumătate, și noul locatar, căruia i-am închiriat odaia dumneavoastră, poate sosi dintr-o clipă în alta. S-ar cuveni să vă grăbiți !

— Atunci, răspunse Schaunard, lasă-mă să trec, să-mi caut o căruță.

— Da, da, aveți dreptate, dar, înainte de-a vă muta, avem de îndeplinit o mică formalitate. Mi s-a dat poruncă să nu vă permit să luați nici un fir de păr de-aici pînă nu veți fi achitat chiria pe cele trei luni. Și-mi place să cred că ați pregătît banii !

— Vezi bine ! făcu Schaunard, înaintînd cu un pas.

— Vă rog, reluă portarul, dacă vreți, veniți pînă la mine, să vă dau chitanțele.

— Le iau cînd mă înapoiez !

— Și de ce nu acum ? stăruî portarul.

— N-am schimbat la mine... Mă duc după mărunțiș.

— Aha ! făcu portarul, cuprins de neliniște, vă duceți să căutați banii necesari. Atunci, ca să vă fac un servici, pînă una-alta, voi reține pachetul ăsta pe care îl aveți subsuoară și care, în drum, v-ar putea stingheri.

— Domnule portar, rosti pe un ton plin de demnitate Schaunard, nu care cumva n-ai încredere în mine ? Și crezi că mi-oi transporta coșurile de mobilier într-o batistă ?

— Iertați-mă, domnule, răspunse portarul pe un ton ceva mai moale, trebuie să-mi fac datoria. Domnul Bernard mi-a poruncit în chip special să nu vă permit să luați nici măcar un fir de păr, pînă nu veți achita datoria.

— Bine, dar atunci, uite-ncoa', te rog, îi explică Schaunard desfăcînd legătura, n-am aici nici un fir de păr. Am doar niște cămăși, pe care le duc la spălătoreasa de lîngă zaraf, la o zvîrlitură de băț de-aici.

— Într-adevăr, asta-i altceva, recunosc portarul, după ce examinase pachetul. Îmi permiteți însă, domnule Schaunard, să vă întreb, care e noua dumneavoastră adresă ?

— Locuiesc în strada Rivoli, răspunse indiferent artistul care, ieșind în stradă, o șterse la iuțală.

„Strada Rivoli ? îl îngîină portarul, explorîndu-și nasul. E foarte ciudat că i s-a putut închiria o cameră în strada Rivoli, înainte ca portarul casei

cu pricina să fi venit la noi să se informeze despre acest domn... e foarte ciudat... Tot nu-și ia el mobila, pînă nu-și plătește toată datoria. Numai de n-ar pica noul chiriaș, taman cînd s-o muta ăl vechi ! Atunci, ține-te tîmbălău pe scară. Da' ia te uită, frățioare, își spuse privind pe ferestruica gheretei, a și sosit noul meu chiriaș !"

Într-adevăr, un tînăr, purtînd o pălărie Ludovic al XIII-lea, urmat de un hamal care nu prea gîfîia sub povara ce-o ducea, se ivi în vestibul.

— Domnule, se adresă el portarului, care- ieșise înainte, apartamentul meu s-a eliberat ?

— Încă nu, domnule, dar se va elibera. Persoana care-l ocupa s-a dus să găsească un camion, cu care să se mute. Pînă una-alta, domnul și-ar putea depozita lucrurile în curte.

— Mi-e teamă să nu le plouă, răspunse tînărul, mestecînd calm un buchețel de violete, pe care le ținea între dinți ; s-ar putea să mi se strice afară mobila. Hamal, porunci el omului care îl urma purtînd o lădiță plină cu obiecte a căror natură portarul nu și-o putea explica, pune-o aci în vestibul și întoarce-te la vechea mea locuință, ca să-mi aduci restul de mobilă scumpă, precum și obiectele de artă care au mai rămas acolo.

Hamalul rîndui de-a lungul unui perete mai multe paravane de trei pînă la patru metri lungime, ale căror canaturi, în momentul acela strînse, păreau să se poată întinde după plac.

— Poftim! constată tînărul, adresîndu-se hamalului și, deschizînd pe jumătate unul din canaturi, îi arată o ruptură în pînză, uite ce nenorocire, ce nenorocire ! mi-ai crăpat oglinda cea mare de Veneția ! Să faci bine să fii mai cu băgare de seamă cînd vii a doua oară și, mai cu seamă, să ai grijă de biblioteca mea.

„Ce-o fi înțelegînd prin oglinda lui venețiană? mormăi portarul, învîrtindu-se cam descumpănit pe lîngă paravanele aliniate la perete — eu nu văd aici nici un fel de oglindă! E o glumă, fără îndoială. Nu văd decît un paravan. În sfîrșit, să vedem cu ce-o să vie 'mnealui la al doilea transport!”

— Oare chiriașul dumitale încă nu-mi eliberează camera? S-au și făcut douăsprezece jumătate și aș dori să mă mut, glăsui tînărul.

— Nu cred c-are să întîrzie prea mult, îi răspunse portarul, și-apoi — adăugă el, apăsînd pe fiecare cuvînt — nu e nici o nenorocire, mobila dumneavoastră nici n-a sosit!

Tînărul era gata să răspundă, cînd un curier militar apăru în curte:

— Domnul Bernard? se interesă el, scoțînd o scrisoare dintr-un ghiozdan mare de piele, care i se tot lovea de șold.

— Aici, aici! rosti portarul.

— Iată o scrisoare pentru dumnealui, iscălește-mi de primire.

Vorbind, îi întinse portarului o adeverință. Acesta se duse să o semneze.

— Iertați-mă, vă rog, dacă vă las singur, se adresă portarul tînărului, care, nerăbdător, se plimba prin curte, dar am primit de la minister o scrisoare pentru domnul Bernard, proprietarul meu, și mă reped să i-o dau!

În clipa în care portarul intră la proprietar, acesta tocmai se bărbierea.

— Ce dorești, Durand?

— Domnule, vorbi portarul, scoțîndu-și șapca, a venit un curier cu o scrisoare pentru dumneavoastră; e de la minister.

Și-i înmînă domnului Bernard scrisoarea, care avea pe plic timbrul cu sigiliul Ministerului de război.

— O, Doamne, izbucni domnul Bernard, atît de mișcat, încît era cît p-aci să se taie cu briciul, de la Ministerul de război? Sînt sigur că mi-a venit Legiunea de onoare în gradul de cavaler, pe care o solicit de atît amar de vreme! În sfîrșit, mi se recunosc și mie meritele. Ține, Durand spuse el, scotocindu-și buzunarele vestei, ține cinci franci și bea-i în sănătatea mea. Stai, că n-am portofelul la mine. Ți-i dau imediat, așteaptă puțin!

Portarul rămase atît de impresionat de acest acces de subită generozitate, cu care nu-l prea obișnuise stăpînul, încît, fără să-și dea seama, își puse șapca în cap.

Dar domnul Bernard, care în orice altă împrejurare l-ar fi muștruluit cu severitate pentru o asemenea călcare a legilor ierarhiei sociale, păru, de astă dată, să nu fi văzut nimic. Își puse ochelarii, desfăcu plicul, copleșit de respectuoasa emoție, pe care ar încerca-o un vizir cînd ar primi un firman al Sultanului, și începu să citească misiva. De la primele rînduri, o strîmbătură groaznică îi săpă un șir de zbîrcituri stacojii în grăsimia fălcilor sale de călugăr, iar ochii săi mici zvîrliră niște scînteii, care erau cît p-aci să-i incendieze șuvițele zbîrlitei sale peruci.

În sfîrșit, toate trăsăturile i se tulburaseră în așa chip, încît s-ar fi zis că fața lui fusese încercată de un cataclism.

Iată ce cuprindea misiva cu antetul Ministerului de război, adusă în fuga calului de un

curier militar și pentru care domnul Durand a dat guvernului o adeverință de primire :

„*Stimate domn și proprietar,*

Politeța, care, dacă dăm crezare mitologiei, este străbunica frumoaselor maniere, mă obligă să vă informez că mă aflu în cumplita situație de a nu mă putea conforma datinii ce constă din a plăti chiria, mai cu seamă când o datorezi. Pînă azi dimineața am nutrit speranța că voi putea sărbători această minunată zi, achitîndu-vă cele trei rate ale chiriei. Dar, himeră, iluzie, ideal ! În vreme ce pluteam pe aripa certitudinii, ghinionul, *anankê* pe grecește, ghinionul mi-a spulberat toate speranțele. Încasările în care îmi puneam nădejdea — Doamne, cît de prost merge comerțul !!! — nu le-am putut realiza și, din importante sume care urma să încasez, n-am primit pînă acum decît trei franci, cu împrumut. Acești bani nu vi-i ofer. Vor veni, însă, zile mai bune pentru frumoasa noastră Franță și pentru mine, de asta să fiți sigur, domnule ! Imediat ce aceste zile vor fi strălucit, voi zbura ca să vă dau de veste și ca să-mi reiau din imobilul dumneavoastră obiectele de valoare pe care le-am lăsat acolo și pe care le pun sub protecția dumneavoastră și a legii, care vă interzice să le vindeți înainte de un an, în caz că veți vroi să o faceți, spre a vă despăgubi de sumele cu care sînteți creditat în catastiful probității mele. Vă recomand îndeosebi pianul meu și tabloul cel mare, în care se găsesc șaiszeci de șuvițe de păr, ale căror culori diferite parcurg toată gama nuanțelor capilare, și care au fost tăiate cu foarfeca Amоруlui de pe fruntea Grațiilor.

Puteti, deci, domnule si proprietar, sa dispuneti de acoperisul sub care am locuit. Va acord permisiunea, investita mai jos cu iscalitura mea.

Alexandre Schaunard."

Dupa ce termina lectura acestei epistole, pe care artistul o scrisese in biroul unuia din amicii sai, functionar la Ministerul de razboi, domnul Bernard mototoli indignat hirtia si, zarindu-l pe mos Durand care-si astepta bacsisul fagaduit, il intrebă cu brutalitate ce caută acolo.

— Astept, domnule.

— Ce ?

— Păi mărinimia cu care domnul... pentru vestea bună ce i-am adus-o ! gîngăvi portarul.

— Ieși afară ! Cum e posibil, dobitocule, să stai în fața mea cu pălăria în cap ?

— Da' bine, domnule...

— Hai, nici un cuvînt, pleacă sau, mai bine, stai, așteaptă-mă ! Să urcăm în camera acestui ticălos de artist, care o șterge fără să-mi plătească chiria !

— Cum asta, exclamă portarul, domnul Schaunard ?...

— Da, continuă proprietarul, în culmea furiei, și dacă o fi reușit să fugă cu cel mai neînsemnat obiect, te dau afară, — înțelegi ? te dau afară !

— Păi asta nu se poate, îngînă sărmanul portar, domnul Schaunard nu s-a mutat ; a plecat să facă rost de bani, ca să plătească domnului și să găsească un camion, ca să-și care mobila.

— Să-și care mobila!? exclamă domnul Bernard; să ne grăbim. Sînt sigur că se și pregătește s-o facă ! Ți-a întins o cursă, ca să pleci din gheretă, iar el să opereze în voie, dobitocule !

— Ah ! Dumnezeu ! dobitoc ce sînt ! exclamă moș Durand tremurînd ca varga în fața mîinii olimpiane a stăpînului său, care îl tîra pe scară.

Cînd ajunseră în curte, portarul fu apostrofat de tînărul cu pălărie albă :

— Ia ascultă, portar, oare nu e cu putință să intru mai repede în posesiunea domiciliului meu ? Nu-i astăzi 8 aprilie ? N-am închiriat eu camera și nu am accontat-o, da sau ba ?

— Scuzați, domnule, scuzați, interveni proprietarul, sînt la dispoziția dumneavoastră. Durand, adăugă el, întorcîndu-se apoi spre portar, voi răspunde eu singur domnului ; tu dă fuga sus ; desigur că ticălosul de Schaunard s-a întors ca să împacheteze ; dacă dai de el, închide-l, și pe urmă coboară să chemi garda.

Moș Durand dispăru pe scară.

— Mă iertați, domnule, zise proprietarul, salutînd pînă la pămînt pe tînărul în tovărășia căruia rămase, cu cine am cîntea să vorbesc ?

— Domnule, sînt noul dumneavoastră locatar. Am închiriat o cameră la etajul șase în această clădire și încep să-mi pierd răbdarea, constatînd că nu e încă liberă.

— Sînt foarte dezolat, domnule, răspunse proprietarul, am o neînțelegere cu unul dintre chiriașii mei, tocmai cu acela în locul căruia vă mutați dumneavoastră.

— Domnule, domnule ! strigă de la o fereastră a ultimului etaj, Durand, domnul Schaunard nu-i aici, dar camera este... da' prost mai sînt!... vreau să zic că dumnealui n-a luat nimic... că toate lucrurile sînt aici...

— Foarte bine, coboară, îi răspunse domnul Bernard. Dumnezeu mare ! se adresă el tînărului, vă rog, puțină răbdare. Portarul va depozita

în pivniță tot mobilierul chiriașului insolubil, și într-o jumătate de ceas veți intra în posesia camerei. De altminteri, mobila dumneavoastră nici n-a sosit.

— Ba s-avem iertare, domnule, răspunse pe un ton foarte calm tânărul chiriaș...

Domnul Bernard roti ochii în juru-i și nu putu să vadă decît paravanele cele mari, care îl nedumeriseră și pe portar.

— Cum să am iertare? Cum? Dar nu văd nimic.

— Priviți, îi replică tânărul, desfăcînd canaturile și oferind privirii proprietarului uluit un măreț interior de palat, cu coloane de marmură, basoreliefuri și cu reproduceri după tablouri aparținînd marilor maeștri.

— Bine, bine, dar unde vă este mobila? întrebă domnul Bernard.

— Poftim, astea sînt, răspunse tânărul, arătînd mobilierul somptuos pictat în *palatul* pe care îl achiziționase la Bullion, unde se făcea vînzarea decorurilor unui teatru de salon.

— Domnule, reluă proprietarul, vreau să cred că aveți și mobile ceva mai arătoase decît astea...

— Cum, dar e un *Boulle*¹ autentic !

— Vă rog să mă-nțelegeți bine ; pentru a fi sigur de chirie, îmi trebuie garanții.

— Ei, asta-i! Nu vă ajunge un palat drept garanție pentru chiria mansardei dumneavoastră ?

— Nu domnule, eu am nevoie de mobilă, de mobilă veritabilă, de mahon !

— Regret, domnule, dar nici aurul, nici mahonul nu ne fac fericiți, a afirmat un filozof din anti-

¹ Mobilă încrustată cu baga, aur sau aramă, după modelul celei create de ebenistul francez André Charles Boulle (1642—1732) (n.tr.).

chitate. Și-apoi mie îmi displace mahonul, e un lemn prea ordinar, toată lumea îl posedă.

— În sfârșit, veți fi avînd și dumneavoastră niscăi mobilă, de orice fel.

— Nu, pentru că ocupă prea mult loc în apartamente, și de ai cumva și scaune, nu mai știi unde să te așezi.

— Dar cel puțin un pat, nădăjduiesc că posedăți. Pe ce vă culcați ?

— Mă culc pe ce dă Dumnezeu, domnule !

— Scuzați-mă, încă o întrebare, spuneți-mi, vă rog, care e profesiunea dumneavoastră ?

În clipa aceea hamalul tînărului, întorcîndu-se cu al doilea transport, intrase în curte. Printre obiectele pe care le purta în spinare se vedea și un șevalet.

— Ah, domnule, strigă moș Durand, îngrozit și arătînd proprietarului șevaletul : e un pictor !

— Un artist ! Eram sigur ! exclamă, la rîndul său, domnul Bernard, în timp ce firele de păr ale perucii sale se zbîrliră de groază. Un pictor!!! Dar bine, omule, se adresează el portarului, n-ai luat informații despre dumnealui. N-ai aflat cu ce se ocupă ?

— Dumnezeule, răspunse sărmanul om, atîta știu că mi-a dat *arvonă* o patacă de cinci franci. Cum, oare, m-aș fi putut îndoi de dumnealui ?

— Ei, ați terminat ? întrebă la rîndul său tînărul.

— Domnule, reluă proprietarul, fixîndu-și ochelarii pe vîrfurile nasului, deoarece nu posedăți nici un fel de mobilă, nu vă puteți muta. Legea îmi dă dreptul să refuz un chiriaș care nu-mi oferă nici o garanție.

— Dar cuvîntul meu ? rosti artistul pe un ton plin de demnitate.

— Asta nu face cît o mobilă adevărată. Puteți să vă căutați o locuință în altă parte. Durand vă va înapoia arvuna.

— Cum ? exclamă portarul, descumpănit, am depus-o la Casa de economii.

— Păi, domnul meu, reluă tînărul, n-am cum găsi atît de repede o altă locuință. Acordați-mi cel puțin găzduire pentru o zi.

— Duceți-vă la hotel, răspunse domnul Bernard. Dar stați puțin, adăugă el înviorat, ca și cînd i-ar fi trecut prin cap o idee, dacă sînteți de acord, vă pot închiria drept cameră mobilată aceea în care se găsesc lucrurile rău-platnicului meu chiriaș. Dar, știți, în acest caz chiria se plătește cu anticipație.

— Problema e să știu cît pretindeți pentru cîcioaba asta ? întrebă artistul, silit să accepte și o asemenea situație

— Dar locuința e foarte convenabilă, chiria va fi de douăzeci și cinci de franci lunar, ținînd seama de împrejurări. Banii plătiți înainte.

— Asta mi-ați mai spus-o ; o asemenea frază nu merită cîntea de a fi *bisată*, spuse tînărul, băgîndu-și mîna în buzunar. Îmi puteți da restul la cinci sute de franci ?

— Cum, întrebă proprietarul, ce-ați zis ?

— Ei, da, jumătate dintr-o mie, ce naiba ! N-ați mai văzut nicicînd așa bancnotă ? spuse artistul, plimbînd hîrtia sub ochii proprietarului și ai portarului, care la vederca ei erau cît p-acî să-și piardă cumpătul.

— Am să vă dau restul, îi răspunse domnul Bernard, pe un ton plin de respect, aveți de dat numai douăzeci de franci, pentru că Durand are să vă înapoieze arvuna.

— I-o las lui, cu condiția ca în fiecare dimineață să vie să-mi anunțe în ce zi și în ce lună ne aflăm, pătrarul lunii, starea timpului și forma de guvernământ sub care trăim.

— O, domnul meu ! exclamă moș Durand, descriind o curbă de nouăzeci de grade.

— Las' că-i bine, dragul meu, ai să-mi ții loc de calendar. Și pînă una-alta dă-i o mîină de ajutor hamalului meu la mutare.

— Domnule, reveni proprietarul, vă voi trimite chitanța.

În aceeași seară, pictorul Marcel, noul chiriaș al domnului Bernard, se și instalase în toată regula în camera, preschimbată în palat, a dispărutului Schaunard.

Între timp, numitul Schaunard cutreiera Parisul, împușcînd, vorba ceea, francul.

Schaunard făcuse o artă din modul de a obține bani cu împrumut. Prevăzînd și posibilitatea de a-i cădea în plasă niscăi străini, pe care ar fi putut să-i *atace*, învățase în toate limbile globului cum să ceară un împrumut de cinci franci. Studiase cu rîvnă întreg repertoriul vicleniilor, pe care acest metal le folosește ca să scape de cei care-l urmăresc, și cunoștea mai bine decît un pilot orele de flux și reflux, timpul în care *apele* sînt în scădere sau în creștere — cunoștea adică zilele în care amicii și cunoscuții săi primeau bani. De aceea, existau case în care, cînd îl vedeau intrînd dimineața, nu se zicea : „Iată-l pe domnul Schaunard“, ci : „Azi e zi-ntîi“ sau „Azi e-n cincispe“. Spre a-și facilita și egaliza totodată acest soi de tribut, pe care, atunci cînd îl silea nevoia, se ducea să-l ridice de la cei cu mijloace bănești, Schaunard își confecționase un repertoar

pe arondismente și cartiere ; acolo se aflau trecute numele tuturor amicilor și cunoscuților săi.

În dreptul fiecărui nume era notată suma maximă pe care o putea împrumuta de la aceștia, potrivit stării lor materiale, epoca în care se aflau în fonduri, ora la care respectivii luau prânzul, precum și lista obișnuită de bucate a casei. În afară de acest tablou, Schaunard mai avea diferite mici carnețele, ținute în perfectă ordine, în care trecuse sumele pe care le împrumuta, pînă la cele mai neînsemnate fracțiuni, pentru că nu voia să se încurce în socoteli, depășind o anumită cifră, pe care urma s-o moștenească de la un unchi din Normandia. Cînd ajungea să fie dator cuiva douăzeci de franci, se zbătea în fel și chip și-și plătea integral datoria, chiar dacă trebuia, în acest scop, să împrumute bani de la alții, căroră le datora mai puțin. În felul acesta izbutea să-și mențină permanent pe piață un anumit credit, pe care el îl numea datoria sa flotantă. Și pentru că toți știau că omul are bunul obicei să-și plătească datoriile, de îndată ce resursele sale personale i-o îngăduiau, i se împrumutau bani cu plăcere, ori de cîte ori se ivea prilejul unui asemenea serviciu.

Începînd de la unsprezece, de cînd pornise de-acasă spre a face rost de cei șaptezeci și cinci de franci, pînă acum, nu izbutise să găsească decît trei franci, mari și lați, — rezultat al colaborării literelor *M*, *V* și *R*, din celebrul său repertor ; celelalte litere ale alfabetului, avînd și ele de plătit chirie, l-au refuzat în chip categoric.

La ora șase o teribilă poftă de mîncare îi sună în stomac clopoțelul de cină. Se găsea tocmai la bariera Maine, unde locuia litera *U*. Schaunard urcă la litera *U*, unde găsea totdeauna un tacîm, dacă se nimerca să existe și acolo tacîmuri.

— Da' unde ai pornit-o, domnule ? îl întreabă portarul oprindu-l pe scară.

— Mă duc la domnul U.

— Nu-i acasă.

— Dar doamna ?

— Nici doamna. Mi-au dat dispoziție să anunț pe unul din amicii domniilor lor, care urmează să le vie în vizită astă seară, că au plecat să ia masa în oraș. De altfel, dacă dumneavoastră sînteți persoana așteptată, iată adresa pe care mi-au lăsat-o.

Și omul întinse domnului Schaunard o bucățică de hîrtie, pe care amicul scrisese : „Ne-am dus să luăm masa la Schaunard, str... nr... Ne găsești acolo“.

— E-n regulă, spuse Schaunard, plecînd, cînd te pîndește ghinionul, îți joacă cele mai fantastice farse.

Schaunard își aminti în clipa aceea că se afla la doi pași de un mic restaurant, unde luase de vreo două-trei ori masa pe bani puțini. Porni spre acest bîrt de pe șoseaua Maine, cunoscut în lumea boemei sărace sub numele de *Mama Cadet*. Era o cîrciumioară-birt. Clientela obișnuită a localului e alcătuită din căruțași de pe șoseaua Orléans, cîntărețele din Montparnasse și junii-primi de la Bobino. Vara și primăvara, ucenici ai numeroaselor ateliere de pictură din apropierea Luxemburgului, literați obscuri și gazetărași de pe la niște ziare misterioase vin în grup să ia masa la *Mama Cadet*, devenită vestită prin ostropelul ei de iepure, prin veritabila ei varză călită și vinișorul cu iz de cremene.

Schaunard luă loc sub boschete : așa fură botezați la *Mama Cadet* cei doi sau trei pomi rahi-

tici, ale căror ramuri bolnăvicioase înclăpuiau un fel de boltă.

„Ei, n-am încotro, își zise Schaunard, o să mă-ndop cît zece și-o să-i trag un chef de unul singur, de să se ducă vestea“.

Și fără multă vorbă, comandă o supă, o jumătate porție de varză acră și două jumătăți de ostropel de iepure. Băgase el de seamă că poruncind cu jumătățile, capeti cel puțin cu un sfert mai mult decît atunci cînd ceri porții întregi.

Comanda atrase asupra lui privirile unei fete tinere, îmbrăcată în alb, cu flori de portocal în păr și încălțată cu pantofi de bal; o imitație de voal oarecare plutea pe umerii ei, care mai bine ar fi rămas ascunși. Era o cîntăreață a teatrului Montparnasse, ale cărei culise dau, ca să zicem așa, în bucătăria *Mamei Cadet*. Venise să-și ia prînzul în răstimpul unui antract din *Lucia* și tocmai termina, cu o jumătate de ceașcă de cafea, masa ei, alcătuită exclusiv dintr-o porție de anghinare cu oțet și untdelemn.

— Două ostropeluri de iepure — măi să fie! zise ea încet fetei care ținea loc de chelner, uite un tînăr care se hrănește bine. Cît am de dat, Adèle?

— Douăzeci anghinarea, douăzeci cele patru jumătăți de cafea și de cinci pîine — asta face în total 45 de centime.

— Ține, zise cîntăreața și ieși fredonînd:

Acest amor dumnezeiesc!

— Ia te uită, îl scoate pe *la*, zise atunci un personaj misterios, care ședea la aceeași masă cu Schaunard, pe jumătate ascuns după un teanc de cărți vechi.

— Îl scoate ? zise Schaunard ; eu cred că mai degrabă l-ar păstra pentru dînsa. De altfel, habar n-are de asta — și arată cu degetul farfuria în care *Lucia de Lamermoor* își consumase porția de anghinare — cine-a mai văzut să-și marineze glasul cu oțet !

— Într-adevăr, e un acid puternic, răspunse personajul care începuse vorba. Orașul Orléans produce multe din astea, care se bucură, pe drept cuvînt, de o mare reputație.

Schaunard examinează cu atenție acest personaj, care îl momea la discuție. Privirea fixă a ochilor săi mari, albaștri, de parcă mereu ar fi căutat ceva, dădea fizionomiei sale blîndețea cucernică a unui seminarist. Chipul său avea culoarea fildeşului vechi, afară de pomeți, care erau pudrați cu un strat de culoarea cărămizii pisate. Gura omului părea desenată de un școlar începător, căruia îi împinsese cineva cotul. Buzele cam groase și răsfrinte, întocmai ca ale negrilor, descopereau niște dinți asemenea colților unui cîine de vînătoare, iar bărbia își sprijinea cele două guși pe o lavalieră albă, care cu un capăt amenința astrele, iar cu celălalt tindea înspre pămînt. De sub o pălărie de fetru roș, cu borurile imense, plețele personajului cădeau în cascade blonde. Avea pe el un palton de culoarea alunei, prevăzut cu pelerină, a cărui stofă destrămată era aspră ca o răzătoare. Din buzunarele larg căscate ale acestui palton se revărsau teancuri de hîrtii și de broșuri. Nesinchisindu-se de examenul al cărui obiect era, savura o porție de varză acră cu garnitură, dînd semne frecvente de mare satisfacție. În timp ce înfuleca, citea dintr-o carte deschisă și făcea mereu însemnări pe paginile ei, cu un creion pe care îl ținea după ureche.

— Hei ! se auzi deodată glasul ridicat al lui Schaunard, care lovea cu cuțitul în pahar, ce se aude cu porția mea de iepure ?

— Vai, domnule, răspunse fata care sosea cu o farfurie în mână, nu mai avem deloc. Porția asta e ultima și a cerut-o domnul acesta înaintea dumneavoastră, adăugă ea, depunînd mîncarea în fața omului cu hîrtoage.

— Ei, drăcia dracului ! făcu Schaunard. Și era atîta dezamăgire melancolică în acest : „Ei, drăcia dracului !” încît omul cu cărțile fu mișcat. Răsturnă teancul de cărți care se ridica între el și Schaunard și, depunînd farfuria la mijloc, îi zise cu glasul cel mai mîeros :

— Domnule, aș putea îndrăzni să vă rog să împărțim mîncarea ?

— Ah, domnule, răspunse Schaunard, n-aș vrea să vă lipsiți din cauza mea...

— Atunci mă lipsiți pe mine de plăcerea de a vă fi agreabil ?

— Dacă e așa, domnule...

Și Schaunard își întinse farfuria.

— Permiteți-mi să nu vă ofer capul, spuse străinul.

— A, nu, domnule, asta n-o pot permite !

Dar, luîndu-și farfuria, constată că străinul îi oferise exact porția pe care susținea că și-o păstrează pentru el.

„Atunci, mormăi în sinea lui Schaunard, ce tot îmi dă zor cu politetea lui !”

— Capul, dacă e cel mai nobil organ al omului, vorbi străinul, e, în același timp, și cea mai neplăcută parte a iepurelui. Sînt chiar mulți oameni care nu-l pot suferi. Eu, însă, dimpotrivă, îl ador !

— Atunci, îi replică Schaunard, regret din inimă că v-ați lipsit din pricina mea, tocmai de această parte a iepurelui.

— Cum asta?... iertați-mă, vorbi omul cu cărțile, doar eu mi-am oprit capul. Și chiar am avut onoarea să vă atrag atenția...

— Permiteți-mi, răspunse Schaunard, punându-i sub nas farfuria, ce-i bucată asta ?

— O, cerule, ce văd ? O, zei ! Încă un cap ! E, un iepure bicefal, exclamă străinul.

— Bice... repetă Schaunard.

— ...fal. Asta-i din grecește Și domnul de Buffon, care făcea note marginale, citează astfel de exemple ciudate. Ei bine, pe legea mea, nu regret că am mâncat un fenomen.

Datorită acestui incident, convorbirea fu definitiv pornită. Schaunard, care nu voia să fie mai puțin politicoș, ceru un litru de vin în plus. Omul cu cărțile comandă, la rîndul lui, alt litru. Schaunard oferi salată. Omul cu cărțile oferi desertul. Seara, la orele opt, se aflau pe masă șase sticle goale a câte un litru. Vorbind neconținut, sinceritatea, stropită cu libațiunile viișorului, i-a determinat să-și destăinuie unul altuia biografia și ajunseră să se cunoască atît de bine, de parcă nu s-ar fi despărțit nicicînd. Omul cu cărțile, după ce a ascultat confidențele lui Schaunard, i-a mărturisit, la rîndul lui, că se numește Gustave-Colline, că practică profesiunea de filozof și că-și cîștigă existența de pe urma lecțiilor de matematică, de scolastică, de botanică și de alte multe discipline care se termină în *ică*.

Puținii bani pe care îi cîștigă cu lecțiile îi dădea pe cărți. Paltonul său, de culoarea alunei, îl cunoșteau toți anticarii cheiului, de la podul Concorde pînă la podul Saint-Michel. Ce făcea el cu

toate aceste cărți, atât de multe încît o întreagă viață de om n-ar fi fost de-ajuns ca să le citească, — n-o știa nimeni — și el mai puțin decît oricine. Dar acest tic luase la el proporțiile unei patimi și, dacă se întîmpla să se înapoieze seara acasă fără vreo nouă achiziție, își zicea, parafrazînd cuvintele lui Titus : „Încă o zi pierdută !“ Felul lui onctuos de a fi și limbajul său împestrîtat cu toate stilurile, ca un mozaic, teribilele jocuri de cuvinte cu care își colora conversația, l-au încîntat în așa chip pe Schaunard, încît ceru imediat voie lui Colline să adauge și numele lui printre acelea care alcătuiau faimoasa sa listă de care am mai pomenit.

Părăsiră localul *Mamei Cadet*, seara, pe la orele nouă, amîndoi cu chef și cu mersul celor care au stat de vorbă la un pahar.

Colline se oferî să-i plătească el cafeaua lui Schaunard, și acesta primi, cu condiția ca la rîndul lui să dea băutura. Intrară într-o cafenea din strada Saint-Germain l'Auxerrois, cu firma *Momus*, zeul jocurilor și al voioșiei.

În clipa în care pătrunseră în cafenea, tocmai se încinsese o discuție foarte vie între doi clienți ai localului. Unul dintre ei era un tînăr, al cărui chip se pierdea în adîncul unui enorm tufiș de barbă multicoloră. Ca anțiteză la acest belșug de „păr în barbă“, o chelie prematură îi dezgolise fruntea, care aducea cu un genunchi ; deasupra, cîteva fire de păr, atât de rare, încît le puteai număra, căutau zadarnic să-i ascundă goliciunea. Era îmbrăcat într-un frac negru, ros în coate și care, cînd ridica brațele prea sus, oferea vederii două ventilatoare practicate la subsuori. Pantalonii lui păreau să fi fost cîndva negri, iar ghetetele, care n-au fost niciodată noi, păreau a fi făcut de

cîteva ori ocolul lumii în picioarele Jidovului rătăcitor.

Schaunard observase că amicul său Colline și tînărul cu barba mare s-au salutat.

— Îl cunoașteți pe domnul acesta ? îl întrebă el pe filozof.

— Nu prea bine ; îl înțîlnesc doar cîteodată la Bibliotecă. Mi se pare că e un literat.

— Cel puțin haina e de literat, recunosc Schounard.

Personajul cu care discută acest tînăr era un individ de vreo patruzeci de ani, predispus la apoplexie, dacă ar fi să judecăm după capul său mare, înfipt direct între cei doi umeri, fără tranziția gîtului. Idioția i se citea cu litere mari pe fruntea-i teșită, acoperită de o șepculiță neagră. Se numea domnul Mouton, și era impiegat la primăria circumscripției a IV-a unde ținea evidența registrelor de decese.

— Domnule Rodolphe, exclamă el cu un glas de cunuc, zgîlțîindu-l pe tînăr și ținîndu-l strîns de un nasture al hainei, vrei să afli care e părerea mea ? Ei bine, toate ziarele nu merită două parale și nu folosesc nimănui ! Să-ți dau un exemplu : sînt tată de familie, nu-i așa ?... Bine... Vin la cafenea să-mi fac partida de domino. Urmărește, te rog, atent, raționamentul meu.

— Continuă, continuă, spuse Rodolphe.

— Ei bine, urmă domnul Mouton, întărînd fiecare frază cu cîte un pumn lovit în masă și făcînd să tremure halbele și paharele aflate acolo, — ei bine, dau de gazete... bine... Și ce constat ? Ba că-i albă, ba că-i neagră, și dă-i așa — și dă-i pe dincolo... Ce mă privesc pe mine toate astea ? Sînt un bun tată de familie care vine să-și joace...

— Partida lui de domino, îl completă Rodolphe.

— În fiecare seară, continuă domnul Mouton. Ei bine, o presupunere, să zicem... mă-nțelegi...

— Perfect ! spuse domnul Rodolphe.

— Să zicem că citesc un articol cu care nu sînt de-acord. Ei bine, asta mă scoate din sărite, face să-mi fiarbă sîngele în vine, fiindcă, vezi dumneata, domnule Rodolphe, toate ziarele... numai minciuni. Da, minciuni, urlă el în falsetul lui cel mai ascuțit, iar ziaristii sînt niște bandiți, niște scribi.

— Totuși, domnule Mouton...

— Da, niște bandiți, continuă impiegatul. Ei au pricinuit toate nenorocirile din întreaga lume. Ei au făcut Revoluția și asiguatele¹. Dovadă : Murat.

— Scuză-mă, îl contrazice Rodolphe, vrei să zici Marat ?

— Ba nu, ba nu, zice domnul Mouton, îl chema Murat, am asistat la înmormîntarea lui cînd eram copil...

— Dar te-asigur...

— S-a făcut cu el și o piesă la circ... Iacă-așa !

— Ei bine, exact ! recunosc Rodolphe ; e Murat.

— Păi eu ce-ți cînt de-un ceas întreg ? ridică vocea îndărătnicul de Mouton. Murat care își făcea munca într-o pivniță, nu-i așa ? să fim înțeleși : n-au făcut, oare, bine Bourbonii că l-au ghilotinat, pentru că a trădat ?

— Cine ? ghilotinat ? trădat ? Ce tot vorbești dumneata ? izbucni Rodolphe, apucîndu-l de data asta el pe domnul Mouton de un nasture al re-dingotei.

— Cum cine ? Marat.

¹ Asiguate — hîrtie-monedă în Franța între 1790 și 1796 (n.tr.).

— Ba nu, ba nu, domnule Mouton. E vorba de Murat. Să fim înțeleși, ce Dumnezeu ? !

— Ba nu ! Marat — ce mai canalie ! În 1815 l-a trădat pe împărat. Iată de ce susțin că toate ziarele sînt la fel, zise domnul Mouton, revenind la teza pe care el o considera explicație... Știi ce-aș dori eu, domnule Rodolphe ?... Ei bine, uite... o ipoteză... Aș dori un ziar bun... A, nu un ziar mare !... Bun !... Un ziar care să nu fabrice fraze... Iacă-așa...

— Pretinzi prea mult, îl întrerupse Rodolphe... Un ziar fără fraze...

— Ei bine, da... Urmărește-mi, te rog, raționamentul.

— Mă străduiesc.

— Un ziar care s-ar ocupa numai de sănătatea regelui și de bunurile pămîntului. Pentru că, la urma-urmii, cui folosesc toate ziarele voastre, din care nu pricepi nimic ? Uite, o presupunere : eu lucrez la primărie, așa-i ? Îmi țin registrul, bine... Ei bine, înclupuieste-ți că vine cineva să-mi zică : „Dumneata, domnule Mouton, ții evidența morților, bine... Atunci fă așa, fă pe dincolo“... Ei bine ! Ce „așa“ ? Ce „pe dincolo“ ?... Ei bine, cu ziarele se întîmplă același lucru, rosti el în chip de concluzie.

— Evident, rosti un vecin de masă care l-a înțeles.

Și, după ce primi felicitări din partea cîtorva clienți obișnuiți ai localului, care îi împărtășeau opiniile, domnul Mouton plecă să-și continue partida de domino.

— L-am pus la locul lui, zise el, arătînd spre Rodolphe care se așezase la masa lui Schaunard și Colline.

— Ce nătărău ! se adresa el celor doi tineri, indicîndu-l pe impiecat.

— Are un cap pe cînte, cu pleoapele lui ca un coș de trăsură și cu ochii ca două rondele de loto, constată Schaunard, scoțînd din buzunar o pipă scurtă, afumată.

— Ah, domnule, se minună Rodolphe, aveți o lulea foarte frumoasă !

— O, am alta și mai frumoasă ; dar aceea e de zile mari, răspunse Schaunard pe un ton indiferent. Dă-mi, te rog, nițel tutun, Colline !

— Ei, drăcie ! exclamă filozoful. Nu mai am.

— Dați-mi voie să vă ofer eu, zise Rodolphe, scoțînd din buzunar un pachet de tutun pe care îl puse pe masă.

Față de această amabilitate, Colline se simți obligat să facă cînte.

Rodolphe acceptă. Discuția se învîrtea în jurul literaturii. Rodolphe, întrebă ce profesie are — de altfel i-o trădase haina ce o purta — mărturisii legăturile lui cu muzele și comandă un al doilea rînd. Cum tocmai sosise chelnerul ca să ia sticla, Schaunard îl rugă să o facă uitată. Auzise sunînd dintr-un buzunar al lui Colline duetul a două piese argintii de cîte cinci franci. Rodolphe ajunsese cîrînd și el la nivelul de expansiune al celor doi amici ai săi, și le făcu, la rîndu-i, confidențe.

Ar fi petrecut ei toată noaptea la cafenea, dacă n-ar fi fost rugați să se retragă. Nu făcură, însă, nici zece pași în stradă, — și le trebuise un sfert de oră pentru asta, — că-i surprinse o ploaie torrențială. Colline și Rodolphe locuiau la două extremități ale Parisului, — unul în Île Saint-Louis, iar altul în Montmartre.

Schaunard, care uitase cu desăvîrșire că nu mai avea locuință, se oferă să-i găzduiască.

— Pofțiți la mine, le propuse el, locuiesc pe-aici, aproape. Vom petrece noaptea în discuții despre literatură și artă.

— Tu ai să ne cînți, iar Rodolphe ne va recita poezii, îl completă Colline.

— Pe legea mea, că bine ai potrivit-o, recunosc Schaunard, să rîdem — o viață are omul !

Ajuns în fața locuinței, pe care cu o oarecare dificultate o recunosc, Schaunard se lăsă o clipă pe o piatră, în așteptarea lui Rodolphe și a lui Colline, care intraseră într-o cîrciumă deschisă încă, să caute ceva de-ale gurii. Cînd prietenii săi se întoarseră, Schaunard bătu de cîteva ori în poartă, amintindu-și, în chip vag, că portarul obișnuia să-l lase s-aștepte. În sfîrșit, poarta se deschise și moș Durand, toropit de dulceața celui dintîi somn și uitînd, se vede, că Schaunard a încetat să-i mai fie chirieș, nu fu de fel surprins cînd acesta îi strigă numele prin ferestruică.

O dată ajunși sus, la capătul scării pe care o urcaseră anevoie și îndelung, Schaunard, care o luase înainte, scoase un strigăt de mirare, găsind cheia în ușa camerei sale.

— Ce s-a-ntîmplat ? îl întrebă Rodolphe.

— Nu mai pricep nimic. Imaginați-vă că cheia pe care o luasem dimineța cu mine o găsesc acum în ușa. Ia să controlăm. Știu că o pusesem în buzunar. Ei, drăcie ! Poftim, o am ! exclamă el, arătîndu-le cheia.

— Asta-i vrăjitorie !

— Fantasmagorie ! adăugă Colline.

— Ceva fantastic ! completă Rodolphe.

— Dar, reluă Schaunard, cu o voce care trăda un început de groază, auziți ceva ?

— Ce ?

— Ce ?

— Pianul meu care cîntă singur, *ut, la, mi, re, do, la, si, sol, re*. Afurisitul ăsta de *re*; fals ai să suni în vecii vecilor !

— Fără îndoială că asta nu e camera dumitale, îi spuse Rodolphe; apoi, sprijinindu-se cu toată greutatea pe Colline, îi șopti la ureche : e făcut !

— Te cred. Și-apoi, nici nu e pian, — e flaut.

— Dar și dumneata ești făcut, dragul meu, spuse poetul filozof, care se așezase pe scară. E o vioară !

— O vioa... Aș! Ia ascultă, Schaunard, bolborosi Colline în timp ce-și trăgea prietenul de pieior, asta-i bună, n-am ce zice, auzi, domnul susține că e o vioa...

— La naiba ! strigă Schaunard în culmea spai-meii, pianul meu cîntă neîncetat — asta-i vrăjitorie !

— Fantas...ma...gorie ! urlă Colline, scăpînd din mîină o sticlă.

— Fantezie ! chelălăi, la rîndu-i, Rodolphe.

În toiul acestui tărăboi, ușa camerei se deschise în chip brusc și, în pragul ei, se ivi un personaj ținînd în mîină un sfeșnic cu trei brațe în care ardea o lumîinare de culoare trandafirie.

— Ce poftiți dumneavoastră, domnilor ? întrebă el, salutînd plin de curtoazie pe cei trei prieteni.

— O, cerule, ce-am făcut ? Am greșit ; aici nu-i camera mea ! exclamă Schaunard.

— Domnule, vorbiră în același timp Colline și Rodolphe, adresîndu-se personajului care le deschisese ușa, vă rog să-l iertați pe amicul meu, c într-un hal de beție ce nu s-a pomenit !

Deodată, un fulger de luciditate trecu prin beția lui Schaunard, care citi pe ușa camerei următorul rînd scris cu creta :

„Am venit de trei ori ca să-mi primesc cadoul.
Phémic“

— Ba da, ba da, sînt la mine acasă, strigă el, uite și cartea de vizită pe care mi-a lăsat-o Phémic de Anul nou : e chiar ușa camerei mele !

— Doamne sfinte, domnule, zise Rodolphe, sînt cu adevărat buimăcit.

— Credeți-mă, domnule, adăugă Colline, în ce mă privește colaborez și eu cu mult zel la buimăceala prietenului meu.

Tînărul nu-și putu reține risul.

— Dacă vreți să intrați o clipă la mine, spuse el, amicul dumneavoastră, după ce va vedea locul, își va da seama de greșeala făcută.

— Cu plăcere !

Atît poetul, cît și filozoful, prinzînd pe Schaudard, fiecare de cîte un braț, îl conduseră în cameră, sau, mai bine zis, în palatul lui Marcel, pe care, fără îndoială, cititorul l-a recunoscut.

Schaunard își plimbă, în chip vag, privirea în juru-i, și murmură :

— E uluitor cît de mult s-a înfrumusețat reședința mea !

— Ei bine, acum te-ai convins ? îl întrebă Colline.

Dar Schaudard, dînd cu ochii de pian, se apropie și începu să cînte cîteva game.

— Ei, voi de colo, ascultați numai, spuse el, făcînd să răsune acordurile. Salutare ! Animalul și-a recunoscut stăpînul : *si, la, sol, fa, mi, re*. Ah, fir-ar al dracului de *re* ! Așa ai să rămîi cît lumea ! Vă spuneam eu că e instrumentul meu !

— Tot mai stăruie, observă Colline, adresîndu-se lui Rodolphe.

— Tot mai stăruie, repetă Rodolphe, către Marcel.

— Da' asta ? reluă Schaunard, arătînd fusta cu steluțe, zvîrlită undeva pe un scaun, nu-i cumva podoaba mea, hai ?

Și îl privi pe Marcel în albul ochilor.

— Dar asta ce-i ? continuă el, desprinzînd de pe zid somația de evacuare a camerei, somație de care am vorbit mai sus.

Și începu să citească.

„În consecință, domnul Schaunard va evacua în ziua de 8 aprilie, înainte de amiază, domiciliul și-l va lăsa în bună stare, așa cum l-a primit. Și i-am adresat prezentul act, a căruia taxă e de cinci franci.“ Ei ? nu sînt eu, oare, domnul Schaunard, căruia i se adresează această somație, cu taxele de timbru care costă cinci franci ? Dar ăștia, urmă el recunoscîndu-și papucii în picioarele lui Marcel, ăștia nu-s oare papucii mei, dăruți de-o mînă scumpă ? Acum e rîndul dumneavoastră, domnule, să-mi explicați cum de-ați ajuns în odaia mea, stăpîn pe obiectele mele ?

— Domnilor, răspunse Marcel, adresîndu-se lui Colline și Rodolphe, domnul, și-l arată pe Schaunard, domnul e la el acasă, o mărturisesc !

— Ah ! exclamă Schaunard, bine c-a dat Dumnezeu !

— Dar, urmă Marcel, și eu tot la mine acasă sînt !

— Totuși, domnule, îl întrerupse Rodolphe, dacă prietenul nostru recunoaște...

— Da, urmă Colline, dacă prietenul nostru...

— Și dacă, pe de altă parte, dumneavoastră vă amintiți că... adăugă Rodolphe, cum se face că...

— Da, repetă Colline, în chip de ecou, cum se face...

— Vă rog să luați loc, domnilor, răspunse Marcel, am să vă lămuresc misterul.

— Dacă am stropi explicația ? cuteză Colline.

— Și am îmbuca ceva, adăugă Rodolphe.

Cei patru tineri luară loc la masă și dădură asalt unei bucăți de vițel rece pe care le-o cedase cârciumarul.

Marcel relată apoi ce anume se petrecuse în dimineața aceea între el și proprietar, când se înființase cu boarfele sale.

— Dacă așa-i vorba, rosti Rodolphe, domnul are perfectă dreptate, ne aflăm în casa dumisale !

— Ba nu, sînteți la dumneavoastră acasă, spuse cu politețe Marcel.

Dar trebui să se desfășoare o muncă uriașă pentru a-l face pe Schaunard să înțeleagă ce anume se petrecuse. Se produse și un incident comic, care complică situația. Schaunard, căutînd ceva într-un bufet, descoperi banii rămași din hîrtia de cinci sute de franci pe care proprietarul i-o schimbase în dimineața aceea domnului Marcel.

— Ah, eram sigur, exclamă el, că hazardul nu mă va abandona. Acum mi-aduc aminte... Ieșisem dimineața să-l caut. Din pricina chiriei, asta-i drept, o fi venit el, în lipsa mea, la mine. Ne-am încrucișat pe drum, — asta-i tot ! Ce bine am făcut că am lăsat cheia în ușa !

— Dulce nebunie, murmură Rodolphe, văzîndu-l pe Schaunard că rînduiește banii în teancuri egale.

— Fericirea mare e amăgitoare, asta-i viața, adăugă filozoful.

Marcel rîdea.

După o oră dormeau toți patru.

A doua zi, pe la amiază, se treziră și părură mai întîi foarte mirați de faptul că se aflau împreună : Schaunard, Colline și Rodolphe nu aveau aerul că se cunosc și se adresau, unul altuia, cu „domnule“.

A trebuit ca Marcel să le aducă aminte că veniseră aici cu toții în ajun.

În clipa aceea, moș Durand se ivi în cameră.

— Domnule, se adresă el lui Marcel, astăzi sîntem în 9 aprilie 1840... pe stradă e noroi și majestatea-sa Ludovic-Filip continuă să fie rege al Franței și al Navarei ! Ia te uită ! se miră moș Durand, descoperindu-l pe vechiul său chiriaș, domnul Schaunard ! Pe unde ați intrat aici ?

— Prin telegraf ! răspunse Schaunard.

— Ia spuneți-mi, reluă portarul, tot poznaș ați rămas ?

— Durand, glăsui Marcel, nu-mi place ca oamenii de serviciu să se amestece în convorbirile mele. Te vei duce la restaurantul de alături și vei aranja să ni se aducă un dejun pentru patru persoane. Uite aici lista, adăugă el, înmînîndu-i o hîrtiuță, pe care notase meniul. Șterge-o !

— Domnilor, se adresă din nou Marcel celor trei tineri, mi-ați oferit aseară un supeu ; permiteți-mi să vă ofer azi dimineată dejunul, pe care îl veți lua nu la mine, ci la dumneavoastră, adăugă el, întinzînd mîna lui Schaunard.

După ce mîncară, Rodolphe ceru cuvîntul.

— Domnilor, dați-mi voie să vă părăsesc...

— O, nu, replică Schaunard, sentimental, să nu ne mai despărțim niciodată !

— Drept e că ne simțim foarte bine aici ! constată Colline.

— Să vă părăsesc pentru o clipă, continuă Rodolphe, mîine apare *Eșarfa lui Iris*, o revistă de mode, al cărei redactor-șef sînt. Trebuie să plec pentru a-mi corecta articolele. Mă înapoiez peste o oră.

— Drace ! glăsui Colline, și eu mi-am adus aminte că trebuie să predau lecția unui prinț indian, care a venit la Paris, ca să învețe araba !

— Vă veți duce mâine ! spuse Marcel.

— O, nu, replică filozoful, prințul urmează să-mi plătească astăzi și apoi trebuie să vă mărturisesc că ziua e atât de frumoasă, încît ar însemna s-o pierd inutil dacă n-aș da o raită prin hala de cărți vechi.

— Dar te întorci ? îl întrebă Schaunard.

— Ca o săgeată, lansată de-o mînă sigură, răspunse filozoful, căruia îi plăceau imaginile excentrice.

Și plecă împreună cu Rodolphe.

— Ei bine, spuse Schaunard, rămas singur cu Marcel, ce-ar fi dacă în loc să mă culc pe-o ureche, într-un *dolce farniente*, aș porni să caut ceva galbeni, pentru a-i potoli domnului Bernard lăcomia de bani ?

— Prin urmare, îi replică neliniștit Marcel, vrei totuși să te muți ?

— Doamne, vezi bine că trebuie, spuse Schaunard, dacă proprietarul m-a somat prin portărel și încă pe un timbru de cinci franci.

— Și dacă te muți, reluă Marcel, ici și mobila ?

— Am pretenția că da. Și nu voi lăsa aici nici un fir de păr, ca să mă exprim ca domnul Bernard.

— Drace ! asta mă va stingheri, pentru că am închiriat camera dumatăle gata mobilată.

— Asta e adevărat, recunosc Schaunard, dar n-are de-a face, adăugă el pe un ton melancolic, nimic nu-mi garantează că am să fac rost astăzi de cei șaptezeci și cinci de franci — și nici mâine și nici după aceea.

— Ia stai, exclamă Marcel, am o idee !

— Dă-o pe față ! îl îndemnă Schaunard.

— Iată care e situația : potrivit legii, această odaie e a mea, pentru că am plătit chiria pe o lună înainte.

— Chiria, da, — mobila, însă, dacă-mi plătesc datoria, o pot ridica în mod legal. Și, de-ar fi cu putință, aș lua-o chiar și ilegal, spuse Schaunard.

— Așa că, urmă Marcel, dumneata posezi mobilă, dar n-ai locuință, iar eu am locuință, dar n-am mobilă.

— Asta e ! întări Schaunard.

— Mie, continuă Marcel, îmi place locuința asta !

— Iar mie, niciodată nu mi-a fost mai pe plac ca acum !

— Cum ai spus ?

— Că niciodată nu mi-a plăcut mai mult ca acum. O, eu știu ce vorbesc !

— Ei bine, atunci putem aranja perfect lucrurile, reluă Marcel : rămii aici cu mine ; eu ofer locuința, dumneata mobila.

— Dar cu chiria cum rămîne ? întrebă Schaunard.

— Pentru că astăzi sînt în fonduri, o plătesc eu, data viitoare va fi rîndul dumitale. Chibzuiește și vezi dacă îți convine afacerea.

— Eu nu chibzuiesc niciodată, mai cu seamă cînd e vorba să mi se facă o propunere care-mi convine : accept imediat. De fapt, pictura și muzica sînt surori.

— Surori vitrege, spuse Marcel.

În clipa aceea, se înapoiară Colline și Rodolphe, care se întîlniseră pe drum.

Marcel și Schaunard îi informară despre asociația convenită între ei.

— Domnilor, exclamă Rodolphe, făcînd să-i sune banii în buzunar, ofer o cină întregii bande !

— Tocmai era să am onoarea de a face eu o asemenea propunere, interveni Colline, scoţînd din buzunar o piesă de aur, pe care şi-o virî în ochi, drept monoclu. Prinţul meu mi-a dat moneda asta, ca să-i cumpăr o gramatică industano-arabă. Am cumpărat-o cu treizeci de centime.

— Şi eu, interveni Rodolphe, l-am convins pe casierul *Eşarfei lui Iris* să-mi avanseze treizeci de franci, motivînd că am nevoie de această sumă ca să mă vaccinez.

— Aşadar, astăzi e ziua încasărilor ! constată Schaunard. Numai eu n-am făcut safteaua, — e umilitor !

— În aşteptare, eu îmi menţin invitaţia la cină, reluă Rodolphe.

— Şi eu la fel, spuse Colline.

— Ei, dacă aşa-i vorba, spuse Rodolphe, dăm cu banul şi vedem noi cine plăteşte nota.

— Nu, exclamă Schaunard, am o idee mai bună, dar infinit mai bună şi vă împac pe amîndoi.

— S-o auzim !

— Rodolphe va plăti cina, şi Colline va oferi un supeu.

— Iată ce aş numi o jurisprudenţă solomoniană, strigă filozoful.

— E mai ceva ca la nunta lui Gamache ¹, adăugă Marcel.

Cina avu loc într-un restaurant provensal din strada Dauphine, vestit prin chelnerii lui, familiarizaţi cu scriitorii şi cu literatura, şi prin al

¹ Aluzie la masa proverbială de la nunta lui Gamacho, personaj din romanul *Don Quijote* (n.tr.).

său *aïoli*¹. Dat fiind că trebuiau să se păstreze pentru supeu, băură și mâncară cu măsură.

Cunoștința intervenită în ajun între Colline și Schaunard, iar mai târziu între aceștia și Marcel, devenea tot mai intimă. Fiecare dintre cei patru tineri își expuse opinia sa despre artă și admiseră cu toții că aveau la fel de mult curaj și chiar aceleași visuri. Tot flecărind și discutînd, își aflară simpatii comune și își recunoscură reciproc spiritul de frondă și umorul — care înveselește fără a jigni — bucuroși că toate frumoasele virtuți ale tinereții și-au găsit loc în inima lor, fiind gata să se înduioșeze cu ușurință la vederea sau la povestirea unui lucru frumos. Înțelegînd că au cu toții un start comun și că tind să ajungă la același scop, își spuseră că întâlnirea lor era altceva decît una din banalele încurcături ale hazardului și că poate Providența însăși, protectoarea dezmoșteniților, îi unise așa, mîna în mîna, șoptindu-le la ureche acea pildă din evanghelie, care ar trebui să fie unicul comandament al umanității: „Ajutați-vă și iubiți-vă unii pe alții“.

La sfîrșitul mesei, care se termină într-o atmosferă de oarecare gravitate, Rodolphe se ridică și aduse un toast Viitorului, iar Colline îi răspunse, printr-o mică alocuțiune, care nu era scoasă din nici o terfeloagă de-a lui și nu avea nici o pretenție de stil frumos, pentru că se exprimase simplu, în graiul naivității, care te face să înțelegi atît de bine ceea ce oratorul exprimă atît de rău.

„Da' nătărău mai e și filozofu ăsta! murmură, cu nasul în pahar, Schaunard, m-a obligat să pun apă în vin.“

¹ *Aïoli* — un fel de maioneză cu usturoi, care se prepară mai ales în Provence (*n.tr.*).

După cină, se duseră să bea cafeaua la *Momus*, acolo unde chefuiseră în ajun. Din seara aceea localul devenise cu neputință de frecventat de către ceilalți clienți obișnuiți.

După cafea și lichioruri, clanul boem, definitiv fondat, se înapoie în locuința lui Marcel — locuință care căpătă numele de *Elysée* Schaunard. În timp ce Colline se ducea să comande supeul promis, ceilalți își procurară plesnitoare, capse, alice și alte piese pirotehnice și înainte de a se așeza la masă, înălțară prin fereastră un minunat foc de artificii, care ridică toată casa în picioare, pe când cei patru prieteni cântau din răsputeri :

Sărbătorim, sărbătorim, sărbătorim
Frumoasa zi de azi.

A doua zi de dimineată se pomeniră din nou împreună, dar de data asta li se păru absolut firesc. Înainte de a porni fiecare la treburile lui, meraseră împreună să dejuneze la cafeneaua *Momus*, unde își fixară o întâlnire pentru seară și unde se întâlneau de altfel, vreme îndelungată, în fiecare zi.

Acestea sînt principalele personaje pe care le vom vedea reapărînd în micile întâmplări din care se compune cartea de față, care nu e un roman și care n-are altă pretenție de a fi decît ceea ce îi indică titlul ; căci *Scenele din viața de boem* nu sînt, de fapt, decît niște studii de moravuri, ale căror eroi aparțin unei clase greșit judecate pînă acum și al căror defect principal este dezordinea ; deși ei ar putea să dovedească oricînd că dezordinea însăși constituie o necesitate, care le-a fost impusă de viață.

II

UN TRIMIS AL PROVIDENȚEI

Schaunard și Marcel, care se porniseră voinicește pe treabă dis-de-dimineață, se opriră deodată din lucru.

— Ei, drăcia dracului ! ce foame afurisită ! zise Schaunard și adaose în treacăt : oare azi nu dejunăm ?

Marcel rămase foarte uimit de o astfel de întrebare, mai importantă ca oricînd.

— Dar de cînd se dejunează două zile în șir ? zise el. Ieri a fost joi.

Și își întregi răspunsul, însoțind cu linia sa de pictor această poruncă a bisericii :

Carne vineri nu vei mânca
Nici altceva ce-i seamănă.

Schaunard nu găsi ce să răspundă și se așeză din nou în fața tabloului său, înfățișînd o cîmpie cu un pom roșu și altul albastru, care își dădeau o strîngere de ramuri. Aluzie transparentă la binefacerile prieteniei și care nu avea decît păcatul de a fi prea filozofică.

În clipa aceea portarul bătu în ușă. Aducea o scrisoare pentru Marcel.

— Trebuie să dați cincisprezece bani, zise el.
— Ești sigur ? îl întrebă artistul. Bine, ți-i datorez.

Și îi trinti ușa în nas.

Marcel luă scrisoarea și rupse plicul. La primele cuvinte începu să facă în atelier sărituri de acrobat și să intoneze în gura mare celebra romanță de mai jos, pe care o cânta ori de câte ori se afla în culmea fericirii :

Patru flăcăi într-un hal făr' de hal
Se-aflau bolnavi în cartier
Patru flăcăi în grabă au fost duși la spital
Ihi... hi... Ihi... hi...

— Ei da, zise Schaunard, continuînd :

Pusu-i-au într-un pat mare
Doi la cap, doi la picioare.

— Ei, las' că știm ce-i asta !

Marcel reluă :

Văzură deodat' apărînd o măicuță
Cuță... Cuță... Cuță...

— Dacă nu încetezi, zise Schaunard, care și începuse să dea semne de alienație mintală, îți execut imediat *allegro*-ul din simfonia mea despre *influența albastrului în arte*.

Și se apropie de pian.

Această amenințare avu efectul unei picături de apă rece într-un lichid în clocot.

Marcel se potoli ca prin farmec.

— Ține, zise el, înmîinînd scrisoarea prietenului său. Citește-o !

Era o invitație la masă din partea unui deputat, protector luminat al artelor și îndeosebi al lui

Marcel, care-i pictase un tablou cu reședința de la țară.

— E pentru astăzi, constată Schaunard, păcat că nu-i valabilă pentru două persoane. Dar — știi ce ? Deputatul tău e guvernamental, deci tu nu poți, tu nu trebuie să primești invitația ; principiile tale îți interzic să mănânci pâine muiată în sudoarea poporului.

— Ei, așa ! zise Marcel, deputatul meu aparține aripii de centru-stînga. Alaltăieri a votat contra guvernului. Unde mai pui că-mi face o comandă și mi-a făgăduit să mă prezinte în lume ; și apoi, vezi tu, deși e vineri, m-a apucat o lăcomie de căpcăun, încît voi dejuna astăzi, — uite-așa !

— Dar, vezi că mai sînt și alte piedici, urmă Schaunard, care se simțea cam invidios de norocul căzut pe capul prietenului său. Doară n-ai să te duci să dejunezi în oraș îmbrăcat cu o bluză roșie de marinar și în cap cu o șapcă de hamal.

— Am să împrumut fracul lui Rodolphe, sau cel al lui Colline.

— Mă, prostule ! ai uitat că am trecut de douăzeci ale lunii și că în epoca asta hainele acestor domni sînt *amanetate* și *răsamantate* ?

— Pînă la ora cinci oi găsi eu barem o haină neagră, zise Marcel.

— Am căutat trei săptămîni pînă să găsesc una cînd cu nunta vărului meu ; și ne aflam atunci la începutul lui ianuarie.

— Ei bine, la urma urmei merg și așa, răspunse Marcel, plimbîndu-se cu pași mari prin odaie. Nu e scris nimănui că o mizerabilă chestiune de etichetă mă va împiedica să fac primul pas în lume.

— Stai, stai, îl întrerupse Schaunard, care simțea o adevărată plăcere să-l necăjească pe amicului său, dar eizmele ?

Marcel ieși cuprins de o agitație de nedescris. După două ceasuri se întoarse acasă cu un guler apretat în mână.

— Iată tot ce-am putut găsi, rosti el cu jale.

— Păcat de atita alergătură pentru o nimica toată, îi răspunse Schaunard. Aveam noi aici destulă hîrtie, ca să fabricăm o duzină din astea !

— Dar bine, frate, zise Marcel, smulgîndu-și părul din cap, nu se poate să n-avem niscaiva haine pe-aici — ce dracu !

Și procedă la o minuțioasă cercetare, prin toate colțurile celor două odăi.

După o oră de investigații, izbuti să-și improvizeze un costum, alcătuit în felul următor :

Un pantalon scoțian

O pălărie cenușie

O cravată roșie

O mănușă care fusese cîndva albă

O mănușă neagră.

— La nevoie, astea îți pot servi de mănuși negre, zise Schaunard. Cînd vei fi îmbrăcat, vei semăna cu spectrul solar. Dar nu face nimic — ești doar colorist !

În timpul acesta, Marcel încerca cizmele.

— Fatalitate! Ambele erau pentru același picior.

Desperat, zări o cizmă veche, aflată undeva, într-un colț, unde se aruncau nimicurile uzate. O încălță.

— Ia te uită, dom-le, zise ironicul său tovarăș, asta e cu vîrfu ascuțit iar cealaltă-i cu vîrfu lat.

— Nu se va băga de seamă. Le văcsuiesc.

— E o idee ! Acu' nu-ți mai lipsește decît fracul negru de rigoare.

— Of, zise Marcel, mușcîndu-și pumnii, ca să am unul mi-aș da zece ani din viață și mîna dreaptă, pricepi ?

Auziră din nou bătăi în uşă. Marcel deschise.

— Domnul Schaunard? întrebă un străin, oprindu-se în prag.

— Eu sînt, răspunse pictorul, rugîndu-l pe noul venit să intre.

— Domnule, începui necunoscutul, care avea una din acele mutre cinstite, trădînd tipul provincialului, văru-meu mi-a vorbit mult de talentul dumneavoastră de portretist şi, proiectînd o călătorie în colonii, unde sînt trimis în calitate de delegat al fabricanţilor de zahăr din oraşul Nantes, aş dori să las o amintire familiei mele. Iată de ce am venit la dumneavoastră.

— O, sfinte Dumnezeule!... murmură Schaunard. Marcel, oferă un scaun domnului...

— Blancheron, se prezintă străinul; Blancheron din Nantes, delegat al industriei de zahăr, fost primar al oraşului V..., căpitan în garda naţională şi autorul unei broşuri asupra chestiei zahărului.

— Sînt cit se poate de onorat că m-aţi ales pe mine, spuse artistul, înclinîndu-se în faţa delegatului fabricanţilor de zahăr. Cum doriţi să fie portretul?

— În miniatură, cum e ăsta, răspunse domnul Blancheron, arătînd un portret în ulei, căci pentru delegat, ca şi pentru mulţi alţii, ceea ce nu e pictat pe zid e miniatură, — cale de mijloc nu există.

Această naivitate îl făcu pe Schaunard să înţelegească cu cine are de-a face, mai ales cînd domnul Blancheron adăugase că doreşte să i se picteze portretul cu vopsele fine.

— Nu utilizez niciodată altfel de vopsele, îl încredinţă Schaunard. În ce mărime îşi doreşte domnul portretul?

— Mare ca ăsta, răspunse Blancheron, arătînd o pînză de douăzeci de centimetri. Şi care e preţul?

— De la cincizeci la șaizeci de franci. Cincizeci fără mâini, șaizeci cu.

— Drace, văru-meu mi-a vorbit de treizeci de franci.

— Apoi, prețul e în funcție de anotimp, spuse pictorul; în anumite luni ale anului vopselele sînt mai scumpe!

— I-auzi! Va să zică tot ca și la zahăr?

— Absolut.

— Ei, atunci să fie pentru cincizeci de franci, zise domnul Blancheron.

— Faceți o greșeală. Cu zece franci în plus ați avea și mâinile în care v-aș pune broșura dumneavoastră în problema zahărului, — ceea ce ar fi mai impunător.

— Pe legea mea, aveți dreptate!

— Drace, își zise Schaunard, dacă o mai continua așa, îmi ies din pepeni și-i pocnesc cu ceva în cap.

— Ai băgat de seamă ceva? îi șopti Marcel la ureche.

— Ce?

— Are un frac negru!

— Pricep și-ți ghicesc gîndul. Las' pe mîne!

— Ei bine, domnule, vorbi delegatul, cînd începem? N-ar trebui să întîrziem, pentru că plec curînd.

— Dar și cu trebuie să plec într-o scurtă călătorie. Poimîine părăsesc Parisul. Deci, dacă sînteți de acord, să începem chiar acum. O ședință plină va face ca lucrarea să avanseze.

— Dar în curînd se înnoptează și la luminare nu se poate picta.

— Atelierul meu e în așa fel rinduit, încît se poate lucra la orice lumină... răspunse pictorul.

Scoateți-vă haina și luați-vă atitudinea pentru pozat. Începem.

— Să-mi scot haina ? De ce ?

— Nu mi-ați spus că portretul e destinat familiei dumneavoastră ?

— Fără îndoială !

— Ei bine, în acest caz trebuie să vă pictez în haina de casă, în halat. De altminteri, așa se și obișnuiește.

— Dar n-am cu mine nici un halat !

— Dar am cu unul. Am prevăzut totul, zise Schaunard, oferind modelului său o zdreanță împodobită cu pete de vopsea, la vederea căreia, la început, bravul provincial șovăi s-o îmbrace.

— Haina asta e foarte ciudată, observă el.

— Și foarte prețioasă, răspunse pictorul. Haina asta a fost dăruită de un vizir turc domnului Horace Vernet¹, care, la rîndu-i, mi-a dat-o mie. Eu sînt elevul lui.

— Dumneavoastră sînteți elevul lui Vernet ? se miră Blancheron.

— Da, domnule, și mă simt onorat. Oroare, murmură în sinea lui, îmi reneg zeii.

— Aveți și de ce, tinere, reluă delegatul, punîndu-și halatul care avea o origine atît de nobilă.

— Atîrnă fracul domnului în cuier, se adresează el prietenului său, făcîndu-i cu subînțelea un semn cu ochiul.

— Știi că-i fraier, șopti Marcel, aruncîndu-se asupra pradei și arătîndu-l pe Blancheron, zău că e fraier în lege. Vezi de te alege cu ceva de pe urma lui.

— Mă voi strădui, dar acum nu-i vorba de asta. Pune-ți haina și șterge-o ! Întoarce-te la ora zece.

¹ Pictor francez (1789—1863) (*n. tr.*).

Îl rețin pînă atunci. Și vezi de-mi adu și mie ceva bun în buzunar.

— Am să-ți aduc un ananas, zise Marcel, retrăgîndu-se.

Se îmbracă repede. Fracul îi venea ca turnat. Apoi, ieși pe cealaltă ușă a atelierului.

Schaunard se puse pe treabă. Cînd se înnoptă de-a binelea, domnul Blancheron auzi pendula bătînd ceasul șase și își aduse aminte că încă nu mîncase. I-o comunică și pictorului.

— Nici eu n-am mîncat, dar pentru a vă fi pe plac, mă lipsesc astă-seară de masă, deși am fost invitat într-o casă din Saint-Germain, zise Schaunard. Nu putem întrerupe însă lucrul, pentru că aș compromite asemănarea dumneavoastră cu portretul pictat.

Și continuă să picteze.

— Și-apoi, zise el deodată, putem mîncea fără a ne stingheri. Aici, jos, e un restaurant excelent, care ne poate aduce tot ce dorim.

Schaunard aștepta efectul triplelor sale plurale.

— Împărtășesc ideea dumneavoastră, zise domnul Blancheton, dar, în schimb, îmi place să cred că-mi veți face onoarea de a lua masa cu mine.

Schaunard se înclină.

„E un om foarte cumsecade, își zise el, un ade-vărat trimis al providenței.“

— Doriți să vă alegeți felurile, își întrebă el oaspetele.

— M-ați îndatora, dacă ați binevoi s-o faceți dumneavoastră, răspunse politicoș acesta.

„O să regreti, Nicolas“, fredonă pictorul coborînd în grabă scara.

Intră la patronul restaurantului, se duse la tejghea și întocmi o listă de mîncare, care-l făcu pe birtaș să pălească.

— Bordeaux de masă.

— Da' cine plătește ?

— Probabil că nu eu, îi răspunse Schaunard, ci un unchi de-al meu, pe care ai să-l vezi sus la mine, un bun cunoscător al mâncărilor alese. Să vă puneți în joc toată măiestria și să fim serviți cel mai tirziu peste o jumătate de oră și mai ales în farfurii de porțelan.

.....

— La ora opt domnul Blancheron simți de-acum nevoia să-și dezvăluie unui prieten ideile sale cu privire la industria zahărului și-i recită lui Schaunard cuprinsul broșurii pe care o scrisese.

Acesta îl acompanie la pian.

La ora zece domnul Blancheron și prietenul său dansau galop și se tutuiau. La unsprezece făcură jurământ că nu se vor mai despărți niciodată și întocmiră fiecare câte un testament, prin care își lăsau, unul altuia, averea.

La douăsprezece, Marcel se întoarse și-i găsi, unul în brațele celuilalt, plângînd în hohote. Prin tot atelierul era numai o apă. Marcel se izbi de masă și văzu minunatele rămășițe ale bogatului festin. Privi sticlele, — erau cu desăvîrșire goale. Voi să-l trezească pe Schaunard, dar acesta îl amenință cu moartea dacă-i va răpi pe domnul Blancheron, din care-și făcuse o veritabilă pernă.

— Ingratul ! zise Marcel, scoțînd din buzunarul hainei sale un pumn de alune. Și eu care îi adusesem de mîncare.

III

IUBIRILE DIN PĂRESIMI

Într-o seară, în timpul postului mare, Rodolphe se înapoiase mai devreme acasă, cu intenția de a lucra. Dar de-abia se așezase la masă și-și muiase tocul în călimară, când fu stingherit de un zgomot ciudat ; și lipind urechea de peretele indiscret de subțire, care îl despărțea de camera alăturată, auzi și desluși cât se poate de bine un dialog întrerupt de sărutări și de alte onomatopee de dragoste.

„Ce dracu, își zise Rodolphe privind ceasul din perete, încă nu-i târziu... iar vecina mea e o Julietă care-l reține pe Romeo al ei mult timp după cîntatul ciocîrliei. În noaptea asta n-am să pot lucra.“

Și, luîndu-și pălăria, ieși.

Trecînd să lase cheia la ghereta portarului, văzu pe femeia acestuia pe jumătate înlănțuită în brațele unui curtezan. Biata femeie se sperie în așa hal, încît rămase mai mult de cinci minute fără a fi în stare să tragă zăvorul.

„Prin urmare, se gîndi Rodolphe, sînt împrejurări în care și portărescele redevin femei.“

Deschizînd poarta, ochii lui zăriră, în colt, un pompier și o bucătăreasă care-și strîngeau mîinile și-și făceau promisiuni de dragoste.

„Ce Dumnezeu, zise Rodolphe, gîndindu-se la războinic și la robusta lui tovarășă, iată niște eretici care nici gînd n-au că sîntem în postul mare !”

Și porni spre casa unuia din prietenii săi care locuia în apropiere.

„Dacă Marcel e acasă, își spuse el, vom petrece seara bîrfindu-l pe Colline. Trebuie să facem și noi ceva.”

Și pe cînd bătea cu putere, ușa se întredeschise pe jumătate, și în prag se ivi un tînăr sumar îmbrăcat.

— Nu te pot primi, îi spuse el lui Rodolphe.

— De ce ? întrebă acesta.

— Pentru că... poftim ! zise Marcel, arătîndu-i un cap de femeie, care își scoase nasul de după o perdea : asta-i ! e clar ? !

— Nu-i frumoasă, replică Rodolphe, căruia i se închisese ușa în nas. „Ei drăcia dracului, își spuse el, ajungînd în stradă, ce mă fac ? Ce-ar fi să merg la Colline ? Vom petrece timpul bîrfindu-l pe Marcel.”

Traversînd strada Vestului, de-obicei întune-coasă și puțin frecventată, Rodolphe zări o umbră care, plimbîndu-se melancolic, mesteca printre dinți niște versuri.

— Ei, ei, strigă Rodolphe, cine-i sonetul ăsta care face trotuarul ? A, Colline !

— A, Rodolphe ! Unde te duci ?

— La tine !

— N-ai să mă găsești acasă !

— Dar tu ce faci pe-aici ?

— Aștept !

— Și cam ce-aștepti !

— Ah, spuse Colline cu o emfază puțin comică, ce poți aștepta atunci când ai douăzeci de ani, când pe cer sînt stele și în aer cîntece ?

— Vorbește în proză, te rog !

— Aștept o femeie !

— Atunci, la revedere, îi zise Rodolphe, continuîndu-și drumul și monologînd : „Drace, să fie, oare, astăzi sfîntul Cupidon, de nu-i cu putință să faci un pas fără să dai de îndrăgostiți ? E ceva imoral și scandalos. Dar poliția ce face ?”

Cum grădina Luxembourg era încă deschisă, Rodolphe intră ca să-și scurteze drumul. Pe aleile pustii, vedea mereu perechi înlănțuite tainic, ce dispăreau în fugă la zgomotul pașilor săi, căutînd cum zice poetul : „dubla voluptate a tăcerii și a umbrei”.

„Iată, își zise Rodolphe, o seară copiată parcă dintr-un roman !” Și cuprins fără voie de o vrajă languroasă, se așeză pe-o bancă și se uită sentimental la lună.

După cîteva minute era în întregime robul unei febre halucinante. I se părea că zeii și eroii de marmoră, care populau grădina, și-au părăsit soclurile, pentru a se duce să facă curte zeitelor și eroinelor, vecinele lor. Ba îl auzi chiar și pe vînjosul Hercule compunînd un madrigal Velledei, a cărei tunică i se păru excepțional de scurtă.

De pe banca pe care ședea, zări lebăda bazinului îndreptîndu-se către o nimfă din apropiere.

„Perfect ! își zise Rodolphe, care acceptase toată această mitologie, uite-l și pe Jupiter, care merge să se întîlnească cu Leda. Numai de nu i-ar surprinde gardianul.”

Apoi își îngropă capul în palme și se adînci și mai mult în hățișurile sentimentului. Dar, tocmai în acea frumoasă clipă de vis, Rodolphe fu, în

chipe brusc, trezit de un gardian care, apropiindu-se de el, îl bătuse pe umăr.

— Trebuie să părăsești grădina, domnule ! îi zise el.

„Cu atât mai bine, se gândi Rodolphe. Dacă întirziam aici, încă cinci minute, aş fi avut în inimă mai multe Vergissmeinnicht¹ decât pe ţărmurile Rinului sau în romanele lui Alphonse Karr².

Şi, reluându-şi drumul, ieşi, grăbit, din Luxembourg, fredonînd, încetîşor, o romanţă sentimentală, care era pentru dînsul *Marsilieza* dragostei.

O jumătate de ceas mai tîrziu, se afla, nu se ştie cum, la *Prado*, în faţa unui punch şi stînd de vorbă cu un flăcău zdravăn, vestit pentru nasul său care, printr-un privilegiu ciudat, e acvilin văzut din profil, şi cîrn văzut din faţă, un nas, nu glumă, dar nu lipsit de spirit. Acest flăcău avusese suficiente aventuri galante ca să poată, într-un asemenea caz, da un sfat bun şi fi de folos prietenului său.

— Aşadar, observă Alexandre Schaunard, posesorul nasului, precum văd, eşti îndrăgostit !

— Da, dragul meu, închipuieşte-ţi că m-a prins aşa, dintr-o dată, ca o cumplită durere de măsele pe care ai simţi-o la inimă.

— Dă-mi din tutunul tău, spuse Alexandre.

— Imaginează-ţi, continuă Rodolphe, sînt două ceasuri de cînd nu întîlnesc decât îndrăgostiţi, bărbaţi şi femei, perechi, perechi. M-am gândit să intru în grădina Luxembourg ; dar şi aici am dat peste tot felul de fantasmagorii, care mi-au tulburat inima îngrozitor, m-au îndemnat la elegii, şi de-atunci tot behăi şi gînguresc, mă preschimb jumătate în miel, jumătate în porumbel. Priveş-

¹ Floarea de Nu-mă-uita (germ.) (n. tr.).

² Scriitor francez (1808—1900) (n. tr.).

te-mă puțin, trebuie să am pe trup lînă și pene.
— Da' ce-ai băut, dragă ? îl întrebă Alexandre, nerăbdător. Mă pui pe gînduri !

— Te asigur că sînt în toate mințile, zise Rodolphe. Adică, nu. Dar te anunț că simt nevoia să sărut ceva. Vezi dumneata, Alexandre, omul nu se cuvine să trăiască singur : într-un cuvînt, trebuie să mă ajuți să gădesc o femeie... Vom da o raită prin bal și la cea dintîi pe care ți-o voi arăta, te vei duce să-i spui că o iubesc.

— Și de ce nu te-ai duce singur să-i spui asta ? replică Alexandre cu superbul său bas nazal.

— Ei, dragul meu, vorbi Rodolphe, te asigur că am uitat cu desăvîrșire cum se procedează ca să poți spune asemenea lucruri. La toate aventurile mele de dragoste, prefața mi-au scris-o prietenii — și unii chiar deznodămîntul. N-am știut niciodată cum să încep.

— E de-ajuns să știi cum să termini, zise Alexandre, dar te înțeleg. Am văzut o fată care iubește poezia pastorală — poate că-i vei fi pe plac.

— Ah, reluă Rodolphe, ce mult aș vrea să aibă mînuși albe și ochi albaștri.

— Drace, ochi albaștri, nu zic ba... dar mînușile... știi doar că nu poți avea toate deodată... Totuși, hai să mergem în cartierul aristocrației.

— Ia privește, spuse Rodolphe, intrînd în salonul unde se aflau elegantele cartierului, iată una care pare foarte drăguță... și-i arată o tînără destul de bine îmbrăcată, care se ținea retrasă într-un colț al încăperii.

— În regulă, îi răspunse Alexandre, rămîi puțin în urmă. Mă duc să lansez în numele dumitale flacăra pasiunii. Cînd va fi cazul să vii, te voi chema.

Preț de vreo zece minute Alexandre stătu de vorbă cu tînăra, care, din cînd în cînd, izbucnea în hohote de rîs și sfîrși prin a-i lansa lui Rodolphe un surîs complice : „Vino, avocatul dumitale ți-a cîștigat procesul“.

— Haide, îl îndemnă Alexandre, izbînda e a noastră, fără îndoială că mititica nu e nesimțitoare, dar, pentru început, prefă-te naiv.

— N-ai nevoie să-mi recomanzi asta !

— Atunci, dă-mi puțin tutun, zise Alexandre, și du-te de ia loc lîngă dînsa.

— Doamne, zise fata, după ce Rodolphe se așeză alături de ea, cît de nostim e prietenul dumitale ! Vorbește ca un corn de vînătoare.

— Păi dacă-i muzicant ? răspunse Rodolphe.

Două ceasuri mai tîrziu, Rodolphe și tovarășa sa se opriră în fața unei case din strada Saint-Denis.

— Aici locuiește, zise tînăra fată.

— Ei bine, dragă Louise, cînd ne revedem și unde ?

— Acasă la dumneata, mîine seară, la ora opt.

— Absolut sigur ?

— Iată cuvîntul meu, îi răspunse Louise, întinzînd obrajii ei proaspeți lui Rodolphe, care gustă din plin aceste minunate fructe coapte de tînetre și sănătate.

Rodolphe se întoarse acasă îndrăgostit lulea.

„Ah, făcu el, parcurgînd cu pași mari odaia, asta nu poate să treacă așa, cu una, cu două : trebuie să compun versuri.“

A doua zi de dimineață portarul găsi în odaia lui Rodolphe vreo treizeci de fițuici. Pe fiecare hîrtie se etala, în chip maiestuos, următorul alexandrin solitar :

„Amor, amor ! tu prințul frumoasei tînetre !“

În ziua aceea, Rodolphe, împotriva obiceiului său, se trezi foarte devreme și, cu toate că dormise puțin, sări imediat din pat.

„Ah, exclamă el, azi e, deci, ziua cea mare... Dar douăsprezece ore de așteptare... Cu ce să umplu aceste douăsprezece veacuri ?”

Și cum privirea îi căzu pe masa de scris, i se păru că tocul său tremură de neastîmpăr și-l îndeamnă : „Lucrează !”

„A, desigur, da, lucrează, la naiba proza !... Nu mai vreau să rămîn aici, că prea miroase a cerneală.”

Se instalează într-o cafenea, unde era sigur că nu va întîlni amici.

„Vor vedea că sînt îndrăgostit, gîndi el, și mi-ar plăsmui cu anticipație idealul.”

După un prînz foarte frugal, alergă la gară și se urcă într-un vagon.

După o jumătate de ceas se afla în pădurea din Ville d'Avray.

Rodolphe se plimbă toată ziua destinzîndu-se în mijlocul naturii reîntinerite și nu se întoarce la Paris decît o dată cu căderea nopții.

După ce făcu ordine în templul în care urma să-și primească idolul — Rodolphe se găti de circumstanță, regretînd că nu se poate îmbrăca în alb.

Între orele șapte și opt căzu pradă intenselor friguri ale așteptării ; supliciu lent, în răstimpul căruia își aminti de zilele dispărute și de amorurile de altă dată, care l-au fermecat. Apoi, potrivit obiceiului său, visă o mare pasiune, un amor în zece tomuri, un autentic poem liric, cu nopți cu lună, cu apusuri de soare, cu întîlniri sub sălcii, cu gelozii, suspine și așa mai departe. Și la fel se întîmpla ori de cîte ori hazardul îi aducea o femeie

în prag, după cum nici una nu l-a părăsit fără să fi luat cu dînsa o aureolă pe frunte și un colan de lacrimi la gît.

— Ele ar fi preferat o pălărie sau niște ghetete, îi ziceau prietenii.

Dar Rodolphe se încăpățîna și, cu toate gafele comise pînă atunci, nimic nu l-a putut vindeca. Aștepta mereu o femeie, care să se decidă a-i poza în chip de idol, un înger în rochie de catifea, căreia să-i poată închina, după pofa inimii, sonete scrise pe foi de salcie.

În sfîrșit, Rodolphe auzi sunînd „ora sfîntă” și cînd ecoul ultimei bătăi se pierdu în cameră, i se păru că vede pe *Amor* și pe *Psiché*, care îi decorau pendula, înlănțuindu-și trupurile lor de alabastru. În aceeași clipă se auziră două bătăi timide în ușă.

Rodolphe se grăbi să deschidă ; era Louise.

— Precum vezi, m-am ținut de cuvînt !

Rodolphe trase perdelele și aprinse o luminare nouă.

În timpul acesta mititica își scoase șalul și pălăria, pe care le puse pe pat. Albeața orbitoare a așternutului o făcu să surîdă și aproape să roșească.

Louise era mai mult grațioasă decît frumoasă ; obrazul ei fraged oferea un amestec picant de nai-vitate și maliție. Era ca un motiv de Greuze¹ prelucrat de Gavarni². Întreaga ei tinerețe îmbietoare era cu dibăcie scoasă în relief printr-o toaletă care, deși foarte simplă, vădea acea știință înnăscută a cochetăriei, pe care o au toate femeile,

¹ Jean-Baptiste Greuze (1725—1805), pictor francez de subiecte moralizatoare (*n.tr.*).

² Paul Gavarni (1804—1866), desenator umorist francez (*n.tr.*).

începînd de la cel dintîi scutece și pînă la rochia lor de mireasă. De altfel, Louise părea să fi studiat în mod deosebit teoria atitudinilor și lua în fața lui Rodolphe, care o studia ca artist, o mulțime de poze seducătoare, al căror manierism avea mai mult farmec decît naturalețe : picioarele ei, încălțate cu grație, erau de o gingășie încîntătoare... chiar pentru un romantic, pasionat al miniaturilor andaluze sau chineze. Cît despre mîini, delicatețea lor trăda lipsa de ocupație.

Într-adevăr, fata nu mai pusese de șase luni mîna pe ac. Pe scurt, Louise era una din acele păsări nestatornice și călătoare, care, din fantezie și adesea de nevoie, își fac cuibul pentru o zi sau o noapte în mansardele din Cartierul Latin, unde rămîn bucuroase cîteva zile, dacă știi să le reții cu un gest sau cu podoabe.

După ce pălăvrăgi preț de-un ceas cu Louise, Rodolphe îi arată, în chip de exemplu, pe Amor și pe Psyché.

— Aștia nu-s Paul și Virginia ? zise ea.

— Da, răspunse Rodolphe, care nu voia s-o contrazică.

— Sînt bine imitați, răspunse Louise.

„Păcat, gîndi Rodolphe privind-o, biata copilă, habar n-are de literatură. Sînt sigur că ea se mărginește la cunoașterea ortografiei inimii, care nu pune niciodată pe *s* la plural. Va trebui să-i cumpăr un Lhomond ¹“.

Totuși, cum Louise se plîngea că o strîng pantofii, el o ajută cu bunăvoință să și-i scoată.

Deodată lumina se stinse.

— Ia te uită, exclamă Rodolphe, cîne a suflat în luminare ?

¹ Carte de gramatică : după numele lui *Charles François Lhomond* (1727—1794), lingvist francez (*n. tr.*).

Un hohot de ris vesel îi răspunse.

Peste câteva zile, Rodolphe întâlni pe stradă pe unul din prietenii săi.

— Ce-î cu tine ? îl întreabă acesta, nu te mai vezi de loc !

— Compun o poezie intimă, răspunse Rodolphe.

Nenorocitul spunea adevărul. El încercase să ceară Louisei mai mult decît îi putea da sărmana copilă. Instrument de rînd, fata nu avea sunetele unei lire. Ea se exprima, ca să zicem așa, în jargonul iubirii, pe cînd Rodolphe ar fi voit să-i vorbească neapărat în limbajul cel mai ales. De aceea nu se înțelegeau de fel.

După opt zile, la același bal unde-l cunoscuse pe Rodolphe... Louise întâlni un tînăr blond, cu care dansă de câteva ori și care, la sfîrșitul balului, o conduse la el acasă.

Era un student în anul al doilea, — vorbea foarte bine în limba prozaică a plăcerii, avea ochi frumoși și în buzunar sunători.

Louise îi ceru hîrtie și cerneală și scrisese lui Rodolphe un bilet, conceput în felul acesta :

„Nu m-ai conta nicicum pe mine. Te sărut pentru ulti-ma oră. Adio.

Louise“

Seara, acasă la el, pe cînd Rodolphe citea acest bilețel, lumînarea se stinse dintr-o dată.

„Na ! zise Rodolphe gînditor, asta-i lumînarea pe care-am aprins-o în seara cînd a venit Louise, prin urmare s-a terminat și ea o dată cu legătura noastră. Să fi știut, aș fi ales-o mai lungă“, adăugă el pe un ton, jumătate a ciudă, jumătate a părere de rău și depuse bilețelul amantei sale într-un sertar, pe care uneori îl numea *catacomba amorurilor* sale.

Într-o zi, pe cînd se afla în vizită la Marcel, Rodolphe ridică de jos o bucată de hîrtie cu care voia să-și aprindă luleaua și pe care recunoscuse scrisul și ortografia Louisei.

— Am, spuse el, un autograf de la aceeași persoană, numai că în biletul meu sînt cu două greșeli mai puțin decît în al tău. Oare nu dovedește asta că mă iubea mai mult decît pe tine ?

— Asta dovedește că ești un ageamiu, îi răspunse Marcel ; umerii albi și brațele albe n-au nevoie de gramatică.

IV

ALI-RODOLPHE SAU TURCUL DE NEVOIE

Dat afară de un proprietar neospitalier, Rodolphe trăia de citva timp mai călător decît norii și perfecționa pînă la culme arta de-a se culca fără să mănînce, sau de-a mînca fără să se culce; bucătarul său se numea *Hazardul*, iar hanul la care locuia de cele mai multe ori purta numele de hanul *Sub-Cerul-Înstelat*.

Erau totuși două lucruri care nu-l părăseau de fel pe Rodolphe în mijlocul acestor situații complicate, și anume, buna dispoziție și manuscrisul *Răzbunătorul*, dramă care făcuse stagiul pe la toate instituțiile dramatice ale Parisului.

Într-o zi, Rodolphe, trimis la răcoare pentru o echilibristică prea macabră, se pomeni nas în nas cu un unchi al său, domnul Monetti, sobar de meserie, sergent în garda națională, și pe care nu-l mai văzuse de-o veșnicie.

Mișcat de nenorocirile nepotului său, unchiul Monetti făgădui să-i amelioreze situația și vom vedea acum în ce chip, dacă nu cumva s-o speria cititorul, aflînd că trebuie să urcăm șase etaje.

Deci, sprijiniți-vă de balustradă și să urcăm. Uf! o sută douăzeci și cinci de trepte! În fine,

iată-ne ajunși. Încă un pas și sîntem în cameră. — un altul și am fi afară. Încăperea e mică, dar în schimb e la înălțime : aer bun și privește frumoasă.

Mobilierul e alcătuit din mai multe cămine de modă prusiană, din două sobe de tuci, din mașini de gătit economice, — mai ales cînd nu faci foc în ele, — dintr-o duzină de burlane de argilă roșie sau de tinichea și dintr-o mulțime de aparate de încălzit. Pentru a termina cu inventarul, să mai pomenim de un hamac suspendat în două piroane bătute în perete, un scaun de grădină cu un picior amputat, un sfeșnic ornat cu un disc pentru reținut ceara scursă și diferite alte obiecte de artă și de imaginație.

Cît despre cealaltă încăpere, — balconul, — doi chiparoși pitici, puși în ghivece, îl preschimba pe timpul verii în parc.

În clipa în care intrăm, locatarul casei, un tînăr costumat în ture de operetă, tocmai isprăvește un prînz, prin care a violat în chip sfruntat legea profetului, după cum o dovedește prezența în fața lui a unui rest de șuncă și a unei sticle pline cu vin.

O dată masa terminată, tînărul otoman se așeză turcește pe jos și începu să fumeze alene dintr-o narghilea, pe care se aflau inițialele J. G. Lăsîndu-se în voia beatitudinii asiaticе, își trecea din cînd în cînd mîna pe spinarea unui magnific ciine de Terra Nova, care ar fi răspuns cu siguranță la aceste dezmierdări, dacă n-ar fi fost de teracotă.

Deodată, un zgomot de pași se auzi prin coridor și ușa se deschise, lăsînd să intre un personaj care, fără nici o vorbă, se duse de-a dreptul la una din sobele ce serveau drept birou, deschise porțița

și scoase de acolo un sul de hîrtii, pe care le privi cu multă luare-aminte.

— Cum ? exclamă noul venit, cu un pronunțat accent piemontez, încă n-ai terminat capitolul ventilatoarelor ?

— Dă-mi voie, unchiule, răspunse turcul, capitolul *Ventilatoare* este unul din cele mai importante din lucrarea dumitale și necesită un studiu atent și aprofundat, ceea ce și fac.

— Dar bine, nenorocitul, mereu îmi spui același și același lucru ! Dar capitolul *Calorifere* ? Cum stai cu el ?

— Caloriferul merge bine ! Dar pentru că veni vorba, dragă unchiule, ce bine ar fi dacă mi-ai face rost de ceva lemne ! Aci e o mică Siberie. Mi-e atît de frig, încît numai cît aș privi termometrul și l-aș face să coboare sub zero.

— Cum, ai și consumat brațul de lemne ?

— Dă-mi voie, unchiule, sînt brațe și brațe. Al dumitale a fost foarte mic.

— Apoi o să-ți trimit un butuc. Păstrează căldura mai mult timp.

— O păstrează !... Te cred. Tocmai din pricina asta n-o dă și altora.

— Ei bine, zise piemontezul, ieșind din odaie, am să-ți trimit o legătură de surcele. Dar vreau ca pînă miine să fie gata capitolul despre *Calorifere*.

— Cînd voi avea căldură, voi fi mai inspirat, zise turcul, pe care unchiul îl încuie, întorcînd de două ori cheia în broască.

Dacă am scrie o tragedie, acum ar fi momentul să recurgem la apariția unui confident. El s-ar putea numi Nureddin sau Osman, și s-ar apropia de eroul nostru cu o mutră discretă și ocrotitoare

în același timp, încercînd să-l tragă de limbă cam în felul acesta :

Ce fel de-amărăciune, -Stăpîne, te frămîntă ?
De ce augusta-ți frunte atît de rău se-ncruntă ?
Allah să-ți fie oare-mpotrivă de-astădat' ?
Sau cruntul Ali-pașă poruncă o fi dat
Să fie, pe-alte țarmuri, trimisă mîndra fată
Ce ți-a-ncîntat privirea, de dînsa fermecată ?

Dar noi nu compunem nici un fel de tragedie și, în pofida nevoii de a avea un confident, ne vom lipsi de el.

Eroul nostru este departe de ceea ce pare a fi, și prin aceasta dovedește, încă o dată, că nu turbanul face pe turc. Într-adevăr, acest tînăr nu este altul decît amicul nostru Rodolphe, cules de pe drumuri de unchiul său, pentru care redactează actualmente un manual al *Sobarului perfect*. Domnul Monetti, pasionat de arta sa, și-a consacrat viața sobăritului. Acest demn piemontez își confecționase o maximă a la Cicerone, și în bunele sale momente entuziaste exclama : *Nascuntur sobarius*. Într-o zi, spre folosul generațiilor viitoare, s-a gîndit să elaboreze un tratat teoretic asupra principiilor sobăritului, artă în care excela și, precum am văzut, și l-a ales pe nepotu-său să-i îmbrace ideile într-o haină pe înțelesul tuturor.

Rodolphe avea masă, casă etc. și urma, cînd va fi terminat redactarea *Manualului*, să primească o gratificație de 300 de franci.

În primele zile, domnul Monetti, pentru a-și încuraja nepotul în muncă, îi dădu cu generozitate un avans de cincizeci de franci. Dar Rodolphe, care de aproape un an nu mai văzuse o astfel de sumă, plecă pe jumătate nebun, împreună cu

francii săi, și hoinări trei zile încheiate : în a patra zi se întoarse singur !

Monetti, care se grăbea să-și vadă terminat *Manualul*, căci spera să obțină un brevet, se temea de o nouă escapadă a nepotului său ; și, pentru a-l sili să lucreze și a-l împiedica să iasă, îi luase hainele, lăsându-i doar costumul în care-l văzusem mai înainte. Și totuși, faimosul *Manual* mergea la fel de *piano-piano*, lui Rodolphe lipsindu-i cu totul sensibilitatea necesară unei astfel de literaturi.

Unchiul se răzbuna, însă, pe această leneșă indiferență față de problema sobelor, făcându-i nepotului tot felul de mizerii : ba îi scădea din mîncare, ba îl lipsea de tutun.

Într-o duminică, după ce asudase cu sînge și cu cerneală pe paginile faimosului capitol al ventila-toarelor, Rodolphe rupse în bucățele condeii care îi frigea degetele și ieși să se plimbe în *parcul* său.

Dar parcă anume pentru a-i face în ciudă și a-i ațîța pofta nu putea să arunce o singură privire în jurul său, fără a da cu ochii de cîte un fumător.

La balconul aurit al unei case noi, un june elegant, în halat, mesteca între dinți o havană aristocratică. Cu un etaj mai sus, un artist risipea dinainte-i ceața aromată a unui tutun levantin, dintr-o pipă cu ciubuc de chihlimbar. La fereastra unei cafenele, un nemțoi gras, tolănit în fața unui pahar cu bere înspumată, împrăstia cu o precizie mecanică norii opaci care ieșeau dintr-o lulea de spumă de mare. De cealaltă parte, grupuri de lucrători se îndreptau spre barieră, cîntînd cu pipa scurtă între dinți. Ce mai vorbă ! Toți ceilalți pietoni care umpleau strada, fumau.

-- Păcat! exclamă Rodolphe cu invidie, în afară de mine și de sobele unchiului meu, la ora asta toată lumea fumează.

Și Rodolphe, cu fruntea lipită de bara balconului, se gândea cât de amară e viața.

Deodată se auzi de jos un hohot de ris prelung și sonor. Rodolphe se aplecă nițel ca să vadă de unde izbucnise acea explozie de veselie nebunatică și înțelese că fusese observat de chiriașul de la etajul de jos, domnișoara Sidonie, o tinărară primă-amoreză la teatrul Luxembourg.

Domnișoara Sidonie înainta pe terasa balconului răsucind între degete, cu o abilitate curat spaniolească, o hîrtiuță subțire, bine garnisită cu un tutun blond, pe care îl scosese dintr-un sac de catifea brodat.

„O ! ce frumoasă tabacheră“, șopti Rodolphe, într-o admirație contemplativă.

„Dar cine o fi acest *Ali-Baba* ?“ se întrebă, la rîndul ei, domnișoara Sidonie.

Și căută în sine un pretext ca să intre în vorbă cu Rodolphe, care urmărea la rîndu-i exact același lucru.

— Ah ! Doamne, exclamă deodată domnișoara Sidonie, ca și cînd și-ar fi vorbit sieși : Doamne, ce enervant ! N-am chibrituri !

— Îmi permiteți, domnișoară, să vă ofer eu cîteva ? întrebă Rodolphe, punînd două-trei bețe într-o hîrtiuță și lăsîndu-le să cadă în balconul de sub el.

— Vă mulțumesc de o mie de ori, răspunse Sidonie, aprinzîndu-și țigara.

— Doamne, Dumnezeuule, continuă Rodolphe, dacă în schimbul neînsemnatului serviciu pe care mi l-a îngăduit ingerul meu bun să vi-l fac, aș îndrăzni să vă cer...

„Cum ? a și început să ceară ? se întrebă Sidonie privind-l pe Rodolphe cu mai multă atenție. A ! își zise ea, turcii ăștia ! Se zice că sînt nestatornici, dar și foarte agreabili.“

— Vorbiți, domnule, zise ea ridicînd capul spre Rodolphe, ce doriți ?

— O, Doamne, domnișoară, v-aș cere să-mi dăruieți un pic de tutun, sînt două zile de cînd n-am fumat. Numai pentru o lulea...

— Cu plăcere, domnule... Dar cum ? Vă rog să vă luați osteneala de a coborî un etaj.

— Vai ! asta e cu neputință... Sînt închis aici, dar îmi rămîne libertatea de a uza de un mijloc foarte simplu, zise Rodolphe.

Și își legă luleaua de o sforică, o coborî pînă la terasa unde se afla domnișoara Sidonie, care i-o umplu — ea însăși — cu vîrf. Rodolphe procedă apoi, încet și cu băgare de seamă, la urcarea lulelei, care îi parveni fără nici o greutate.

— Ah, domnișoară, se adresă el Sidoniei, cu cît mi s-ar fi părut luleaua asta mai dulce, dacă aș fi putut s-o aprind la focul ochilor dumneavoastră !

Această agreabilă glumă, deși destul de uzată, domnișoara Sidonie n-o găsi mai puțin superbă.

— Mă măguliți ! se crezu ea obligată să răspundă.

— Ah, domnișoară, vă asigur că-mi păreți tot atît de frumoasă ca cele trei grații.

„Hotărît, *Ali-Baba* e foarte galant“, gîndi Sidonie.

— Sînteți într-adevăr turec ? il întrebă ea pe Rodolphe ?

— Nu din vocație, răspunse el, ci de nevoie : sînt autor dramatic, doamnă.

— Și eu artistă, răspunse Sidonie. Apoi adăugă : Domnule vecin, vrei să-mi faci cîntea de a lua masa și de a petrece seara la mine ?

— Ah, domnișoară, cu toate că această propunere îmi deschide cerul, mi-e cu neputință s-o primesc. Cum am mai avut cîntea de a vă spune, sînt închis de către unchiu-meu, domnul Monetti, sobar-artist, al cărui secretar sînt în momentul de față.

— Totuși, veți cina cu mine, răspunse Sidonie ; luați bine aminte la ce vă spun : voi intra în odaia mea și voi bate în tavan. În partea unde voi bate, priviți bine și veți da de urmele unui ochi de fereastră, astăzi desființat ; încercați să smulgeți bucata de scîndură care astupă deschizătura și, în felul acesta, deși vom fi în apartamente diferite, ne vom simți ca și împreună.

Rodolphe se puse imediat pe lucru. După cinci minute de muncă reuși să stabilească un mijloc de comunicare între cele două odăi.

— Ah ! exclamă el, gaura e cam mică, totuși va fi loc destul pentru a vă transfera printr-însa inima mea.

— Acum, zise Sidonie, să mîncăm. Pregătiți-vă masa, iar eu vă voi trece mîncarea.

Rodolphe lăasă să alunece în odaia Sidoniei turbanul legat de o sfoară și îl urcă încărcat cu de-ale gurii, apoi poetul și artista începură să mănînce, fiecare la el acasă.

Rodolphe devora cu dinții pateul și cu ochii pe domnișoara Sidonie.

— Vai, domnișoară, zise Rodolphe, după ce isprăviră masa, mulțumită dumneavoastră stomacul meu este salvat. N-ați putea, oare, să potoliți și foamea inimii mele, care postește de atîta amar de vreme ?

— Bietul băiat ! zise Sidonie.

Și, urcîndu-se pe un dulap, întinse pînă la buzele lui Rodolphe mîna ei frumoasă, pe care acesta o acoperi cu sărutări.

— Vai ! exclamă tînărul, ce păcat că nu puteți face și dumneavoastră ca sfîntul Denis, care avea posibilitatea să-și poarte capul în mîini !

După masă, începu o convorbire amoroasă-literară. Rodolphe vorbi de *Răzbunătorul* său, și domnișoara Sidonie îl rugă să i-l citească. Plecat pe marginea deschizăturii, Rodolphe începu să declame actriței drama, pe cînd ea, pentru o mai bună audiție se așezase într-un fotoliu înălțat deasupra unui scrin. Domnișoara Sidonie declară că *Răzbunătorul* e o capodoperă și, cum se bucura de oarecare influență la teatru, îi făgădui lui Rodolphe că va interveni să i se primească piesa.

În cel mai tandru moment al convorbirii, se auzi în coridor pasul cumpătat ca de *Comandor* al unchiului Monetti. Rodolphe de-abia avu timp să astupe vizorul.

— Ține, zise Monetti nepotului său, iată o scrisoare care aleargă după tine de o lună de zile.

— Ia s-o vedem ! exclamă Rodolphe. A ! dragă unchiule ! zise el. Sînt bogat. Această scrisoare mă anunță că am cîștigat un premiu de 300 de franci la concursul de poezie al Academiei de jocuri florale de la Toulouse. Iute, redingota și lucrurile mele, să mă duc să-mi culeg laurii ! Sînt așteptat la Capitoliu.

— Dar capitolul meu despre ventilatoare ? îl întrebă unchiul cu răceală.

— Ei, dragă unchiule, acum de asta-i vorba ? Dă-mi deocamdată *boarfele* — că doară nu voi ieși în echipamentul ăsta !

— Nu vei ieși de aici pînă nu-mi vei termina *Manualul*, zise unchiul, încuindu-l pe Rodolphe în odaie și întorcînd de două ori cheia în broască.

Rămas singur, Rodolphe nu stătu mult pe gînduri cu privire la ceea ce avea de făcut... Legă virtos de balconul său o pătură transformată într-o frînghie cu noduri și, cu toată primejdia la care se expunea coborî cu ajutorul acestei scări improvizate în balconul domnișoarei Sidonie.

— Cine-i acolo ? strigă aceasta, cînd îl auzi pe Rodolphe bătîndu-i în geam.

— Tăcere, răspunse el, deschideți...

— Ce doriți ? Cine sînteți ?

— Mai întrebați ? Sînt autorul *Răzbunătorului* și vin să-mi caut inima care mi-a căzut prin oblon în camera dumneavoastră.

— Sărmane, tinere domn, puteați să vă nenorociți ! zise actrița.

— Ascultați-mă, domnișoară Sidonie... continuă Rodolphe, arătîndu-i scrisoarea pe care o primise. Precum vedeți, norocul și gloria îmi surîd... Să facă și dragostea ca ele !

.....

A doua zi, dimineața, grație unui costum bărbătesc pe care i-l procurase Sidonie, Rodolphe putu scăpa din casa unchiului său. Alergă într-un suflet la reprezentantul Academiei de jocuri florale, să primească o roză de aur în valoare de trei sute de franci, care au trăit la el cam tot atît cît trăiesc și trandafirii.

După o lună, domnul Monetti fu invitat de către nepotul lui, să asiste la prima reprezentație a *Răzbunătorului*.

Grație talentului domnișoarei Sidonie, piesa s-a bucurat de șaptesprezece reprezentații și a adus autorului ei un câștig de patruzeci de franci.

Citva timp după aceea, era vara, Rodolphe locuia pe Avenue Saint Cloud, în al treilea arbore din stînga cum ieși din Bois-de Boulogne, ramura a cincea.

V

TALERUL LUI CAROL MAGNUS

Pe la finele lui decembrie, factorii administrației Bidault fură însărcinați să distribuie cam o sută de exemplare ale unei invitații, a cărei copie urmează și pe care o certificăm ca sinceră și autentică.

„Domnule,

Domnii Rodolphe și Marcel vă roagă să le faceți onoarea de a petrece la dînșii sîmbăta viitoare, seara în ajunul Crăciunului. Se va rîde.

P.S. Viața e scurtă ! !

Programul serbării

La ora 7, deschiderea saloanelor, conversație vie și pasionantă.

La orele 8 intrarea și plimbarea în saloanele spiritualilor autori ai *Muntelui în fașă*, comedie refuzată de teatrul Odéon.

La orele 8 și jumătate, domnul Alexandre Schaunard, un distins artist, va executa la pian *Influența albastrului în arte*, simfonie imitativă.

La orele 9 prima lectură a *Memoriului cu privire la desființarea pedepsei cu tragedia*.

La orele 9 și jumătate, domnul Gustave Colline, filozof hiperfizic și domnul Schaunard vor întreține o discuție de filozofie și de metapolitică comparată. Spre a evita orice încăierare între cei doi antagoniști, ambii vor fi legați unul de altul.

La orele 10, domnul Tristan, literat, va povesti primele sale amoruri. Domnul Alexandre Schaunard îl va acompania la pian.

La orele 10 și jumătate a doua lectură a *Memoriului cu privire la desființarea pedepsei cu tragedia*.

La orele 11, povestirea unei vânători de casuări, făcută de un prinț străin.

Partea a doua

La miezul nopții, domnul Marcel, pictor de subiecte istorice, își va lega ochii și va improviza un desen cu creionul alb, înfățișând întrevederea lui Napoleon cu Voltaire în Cîmpiile Elysée. Domnul Rodolphe va improviza și el o paralelă între autorul *Zărei* și autorul *Bătăliei de la Austerlitz*.

La orele 12 și jumătate, domnul Gustave Colline, modest dezbrăcat, va imita jocurile atletice ale Olimpiadei a 4-a.

La ora 1 dimineata, a treia lectură a *Memoriului cu privire la desființarea pedepsei cu tragedia* și chetă în folosul autorilor de tragedii, care se vor pomeni într-o zi fără treabă.

La orele 2 deschiderea jocurilor și organizarea cadrilurilor, care se vor prelungi pînă dimineața.

La orele 6, răsăritul soarelui și corul final.

În tot timpul serbării vor funcționa ventila-toarele.

N.B. Orice persoană care va voi să citească sau să recite versuri va fi imediat evacuată din saloane și dată pe mîna poliției. De asemenea, invitații sînt rugați să nu ia cu ei mucerile luminărilor.“

Două zile după aceea, exemplare din această scrisoare ajunseseră pînă în rîndurile cele mai de jos ale literaturii și artei, stîrnind o vie rumoare.

Cu toate acestea, printre invitați se aflau și unii care puneau la îndoială splendorile anunțate de cei doi prieteni.

— Eu nu-i cred deloc, zicea unul dintre acești sceptici ; am fost de cîteva ori în zilele de miercuri ale lui Rodolphe, în strada Tour d'Auvergne ; nu puteai să te așezi decît în imaginație, și erai silit să bei apă tulbure dintr-o ceramică foarte ecletică.

— Nu, — de astă dată va fi foarte serios... Marcel mi-a arătat planul serbării, care promite să producă un efect magic.

— Dar femeii veți avea ?

— Da, Phémie Teinturière a cerut să fie regina balului, iar Schaunard urmează să aducă femeii din înalta societate.

Iată în cîteva cuvinte originea acestei serbări, care provocase o atît de mare vîlvă în lumea boemei de dincolo de poduri. De aproape un an Marcel și Rodolphe anunțaseră această somptuoasă gală, care veșnic trebuia să aibă loc *sîmbăta viitoare* ; dar împrejurări potrivnice siliseră promisiunea lor să mai facă un ocol de cincizeci și două de săptămîni, așa încît nu erau în stare să facă un pas fără să încaseze ironii din partea amicilor lor, printre care se găseau și unii răi de gură, gata să formuleze reclamații gălăgioase.

Văzînd cei doi amici că lucrurile au început să ia caracterul unei *sîcîieli* interminabile, au hotărît să-i pună capăt, achitîndu-se de angajamentele luate. Şi de aceea au trimis invitaţiile despre care am vorbit mai sus.

— Acum, spusese Rodolphe, nu mai putem da înapoi, am pierdut orice speranţă, ne mai rămîn opt zile pentru a găsi suta de franci de care avem absolută nevoie, pentru a face totul aşa cum se cuvine.

— Pentru că ne trebuie, vom avea suta, răspunse Marcel. Şi cu încrederea exagerată pe care o aveau în hazard, ambii prieteni adormiră, convinşi că suta lor de franci a şi pornit la drum spre ei, — pe drumul imposibilului.

Cum, însă, cu două zile înainte de serbare, nu sosi încă nimic, Rodolphe se gîndi că ar fi poate mai bine să ajute hazardul, pentru a nu risca un afront cînd va sosi momentul să se aprindă candelabrele. Spre mai multă înlesnire, cei doi prieteni modificară treptat somptuozitatea programului pe care şi l-au impus.

Şi din modificare în modificare, după ce au tăiat cu totul capitolul *Prăjituri*, după ce au revăzut cu multă grijă şi au diminuat din capitolul *Răcoritoarelor*, totalul cheltuielilor se redusese la 15 franci. Socoteala era simplificată, dar încă ne-rezolvată.

— Stai niţel, zise Rodolphe, acum trebuie să punem în joc mijloacele mari; că de astă dată nu mai putem amîna cu nici un preţ.

— Cu nici un preţ, reluă Marcel.

— Cît e de cînd am auzit povestirea bătăliei de la Studianka ? ¹

¹ Sat pe malul Berezinei, unde, în noiembrie 1812, s-a dat o bătălie între armatele ruse şi franceze (*n.tr.*).

— Aproape două luni.

— Două luni, bine, e un răstimp onorabil ! N-o să aibă unchiul meu de ce să se plîngă. Mă duc miine să-mi povestească din nou bătălia de la Studianka, și iată cinci franci siguri.

— Și eu, zise Marcel, mă duc să vînd un *Castel părăsit* bătrînului Medicis. Iată încă cinci franci. Dacă voi avea destul timp ca să mai fac trei turnulețe și o moară, — asta îmi va aduce poate pînă la zece franci și astfel ne vom întocmi bugetul.

Și cei doi prieteni adormiră, visînd că prințesa de Belgiojoso¹ îi ruga să schimbe zilele lor de recepție, ca să n-o lipsească de oaspeții ei.

Sculîndu-se dis-de-dimineață, Marcel luă o pînă și se puse în grabă să clădească un *Castel părăsit*, lucru pe care i-l ceruse în chip stăruitor un telal din piața Caroussel. În ce-l privește pe Rodolphe, acesta se duse în vizită la unchiul Monetti, care excela în povestirea retragerii din Rusia și căruia Rodolphe de cinci sau șase ori pe an, în împrejurări grave, îi procura satisfacția de a-i asculta bravurile, în schimbul unui împrumut de la care veteranul-sobar nu se putea sustrage, dacă știai să manifesti destul entuziasm la auzul poveștilor sale.

Pe la două după-amiază, Marcel, cu capul plecat și purtînd subsuoară un tablou, se-ntîlni în piața Caroussel cu Rodolphe, care venea de la unchiu-său ; înfățișarea sa anunța o veste proastă.

— Ei, bine, zise Marcel, ai reușit ?

— Nu, unchiu-meu s-a dus să vadă muzeul de la Versailles... Dar tu ?

¹ Cristina Trivulzio (1808—1871), prințesă de Belgiojoso, patriotă și literată italiană (n. tr.).

— Animalul ăla de Medicis nu mai vrea *Castele în ruină*; mi-a cerut *Bombardarea Tangerului*.

— Și totuși, dacă nu dăm serbarea, murmură Rodolphe, s-a terminat cu reputația noastră. Ce va gândi prietenul nostru, criticul influent, dacă l-aș face să-și pună degeaba o cravată albă și mănuși galbene?

Și amîndoi se întoarseră în atelier, pradă unor puternice frămîntări.

În clipa aceea, pendula unui vecin bătu ora patru.

— Nu mai dispunem decît de trei ceasuri, zise Rodolphe.

— Ia spune-mi, izbucni Marcel, apropiindu-se de prietenul său, ești sigur, absolut sigur că n-avem ceva bani pe-aici?... Ce zici?

— Nici aici, nici aiurea. De unde să provină asemenea relieve?

— Dacă am căuta sub mobile... prin fotolii? Șe zice că emigranții își ascundeau astfel comorile pe vremea lui Robespierre. Cine știe?... Te pomenești că fotoliul nostru a aparținut vreunui emigrant, și apoi e așa de dur, încît de multe ori m-a bătut gîndul că ar avea înăuntru metale... Vrei tu să-i faci autopsia?

— Asta ține de vodevil, răspunse Rodolphe, pe un ton sever și indulgent în același timp.

Deodată, Marcel, care continuase a scotoci prin toate colțurile atelierului, scoase un puternic strigăt de triumf.

— Sîntem salvați! exclamă el, eram sigur că aici se află valori... Ia te uită! și-i arătă lui Rodolphe o monedă mare cit un taler, pe jumătate roasă de rugină și cocleală.

Era o monedă carlovingiană, de oarecare valoare artistică. Pe inscripția, din fericire conser-

vată, se putea citi doar data domniei lui Carol cel Mare.

— Asta, asta face exact un franc și jumătate, zise Rodolphe, uitindu-se cu dispreț la comoara prietenului său.

— Un franc și jumătate, întrebuințați cu chibzuință, înseamnă mult, zise Marcel. Cu o mie două sute de oameni, Napoleon a făcut să i se predea zece mii de austrieci. Iscusița egalează numărul. Mă duc la moș Medicis să schimb talerul lui Carol Magnul. Ia să vedem, nu mai găsim ceva de vândut pe aici? A, ia stai, dacă aș lua cu mine mulajul tibiei lui Jaconovsky, tambur-majorul rus? Asta ar stîrni interes.

— Ia și tibia. Dar e cam neplăcut, nu ne mai rămîne nici un singur obiect de artă aici.

În lipsa lui Marcel, Rodolphe, foarte hotărît să dea serata cu orice preț, se duse să-l caute pe prietenul său Colline, filozoful hiperfizic, care locuia la doi pași de el.

— Vin să te rog să-mi faci un serviciu, zise el. În calitatea mea de amfitron, trebuie să am neapărat un frac negru, și... eu nu posed așa ceva... Împrumută-mi-l pe al tău.

— Dar, zise Colline, șovăind, în calitatea mea de invitat am și eu nevoie de frac.

— Îți permit să vii și în redingotă.

— Dar știi bine că n-am avut niciodată redingotă.

— Ei bine, ascultă, ne putem descurca altfel. La nevoie, ai putea să nu vii la serbare și să-mi dai mie costumul.

— A, nu, mi-e foarte neplăcută situația asta; figurez pe program, și nu pot lipsi.

— Vor mai lipsi și altele, zise Rodolphe. Împrumută-mi fracul tău negru și, dacă ții neapărat

să vii, vino cum vrei... în vestă, chiar !... vei trece drept un servitor credincios.

— O, nu ! zise Colline, roșind. Voi pune paltonul meu aluniu. Dar, în fine, e foarte neplăcută situația asta.

Și văzîndu-l pe Rodolphe care tocmai pusese mîna pe faimosul său frac negru, îi strigă :

— Dar așteaptă puțin... că mai sînt cîteva lucrăsoare înăuntru.

Fracul lui Colline merită o mențiune. Mai întîi, fracul acesta era completamente albastru, și Colline numai din obișnuință pretindea că e negru. Și pentru că dînsul era pe-atunci singurul din bandă care posedea un frac, prietenii săi aveau obiceiul de-a zice, cînd pomeneau de haina oficială a filozofului : fracul negru al lui Colline. Pe lîngă toate, haina asta vestită avea o formă specială, din cele mai ciudate care s-au văzut cîndva : poalele foarte lungi, atașate unei foarte scurte taliî, aveau două buzunare, niște adevărate gropi fără fund, în care Colline avea obiceiul să țină vreo treizeci de volume, pe care le purta veșnic cu dînsul, ceea ce făcea pe prietenii lui să spună că în timpul în care bibliotecile erau în vacanță, savanții și literații puteau găsi ce le trebuie în fracul lui Colline, această bibliotecă veșnic deschisă cititorilor.

În ziua aceea, prin excepție, fracul nu conținea decît un volum *in quarto* de Bayle, un tratat despre facultățile hiperfizice în trei volume, un tom de Condillac, două volume de Swedenborg și *Eseul despre om* de Pope. După ce-și deșertă hainabibliotecă, Colline îngădui lui Rodolphe s-o îmbrace.

— Stai, zice acesta, buzunarul sting e încă foarte greu ; se vede că ai mai lăsat ceva în el.

— Ah ! zise Colline, așa e, am uitat să deșert buzunarul limbilor străine.

Și scoase de-acolo două gramatici arabe, un dicționar malaez și un *Perfectul bivolar*, în chinezește, lectura sa favorită.

Cînd Rodolphe se întoarse acasă, găsi pe Marcel jucînd țintar cu niște piese de cinci franci în număr de trei. În primul moment, Rodolphe respinse mîna pe care i-o întinse prietenul său, bănuind că omul săvîrșise o crimă.

— Să ne grăbim, să ne grăbim, zise Marcel... Avem acum cei cincisprezece franci necesari. Și iată cum : Am întîlnit un anticar la Medicis. Cînd a văzut piesa mea, numai că nu i-a venit rău, era singura care-i lipsea din colecție. Trimisese zadarnic scrisori în toate țările, ca să-și umple această lacună, și pierduse orice nădejde. Așa că, după ce a examinat bine talerul meu carlovingian, n-a șovăit o clipă să-mi ofere cinci franci. Medicis mi-a făcut cu cotul ; privirea sa completase totul. Vroia să zică : să împărțim beneficiul vînzării și eu ofer mai mult : am ajuns pînă la treizeci de franci. Am dat cincisprezece cămătarului și restul iată-l aici. Acum invitații noștri pot veni, căci sîntem în stare să-i uluim. A, dar văd că ai un frac negru.

— Da, zise Rodolphe, fracul lui Colline.

Și cum răscolea prin buzunare, ca să-și scoată batista, Rodolphe găsi și scăpă pe jos un manual de limba *manciuriană*, uitat de Colline în buzunarul literaturilor străine.

Imediat cei doi prieteni se puseră pe treabă : rînduiră atelierul, făcură foc în sobă ; o ramă de pînză, împodobită cu lumînări fu atîrnată de tavan în chip de candelabru, iar în mijlocul atelierului așezară un birou, care să servească oratorilor drept

tribună ; în fața lui instalară unicul fotoliu, pe care trebuia să șadă influentul critic, și rînduiră pe o masă toate volumele : romanele, poemele, foiletoanele, ale căror autori vor onora serata cu prezența lor. Pentru a evita orice ciocnire între diferitele grupuri de literați, atelierul a mai fost împărțit în patru compartimente ; la intrarea fiecăruia se citea pe patru tăblițe, fabricate în toată graba :

Secția poezilor

Romantici

Secția prozatorilor

Clasici

Doamnele urmau să ocupe un spațiu rezervat în centru.

— A, dar ne lipsesc scaune, constată Rodolphe.

— O, răspunse Marcel, sînt cîteva pe terasă, de-a lungul peretelui. Dacă le-am lua ?

— Desigur că trebuie să le luăm, zise Rodolphe, plecînd să pună mîna pe scaunele, care aparțineau vreunui vecin.

Sunase ora șase ; cei doi prieteni se duseră să mănînce în grabă și urcară apoi să ilumineze saloanele. Rămaseră orbiți ei înșiși de-atîta lumină. La șapte sosi Schaunard, însoțit de trei doamne, care uitaseră să-și pună diamantele și pălăriile. Una din ele avea un șal roșu, cu pete negre. Schaunard o recomandă îndeosebi lui Rodolphe.

— E o femeie foarte cumsecade, zise el, e o englezoaică pe care căderea Stuartilor a silit-o să se exileze ; trăiește foarte modest, dînd lecții de engleză. Tatăl ei a fost cancelar sub Cromwell, după cîte mi-a spus dînsa ; trebuie să fii politicos cu ea ; și nu o tutui prea mult.

Se auziră pași mulți pe scară ; erau invitații care soseau ; cu toții rămăseseră uimiți cînd văzură foc în sobă.

Fracul negru al lui Rodolphe ieșea înaintea cucoanelor și le săruta mîna cu o grație autentică de tip *Regence* ; cînd se adunară vreo douăzeci de persoane, Schaunard întrebă dacă nu se face vreo tratație.

— Imediat, răspunse Marcel, așteptăm doar sosirea criticului influent, ca să aprindem punciul.

La orele opt, toți invitații erau în pîr și se porni executarea programului. După fiecare număr din program li se servea invitaților cîte ceva ; nu s-a știut, însă, niciodată ce anume.

Pe la ora zece apăru vesta albă a influentului critic ; nu stătu decît un ceas și consumă cu multă sobrietate cele servite.

Pe la douăsprezece, terminîndu-se lemnele, și fiind foarte frig, invitații care ședeau pe scaune traseră la sorți ordinea în care să-și arunce fiecare scaunul în foc.

La orele unu toată lumea era în picioare.

O veselie sinceră continuă, totuși, să domnească printre invitați. Nu se produsese nici un accident neplăcut, în afară de o ruptură la buzunarul limbilor străine de la fracul lui Colline și de-o palmă aplicată de Schaunard pe obrazul fiicei cancelarului lui Cromwell.

Această memorabilă seară a făcut timp de opt zile obiectul de discuție al cartierului, iar Phémie Teinturière, care fusese regina serbării, avea obiceiul să spună, vorbind cu amicele ei :

— A fost minunat de frumos : erau și luminări, draga mea.

VI

DOMNIȘOARA MUSETTE

Domnișoara Musette era o fată frumoasă în vîrstă de douăzeci de ani, care, puțin timp după sosirea ei la Paris, ajunsese ceea ce ajung fetele frumoase cînd au talia subțire, multă cochetărie, puțină ambiție și nici un pic de ortografie. După ce făcuse multă vreme amuzamentul supeurilor din Cartierul Latin, unde cînta cu o voce totdeauna proaspătă, dacă nu chiar prea corectă, o mulțime de cîntece țărănești, care i-au dat numele sub care au sărbătorit-o de atunci cei mai subtili șlefuitori ai rimei, domnișoara Musette părăsise brusc strada Harpei ca să se mute în înălțimile cytheriene ale cartierului Bréda.

Nu întîrzie să devină una din elegantele aristocrației plăcerii și se îndrumă treptat către acea celebritate, care consta în a fi pomenită în ziarele Parisului sau litografiată la negustorii de stampe.

Cu toate astea, domnișoara Musette era o excepție printre femeile în mijlocul cărora trăia. Natură instinctiv elegantă și poetică, întocmai ca de altfel toate femeile cu adevărat femei, iubea luxul și toate satisfacțiile pe care acesta i le putea procura. Cochetăria ei avea poște aprinse pentru tot ce era

frumos și distins ; deși fată din popor, nu s-ar fi simțit deloc stingherită nici în mijlocul fastului celui mai regesc. Dar domnișoara Musette, care era tânără și frumoasă, n-ar fi consimțit niciodată să devină amanta unui om care n-ar fi fost la fel de tânăr și de frumos ca dînsa. A fost văzută, cîndva, refuzînd cu hotărîre propunerile magnifice ale unui bătrîn atît de bogat, încît fusese supranumit *Nababul șoselei d'Antin* și care depusese o scară de aur la picioarele fanteziilor Musettei. Inteligentă și spirituală, disprețuia pe proști și pe nătărăi, oricare le-ar fi fost vîrsta, titlul și numele.

Musette era, deci, o fată bună și frumoasă, care, în amor, adoptase pe jumătate celebrul aforism al lui Chamfort : „Amorul e schimbul a două fantezii“. De aceea, legăturile ei n-au fost niciodată precedate de vreuna din acele rușinoase tocmeli care necinstesc galanteria modernă. După cum spunea singură, ea juca cinstit și pretindea să fie răsplătită cu aceeași monedă.

Dar dacă fanteziile ei erau năvalnice și spontane, nu erau niciodată destul de durabile ca să ajungă la înălțimea unei pasiuni. Iar excesiva nestatornicie a capriciilor sale, puțina grijă cu care se uita la punga și la încălțăminte celor care voiau s-o intereseze, provoca o mare nestatornicie și în traiul ei, care era o continuă alternare de cupeuri albastre și de omnibusuri, de parteruri și de mansarde, de rochii de mătase și rochii de stambă. O ! Încîntătoare fată ! Poemă vie de tinerețe, cu risul sonor și cu cîntecul vesel ; inimă miloasă care bate pentru toată lumea sub bluza întredeschisă ! Oh, domnișoară Musette, dumneata care

ești o soră a Bernerettei ¹ și a lui Mimi Pinson !²
E nevoie de pana lui Alfred de Musset ca să poți
descrie în mod fidel goana dumitale vagabondă și
fără griji prin aleile înflorite ale tinereții ; și, cu
siguranță, și el ar fi vrut să te glorifice, dacă
te-ar fi auzit ca mine cîntînd, cu frumoasa dumi-
tale voce falsă, acest cuplet rustic dintr-unul din
cîntecele-ți preferate :

Era o zi de primăvară
Cînd îndrăgii înflia oară
O fată ocheșică,
Pe cap c-un testemel,
Cu-aripi de rîndunică
Legat în chip și fel.

Istoria pe care o vom povesti constituie unul
din episoadele cele mai încîntătoare ale vieții
acestei fermecătoare aventuriere, care-și dăduse
de-atîtea ori poalele peste cap.

Într-o vreme, pe cînd era amanta unui tînăr
consilier de stat, care îi înmînase, în chip generos,
cheia bunurilor sale, domnișoara Musette obișnuia
să dea o dată pe săptămînă serate în salonașul ei
drăguț din strada La Bruyère. Aceste serate se-
mănau cu cele mai multe din seratele pariziene,
cu singura diferență că aici te amuzai. Cînd nu
erau destule scaune, invitații se așezau unii peste
alții și adeseori se întîmpla ca același pahar să
servească unei perechi. Rodolphe, care era prie-
tenul Musettei și care niciodată nu-i fusese decît
prieten (dar nici unul, nici altul nu știau de ce),
Rodolphe, așadar, ceru Musettei îngăduința de a
i-l aduce o dată pe amicul său, pictorul Marcel :

¹, ² Eroine ale unor povestiri de Alfred de Musset
(n.tr.).

— Un băiat de talent, adăugă el, căruia viitorul îi pregătește un costum de academician.

— Adu-l ! zise Musette.

În seara în care trebuiau să meargă împreună la Musette, Rodolphe se urcă la Marcel spre a-l lua. Artistul își făcea tocmai toaleta.

— Cum, zise Rodolphe, te prezinți în societate într-o cămașă colorată ?

— Nu cumva lucrul acesta e împotriva etichetei ? întrebă Marcel foarte liniștit.

— Mai întrebi dacă e împotriva ? Rănești eticheta pînă la sînge, nenorocitul !

— Ei, drace ! exclamă Marcel, privindu-și cămașa, pe al cărei fond albastru niște vignete reprezentau o mulțime de mistreți, urmăriți de-o haită de cîini, ce să mă fac dacă n-am aici alta ? cu atît mai rău ! voi pune un guler și, cum *Matusalemul* meu mă va încheia pînă la git, nu se va observa culoarea cămășii.

— Cum așa ? zise alarmat Rodolphe, vrei să pui iar *Matusalemul* ?

— De, răspunse Marcel, n-am încotro ; așa vrea Dumnezeu și croitorul meu la fel ; de altminteri, are o garnitură de nasturi noi și l-am dres de curînd cu negru.

Matusalemul era pur și simplu fracul lui Marcel ; îi zicea așa pentru că era decanul garderobei sale. *Matusalemul* era croit după ultima modă de acum patru ani și era de la un capăt la altul de un verde fiores ; dar, la lumină, Marcel pretindea că bătea în negru.

După cinci minute, Marcel era gata îmbrăcat și gătit cu un prost gust din cele mai perfecte : ținută de mîzgălitor care merge în lume.

Domnul Casimir Bonjour, să zicem, nu va fi niciodată atît de surprins în ziua cînd i s-ar anunța

alegerea la Academie, cît au fost de uluiți Marcel și Rodolphe intrînd în casa domnișoarei Musette. Și iată pricina uimirii lor : domnișoara Musette, care de cîtva timp se certase cu amantul ei, consilierul de stat, a fost părăsită de acesta într-un moment foarte grav. Urmărită de creditorii și de proprietar, mobilele ei fuseseră scoase din casă și coborîte în curte pentru a fi ridicate și vîndute a doua zi. În pofida acestui incident, domnișoara Musette nu s-a gîndit nici un moment să lipsească pe invitați de tovărășia ei și să contramandezе serata. De aceea, preschimbă cu seriozitate curtea în salon, întinse un covor deasupra pietrelor, pregăti totul ca de obicei, se găti frumos ca pentru primire și invită pe toți locatarii la mica ei serbare, la care bunul Dumnezeu a binevoit să contribuie cu iluminăția.

Acest caraghioslîc avu un succes enorm : nici-odată vreo serată a Musettei n-a fost atît de veselă și de zgomotoasă ; încă se dansa și se cînta, cînd sosiră hamalii să ridice mobilele, covoarele și divanele ! Și numai atunci invitații fură siliți să se retragă.

Musette conducea pe fiecare invitat în parte, cîntînd :

Se va vorbi mult timp, tra, la, la,

De serata mea de joi...

Se va vorbi mult timp, tra, la, la !

Marcel și Rodolphe rămaseră singuri cu Musette, care se urcase în apartamentul ei, unde nu mai exista decît un pat.

— Ei, drace ! zise Musette, aventura mea nu mai e atît de veselă ; va trebui să-mi caut casă

la hotelul „Sub cerul înstelat“. Cunosce eu acest hotel : trage acolo curentul, de te ia pe sus.

— Ah, doamnă, zise Marcel, dacă aş avea puterea lui Plutus, v-aş oferi un templu mai frumos decît al lui Solomon, dar...

— Nu eşti Plutus, prietene. Dar e totuna, îţi mulţumesc pentru intenţie... Ei, şi ce ? adăugă ea, măsurîndu-şi apartamentul cu privirea ; tot mă plictiseam al dracului aici, iar mobila se-nvechise de tot. Sînt şase luni de cînd o am ! Dar asta nu-i tot ! După bal, se supează, după cîte îmi închipui.

— Să *supăm*, deci fără *supă*-rare, zise Marcel, care avea mania calamburului, îndeosebi dimineaţa cînd era teribil.

Deoarece Rodolphe cîştigase în timpul nopţii ceva bani la jocul de cărţi, îi conduse pe Musette şi pe Marcel într-un restaurant, care tocmai se deschidea.

După masă, cei trei convivi, care n-aveau deloc poftă de somn, se înţeleseră să petreacă ziua la ţară şi, cum se aflau în apropiere de gară, se suiră în primul tren care pleca, şi din care coborîră la Saint-Germain.

Toată ziua au cutreierat prin păduri şi nu s-au înapoiat la Paris decît la orele şapte seara, şi asta împotriva voinţei lui Marcel care susţinea că nu poate fi decît douăsprezece şi jumătate ziua şi că se întunecase numai din pricina cerului în-nourat.

În tot timpul petrecerii nocturne şi în tot restul zilei, Marcel, a cărui inimă era ca praful de puşcă, pe care o singură privire o aprindea, se îndrăgostise de domnişoara Musette şi îi făcuse o curte *colorată*, cum îl încredinţa pe Rodolphe. Mersese pînă acolo, încît îi făgăduise frumoasei

fete că-i va cumpăra o mobilă mult mai strălucitoare decît cea veche, cu banii pe care îi va obține pentru faimosul său tablou : *Trecerea Mării Roșii*. Așa că artistul vedea cu mîhnire că se apropia clipa în care va trebui să se despartă de Musette, care, deși îi îngăduia să-i sărute miinile, gîtul și diferite alte accesorii, îl respingea cu blîndețe, ori de cîte ori acesta încerca să pătrundă prin efracție în inima ei.

Întorși la Paris, Rodolphe își lăasă prietenul în tovărășia Musettei, care îl rugase pe artist s-o conducă acasă.

— Îmi veți îngădui să vin să vă mai văd ? o întrebă Marcel. Aș vrea să vă fac portretul.

— Dragul meu, îi răspunse frumoasa copilă, nu pot să-ți dau adresa mea, pentru că mîine, poate, nu voi mai avea nici una, dar voi veni să te văd și-ți voi cîrpi fracul, care are o gaură atît de mare, încît poți trece printr-însa fără plată.

— O să vă aștept ca pe Mesia, zise Marcel.

— Nu atît de mult ! îi răspunse Musette, rîzînd.

„Ce fată încîntătoare ! își spuse Marcel, plecînd cu pasul domol ; e zeița veseliei. O să-mi fac două găuri în frac.“

Nu făcuse nici treizeci de pași, cînd simți că-l bate cineva pe umăr : era domnișoara Musette.

— Dragul meu domn Marcel, i se adresă ea, sînteți cavalier francez ?

— Sînt : Rubens și doamna mea, iată care mi-e deviza.

— Ei bine, atunci luați-vă osteneala și compătimiți-mă, nobile cavalier, continuă Musette, — care avea oarecare habar de literatură, în pofida faptului că supunea gramatica la masacre mai oribile decît noaptea Sfîntului Bartolomeu — pro-

prietarul mi-a luat cheia apartamentului și e ora unsprezece seara, pricepi ?

— Pricep, zise Marcel, oferind brațul Musettei.

Și o conduse la atelierul său, de pe cheiul Florilor.

Musette pica de somn ; dar mai avu destulă putere ca să-i spună lui Marcel, strângându-i mîna :

— Ți-aduci aminte ce mi-ai promis ?

— O, Musette, copilă încîntătoare, îi răspunse artistul cu o voce ușor emoționată, ești aici sub un acoperămînt ospitalier, dormi în pace și noapte bună ! Eu mă duc.

— De ce ? îi replică Musette, cu ochii aproape închiși ; nu mă tem deloc, te asigur ! mai întîi că aici sînt două camere iar eu mă voi trînti pe canapea.

— Canapeaua mea e prea tare ca să poți dormi pe ea ; parcă e umplută cu pietricele scărmanate. Îți ofer ospitalitate la mine, iar eu mă duc s-o cer unui prieten, care locuiește pe același palier cu mine. E mai prudent. De obicei mă țin de cuvînt, dar vezi, eu am douăzeci și doi de ani, iar dumneata optsprezece, o, Musette, și deci... mă duc. Bună seara.

A doua zi, la opt dimineța, Marcel reveni acasă cu un ghiveci de flori, cumpărat din piață. O găsi pe Musette, care se culcase complet îmbrăcată, dormind încă. La zgomotul pe care îl făcu artistul, fata se trezi și întinse lui Marcel mîna.

— Bun băiat ! îi zise ea.

— Băiat bun ! repetă Marcel, nu cumva e sinonim cu ridicol ?

— Oh, făcu Musette, de ce-mi spui asta ? Nu e frumos. În loc să-mi spui răutăți, mai bine mi-ai oferi acest frumos ghiveci cu flori.

— Într-adevăr, l-am adus special pentru dumneata. Ia-l și, în schimbul ospitalității pe care ți-am acordat-o, cîntă-mi unul din frumoasele dumitale cîntece ; ecoul mansardei mele va păstra, poate, ceva din vocea dumitale și în felul acesta voi continua să te ascult și după ce vei fi plecat.

— Așa ? Va să zică vrei să mă dai afară ? zise Musette. Și dacă nu vreau să plec ? Ascultă, Marcel, eu nu urc treizeci și șase de trepte ca să tăinuiesc felul meu de a gîndi. Îmi plăci și mă plăci. Asta nu-i chiar dragoste, dar poate că e sămînța ei. Ei bine, nu plec. Rămîn aici și voi rămîne cît timp florile pe care mi le-ai oferit nu se vor fi ofilit.

— Ah ! strigă Marcel, dar ele se vor usca în două zile ! Dacă știam luam niște imortele.

De cincisprezece zile Musette și Marcel locuiau împreună și, cu toate că adesea nu aveau bani, duceau cel mai încîntător trai din lume. Musette simțea pentru artist o tandrețe, care nu aducea de fel cu pasiunea ei anterioară, iar Marcel începuse să se teamă că e amorezat lulea de amanta sa. Neștiind că și ea se temea să nu se îndrăgostească de el, Marcel privea în fiecare dimineață florile, ca să vadă în ce stare sînt, — căci moartea lor aducea cu ea ruperea legăturii dintre ei —, și mare îi fu mirarea văzîndu-le din zi în zi tot mai proaspete. Dar nu trecu multă vreme și află cheia misterului : într-o noapte, trezindu-se din somn, n-o găsi pe Musette alături de el. Coborî din pat, alergă în camera cealaltă și își văzu iubita, care, profitînd de somnul lui, uda florile noapte de noapte, spre a le împiedica să moară.

VII

VALURILE PACTOLULUI¹

1 Era în 19 martie... Și Rodolphe, chiar de-ar fi atins înaintata vîrstă a domnului Raoul-Rochette², care a văzut clădindu-se Ninive, nu ar fi putut să uite această dată memorabilă, căci în ziua aceea, ziua Sfîntului Iosif, la ora trei după amiază, ieșea din biroul unui bancher, unde încasase suma de cinci sute de franci, în bani buni și sunători.

Cel dintîi lucru pe care Rodolphe îl făcu cu această plească picată din cer în buzunarul lui, fu să nu-și achite datoriile, dat fiindcă își jurase să devină econom și să nu facă nici un fel de risipă. De altminteri și în privința asta avea idei foarte înțelepte, zicîndu-și că, înainte de a se gîndi la lucruri de prisos, trebuia să se ocupe de cele necesare; de aceea nu plăti nici unui creditor și își cumpără, în schimb, o pipă turcească, pe care o dorea de multă vreme.

Înarmat cu această achiziție, se îndreptă spre locuința prietenului său Marcel care îl găzduia de cîtva timp. Intrînd în atelierul artistului, buzunarele lui Rodolphe sunau ca o clopotniță de

¹ *Pactolul*, rîu în Lydia, în undele căruia se găsea aur; este folosit aici cu sensul de bogăție, abundență (*n.tr.*).

² Arheolog francez (1790—1854) (*n.tr.*).

țară în ziua unei mari sărbători. La auzul acestui zgomot neobișnuit, Marcel crezu că e unul dintre vecinii săi, mare jucător de bursă, care își număra beneficiile și murmură :

— Iată-l din nou pe intrigantul de alături, care începe cu epigramele lui. Dacă mai continuă multă vreme, apoi mă mut. E cu neputință să lucrezi într-un asemenea vacarm. Asta te face să-ți lași meseria de artist sărac și să devii hoț de codru.

Și fără a se gândi o singură clipă că prietenul său Rodolphe se preschimbase în Cresus, Marcel se apucă să lucreze iar la tabloul său *Trecerea Mării Roșii*, care se afla pe șevalet de vreo trei ani.

Rodolphe, care nu rostise încă un cuvânt, rume-gînd în tăcere o experiență pe care voia s-o facă cu prietenul său, își zise :

„Ce-o să mai rîdem acum, ehei ! Doamne, ce vesel o să fie !“

Și lăsă să-i cadă jos o piesă de cinci franci.

Marcel își înălță privirea, măsurîndu-l din ochi ; dar Rodolphe își păstră seriozitatea mai ceva ca un articol din *Revue de deux mondes*.

Artistul ridică moneda, cu o mină de om extrem de satisfăcut, și-i făcu piesei de cinci franci o primire cît se poate de prietenoasă, căci, deși pictor de mîna a doua, știa să se poarte și era foarte politicoș cu străinii. De altminteri, Marcel știa că Rodolphe ieșise să facă rost de bani și, constatînd că prietenul izbutise în demersurile sale, se mărgini să admire rezultatul, fără a-l întreba cu ajutorul căror mijloace l-a dobîndit.

Se puse, așadar, din nou pe lucru, fără a scoate un cuvânt, și reuși să înece un egiptean în valurile Mării Roșii. În timp ce Marcel comitea această

crimă, Rodolphe lăsă să-i cadă o a doua piesă de cinci franci. Și așteptînd mutra pe care pictorul urma s-o facă, începu să-și rîdă în barbă, care, precum se știe, e tricoloră.

La zgomotul sonor al metalului, Marcel, ca și cum ar fi fost străbătut de un curent electric, se ridică deodată și exclamă :

— Cum ? Mai există și strofa a doua ?

O a treia piesă se rostogoli pe podea, apoi alta și încă una, în sfîrșit, un cadril de piese porni să dănțuiască prin cameră.

Marcel începu să dea semne vădite de alienație mintală, în timp ce Rodolphe rîdea ca stalul Teatrului Francez la premiera piesei *Jeanne de Flandra*. Deodată și fără nici un menajament, Rodolphe își vîrî ambele mîini în buzunare și pie-sele porniră un *steepie chase*¹ fantastic. Era re-vărsarea Pactolului, bahanala lui Jupiter intrînd la Danae².

Marcel rămase nemișcat, mut, cu privirea fixă ; uluiala opera asupra lui o metamorfoză aidoma aceleia suferite de femeia lui Loth, victima curiozității ei. Și cînd Rodolphe aruncă pe podea ultimul său fișic de o sută de franci, artistul a și simțit o parte din trupul său prefăcîndu-se într-un bloc de sare.³

Rodolphe rîdea într-una. Și pe lîngă această furtunoasă ilaritate, tunetele unei orchestre a

¹ Cursă de obstacole (*engl.*) (*n. tr.*).

² Aluzie la legenda mitologică, după care Jupiter s-a introdus la Danae, captivă, sub forma unei ploii de aur (*n.tr.*).

³ Soția lui Loth, spune legenda biblică a Sodomei și Gomorei, neascultînd porunca divină de a nu privi înapoi, a fost prefăcută în stană de sare (*n.tr.*).

domnului Sax¹ ar fi părut doar scîncetele unui copil de țîță.

Orbit, gîtit, stupefiat de emoție, Marcel credea că visează. Și pentru a goni coșmarul care îl obseda, își mușcă degetul pînă la sînge, ceea ce îi provocă o durere atît de atroce, încît țipă.

Băgă de seamă atunci că era cu desăvîrșire treaz și văzînd că piciorul său calcă pe aur, strigă ca în tragedii :

— Să cred, oare, ochilor mei ?

Apoi, prinzînd mîna lui Rodolphe într-a sa, vorbi :

— Dă-mi explicația acestui mister...

— Dacă ți-aș explica, n-ar mai fi un mister !

— Totuși...

— Aurul acesta este dobîndit cu prețul sudorii mele, zise Rodolphe, adunînd banii și rînduindu-i pe o masă. Depărtîndu-se apoi cu cîțiva pași, privi cu respect la cele cinci sute de franci, așezați grămezi și își zise : „În sfîrșit, acum îmi voi realiza, oare, visurile ?“

— Nu lipsește prea mult ca să fie șase mii de franci, zise Marcel, contemplînd piesele care tremurau pe masă. Am o idee. Îl voi determina pe Rodolphe să-mi cumpere tabloul *Trecerea Mării Roșii*.

În aceeași clipă Rodolphe luă o atitudine teatrală și cu o mare solemnitate în gest și în voce, se adresa artistului :

— Ascultă-mă, Marcel, comoara pe care am făcut-o să strălucească în fața ochilor tăi nu e rezultatul unor manevre murdare ; și nici nu mi-am

¹ Antoine Joseph, zis Adolphe Sax (1814—1894), constructor de instrumente muzicale, inventatorul saxofonului (n.tr.).

vîndut condeiul. Sînt bogat, dar cîstit. Acest aur mi l-a dat o mînă generoasă și am jurat să-l întrebuintez în așa fel, încît să-mi creez prin muncă o situație serioasă, cum s-ar potrivi unui om virtuos. Munca e cea mai sfîntă dintre îndatoriri...

— ...iar calul, cel mai nobil dintre animale, rosti Marcel întrerupîndu-l pe Rodolphe. Ia spune, ce vrea să însemne acest discurs și de unde ai scos tu zisele astea ? Din manualele bunului simț, fără îndoială.

— Nu mă întrerupe și încetează cu zeflemeaua, zise Rodolphe ; de altfel ea se va zdrobi de cuirasa unei voințe invulnerabile, cu care sînt, de azi înainte, înarmat.

— Ascultă... destule introduceri d-astea ! Unde vrei s-ajungi cu ele ?

— Iată proiectele mele : la adăpostul greutăților materiale ale vieții, mă voi pune în mod serios pe lucru : voi termina *opera mea cea mare* și voi deveni și eu cineva. În primul rînd, renunț la viața de boem, mă îmbrac ca toată lumea, voi avea un frac negru și voi frecventa saloanele. Dacă vrei să mă urmezi, vom continua să locuim împreună, dar va trebui să adopți programul meu. Cea mai strictă economie va prezida existența noastră. Știind să ne gospodărim, avem asigurate trei luni de lucru fără nici o grijă. Dar trebuie să fim economi.

— Amice, răspuse Marcel, economia e o știință care se află numai la îndemîna bogaților, ceea ce face ca tu și cu mine să nu-i cunoaștem nici primele elemente. Dar dacă vom cheltui din fondul nostru șase franci, vom cumpăra lucrările domnului Jean Baptiste Say, care e un economist foarte distins și el ne va învăța, poate, metoda practicării acestei arte... Dar, ia te uită, ai o pipă turcească, nu ?

— Da, răspunse Rodolphe, am cumpărat-o cu douăzeci și cinci de franci.

— Cum așa? Cheltuiești douăzeci și cinci de franci pentru o pipă și vorbești de economie?...

— Păi asta și este economie, răspunse Rodolphe, spărgeam în fiecare zi o pipă de zece bani : la sfârșitul anului, asta constituia o cheltuială mult mai mare decât aceea pe care am făcut-o acum... Așa că, în realitate, am realizat o economie.

— De fapt, recunosc Marcel, tu ai dreptate, nu m-am gândit la asta !

În clipa aceea, un orologiu din vecinătate bătuse ora șase.

— Să cinăm repede, zise Rodolphe, vreau să mă pun pe treabă chiar din seara asta. Dar, în legătură cu mîncarea, m-am gândit la ceva : noi pierdem zilnic un timp prețios cu pregătirea mesei. Or, timpul e bogăția lucrătorului ; trebuie, deci, să fim și aici economi. Începînd de azi vom lua masa în oraș.

— Da, zise Marcel, la douăzeci de pași de-aici e un restaurant excelent ; e cam scump, dar cum e aproape de noi, vom recupera timpul pe care altminteri l-am pierde.

— Azi mergem acolo, zise Rodolphe, dar miine și de miine încolo ne vom gândi să adoptăm o măsură și mai economică... În loc să mergem la restaurant, angajăm o bucătăreasă.

— Nu, nu, îl întrerupse Marcel, mai bine angajăm un servitor, care va fi, în același timp, și bucatarul nostru. Gîndește-te puțin la imensele avantaje pe care le vom avea. Mai întîi ne va face toată treaba, ne va vîcsui pantofii, îmi va spăla pensulele, ne va face comisioanele, voi încerca, chiar, să-i insuflu gustul pentru artele frumoase, ca să devină ucenicul meu. În felul acesta vom econo-

miși amîndoi cel puțin șase ore pe zi, pe care, altfel, le-am fi pierdut cu griji și ocupații atît de păgubitoare muncii noastre.

— Ah, făcu Rodolphe, eu am altă idee... dar să mergem la masă.

După cinci minute, cei doi prieteni erau instalați într-una din camerele separate ale restaurantului din vecinătate și continuau să se ocupe de problema economiei.

— Iată ideea mea : ce-ar fi dacă în loc de servitor, am lua o amantă ? riscă Rodolphe.

— Una pentru amîndoi ! exclamă Marcel îngrozit. Asta ar însemna avariție împinsă pînă la risipă și ne-am cheltui economiile cumpărînd cuțite ca să ne tăiem unul altuia gîtul. Prefer servitorul ; asta va face să ne bucurăm de considerație.

— Așa e, zise Rodolphe, o să ne găsim un băiat inteligent ; și dacă s-o pricepe cît de cît la ortografie, o să-l învăț să redacteze.

— În felul acesta va avea un mijloc de existență la bătrînețe, spuse Marcel, făcînd socoteala consumației, care se ridică la suma de cincisprezece franci. Ia te uita, e destul de scump. De obicei noi cinăm, amîndoi, cu un franc și jumătate.

— Da, reluă Rodolphe, dar cinăm prost și eram obligați să supăm seara. Oricum ai lua-o, am făcut, totuși, o economie.

— Joci tare, murmură artistul, învins de acest raționament, tu ai totdeauna dreptate. Lucrăm astă-seară ?

— Zău, nu, mă duc să-l văd pe unchiu-meu, zise Rodolphe. E un om cumsecade, o să-i înfățișez noua mea situație și el o să-mi dea sfaturi bune. Și tu, unde te duci, Marcel ?

— Eu mă duc la bătrînul Medicis să-l întreb dacă nu cumva are să-mi dea să-i restaurez nis-

cai tablouri. Dar pentru că veni vorba : dă-mi cinci franci.

— De ce ?

— Ca să trec Podul Artelor.

— Ah, asta-i o cheltuială inutilă și, deși minimă, se îndepărtează de la principiile noastre.

— Am greșit, e drept, zise Marcel, am să trec pe Pont Neuf... Dar am să iau o trăsură.

Și cei doi prieteni se despărțiră, luând fiecare alt drum, care, printr-o stranie coincidență, îi condusesese în același loc, unde se regăsiră.

— Ia te uită, va să zică nu l-ai găsit pe unchiu-tău acasă ?

— Iar tu n-ai dat de Medicis ? întrebă Rodolphe. Și ambii izbucniră în râs.

Cu toate acestea, se înapoiară acasă foarte devreme... a doua zi.

După două zile, Rodolphe și Marcel erau cu desăvârșire metamorfozați... Îmbrăcați, amândoi, ca niște gineri de prima clasă, erau atât de frumoși, atât de strălucitori, atât de eleganți, încît, dacă se întilneau pe stradă, șovăiau să se recunoască unul pe altul.

Altminteri, sistemul lor de economie se afla în plină vigoare ; dar organizarea muncii întâmpina multe greutăți. Angajaseră un servitor. Era un flăcău zdravăn de 34 de ani, elvețian de origină și de o inteligență care amintea pe aceea a lui Jocrisse¹. De altfel, nu era făcut să fie servitor și dacă, din întâmplare, unul din patronii săi îi încredința să ducă un pachet ceva mai greu, Baptiste se înroșea de indignare și-l expedia prin-

¹ Personaj tradițional al farselor, nătîng și credul (n.tr.).

tr-un comisionar. Totuși, Baptiste avea calități. Dacă-i dădea pe mînă un iepure, făcea la nevoie un ostropel. În afară de asta, pentru că înainte de a fi fecior fusese distilator, păstra o mare dragoste artei sale și o bună parte din timpul datorat stăpînilor, îl întrebuița în vederea găsirii unei noi și superioare rețete căreia să-i dea propriu-i nume. Reușea și în prepararea rachiului din coajă de nucă. Dar domeniul în care Baptiste nu avea rival, era arta de a fuma trabucurile lui Marcel și de-a le aprinde cu manuscisele lui Rodolphe.

Intr-o zi, Marcel vru să-l facă să pozeze în costum de faraon pentru tabloul său *Trecerea Mării Roșii*. Acestei propuneri Baptiste îi răspunse printr-un refuz categoric și ceru să i se facă socoteala.

— Ei bine, zise Marcel, îți voi face astă-seară socoteala !

Cînd Rodolphe se întoarse acasă, prietenul său îi spuse că Baptiste trebuie concediat.

— Nu ne face absolut nici un serviciu, spuse el.

— E adevărat, recunosc Marcel, e un fel de păpușă vie.

— E prost de calcă-n străchini !

— E leneș.

— Trebuie să-i dăm drumul.

— Să-i dăm drumul !

— Totuși, are unele calități, prepară la perfecție iepurele.

— Și rachiul de nucă ? E un Rafael în privința asta.

— Da, dar nu-i bun decît de asta — și asta nu ne poate fi de-ajuns. Ne pierdem tot timpul în discuții cu el.

— Și ne împiedică să lucrăm.

— El e de vină că n-am putut termina *Trecerea Mării Roșii*. A refuzat să pozeze în faraon.

— Din pricina lui n-am putut termina lucrarea comandată. N-a vrut să meargă la bibliotecă, să caute datele de care aveam nevoie.

— Ne ruinează.

— Hotărît, e cu neputinţă să-l mai ținem.

— Să-l concediem... Dar atunci trebuie să-l plătim.

— Să-l plătim, dar să plece. Dă-mi bani să-i fac socoteala.

— Cum bani ? Dar nu eu țin casa, — tu o ții.

— Ba tu ! Tu te-ai însărcinat cu intendența generală, zise Rodolphe.

— Dar te asigur că n-am nici un ban ! exclamă Marcel.

— Nu mai avem nimic ? E imposibil ! Nu se pot cheltui cinci sute de franci în opt zile, mai ales cînd se trăiește cum am trăit noi, cu cea mai mare economie, și cînd te mărginești la strictul necesar. (La strictul de prisos, trebuia să zică.) Să verificăm cheltuielile, reluă Rodolphe, vom găsi noi eroarea.

— Da, îi replică Marcel, dar nu vom regăsi banii. În sfîrșit, să controlăm registrul cheltuielilor.

Iată specimenul acestei contabilități care a început sub auspiciile sfintei Economii :

— De la 19 martie. Intrați : 500 franci. Cheltuieli : o pipă turcească, 25 franci ; cina, 15 franci ; diverse, 40 franci.

— Ce fel de „diverse“ or fi astea ? i se adresează Rodolphe lui Marcel, care citea.

— Știi foarte bine, răspunse acesta ; în seara aceea cînd ne-am întors acasă abia a doua zi dimineța. În schimb, însă, am făcut economie de lemne și de luminare.

— Și pe urmă ? Continuă !

— 20 martie. Prînzul : 1 franc, 50 centime, tutun 20 centime, cina 2 franci, ochelari 2 franci 50. Oh! zise Marcel, ochelarii te privesc ! Ce nevoie aveai de ei ? Slavă Domnului, vezi perfect...

— Doar ştii că aveam de făcut o recenzie a expoziţiei Salonului în *Eşarfa lui Iris* şi e cu neputinţă să scrii o cronică plastică fără ochelari... Deci era o cheltuială legitimă. Apoi...

— Ei, mai departe...

— Un baston de trestie.

— Şi asta te priveşte, adause Rodolphe, n-aveai nevoie de baston.

— Asta e tot ce-am cheltuit în ziua de 20, zise Marcel, fără a răspunde observaţiei. În 21 am dejunat în oraş şi am cinat şi supat tot în oraş.

— Probabil că n-am cheltuit mult în ziua aceea ?

— Da, foarte puţin... De-abia treizeci de franci.

— Dar pe ce, frate dragă ?

— Nu mai ştiu, zise Marcel, dar văd că sint trecuţi la rubrica : Cheltuieli diverse.

— Un titlu vag şi perfid ! întrerupse Rodolphe.

— În 22. Asta e ziua în care a intrat în slujba noastră Baptiste. I-am avansat 5 franci în contul lefei sale ; flaşnetarului 50 de centime ; pentru răscumpărarea a patru copii chinezi, osîndiţi a fi înecaţi în fluviul Galben de nişte părinţi de o barbarie inimaginabilă, 2 franci 40.

— Ei, drace ! zise Rodolphe, ia explică-mi, te rog, contrazicerea care se observă la acest articol ! După ce dai bani la flaşnetă, acest instrument barbar, pentru ce insulti nişte părinţi barbari ? Şi pe urmă, ce nevoie era să răscumperi nişte mici chinezi ? Înţeleg dacă erau ameninţaţi să fie înecaţi în rachiu...

— Eu sînt generos din născare, replică Marcel, hai să continuăm. Pînă acum nu ne-am depărtat decît foarte puțin de principiul economiei.

— În 23 nu văd însemnat nimic. Nici în 24. Iată două zile bune. În 25, 3 franci lui Baptiste, în contul lefii.

— Mi se pare că-i dăm prea des bani, zise Marcel cu aerul cuiva care emite o cugetare.

— O să-i datorăm mai puțin, răspunse Rodolphe. Mai departe ?

— În 26 martie, cheltuieli diverse și necesare din punctul de vedere al artei : 36 de franci și 40 de centime.

— Dar ce-am putut cumpăra așa de util ? zise Rodolphe. Eu nu-mi aduc aminte de 36 franci și 40 de centime. Ce-o mai fi și asta ?

— Cum, nu-ți aduci aminte ?... E ziua cînd ne-am urcat pe turnurile bisericii Notre-Dame ca să vedem Parisul din zborul *păsării*.

— Dar bine, asta costă numai 40 de centime, observă Rodolphe.

— Da, dar la coborîre am luat masa la St. Germain.

— Formularea acestei cheltuieli păcătuiește în privința clarității.

— În 27 nu e nimic trecut.

— Bun ! Asta înseamnă economie.

— În 28, dat lui Baptiste 6 franci avans în contul lefii.

— A, de astădată sînt sigur că nu-i mai datorăm nimic lui Baptiste. Te pomenești că ne mai datorează el nouă. Trebuie să vedem.

— În 29. Vezi, n-am trecut nimic pe ziua de 29 ; cheltuiala e înlocuită prin începutul de articol despre moravuri. În 30. A ! am avut invitați la cină ; cheltuială mare de 30 de franci, 55. În 31,

asta e data de azi, n-am cheltuit încă nimic. Ei, prin urmare ai văzut și tu că socotelile au fost ținute cît se poate de exact. Și totalul nu face 500 franci.

— Atunci trebuie să mai fi rămas bani în casă.

— Să vedem, zise Marcel, trăgînd un sertar. Nu, nu mai e nimic, ba, pardon, un păianjen.

— Un păianjen dimineața, asta înseamnă ne-
cazuri, zise Rodolphe.

— Unde dracu s-or fi dus atîția bani ? reluă Marcel, încremenit la vederea casetei goale.

— Ei drace ! e foarte simplu, zise Rodolphe, i-am dat totul lui Baptiste.

— Ia stai ! exclamă Marcel, cotrobăind prin sertar, unde zărise o hîrti-uță. Chitanța de chirie pentru ultima rată ! strigă el.

— Da' de unde ! Cum de-a ajuns aici ?

— Și încă achitată, adăugă Marcel ; va să zică tu ai plătit proprietarului ?

— Eu ? Haida de ! zise Rodolphe.

— Atunci ce va să zică asta ?

— Dar te asigur...

— „Care-i, deci, acest mister ?“ cîntară amîndoi în cor, după aria finală din *La dame blanche* ¹.

Baptiste, căruia îi plăcea muzica, sosi imediat. Marcel îi arătă chitanța.

— A, da ! zise Baptiste. Am uitat să vă spun că proprietarul a venit azi dimineață în lipsa dumneavoastră. Și i-am plătit, ca să nu-l mai fac să se obosească din nou.

— Și unde ai găsit bani ?

— A, domnule, zise Baptiste, i-am *luată* din cutia care era deschisă ; am crezut chiar că ați lă-

¹ Operă comică de F. A. Boieldieu, după o piesă de Eugène Scribe (n.tr.).

sat-o înadins deschisă și mi-am zis : Iată, stăpînii mei au uitat să-mi zică la plecare : „Baptiste, o să vină proprietarul să ceară ultima rată de chirie ; să i-o plătești“ ; și eu am făcut ca și cum mi-ați fi poruncit... fără ca să-mi fi poruncit.

— Baptiste, zise Marcel cu furie stăpînită, ai depășit ordinele noastre ; de azi înainte nu mai faci parte din casa noastră. Baptiste, înapoiază livrea !

Baptiste își scoase șapca de mușama, care alcătuia așa-zisa sa *livrea*, și o dădu lui Marcel.

— Bine, zise acesta, acum poți pleca...

— Și leafa mea ?

— Ce tot spui, caraghiosule ! Ai primit mai mult decît îți datoram. Ți-am dat 14 franci în 15 zile. Ce dracu faci cu atîția bani ? Nu cumva întreții o dansatoare ?

— Pe sîrmă, adause Rodolphe.

— Va să zică am să rămîn pe drumuri, zise nefericitul servitor, fără nici un adăpost unde să-mi pun capul !

— Ia-ți înapoi livrea, zise Marcel, mișcat fără voia lui.

Și-i dete șapca înapoi.

— Și totuși, nenorocitul ăsta a delapidat averea noastră, zise Rodolphe, uitîndu-se la sărmanul Baptiste, care ieșea pe ușă. Unde mîncăm azi ?

— Asta o s-o știm mîine, răspunse Marcel.

VIII

CÎT COSTĂ O PIESĂ DE CINCI ERANCI

Într-o simbătă seara, pe vremea cînd încă nu trăia cu domnișoara Mimi, pe care • vom vedea apărînd în scurt timp, Rodolphe făcu cunoștință la masă cu o negustoreasă de articole de modă, numită domnișoara Laura.

Aflînd că Rodolphe era redactor-șef la *Eșarfa lui Iris* și la *Castor*, ziare de modă, modista, sperînd că va obține reclame pentru produsele ei, îi făcuse o grămadă de avansuri semnificative. La aceste provocări, Rodolphe răspunse cu un foc de artificii în madrigale, încît i-ar fi putut face geloși pe Benserade¹, Voiture² și pe toți Ruggierii³ stilului galant ; iar la sfîrșitul dineului, domnișoara Laura, aflînd că Rodolphe mai era și poet, îi dădu în mod limpede să înțeleagă că e gata să-l accepte drept Petrarca al ei. Ba îi dădu chiar, fără multă vorbă, o întîlnire pentru a doua zi.

¹ Isaac de Benserade (1612—1691), poet francez de curte (*n.tr.*).

² Vincent Voiture (1597—1648), scriitor francez (*n. tr.*).

³ Familie de artificieri italieni, stabilită din 1730 la Paris, unde încîntau cu focurile lor de artificii pe spectatorii Comediei Italiene (*n.tr.*).

„Drace ! își zise Rodolphe, conducînd-o acasă pe domnișoara Laura, iată fără îndoială o persoană amabilă. Îmi pare că știe carte și că posedă o garderobă destul de bine garnisită. Sînt gata s-o fac fericită.“

Ajunsa la ușa casei, domnișoara Laura părăsi brațul lui Rodolphe și-i mulțumi pentru oste-neala de-a o fi condus pînă într-un cartier atît de îndepărtat.

— Oh, doamnă ! răspunse Rodolphe, înclinîndu-se pînă la pămînt, aș fi dorit să locuiți la Moscova sau în insulele Canare, ca să fi avut mai mult timp plăcerea de a vă fi cavalier.

— E cam departe, răspunse Laura, alintîndu-se.

— Am fi luat-o pe marile bulevarde. Permiteți-mi, doamnă, zise Rodolphe, să vă sărut mîna în locul obrazului, continuă el sărutînd-o pe gură, înainte ca Laura să i se fi putut împotrivi.

— Ah, domnule, exclamă ea, mergi prea repede !

— Ca să ajung mai curînd, replică Rodolphe. În dragoste primele etape trebuie să le străbați în galop.

„Nostim tip !“ își zise modista, intrînd în camera ei.

„Drăguță femeie !“ gîndi Rodolphe, depărtîndu-se.

Ajuns acasă, Rodolphe se culcă, grăbit, și avu cele mai dulci vise. Se văzu, la baluri, la teatre și la plimbări, la braț cu doamna Laura, îmbrăcată în rochii mai splendide decît acelea pe care le-ar fi rîvnit cochetăria din *Peau d'Ane* ¹.

A doua zi, pe la orele unsprezece, Rodolphe, potrivit obiceiului său, se trezi din somn. Primul său gînd se îndreptă spre domnișoara Laura.

¹ Basm de Charles Perrault (1628—1703) (*n.tr.*).

„E o femeie foarte bine, murmură el, sînt sigur că a fost crescută la Saint-Denis ¹. În sfîrșit, voi cunoaște fericirea de-a avea o amantă cum se cuvine. Desigur, voi face, de dragul ei, sacrificii : voi merge să-mi încasez salariul de la *Eșarfa lui Iris*, îmi voi cumpăra mănuși și o voi conduce într-un restaurant unde ți se dau și șervete. Fracul meu nu e prea frumos, își spuse, îmbrăcîndu-se... dar, ce importă, negrul te îmbracă totdeauna bine.“

Apoi ieși spre a se îndrepta către biroul *Eșarfei lui Iris*.

Traversînd strada, întîlni un omnibus, pe paturile căruia era lipit un afiș cu următorul cuprins :

„Azi, Duminică, mari jocuri de apă
la Versailles“.

Trăsnetul să fi căzut la picioarele lui Rodolphe și încă nu i-ar fi făcut o impresie mai profundă ca vederea acestui afiș.

„Azi, duminică, și eu am uitat ! exclamă el, și nu voi putea găsi bani ! Azi, duminică !! Și toți banii din Paris sînt azi în drum spre Versailles.“

Totuși, îmboldit de una din acele speranțe fantastice, de care se agață omul la ananghie, Rodolphe alergă cu pași grăbiți spre redacție, socotind că vreo întîmplare norocoasă îl va fi adus acolo pe casier.

Domnul Boniface venise într-adevăr pentru cîteva minute, dar plecase imediat.

— Ca să meargă la Versailles, îl lămuri pe Rodolphe băiatul din birou.

¹ Institut de educație pentru tinerele fete din familiile celor decorați cu Legiunea de onoare (n.tr.).

— Asta-i ! exclamă Rodolphe, totul s-a sfîrșit... Dar să vedem : întîlnirea o am diseară. Acum e ora douăsprezece. Prin urmare, am timp cinci ore, ca să găsesc cinci franci, adică un franc pe oră, ca și caii din Bois de Boulogne. Să pornim !

Cum se afla tocmai într-un cartier în care locuia un ziarist, numit de el „criticul influent“, Rodolphe se gîndi să facă o tentativă de împrumut pe lîngă acest personaj.

„Pe asta îl găsesc cu siguranță acasă, își zise, urcînd scara. Trebuie să-și scrie foiletonul, așa că n-a ieșit în oraș. Să-i cer să-mi împrumute cinci franci.“

— Ia te uită, dumneata ești, exclamă omul de litere, văzîndu-l pe Rodolphe, ai picat tocmai la timp. Am să-ți cer un mic serviciu.

„Am nimerit-o“, își zise redactorul *Eșarfei lui Iris*.

— Ai fost aseară la Odéon ?

— Totdeauna sînt acolo.

— Ai văzut noua piesă ?

— Cine s-o fi văzut dacă nu eu ? Publicul Odéonului sînt, doar, eu.

— Într-adevăr, recunosc criticul, ești unul din stîlpîi acestui teatru. Se zice chiar că dumneata îi procuri subvenția. Ei, iată ce îți cer : o dare de seamă asupra noii piese.

— Foarte simplu. Am o ținare de minte de creditor.

— Cine-i autorul piesei ? îl întrebă criticul pe Rodolphe, în timp ce acesta scria cronica.

— E a unui domn...

— N-ò fi prea tare, desigur !

— Nici cît un turc.

— Atunci nu-i grozav. Turcii, vezi dumneata, au o falsă reputație de forță, ei n-ar putea fi sa-voiarzi.

— Ce i-ar împiedica ?

— Pentru că toți savoiarzii sînt auvergnezi, iar auvergnezii sînt comisionari. Și apoi nu mai există turci, decît doar la balurile mascate de la barieră și la Champs-Élysées, unde vînd curmale. Turcul e o prejudecată. Am un amic care cunoaște orientul și care m-a asigurat că toți cetățenii au văzut lumina zilei în strada Coquenard.

— E drăguț ce spui dumneata, zise Rodolphe.

— Găsești ? exclamă criticul. O să pun asta în foiletonul meu.

— Iată recenzia mea ; am spus totul pe șleau, reluă Rodolphe.

— Da, dar e prea scurtă !

— Punînd cratime și dezvoltînd părerea dumitale critică, se va mai lungi cu ceva.

— Dar n-am timp deloc, dragul meu, și apoi opinia mea critică nu ocupă atîta spațiu.

— Puneți cîte un adjectiv la fiecare trei cuvinte.

— Oare n-ai putea să strecuri în recenzia dumitale un scurt sau — mai bine — un lung comentariu al piesei ? întrebă criticul.

— Ei da ! eu am ideile mele despre tragedie, zise Rodolphe, dar te previn că le-am tipărit de trei ori în *Castor* și în *Eșarfa lui Iris*.

— N-are a face, cîte rînduri cuprind ideile dumitale ?

— Patruzeci de rînduri.

— Bre, dar mari idei mai ai și dumneata ! Ei, bine, împrumută-mi cele patruzeci de rînduri ale dumitale.

„Bun ! se gîndi Rodolphe, pentru un subiect de douăzeci de franci, n-are să-mi refuze cinci franci.“

— Trebuie să te mai previn, adăugă el criticului, că ideile mele nu sînt tocmai noi. Sînt cam roase în coate. Înainte de a le publica, le-am urlat prin toate cafenelele Parisului și nu e chelner care să nu le cunoască pe de rost.

— O, *asta* nu mă interesează ! Se vede treaba că nu mă cunoști ! Există, oare, ceva nou pe lumea asta, exceptînd virtutea ?

— Iată manuscrisul, zise Rodolphe, după ce termină de scris.

— Mii de trăsnete ! mai lipsesc două coloane... Cu ce dracu să umplu prăpastia asta ?! exclamă criticul. Cît timp mai ești pe-aici, furnizează-mi cîteva paradoxuri.

— N-am nici unul la mine, zise Rodolphe, dar îți pot împrumuta cîteva ; numai că nu-mi aparțin ; le-am cumpărat, plătind 50 de centime, de la un prieten aflat în mizerie. Nu m-am servit de ele decît foarte puțin.

— Foarte bine, zise criticul.

„Ah, își zise Rodolphe, pornind din nou să scrie, am să-i cer neapărat zece franci ; în asemenea vremuri, paradoxurile sînt tot atît de scumpe ca și puii de potîrniche.“

Și se puse pe așternut treizeci de rînduri, în care se puteau remarca baliverne privitoare la pianе, la peștii roșii, la școala bunului simț și a vinului de Rin, care era numit vin de toaletă.

— E foarte frumos, zise criticul, acum fă-mi plăcerea și adaugă că ocna e locul unde se află cei mai cinstiți oameni din lume.

— Ia-auzi !? Și de ce ?

— Ca să mai fie două linii. Bine, acum totul e complet, zise criticul influent, chemîndu-și servitorul, să-i ducă foiletonul la tipografie.

„Iar acum, își zise Rodolphe, să punem pila.“ Și își formulă cu gravitate cererea de împrumut.

— Ah, dragul meu, zise criticul, n-am nici o centimă. Lolotte mă ruinează fără milă și chiar acum mi-a stors și ultimele zece centime ca să meargă la Versailles să vadă Nereidele și monștrii de bronz din care țîșnește apa.

— La Versailles ! Ah, dar asta e o adevărată epidemie !

— Dar de ce ai nevoie de bani ?

— Uite care-i povestea, reluă Rodolphe. Astăseară, la ora cinci am o întîlnire cu o femeie de lume, o persoană distinsă, care nu iese decît în omnibus. Vreau să-mi leg, pentru cîteva zile, soarta de a ei și mi se pare decent s-o fac să guste din plăcerile vieții. Dineu, bal, plimbări etc., etc. Am neapărată nevoie de cinci franci ; dacă nu-i găsesc, literatura franceză e dezonorată în persoana mea.

— De ce nu împrumuți suma asta chiar de la doamna în chestiune ? exclamă criticul.

— Prima dată e cu totul imposibil. Numai dumneata mă poți scoate din încurcătură.

— În numele tuturor mumiilor Egiptului, îți jur pe cuvîntul meu de onoare că n-am cu ce să-mi cumpăr o lulea de cinci parale sau fecioria unei fete. Dar am aici cîteva cărți vechi pe care le poți *mărita*.

— Azi, duminică, imposibil ; maghernița mamei Mansut, a lui Lebigre și toate barăcile de pe cheiuri și de pe strada Saint-Jacques sînt închise. Dar ce fel de cărți ai ? Niște volume de poezii cu portretul autorului cu ochelari ? Știi bine că lucrurile astea nu se cumpără.

— Decît doar dacă autorul e condamnat de Curtea cu juri, zise criticul. Ia stai... am aici nişte rom nte  i nişte bilete de concert. Dacă e ti  ndem natic, poţi să le prefaci în bani.

— Mi-ar plăcea mai degrabă altceva, nişte pantaloni, de pildă.

— Na ! zise criticul, mai ia  i pe Bossuet  i bustul în ghips al lui Odilon Barrot¹; pe onoarea mea, e pomana săracului.

— Văd că ai multă bun voin  , zise Rodolphe. O să iau comorile cu mine,  i dacă scot un franc  i jumătate pe ele, am să consider asta ca a trei-sprezecea muncă a lui Hercule.

După ce alergă a a vreo patru po te, Rodolphe, cu ajutorul unei elocvențe, al cărei secret îl avea la prilejuri mari, izbuti să împrumute doi franci de la sp l toarea sa lui, l s ndu-i drept amanet volumele de poezii, rom n ele  i bustul domnului Barrot.

„ n sf r it, zise el, travers nd cheiurile, am sosul, îmi mai trebuie tocana. Ce-ar fi să mă duc la unchiu-meu ?”

După o jumătate de ceas, ajunse la unchiul său Monetti, care citi pe fa a nepotului său despre ce era vorba. De aceea se puse în gardă  i pre nt mpin  orice cerere printr-o serie de recriminări de felul acesta : timpurile-s grele, p inea s-a scumplit, datornicii nu plătesc, chiriile s-au mărit, nego ul nu mai merge etc. etc., toate jelaniile ipocrite ale dughengiilor.

— Ai crede tu, zise unchiul, că am fost nevoit să împrumut bani de la băiatul meu de prăvălie, pentru a cumpăra un bilet ?

¹ Om politic francez (1791—1873) (*n.tr.*).

— De ce n-ai trimis la mine ? întrebă Rodolphe. Ți-aș fi împrumutat bani ; acum trei zile am primit două sute de franci.

— O, îți mulțumesc, dragă băiete, zise unchiul, dar vezi că și tu ai nevoie de banii tăi... Dar, pentru că tot ești aici, tu care ai o scriere așa de frumoasă, ai face bine să-mi copiezi niște facturi pe care vreau să le trimit la încasare.

„Iată cinci franci care mă vor costa scump“, își zise Rodolphe, punîndu-se pe treabă și dînd-o peste cap.

— Dragă unchiule, se adresă apoi lui Monetti, știu cît de mult îți place muzica, ți-am adus niște bilete de concert.

— Ești foarte amabil, dragă nepoate, vrei să iei masa cu mine ?

— Îți mulțumesc, unchiule, dar sînt așteptat cu cina la Saint Germain și sînt chiar foarte necăjit, pentru că nu mai am timp să trec pe acasă, să-mi iau bani pentru niște mănuși.

— N-ai mănuși ? vrei să ți le împrumut pe-ale mele ? zise unchiul.

— Îți mulțumesc, dar n-avem aceeași măsură ; uite ce e, m-ai obliga dacă mi-ai împrumuta...

— Un franc și patruzeci și cinci de bani ca să-ți cumperi o pereche ? Desigur, băiete, poftim ! Cînd ieși în lume, trebuie să fii pus la punct. Mai bine să stîrnești invidie decît milă, zicea mătușa ta. Văd că te lansezi — foarte bine faci... Ți-aș fi dat mai mult, dar asta-i tot ce am în teighea ; ar trebui doar să urc la etaj și nu pot să las prăvălia singură ; în fiecare clipă vin clienți.

— Parcă ziceai că negoțul nu prea merge !

Unchiul Monetti se prefăcu că n-aude și zise nepotului, care băga în buzunar francul și gologanii :

— Nu te grăbi să mi-i înapoiezi !

„Ce mai zgîrie-brînză ! îşi zise Rodolphe plecînd. Acum îmi mai lipseşte un franc şi cincizeci şi cinci. Unde dracu să-i găsesc ? A ! Haidem la răs-pîntia Providenţei !“

Aşa numea Rodolphe punctul cel mai central al Parisului, adică Palais-Royal. Un loc unde e aproape cu neputinţă să zăboveşti zece minute fără a întîlni zece persoane cunoscute, mai cu seamă creditorii. Rodolphe se puse deci la pîndă pe terasa Palais-Royal-ului. De astă dată, Providenţa cam întîrzia să se arate. În fine, Rodolphe o zări. Avea o pălărie albă, un pardesiu verde şi un baston cu mîner de aur... Precum se vede, o Providenţă foarte bine îmbrăcată.

Era un băiat amabil şi bogat, deşi falansterian.

— Sînt încîntat că te văd, se adresă el lui Rodolphe ; hai puţin cu mine, să mai stăm şi noi de vorbă.

— Haida de, acum am să îndur şi chinul falansterului, îngînă Rodolphe, lăsîndu-se tîrît de pălăria albă, care, într-adevăr îl falansteriză în chip cumplit.

Cum se apropiară de Pont des Arts, Rodolphe se adresă tovarăşului său :

— Te părăsesc, pentru că n-am cu ce plăti taxa.

— Ei, asta-i bună, zise celălalt, reţinînd pe Rodolphe şi zvîrlind zece centime invalidului.

„Iată c-a venit momentul“, îşi zise redactorul *Eşarfei lui Iris*, trecînd podul. Ajuns la celălalt capăt, în faţa orologiului Academiei, Rodolphe se opri locului, arată spre cadran cu un gest disperat şi exclamă :

— Ei, drace, cinci fără un sfert ! sînt pierdut !...

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebă celălalt, surprins.

— S-a întâmplat, zise Rodolphe, că datorită dumitale, care m-ai atras fără voia mea pînă aici, am pierdut o întîlnire.

— Importantă ?

— Cred și eu, aveam să iau niște bani la ora cinci... tocmai la Batignolles. N-am să ajung la timp... Cum dracu să fac ?

— Bine, frate, zise falansterianul, nimic mai simplu, vino la mine, te împrumut eu.

— Imposibil ! dumneata stai la Montrouge și eu am treabă la șase în Chaussée-d'Antin... Îndrăcită treabă !

— Am cîțiva gologani la mine, zise Providența cu timiditate... dar foarte puțini.

— De-aș avea măcar pentru o trăsură pînă la Batignolles, poate tot aș ajunge la timp.

— Iată tot ce am în pungă, scumpul meu, un franc cincizeci și cinci.

— Dă-i repede-ncoa, dă-i, s-o șterg ! zise Rodolphe, care auzi bătînd ceasurile cinci ; și se grăbi să dea fuga la locul întîlnirii.

„Da' greu a mai mers, își zise el, numărîndu-și banii. Cinci franci scumpi ca aurul. În fine, sînt aprovizionat, și Laura va vedea că are de-a face cu un om bine crescut. Vreau să mă întorc dimineața acasă fără o lețcaie. Trebuie să reabilitez pe literați și să arăt că nu le lipsește decît banul ca să fie bogați.“

Rodolphe o găsi pe Laura la locul întîlnirii.

„Bravo, zise el. În ce privește exactitatea, e o femeie tip Bréguet ¹.“

Petrecu toată seara cu dînsa și topi cu bravură cei cinci franci în cazanul risipei. Domnișoara Laura se arătă încîntată de comportările lui fru-

¹ Abraham Louis Bréguet (1747—1823), vestit ceasornicar francez (*n.tr.*).

moase și constată că Rodolphe n-o conduse la ea acasă decît după ce-a făcut-o să intre mai întîi în odaia lui.

— Comit o mare greșeală, zise ea. Și să nu faci să mă căiesc prin vreo ingratitude, care e apajul sexului vostru.

— Doamnă, îi răspunse Rodolphe, sînt cunoscut prin statornicia mea, așa încît toți prietenii mei, uimiți de fidelitatea mea, m-au supranumit generalul Bertrand ¹ al dragostei.

¹ Henri Bertrand (1773—1844), general francez care l-a însoțit pe Napoleon în exil (n.tr.).

IX

VIOLETELE DE LA POL

Pe-atunci Rodolphe era foarte îndrăgostit de vară-sa, Angela, care nu-l putea suferi, iar termometrul inginerului Chevalier¹ arăta douăsprezece grade sub zero.

Domnișoara Angela era fiica domnului Monetti, sobarul, despre care am mai avut prilejul să vorbim. Domnișoara Angela avea optsprezece ani, venea din Bourgogne, unde petrecuse cinci ani la o rudă, care, după moarte, urma să-i lase averea. Această rudă era o femeie care n-a fost, niciodată, nici tânără, nici frumoasă, dar întotdeauna rea, deși foarte evlavioasă, ori poate tocmai din pricina asta. Angela, care la plecare era o copilă drăguță, a cărei adolescență conținea încă de pe atunci germenele unei tinereți încântătoare, se întoarse după cinci ani preschimbată într-o ființă frumoasă, dar rece, searbădă și indiferentă. Viața retrasă din provincie, practica unei evlavii excesive și educația după principii meschine, pe care o primise, i-au umplut capul cu prejudecăți vul-

¹ Étienne Chevalier (1410—1474), vistiernic al Franței; aluzie la lipsa de bani a lui Rodolphe (*n.tr.*).

gare și absurde, i-au diformat imaginația și au făcut din inima ei un fel de organ mărginit la funcția de ceasornic. Angela avea în vinele ei, ca să zicem așa, agheasmă în loc de sînge. La întoarcere, își primi vărul cu o rezervă glacială, și el își pierdea în zadar vremea, ori de cîte ori încerca să trezească într-însa duioasa coardă a amintirilor, reminiscențe de pe vremea cînd simțiră amîndoi acea iubire naivă în felul lui Paul și Virginia, tradițională între văr și verișoară. Cu toate acestea, Rodolphe era foarte îndrăgostit de vară-sa, Angela, care nu-l putea suferi ; și aflînd într-o zi că fata urma să se ducă în curînd la balul de nuntă al uneia dintre prietenele ei, Rodolphe merse cu îndrăzneala pînă acolo, încît îi făgădui un buchet de violete cu care să meargă la acel bal. Și după ce obținu consimțămîntul tatălui, Angela acceptă amabilitatea vărului ei, pretinzîndu-i, totuși, violete albe.

Rodolphe, fericit la culme de amabilitatea verișoarei sale, topăia și cînta într-una, reîntorcîndu-se pe al său *munte Saint-Bernard*. Așa își numea el locuința. Și vom vedea imediat de ce. Tre-cînd tocmai pe lîngă Palais-Royal, pe dinaintea prăvăliei doamnei Provost, vestita florăreasă, Rodolphe zări în vitrină violete albe și de curiozitate intră să întrebe cît costă. Un buchet prezentabil nu costa mai puțin de zece franci și erau altele care costau și mai mult.

— Ei, drace ! zise Rodolphe, zece franci și eu n-am la îndemînă decît opt zile ca să găsesc acest milion. O să fie al dracului de greu ; dar ce are a face ! verișoara își va avea buchetul. Am eu planul meu.

Această aventură se petrecea pe vremea nașterii vocației sale literare. Pe atunci el nu avea

alt venit decît o bursă de cincisprezece franci pe lună, acordată de unul din amicii săi, un mare poet, care, după o lungă şedere la Paris, ajunsese, datorită multor protecţii, învăţător în provincie. Rodolphe, a cărui naşă a fost risipa, îşi cheltuia întotdeauna bursa în patru zile ; şi cum nu voia să părăsească sfînta şi puţin productiva profesie de poet elegiac, trăia restul lunii din această mană a hazardului, care cade încet din coşurile providenţei. Postul acesta mare nu-l îngrozea, îl străbătea vesel, mulţumită unei sobrietăţi stoice şi comorilor de imaginaţie pe care le cheltuia zilnic, pînă să ajungă la zi-ntîi, acea zi de Paşti cu care sfîrşea postul. Pe vremea aceea Rodolphe locuia în strada Contrescarpe-Saint Marcel, într-o mare clădire, numită cîndva *Casa Eminenţei cenuşii*, deoarece se zice că acolo locuise cîndva părintele Joseph¹, sufletul devotat al lui Richelieu. Rodolphe locuia la etajul cel mai de sus al acestei clădiri, una din cele mai înalte ale Parisului. Camera lui, în formă de terasă, era adorabilă în timpul verii, dar din octombrie pînă în aprilie devenea un fel de Kamciatcă mică. Din cele patru puncte cardinale, vîntul pătrundea prin cele patru ferestre, cîte una de fiecare parte, executînd în interior cvarteturi sălbatice în tot anotimpul friguros. Ca o ironie, mai zăreai şi o vatră a cărei deschizătură imensă părea o intrare triumfală rezervată crivăţului şi întregii sale suite. O dată cu primele înţepături ale frigului, Rodolphe recursese la un sistem de încălzit, care constituia invenţia lui : îşi tăia în bucăţi puţinul mobilier pe care-l avea, aşa încît, după opt zile, acesta era considerabil redus ; nu-i mai rămîneau decît patul şi

¹ François Le Clerk du Tremblay, zis Părintele Joseph (1577—1638), confident şi consilier al lui Richelieu (*n.tr.*).

două scaune ; e drept că acestea erau de fier și, ca atare, de la sine asigurate împotriva incendiului. Rodolphe numea acest sistem de încălzit : a se muta prin gura sobei.

Era deci luna ianuarie și termometrul, care pe Quai des Lunettes arăta douăsprezece grade, ar fi coborât cu încă două sau trei dacă ar fi fost transportat pe terasa supranumită de Rodolphe muntele *Saint Bernard, Spitzbergul, Siberia*.

În seara când promisese să aducă verișoarei sale violete albe, Rodolphe, întors acasă, fu cuprins de o furie cumplită ; cele patru vânturi cardinale mai spărseseră un geam, suflînd prin cele patru colțuri ale camerei. Era a treia pagubă de acest fel în timp de cincisprezece zile. De aceea Rodolphe izbucni în imprecășii furibunde împotriva lui Eol¹ și a întregii sale familii de sparge-tot. După ce astupă această nouă spărtură cu portretul unuia dintre amicii săi, Rodolphe se culcă, îmbrăcat cum era, între cele două scînduri dărăcite pe care le numea saltelele lui, și toată noaptea visă violete albe.

Trecuseră cinci zile și Rodolphe nu găsise nici un mijloc să-și realizeze visul, iar peste alte două urma să-i dea verișoarei buchetul. Între timp, termometrul coborîse și mai mult, iar nenorocitul poet disperase cu totul, gîndindu-se că poate violetele se mai scumpiseră. În fine, providența se mi-lostivi de el și iată în ce mod îi veni în ajutor.

Într-o dimineată, Rodolphe se duse la amicul său, pictorul Marcel, să-i ceară să-l ia cu dînsul la dejun, și-l găsi vorbind cu o femeie în doliu. Era o văduvă din cartier, care își pierduse de curînd soțul. Venise să întrebe cît i s-ar cere, ca

¹ Zeul vîntului în mitologia greco-romană (n.tr.).

să se picteze pe mormîntul pe care îl ridicase defunctului o *mîină de bărbat*, sub care s-ar scrie :

TE AȘTEPT, SOȚIA MEA IUBITA

Ca să obțină lucrarea pe un preț mai convenabil, femeia atrase atenția artistului că, atunci cînd bunul Dumnezeu o va trimite după bărbatul ei, el avea să picteze o a doua mîină, mîina ei, împodobită cu o brățară, și o legendă nouă, concepută astfel :

IATĂ-NE, ÎN SFÎRȘIT, UNIȚI...

— Voi pune această clauză în testamentul meu, spunea văduva, și voi cere să ți se încredințeze dumitale lucrarea.

— Dacă e așa, doamnă, răspunse artistul, primesc prețul pe care mi-l oferiți... dar numai în nădejdea *strîngerii de mîină*. Vă rog să nu mă uitați în testamentul dumneavoastră.

— Aș dori să-mi faci lucrarea cît mai curînd cu putință, zise văduva ; totuși, nu te grăbi, dar te rog să nu uiți cicatricea de la degetul gros. Vreau o mîină vie.

— Va fi absolut grăitoare, fiți pe pace, o asigură Marcel, conducînd-o pe văduvă.

Cînd să iasă pe ușă, femeia reveni.

— Mai am să-ți cer o informație, domnule pictor, aș dori să se imprime pe mormîntul soțului meu o operă în versuri, în care să se vorbească despre buna lui purtare precum și ultimele cuvinte pe care le-a rostit pe patul de moarte. Ce zici, nu-i o idee distinsă ?

— E foarte distinsă, asta se numește epitaf, e foarte distins !

— Nu cunoașteți pe cineva care să o facă la un preț mai ieftin ? Am un vecin, pe domnul Guérin, copist, dar îmi cere cît ochii din cap.

Aici Rodolphe îi făcu cu ochiul lui Marcel, care îl pricepu imediat.

— Doamnă, zise Marcel, arătînd către Rodolphe, o întîmplare fericită a adus aici persoana care vă poate fi de folos în această dureroasă împrejurare. Domnul e un poet distins și n-ați putea nimeri pe altcineva mai potrivit.

— Aș ține ca totul să fie trist, zise văduva, și ortografia corectă.

— Doamnă, răspunse Marcel, prietenul meu cunoaște ortografia pe degete ; la școală căpăta toate premiile.

— Ia te uită, zise văduva, nepotul meu a obținut și el un premiu, măcar că n-are decît șapte ani.

— E un copil foarte precoce, răspunse Marcel.

— Dar, zise văduva, stăruind, domnul știe să facă versuri triste ?

— Mai bine ca oricare altul, doamnă, pentru că are multe necazuri în viață. Prietenul meu excelează în versuri triste, ceea ce ziarele îi re-proșează mereu.

— Cum ? exclamă văduva, se vorbește de dumnealui în ziare ? Atunci e tot atît de savant ca domnul Guérin, copistul !

— O ! mult mai savant ! Adresați-vă dumisale, doamna mea, și nu vă veți căi.

După ce explică poetului tîlcul inscripției în versuri pe care voia s-o pună pe mormîntul soțului ei, văduva se învoi să-i dea lui Rodolphe zece franci, dacă va fi mulțumită ; dar voia să aibă versurile foarte repede. Poetul făgădui să i le trimită chiar a doua zi prin prietenul său.

— O, bună zeiță Artemisa, exclamă Rodolphe după plecarea văduvei, îți promit că vei fi mulțumită ; mă voi întrece în lirism funebru și ortografia va fi pusă la punct mai bine ca o ducesă. Ah ! bună bătrinică, facă cerul, drept răsplată, să trăiești o sută șapte ani, la fel ca rachiul cel bun.

— Mă opun ! exclamă Marcel.

— Adevărat, zise Rodolphe, uitasem că mai ai de pictat o mînă după moarte și că o asemenea longevitate te-ar face să pierzi banii.

Și ridică din nou mîinile, zicînd :

— Cerule, nu-mi împlini rugăminta ! Ah ! am avut un noroc îndrăcit că am venit aici, adăugă el.

— De fapt, ce dorești ? îl întrebă Marcel.

— Să chibzuiesc ; mai cu seamă acum, cînd sînt silit să-mi trec noaptea cu poezia, nu mă pot dispensa de ceea ce veneam să-ți cer : 1) să-mi dai de mîncare ; 2) tutun și lumînări ; și 3) costumul tău de urs alb.

— Vrei să te duci la bal mascat ? Azi are loc primul, e-adevărat !

— Nu, dar în halul în care mă aflu, sînt tot atît de înghețat ca și marea armată în timpul retragerii din Rusia. Desigur, pardesiul meu de fresco verde și pantalonii mei de merinos scoțian sînt foarte frumoși, dar e o îmbrăcăminte prea primăvărată și bună pentru a locui la ecuator ; dar cînd trăiești la pol ca mine, un costum de urs alb e mai potrivit, aș spune că e aproape indispensabil.

— Ia-l pe *Martin*, zise Marcel, nu-i rea ideea, căci e călduros ca jăratecul și o să te simți în el ca o pîine într-un cuptor.

Rodolphe se și virise în pielea animalului cu blană.

— Acum, zise el, termometrul o să se simtă grozav de jignit.

— Dar nu cumva ai de gînd să ieși așa ? zise Marcel prietenului său, după ce isprăviră o cină imprecisă, servită în veselă de cinci centime garnitura.

— Ei și ? zise Rodolphe ; îmi bat joc de părerea lumii ; de altfel, astăzi începe carnavalul.

Și traversă tot Parisul cu atitudinea gravă a patrupedului în blana căruia locuia. Trecînd pe lîngă termometrul inginerului Chevalier, Rodolphe îi dete cu tifta.

Ajuns acasă, nu înainte de a-l fi înfricoșat groaznic pe portar, poetul aprinse lumînarea și o înconjură cu hîrtie transparentă, ca s-o ferească de poznele crivățului, și se puse imediat pe lucru. Dar nu întîrzie să observe că, dacă trupul îi era ferit de frig, mîinile nu-i erau ; și n-apucase a scrie două versuri din epitaf și iată că frigul îi amorți degetele și condeiul îi pică din mînă.

„Omul cel mai viteaz nu poate lupta împotriva stihiiilor, își zise Rodolphe, căzînd zdrobit pe scaun. Cezar a trecut Rubiconul, dar n-ar fi putut trece Berezina.“

Deodată poetul scoase din adîncul pieptului său de urs un strigăt de bucurie și se ridică în chip atît de brusc, încît răsturnă o parte din cerneală pe albul blănii sale : îi venise o idee reinnoită cîndva de Chatterton ¹.

Rodolphe scoase de sub pat un teanc considerabil de hîrtii, printre care se aflau vreo zece manuscrise enorme ale faimoasei sale drame, *Răzbu-nătorul*. Această dramă, la care lucrase doi ani, a fost făcută, desfăcută și refăcută de atîtea ori, încît toate copiile la un loc cîntăreau șapte chilo-

¹ Thomas Chatterton (1752—1770), poet englez, a scris între altele poeme imitate după cele din evul mediu (n.tr.).

grame. Rodolphe puse la o parte manuscrisul cel mai recent și cără pe celelalte în fața sobei.

„Eram foarte sigur că le voi găsi un plasament... exclamă el, dar cu răbdare. Iată, desigur, o grămăjoară impunătoare de proză. Ah, de-aș fi putut prevedea ce se întâmplă astăzi, i-aș fi scris și un prolog și în felul ăsta aș fi avut acum mai mult combustibil. Dar — de ! — nu se poate prevedea totul !“

Și dădu foc cîtorva file de manuscris, la flacăra cărora își dezgheță mîinile. După cinci minute, primul act din *Răzbunătorul* era jucat și Rodolphe scrisese trei versuri din epitaf.

Nimeni pe lume n-ar putea descrie uimirea celor patru vînturi cardinale la vederea focului din sobă.

— E o iluzie, șuieră vîntul de nord care se amuza zbîrlind părul lui Rodolphe.

— Dacă am sufla în coș, reluă un alt vînt, am face să fumeze soba.

Dar tocmai cînd începeau să-l cicălească pe bietul Rodolphe, vîntul de sud îl zări pe domnul Arago¹ la o fereastră a Observatorului, unde savantul amenința cu degetul cvartetul crivățului. De aceea vîntul de sud strigă către frații săi :

— Să ne luăm repede tălpășița, almanahul indică timp frumos pentru astă noapte ; sîntem, deci, contravenienți față de Observatorul astronomic, așa că, dacă nu sîntem acasă la miezul nopții, domnul Arago ne va vîri la zdup.

În timpul acesta, al doilea act al *Răzbunătorului* ardea cu cel mai mare succes. Și Rodolphe compusese zece versuri. Dar în timp ce ardea al treilea act, nu putu să scrie decît două versuri.

¹ François Arago (1786—1853), astronom și fizician francez (*n.tr.*).

„M-am gîndit întotdeauna că actul acesta e prea scurt, murmură Rodolphe, dar numai la reprezentare constăți defectele. Din fericire, cestă-lalt o să dureze mai mult : sînt douăzeci și trei de scene, dintre care scena tronului, care trebuia să fie aceea a gloriei mele...”

Ultima tiradă din scena tronului zburase pe coș ; Rodolphe mai avea de scris o stanță în șase versuri.

„Să trecem acum la actul al patrulea, zise el cu foc. Va ține cu siguranță cinci minute, e în întregime un monolog.”

Trecu la deznodămîntul care numai ce pîlpîi, că se și stinse. În aceeași clipă, Rodolphe încadra într-un minunat avînt de lirism cele din urmă cuvinte ale răposatului, în onoarea căruia lucrase.

„Îmi mai rămîne și pentru o a doua reprezentare,” zise el împingînd sub pat celelalte manuscrise.

.
A doua zi la opt seara, domnișoara Angela își făcea intrarea la bal, ținînd în mînă un superb buchet de violete albe, în mijlocul cărora înboboceau doi trandafiri, albi și ei. Toată noaptea acest buchet i-a atras fetei complimentele femeilor și madrigalele bărbaților. Așa că Angela fu oarecum recunoscătoare vărului ei, care îi procurase toate aceste mici satisfacții de amor propriu, și poate s-ar fi gîndit mai mult la el, dacă n-ar fi intervenit asiduitățile galante ale unei rude a miresei, care dansase de mai multe ori cu dînsa. Era un tînăr blond, purtătorul unei perechi de mustăți în furculiță, care constituie undița de care se agață inimile candido. De altfel, tînărul îi și ceruse Angelei cele două roze albe ce-i mai rămăseseră din buchetul jumult de toată lumea. Dar

Angela refuzase, pentru ca la sfârșitul balului să uite cei doi trandafiri pe o bancă, de unde tânărul cel blond se grăbi să-i culeagă.

În clipa aceea erau patrusprezece grade frig în odaia lui Rodolphe, și acesta, rezemat de fereastră, se uita spre bariera Maine, la luminile sălii de bal unde dansa verișoara sa Angela, care nu-l putea suferi.

X

CAPUL FURTŪNILOR

În lunile de început ale fiecărui anotimp, sînt unele epoci teribile : de obicei la 1 și 15. Rodolphe, care vedea cu spaimă apropierea uneia sau alteia din aceste două date, le poreclise *Capul Furtunilor*. Într-o astfel de zi, nu aurora deschise porțile Orientului, ci creditorii, proprietarii, portăreii și alți oameni care te buzunăresc. Ziua aceasta începe cu o ploaie de memorii, de chitanțe, de bilețele și se termină printr-o grindină de polițe protestate *Dies irae* !

Astfel, în dimineța lui 15 aprilie, Rodolphe dormea foarte liniștit... și visa că unul din unchii săi îi lăsase prin testament o provincie întreagă din Peru, cu peruvienele țării, cu tot.

Tocmai cînd înota din plin în valurile bogate ale unui Pactol imaginar, un zgomet de cheie întoarsă în broască întrerupse din senin pe moștenitorul prezumtiv, chiar în clipa cea mai strălucită a visului său aurit.

Rodolphe se ridică în capul oaselor încă buimac și cu ochii cîrpiți de somn, și privi împrejur. Atunci zări în chip vag, stînd în picioare în mij-

¹ Ziua miniei (lat.) (n.tr.).

locul odăii sale, un om care tocmai intrase, și încă ce om !

Acest străin, sosit cu noaptea în cap, purta o pălărie în trei colțuri, ducea în spate o desagă, iar în mână un ghiozdan mare. Era îmbrăcat într-un frac după moda franceză, croit dintr-o stofă de culoare cenușie, și părea că abia își trage sufletul, după urcarea celor cinci etaje. Avea o comportare civilizată, iar mersul îi era sonor, cum ar putea fi cel al unei tarabe de zaraf pusă în mișcare.

Rodolphe fu o clipă speriat și, orientându-se după pălăria-tricorn și după uniformă, i se păru că are în față un sergent de stradă.

Dar văzînd desaga binișor garnisită, își reveni.

„Ah, înțeleg ! își zise el, e vorba de un avans asupra moștenirii mele ; omul acesta vine din Insula... Dar atunci de ce, oare, nu e negru ?” Și, făcînd un semn omului, îi spuse, arătînd cu mîna spre desagă :

— Știu despre ce e vorba. Pune-o aici. Mulțumesc.

Noul venit era un încasator al Băncii Franței. La invitația lui Rodolphe, drept răspuns, îi puse sub nas un mic bilețel ieroglifat cu semne și cu cifre multicolore.

— Dorești să-ți semnez de primire ? îl întrebă Rodolphe. E drept. Dă-mi, rogu-te, tocul și cerneala. Sînt acolo pe masă.

— Nu, îi răspunse omul, am venit să încasez o poliță în valoare de o sută cincizeci de franci. Sîntem azi în 15 aprilie.

— Aha ! răspunse Rodolphe, examinînd biletul... La ordinul : Birman. E croitorul meu... Vai, exclamă el cu melancolie, privind alternativ, cînd la o redingotă zvîrlită pe pat, cînd la poliță, —

cauzele trec, dar efectele revin. Cum ? azi e în 15 aprilie ? E extraordinar, și eu care n-am mâncat încă fragi !

Încasatorul, plictisit de atîta tărăgăneală, ieși, zicînd :

— Aveți timp să achitați polița pînă la ora patru.

— Nu există o oră anumită pentru oamenii de treabă, răspunse Rodolphe. „Intrigantul !” adăugă el cu părere de rău, urmărind cu ochii pe financiarul cu tricorn, în timp ce acesta își lua înapoi desaga...

Rodolphe trase perdelele patului și încercă să pornească din nou pe urmele moștenirii sale ; dar nu nimeri drumul și se pomeni, plin de îngîmfare, în alt vis ; se făcea că directorul *Teatrului Francez* venea, cu pălăria în mînă, să-i ceară o dramă pentru teatrul său, iar Rodolphe, care era în curent cu obiceiurile, cerea să i se plătească anticipat. Dar tocmai în clipa în care directorul părea gata să se execute, somnorosul nostru fu iar trezit pe jumătate de un nou personaj, altă creatură a lui 15 aprilie.

Era domnul Benoît, numit astfel pe nedrept¹, proprietarul casei mobilate unde locuia Rodolphe : domnul Benoît era în același timp proprietarul, cizmarul și cămătarul chiriașilor săi ; în dimineața aceea, domnul Benoît răspîdea o duhoare nesuferită de rachiu prost și de chitanță ajunsă la scadență. În mînă ținea o geantă goală.

„La dracu ! își zise Rodolphe... ăsta nu-i directorul *Teatrului Francez*... ar avea o cravată albă... iar geanta i-ar fi plină.”

— Bună ziua, domnule Rodolphe ! zise domnul Benoît, apropiindu-se de pat.

¹ Benoît — blajin (fr.) (n.tr.).

— Bună ziua, domnule Benoît... Cărui eveniment îi datorez plăcerea vizitei duminicale ?

— Apoi veneam să vă spun că azi e în 15 aprilie.

— A și sosit 15 aprilie ? Ia te uită cât de repede trece vremea. Extraordinar ! Trebuie să-mi cumpăr niște pantaloni de bumbac. 15 aprilie ! Ah, Doamne ! n-aș fi crezut că-i 15 aprilie, dacă nu veneai dumneata, domnule Benoît. Câtă recunoștință vă datorez !

— Ba îmi mai datorați și o sută șaiszeci și doi de franci, reluă domnul Benoît, și ar fi fost timpul să-mi achitați această mică sumă.

— Nu sînt deloc grăbit... și nu trebuie să te simți stingherit, domnule Benoît. Îți las tot timpul... Mica sumă va deveni mare...

— Dar, zise proprietarul, m-ați amînat de-atîtea ori...

— În cazul acesta, să achităm... să achităm, domnule Benoît, mi-e absolut indiferent ; ori azi ori mâine, și apoi sîntem cu toții muritori... Să achităm...

Un surîs amabil luminează zbîrciturile proprietarului ; și pînă și sacul său gol se umflă de speranță...

— Cît îți datorez ? întrebă Rodolphe.

— Mai întîi avem trei luni de chirie a cîte 25 franci, ceea ce fac 75 franci.

— Sub rezerva verificării, zise Rodolphe. Apoi ?

— Pe urmă mai sînt și trei perechi de ghețe a cîte douăzeci franci.

— O clipă, o clipă, domnule Benoît, să nu confundăm ; aci nu mai am de-a face cu proprietarul, ci cu cizmarul... și vreau o socoteală aparte. Cifrele sînt un lucru serios, nu e bine să te încurci în ele.

— Bine, bine, consimți domnul Benoît, îmblînzit de speranța că va pune în fine un achitat în josul

chitanțelor sale. Iată și o notă de plată aparte pentru ghetete. Trei perechi a douăzeci de franci, adică șaiszeci de franci.

Rodolphe zvrli o privire compătimitoare asupra unei perechi de ghetete uzate.

„Vai, gîndi el, chiar dacă le-ar fi purtat *Jidovul tăcitor*, tot n-ar fi fost atît de zdrențuite. Și totuși, numai pentru că alergam atîta după Maria s-au stricat în halul ăsta.“

— Continuă, domnule Benoît...

— Am zis șaiszeci de franci, reluă acesta. Apoi bani împrumutați, douăzeci și șapte de franci.

— Ia stai, domnule Benoît, ne-am înțeles doar că fiecare sfînt să-și aibă hramul său ; mi-ai împrumutat banii în calitate de prieten. Dacă-i așa, să lăsăm sectorul încălțămîntei și să intrăm în cel al încrederii și prieteniei, care pretinde o altă socoteală. La ce sumă se urcă prietenia dumitale pentru mine ?

— La douăzeci și șapte de franci.

— Douăzeci și șapte de franci ! Ai un prieten a un preț foarte ieftin, domnule Benoît. În fine, să zicem : șaptezeci și cinci, șaiszeci și douăzeci și șapte... Cît face în total ?

— O sută șaiszeci și doi de franci ! zise domnul Benoît, prezentînd cele trei note de plată.

— O sută șaiszeci și doi de franci, zise Rodolphe... e extraordinar ! Ce lucru mare mai e și adunarea ! Ei bine ! domnule Benoît, acum că am pus socoteala la punct, putem fi liniștiți amîndoi, căci, în sfîrșit, știm cum stăm. Luna viitoare îți voi cere chitanța și, cum între timp încrederea și prietenia se-mi porți vor mai crește, dacă va fi nevoie îmi vei acorda o nouă amînare. Dacă, însă, proprietarul și cizmarul sînt foarte grăbiți, voi ruga pe prieten să-i convingă să fie înțelegători. E extra-

ordinar, domnule Benoît ; dar de cîte ori mă gîndesc la tripla dumitale calitate de proprietar, de cizmar şi de prieten, sînt tentat să cred în Sfînta Treime.

Ascultîndu-l pe Rodolphe, proprietarul deveni în acelaşi timp roşu, verde, galben şi alb ; şi, la fiecare nouă ironie a chiriaşului său, acest curcubeu al miniei se accentua tot mai mult pe faţa sa.

— Domnule, zise el, nu-mi place să-şi bată cineva joc de mine. Am aşteptat destul. Acum plec şi dacă astă-seară nu-mi daţi banii... văd eu ce am de făcut.

— Bani ! Bani ! dar îţi cer eu dumitale bani ? zise Rodolphe : şi apoi, chiar de-aş avea, nu ţi-aş da... Vinerea e cu ghinion.

Furia domnului Benoît tindea spre uragan şi, dacă n-ar fi fost mobilele care-i aparţineau, cu siguranţă că ar fi fracturat picioarele vreunui fotoliu.

Ieşi proferînd totuşi ameninţări.

— Ți-ai uitat geanta ! îi strigă Rodolphe, rechemîndu-l.

„Ce îndeletnicire ! murmură nefericitul tînăr, cînd rămase singur. Mi-ar fi plăcut mai curînd să îmblînzesc lei. Însă — îşi continuă gîndul Rodolphe sărînd din pat şi îmbrăcîndu-se în grabă — nu pot să rămîn aici. Invazia aliaţilor va continua. Trebuie să-mi iau valea, trebuie chiar să iau masa. Stai ! Dacă aş merge să-l văd pe Schaunard ? I-aş cere să mă invite la masă şi să-mi împrumute nişte bani. O sută de franci mi-ar ajunge... Hai la Schaunard !“

Coborînd scara, Rodolphe îl întîlni pe domnul Benoît, care întîmpinase alte noi insuccese la alţi locatari, așa cum mărturisea geanta rămasă goală — un obiect de artă.

— Dacă întreabă cineva de mine, spune-i că sînt la țară... în Alpi... zise Rodolphe. Sau mai bine, spune că nu mai locuiesc aici.

— Am să spun adevărul, murmură domnul Benoît, accentuîndu-și cuvintele în chip cît se poate de semnificativ.

Schaunard locuia în Montmartre. Va trebui deci să traverseze tot Parisul. Această peregrinare era dintre cele mai primejdioase pentru Rodolphe.

„Astăzi, își zise el, străzile sînt pavate cu creditori.“

Cu toate acestea nu o luă pe bulevardele mărginașe, cum ar fi dorit să facă. O speranță fantastică îl îndemna să urmeze, dimpotrivă, itinerarul primejdios al centrului parizian. Rodolphe se gîdea că s-ar putea foarte bine ca, într-o zi în care milioanele se plimbau în public în spina-re curierilor-încasatori, un bilet de o mie de franci să se piardă pe drum, așteptîndu-și al său Vincent de Paul¹. Iată de ce Rodolphe mergea agale, cu ochii fixați în pămînt. În pofida acestei speranțe, nu găsi decît două ace cu gămălie.

După două ore de mers, ajunc la Schaunard.

— A ! tu ești, zise acesta.

— Da, vin să iau masa la tine..

— A, dragul meu, ai căzut prost, tocmai acum mi-a sosit iubita și sînt cincisprezece zile de cînd n-am mai văzut-o ; dacă veneai cu zece minute mai devreme...

— Dar n-ai cumva vreo sută de franci să-mi împrumuți ? reluă Rodolphe.

— Cum ? și tu... răspunse Schaunard în culmea mirării... și tu vii să-mi ceri bani ? Te-ai unit cu dușmanii mei ?

¹ Mare filantrop francez (1581—1660) (n. tr.).

— Ți-i înapoiez luni.

— Sau la Sfintu-Așteaptă. Dragul meu, se vede că ai uitat în ce zi sîntem? Nu pot face nimic pentru tine. Dar nu fi disperat, că nu s-a sfîrșit încă ziua. Te mai poți întîlni cu Providența — ea nu se scoală niciodată înainte de amiază.

— Ah! zise Rodolphe. Providența e prea ocupată cu păsărelele. Mă duc să-l văd pe Marcel.

Marcel locuia pe-atunci în strada Bréda. Rodolphe îl găsi într-o stare de adîncă tristețe, contemplînd marele său tablou, care avea să reprezinte *trecerea Mării Roșii*.

— Ce-i cu tine? îl întrebă Rodolphe intrînd, pari cătrănit cu totul.

— Vai! exclamă pictorul vorbind alegoric, de cincisprezece zile de cînd sînt în săptămîna mare.

Pentru Rodolphe, răspunsul era străveziu ca apa de izvor.

— Prin urmare, iar scrumbii sărate și ridichi negre! Foarte bine. Îmi amintesc.

Și în adevăr, memoria lui Rodolphe era și acum impregnată de sarea amintirilor, de pe cînd era silit să consume numai acest fel de pește.

— Drace! Drace! exclamă el, știi că e grav de tot? Eu veneam să-mi împrumuți o sută de franci.

— O sută de franci! exclamă Marcel... Continui deci să fii fantastic. Cum vîi să-mi ceri această sumă mitologică într-o epocă în care te afli veșnic sub ecuatorul necesității? Ai luat cumva hașîș?...

— Vai! zise Rodolphe, n-am luat absolut nimic.

Și-și lăsă amicul pe *țărnul Mării Roșii*.

De la amiază și pînă la ora patru, dădu pe rînd tîrcoale tuturor caselor cunoscute, parcursese cele patruzeci și opt de cartiere și făcu aproape opt poște, dar fără nici un succes. Influența lui 15 aprilie se făcea pretutindeni simțită cu aceeași

rigoare ; între timp, ora cinci se apropia. Dar cina nu se prea apropia o dată cu ora și bietului Rodolphe i se părea că e pe pluta *Meduzei*¹.

Cum traversă Pont-Neuf, îi veni în chip fulgător o idee : „Oh ! Oh ! își zise el, întorcându-se, 15 aprilie... 15 aprilie... dar am pentru azi o invitație la masă !“

Și scotocindu-și buzunarul, scoase de-acolo o hîrtie care avea următorul conținut :

BARIERA VILLETE
LA MARELE ÎNVIĞĂTOR
Salon de 300 tacîmuri
BANCHET DE ANIVERSARE
ÎN ONOAREA NAȘTERII
MESIEI UMANITARE
la 15 aprilie 184...

Valabil pentru o persoană

N.B. Nimeni n-are dreptul la mai mult de o jumătate de litru de vin.

„Nu împărtășesc opiniile discipolilor lui Mesia, își zise Rodolphe, dar voi împărți cu ei bucuros hrana.“

Și, cu sprinteneala unei păsări, înghiți distanța care îl despărțea de barieră.

Cînd ajunsese în saloanele *Marelui Învingător*, găsi acolo o mulțime imensă... Salonul de trei sute tacîmuri întrunise cinci sute de persoane. O vastă perspectivă de vițel pe morcovi se desfășura în fața lui Rodolphe.

¹ Aluzie la tragicul naufragiu al „*Meduzei*“, din 2 iulie 1816 (n.tr.).

Începu, în sfârșit, să se servească supa.

În clipa în care mesenii duceau lingura la gură, cinci sau șase persoane în civil și mai mulți sergenți de stradă, în frunte cu un comisar, năvăliră în sală.

— Domnilor, spuse comisarul, din ordinul autorității superioare, banchetul nu poate avea loc. Vă somez să vă retrageți.

— Oh, făcu Rodolphe, ieșind împreună cu toată lumea, oh ! fatalitatea care vine să-mi tulbure supa !

Refăcu, mîhnit, drumul spre casă, unde ajunse la ora unsprezece seara.

Domnul Benoît îl aștepta.

— A, dumneata ești, zise proprietarul, te-ai gîndit la ceea ce ți-am spus azi dimineața ? Mi-ai adus banii ?

— Trebuie să-i primesc azi-noapte ; o să vi-i dau mîine dimineața, răspunse Rodolphe, căutîndu-și cheia și felinarul în cabina portarului. Dar nu găsi nimic.

— Domnule Rodolphe, zise Benoît, îmi pare nespus de rău, dar am închiriat camera dumatăle și n-am alta disponibilă ; trebuie să-ți găsești una în altă parte.

Rodolphe avea un suflet generos și o noapte sub cerul liber nu-l speria deloc. De altfel, în caz de vreme rea, se putea culca într-o lojă de avanscenă la Odéon, cum i se mai întîmplase. Își ceru de la domnul Benoît doar lucrurile, constînd dintr-un teanc de hîrtii.

— Ai dreptate, zise proprietarul, n-am dreptul să-ți rețin aceste lucruri, ele au rămas în sertarul mesei de scris. Vino cu mine sus. Dacă nu s-o fi culcat persoană care s-a mutat în locul dumatăle, vom putea intra.

Odaia fusese închiriată de cu ziuă unei fete care se numea Mimi și cu care Rodolphe începuse odată un duet de tandrețe.

Se recunoscură imediat. Rodolphe îi șopti ceva la ureche și-i strinse încetișor mîna.

— Ia uitați-vă cum mai plouă ! zise el, făcîndu-i atenți la zgomotul furtunii care izbucnise.

Domnișoara Mimi se duse drept la domnul Benoît, care aștepta într-un colț al odăii.

— Domnule, zise ea arătîndu-l pe Rodolphe... Domnul e persoana pe care o așteptam înastă seară... Nu mai primesc pe nimeni.

— Așa ! ? exclamă domnul Benoît cu o grimasă. E-n regulă !

În timp ce domnișoara Mimi pregătea în fugă un supeu improvizat, bătu miezul nopții.

„Ah ! își zise Rodolphe, a trecut în fine și acest 15 aprilie și am depășit în sfîrșit capul Furtunilor.“

— Dragă Mimi, spuse apoi cu voce tare tînărul, atrăgînd frumoasa fată în brațele sale și sărutînd-o pe gît, n-ai fi suportat să mă vezi dat afară. Ai darul ospitalității.

XI

O CAFENEA A BOEMEI

Iată prin ce succesiune de împrejurări Carolus Barbemuche, om de litere și filozof platonician, deveni membru al Boemei, la vârsta lui de douăzeci și patru de ani.

În timpul acela, Gustave Colline, marele filozof, Marcel, marele pictor, Schaunard, marele muzician și Rodolphe, marele poet, cum își spun ei înde ei, frecventau cu regularitate cafeneaua *Momus*, unde erau supranumiți *cei patru mușchetari*, pentru că lumea îi vedea veșnic împreună. Într-adevăr, veneau, plecau, jucau împreună și uneori tot împreună nu-și plăteau consumația, pururi cu aceeași unitate demnă de orchestra conservatorului.

Pentru întrunirile lor își aleseseră o sală, în care ar fi încăput foarte bine patruzeci de persoane; dar erau întotdeauna singuri, căci izbutiseră să facă în așa fel, încît încăperea să devină inaccesibilă obișnuiților localului.

Consumatorul pasager care s-ar fi aventurat în birlogul lor, devenea, de cum intra, prada cvar-tetului sălbatic și de cele mai multe ori pleca fără să-și isprăvească de citit ziarul sau să-și bea ceașca cu șvarț, pînă într-atît îl zăpăceau ei cu

aforisme nemaiauzite asupra artei, asupra sentimentului și economiei politice. Convorbirile celor patru tovarăși erau de așa natură, încît chelnerul care îi servea se idiotizase în floarea vîrstei.

Totuși, situația ajunsese atît de încordată, încît patronul cafenelei își ieși din pepeni și se sui într-o seară la ei ca să-și expună cu gravitate păsurile :

1. Domnul Rodolphe venea de dimineată să dejuneze și-și lua cu el sus, în sala *lui*, toate ziarele localului ; mergea pînă acolo, încît se supăra cînd găsea benzile rupte, din care pricină ceilalți clienți, lipsiți de organele opiniei publice, rămîneau pînă la prînz neștiutori ca oia în privința politicii. Societatea Bosquet abia dacă mai cunoștea numele membrilor ultimului cabinet.

Domnul Rodolphe obligase chiar cafeneaua să se aboneze la gazeta *Castor*, al cărui redactor-șef era. Stăpînul localului refuzase la început ; dar cum domnul Rodolphe și amicii săi chemau din sfert în sfert de oră chelnerul și pretindeau cu voce tare : „*Castorul* dați-ne *Castorul*“, alți clienți, a căror curiozitate fusese stîrnită de către aceste îndîrjite revendicări, cerură și ei *Castorul*. Cafe-neaua făcu, deci, un abonament la *Castorul*, gazeta pălărierilor, care apărea în fiecare lună, împodobit cu o vigneta și cu un articol de filozofie al lui Gustave Colline, la rubrica *Varietăților*.

2. Numitul, domn Colline și prietenul său, domnul Rodolphe, se destindeau după activitatea lor intelectuală, jucînd table de la ora zece dimineată pînă la miezul nopții și, cum cafeneaua nu dispunea decît de o singură tablă cu zaruri, celelalte persoane se simțeau nedreptățite în pasiunea lor pentru acest joc, acaparat de numiții domni, care, de cîte ori li se cereau tablele, se mîrgineau să

răspundă : „Tablele se află în lectură ; reveniți miine“.

Societatea Bosquet era, deci, silită să-și povestească primele amoruri sau să joace pichet.

3. Domnul Marcel, uitînd că o cafenea este un local public, și-a permis să-și transporte aici șevăletul, cutia cu vopsele și toate uneltele meseriei sale. Și merge pînă acolo încît își aduce aici și modelele de sexe diferite. Aceste procedee pot leza moravurile societății Bosquet.

4. Urmînd exemplul amicului său, domnul Schaunard vrea să-și aducă pianul în cafenea și nu s-a dat în lături să cînte, în cor cu ceilalți amici, un motiv din simfonia sa *Influența albastrului în arte*. Domnul Schaunard a mers și mai departe ; a lipit pe felinarul care ține loc de firmă a cafenelei un afiș cu următorul conținut :

CURS GRATUIT DE MUZICĂ VOCALĂ ȘI
INSTRUMENTALĂ PENTRU UZUL AMBELOR
SEXE

A se adresa la casierie,

ceea ce face ca sus-arătata casierie să fie asaltată în fiecare seară de persoane prost îmbrăcate, care vin să se informeze *pe unde se intră*.

Și peste toate, domnul Schaunard își dă întîlnire aici cu o doamnă care se numește Phémie Teinturière și care-și uită totdeauna pălăria acasă.

De aceea, tînărul domn Bosquet a declarat că nu va mai pune piciorul într-un local în care natura e ultragiată în acest fel.

5. Nemulțumiți că nu fac decît o consumație foarte modestă, acești domni au încercat s-o reducă și mai mult. Pretextînd că au surprins cafeaua moka a localului în flagrant-delict de adulter cu cicoarea, și-au adus o spirtieră și își fac singuri

băutura, pe care o îndulcesc cu zahăr cumpărat din altă parte pe un preț mai ieftin, ceea ce constituie o insultă la adresa laboratorului nostru.

6. Corupt de felul de-a vorbi al acestor domni, chelnerul *Bergami* (numit astfel datorită barbetelor sale), uitînd modesta sa obîrșie și sfidînd orice regulă de bună purtare, și-a îngăduit să dedice doamnei de la casierie o lucrare în versuri, prin care o îndeamnă să-și uite îndatoririle de mamă și de soție ; orientîndu-ne după stilul dezordonat, s-a recunoscut că această scrisoare a fost concepută sub primejdioasa înrîurire a domnului Rodolphe și a literaturii sale.

În consecință și cu toată părerea de rău, directorul cafenelei se vede obligat de a ruga societatea Colline să-și aleagă un alt local pentru întrunirile sale revoluționare.

Gustave Colline, care era ciceronele bandei, luă cuvîntul și, *apriori*, dovedi stăpînului cafenelei că doleanțele sale erau ridicele și neîntemeiate, că era o mare cinste pentru el faptul că ei au ales cafeneaua lui pentru a face dintr-însa un focar de inteligență ; că plecarea sa și a amicilor săi ar însemna ruina întreprinderii, pe care prezența lor a ridicat-o la rangul de local artistic și literar.

— Dar bine, obiectă patronul cafenelei, dumneavoastră și cei care vin să vă vadă, consumați atît de puțin !

— Cumpătarea de care te plîngi e un argument în favoarea moravurilor noastre, răspunse Colline. Și la urma urmei, depinde de dumneata ca să-ți facem un dever mai mare ; e de ajuns să ne deschizi un cont.

— Noi vom procura registrul, adăugă Marcel.

Patronul cafenelei se făcu că n-aude și ceru cîteva lămuriri cu privire la scrisoarea incendiară pe care Bergami o adresase soției cafegiului. Rodolphe, învinuit că ar fi servit de secretar acestei patimi ilicite, se dezvinovăți cu vioiciune.

— De altminteri, adăugă el, virtutea doamnei era o barieră sigură, care...

— O, răspunse patronul cafenelei, cu un surîs orgolios, soția mea a fost crescută la Saint-Denis.

În fine, Colline termină prin a-l prinde complet în lațurile elocinței sale iscusite și totul se termină cu promisiunea făcută de cei patru prieteni că nu-și vor mai prepara, singuri, cafeaua, că localul va primi de-aici înainte, în mod gratuit, *Castorul*, că Phémie Teinturière va purta de-aici înainte pălărie, că tablele vor fi cedate grupului Bosquet, în fiecare duminică de la orele douăsprezece pînă la ora două, și nu vor mai cere să li se dea consumația pe credit.

Totul merse bine cîteva zile.

În ajunul Crăciunului, cei patru prieteni veniră la cafenea întovărășiți de femeile lor.

Erau prezente : domnișoara Musette, domnișoara Mimi, noua amantă a lui Rodolphe, o adorabilă creatură a cărei voce tunătoare suna ca țambalul, și Phémie Teinturière, idolul lui Schaunard. În seara aceea, Phémie Teinturière purta pălărie. În ce o privește pe domnișoara Colline, care nu se arăta niciodată, ea rămăsese ca totdeauna acasă, ocupată cu punerea virgulelor în manuscrisele bărbaților noștri. După cafea, care, ca nicicînd, fu escortată de un batalion de păhărele, amicii cerură punci. Puțin obișnuit cu acest lux exagerat, chelnerul ceru să i se repete de două ori comanda. Phémie, care nu fusese niciodată la cafenea, părea extaziată și fermecată că bea din pahare cu picior.

Marcel se certa cu Musette din pricina unei plării noi, a cărei origine o suspecta. Mimi și Rodolphe, aflați încă în luna de miere, întrețineau o convorbire mută, întreținută de ciudate sonorități. Cît despre Colline, mergea de la o femeie la alta, golind un sac de complimente galante, adunate din colecția *Almanahul muzelor*.

În timp ce această veselă societate se deda amuzamentelor și rîsetelor, un personaj straniu, așezat la o masă izolată din fundul sălii, urmărea cu o privire ciudată animatul spectacol care se desfășura în fața lui.

De vreo cincisprezece zile încoace, venea la cafenea în fiecare seară; era, dintre toți clienții, singurul care putuse rezista groaznicului vacarm pe care îl făceau boemii. Cele mai teribile ironii ale acestora îl lăsau rece. Rămînea în local toată seara, fumîndu-și cu o regularitate matematică pipa, cu ochii ficși ca și cînd ar fi păzit o comoară și cu urechea atentă la tot ce se spunea în juru-i. Altminteri, părea blînd și înstărit, pentru că purta un ceasornic, pe care îl ținea robit în buzunarul său legat de un lanț de aur. Și într-o zi, Marcel, întîlnindu-se cu el la casierită, îl surprinsese schimbînd un ludovic ca să-și achite consumația. Din clipa aceea cei patru prieteni îl porecliseră *capitalistul*.

Deodată, Schaunard, care avea ochi foarte buni, observă că paharele sînt goale.

— Ei, drace, zise Rodolphe, azi e ajunul Crăciunului, sîntem cu toții buni creștini, trebuie să facem ceva mai deosebit.

— Pe legea mea, da, încuviință Marcel, să cerem consumații supranaturale.

— Colline, adăugă Rodolphe, sună să vină chelnerul.

Colline agită, cu frenezie, clopoțelul.

— Ce comandăm ? întrebă Marcel.

Colline se cabră ca un arc și zise, arătînd femeile :

— Acestor doămne le revine sarcina de a fixa ordinea în care urmează să fie aduse răcoritoarele.

— Eu, zise Musette plescăind din limbă, nu m-aș teme de șampanie.

— Ești nebună ? exclamă Marcel, șampanie ! Mai întii că șampania nu e vin !

— Cu atît mai rău, mie îmi place, că face zgomot.

— Mie, zise Mimi, învăluindu-l pe Rodolphe cu o privire tandră, mie îmi place mai mult un vin de *Beaune*¹ servit într-un coșuleț.

— Ți-ai pierdut capul ? se indignă Rodolphe.

— Nu, aș vrea să-l pierd, răspunse Mimi asupra căreia vinul de Beaune exercita un efect deosebit.

Amantul ei, la auzul acestor cuvinte, rămase ca lovit de trăsnet.

— Eu, zise Phémie Teinturière, săltîndu-se pe divanul elastic, aș prefera un pahar de lichior *Parfait amour*. Face bine la stomac.

Schaunard articulă pe nas cîteva cuvinte care o făcură pe Phémie să sară în sus.

— Ah ! Ah ! vorbi cel dintîi Marcel, să cheltuim odată și noi o sută de mii de franci, așa, ca din întâmplare.

— Și se mai plînge patronul, adăugă Rodolphe, că nu consumăm destul. Trebuie să-l uluim.

— Da, interveni Colline, să ne dedăm unui festin splendid : de altminteri, datorăm acestor doamne ascultarea cea mai supusă, amorul trăiește datorită devotamentului, vinul e suc plă-

¹ Regiune viticolă din sudul Franței (*n.tr.*).

cerii, plăcerea constituie o datorie a tinereții, femeile sînt niște flori, trebuie să le stropim. Să le stropim ! Chelner ! Chelner !

Și Colline, într-o agitație febrilă, trase de sfoara clopoțelului.

Chelnerul sosi într-un suflet.

Cînd auzi vorbindu-se de șampanie și de Beaune și de diferite lichioruri, obrazul său trecu prin toate gamele surprizei.

— Parc-aș avea niște găuri în stomac, zise Mimi, aș gusta cu plăcere o felie de șuncă.

— Și eu niște sardele cu unt, adăugă Musette.

— Și eu aș vrea să mănînc ridichi, spuse Phémie, cu puțină carne ca garnitură...

— Spuneți atunci imediat că doriți să supați în lege, reluă Marcel.

— Asta ne-ar conveni destul de bine, reluară femeile.

— Chelner, roști grav Colline, adu-ne sus tot ce trebuie pentru un supeu.

Obrazul chelnerului deveni tricolor de surpriză.

Cobori încetișor și-l încunoștiință pe patron de lucrurile extraordinare ce i se ceruseră.

Patronul crezu că e vorba de o glumă, dar la un nou apel al clopoțelului, urcă el însuși și se adresă lui Colline, pentru care avea o oarecare stimă. Colline îl lămuri că ei doresc să serbeze la dînsul solemnitatea ajunului de Crăciun și să binevoiască să le aducă cele comandate.

Patronul nu răspunse nimic și se depărtă de-a-ndăratelea, făcînd noduri la șervetul pe care îl purta. Preț de un sfert de ceas se consultă cu soția și, datorită educației liberale primite la Saint Denis, această doamnă, avînd o slăbiciune pentru artele frumoase și literatură, își convinse bărbatul să servească supeul.

— De fapt, zise patronul, li se poate foarte bine întâmpla să aibă și ei o dată bani.

Și dădu ordin chelnerului să servească sus tot ceea ce i s-a comandat. După care se cufundă într-o partidă de pichet cu un vechi client al cafenelei. Fatală imprudență !

De la ora zece seara pînă la miezul nopții, chelnerul nu făcu altceva decît să urce și să coboare scările. De fiecare dată i se comandau suplimente. Musette pretindea să fie servită după moda englezească și să i se schimbe tacîmurile la fiecare îmbucătură ; Mimi bău din toate vinurile, din toate paharele ; Schaunard avea în gîtlej o Sahară continuă ; Colline executa focuri încrucișate din ochi și, tot mușcîndu-și cu dinții șervetul, ciupea piciorul mesei, pe care îl lua drept genunchiul Phémiei. Cît despre Marcel și Rodolphe, ei nu-și pierduseră singele rece și vedeau, neliniștiți, apropierea deznodămîntului.

Ciudatul personaj urmărea această scenă cu o curiozitate gravă ; din cînd în cînd se vedea cum își deschide gura într-un surîs ; apoi se auzea un zgomot asemănător celui făcut de o fereastră care se închide scîrțîind. Era străinul, care rîdea în sinea lui.

La douăsprezece fără un sfert noaptea, doamna de la casă trimise nota de plată. Atingea exagerata cifră de 25 de franci și 75 de centime.

— Ei, zise Marcel, vom trage la sorti cine se va duce să parlamenteze cu patronul. Are să fie o chestie serioasă.

Luară un joc de domino și dădură cu zarul.

Soarta îl alese, din nenorocire, pe Schaunard ca plenipotențiar. Schaunard era un excelent muzician, dar un prost diplomat. Ajunse la casă tocmai cînd patronul pierduse la jocul angajat cu

vechiul său client. Copleșit de pierderea a trei partide, Momus se afla într-o dispoziție îngrozitoare și, de la primele cuvinte rostite de Schounard, fu cuprins de o furie violentă. Schounard era un bun muzician, dar avea un caracter deplorabil. Răspunse deci patronului cu vîrf și îndesat. Cearta se întetî și patronul urcă scara, spunînd chefliilor că dacă nu plătesc, nu vor părăsi localul. Colline încercă să intervină cu elocința-i moderată; dar patronul, văzînd un șervet pe care Colline îl destrămase, furia îi crescuse și, ca să fie sigur de banii care i se cuvin, îndrăzni chiar să pună o mîna profană pe paltonul de culoarea alunei, al filozofului și pe blănurile femeilor.

Un foc de injurii se încinse între boemi și stăpînul localului.

Cele trei femei vorbeau despre amoruri și alte nimicuri.

Personajul cel straniu ieși din impasibilitatea sa; se ridică încet-încet de pe scaun, făcu un pas, apoi doi și apoi umblă ca un om obișnuit. Se apropie de patronul cafenelei, îl luă deoparte și-i vorbi în șoaptă.

Rodolphe și Marcel îl urmăreau din ochi.

În sfîrșit, patronul ieși, zicînd străinului :

— Desigur că sînt de-acôrd, domnule Barbemuche, desigur; înțelegeți-vă cu ei.

Domnul Barbemuche se întoarse la masa lui să-și ia pălăria, o puse în cap, făcu o mișcare spre dreapta și, din trei pași, ajunsese lângă Rodolphe și Marcel, își scoase pălăria, se înclină în fața lor, salută femeile, își scoase batista și luă cuvîntul cu o voce timidă :

— Scuzați, domnilor, indiscreția pe care o voi comite. E multă vreme de cînd ard de dorința de

a vă face cunoștința, dar pînă acum nu mi s-a ivit prilejul favorabil de a mă pune în legătură cu dumneavoastră. Îmi permiteți să profit de ocazia care mi se prezintă azi ?

— Desigur, desigur, se grăbi Colline, care îl văzuse pe străin că se apropie de ei.

Rodolphe și Marcel salutară, fără a rosti un cuvînt.

Delicatetea exagerată a lui Schaunard era cît p-aci să strice totul.

— Permiteți, domnule, rosti el cu vioiciune, dumneavoastră n-ați avut onoarea să ne cunoașteți și conveniențele se opun ca... Fiți atît de bun și dați-mi o lulea de tutun. Dealtminteri voi fi de părerea prietenilor mei...

— Domnilor, reluă Barbemuche, sînt ca și dumneavoastră un discipol al artelor frumoase. După cîte mi-am dat seama ascultîndu-vă, gusturile noastre sînt aceleași. Nutresc cea mai vie dorință să fiu unul din prietenii dumneavoastră și să vă pot găsi aici în fiecare seară. Proprietarul acestui local e un tip brutal, dar i-am spus două cuvinte și dumneavoastră sînteți liberi să vă retrageți. Cutez a spera că nu-mi veți refuza posibilitatea de a vă reîntîlni aici, acceptînd neînsemnatul serviciu pe care...

Obrazul lui Schaunard deveni roșu de indignare.

— Dumnealui exploatează situația în care ne găsim, spuse el, și nu putem consimți. A achitat nota noastră de plată. Am să joc cu el biliard pe cei douăzeci și cinci de franci și-i dau chiar cîteva puncte înainte.

Barbemuche consimți propunerea și avu buna idee de-a pierde ; dar acest gest frumos îi cîștigă stima Boemei.

Se despărțiră, dîndu-și întîlnire pentru a doua zi.

— În felul acesta, se adresă Schaunard către Marcel, nu-i datorăm nimic ; demnitatea noastră e salvată.

— Și putem pretinde un nou supeu, adăugă Colline.

XII

O RECEPȚIE ÎN CERCUL BOEMEI

În seara în care plătise nota supeului consumat într-o cafenea de către boemi, Carolus făcu în așa fel încît să se lase întovărășit de Gustave Colline. De cînd asistase în cafenea la reuniunile celor patru prieteni pe care îi scosese din încurcătură, Carolus îl remarcase îndeosebi pe Colline și resimțise de pe atunci o puternică simpatie pentru acest Socrate al cărui Platon urma să devină mai tîrziu. Iată de ce îl alesese mai întîi pe el să-l introducă în cenaclu. Pe drum, Barbemuche propuse lui Colline să intre să guste ceva într-o cafenea care mai era deschisă la ora aceea. Colline nu numai că-l refuză, dar trecînd pe lîngă cafe-neaua aceea, grăbi pașii și-și trase pe ochi, cu toată grija, pălăria sa metafizică.

— De ce nu vreți să intrați aici ? întrebă Barbemuche, stăruind cu o politete de bun gust.

— Am motive, îi răspunse Colline ; se află în acest local o casieră care se ocupă foarte mult de științele exacte și nu m-aș putea reține să întretin cu dînsa o discuție mult prea prelungită, ceea ce caut să evit, ocolind totdeauna această stradă, fie la ora douăsprezece din zi, fie la alte ore însoțite.

Carolus, flu al epocii de aur, acceptă acest pretext. Numai că, după o sută de pași, voi să-l facă pe Colline să intre în altă cafenea. Filozoful refuză din nou pe motive asemănătoare cu cele susținute înainte. De astă dată Barbemuche se arată mai puțin candid, și cu voce timidă, ceru, surîzînd, cîteva lămuriri.

— O, e foarte simplu, răspunse cu naivitate Colline, am locuit, cu Marcel, în acest cartier.

— Totuși aș fi dorit foarte mult să vă ofer un pahar de punci și să discut puțin cu dumneavoastră. Nu cunoașteți prin împrejurimi un local unde ați putea intra fără ca să fiți împiedicat de dificultăți... matematice ? adăugă Barbemuche care socotea oportun să fie extrem de spiritual.

Colline chibzui o clipă.

— Iată aici un mic local unde situația mea e mai bună, zise el și indică o cîrciumă.

Barbemuche făcu o strîmbătură și păru că șovăie.

— E un local ca lumea ? întrebă el.

Observînd atitudinea sa glacială și rezervată, vorba-i rară, surîsul discret și mai cu seamă lanțul cu breloc și ceasul, Colline își zise că Barbemuche trebuie să fie funcționarul vreunei ambasade și îi era teamă să nu se compromită, intrînd într-o cîrciumă ordinară.

— Nu e nici o primejdie că am putea fi văzuți, zise el ; la ceasul ăsta întreg corpul diplomatic s-a culcat.

Barbemuche se hotărî să intre ; dar în adîncul sufletului său ar fi dorit foarte mult, în această împrejurare, să poarte o mască. Pentru a fi mai sigur ceru o cameră separată și avu grija să atîrne un șervet pe ușa cu geamuri. O dată luate

aceste precauțiuni, Carolus păru mai liniștit și comandă un castron cu puncte. Stîrnit puțin de căldura generată de băutură, Barbemuche deveni mai vorbăreț și, după cîteva amănunte cu privire la persoana sa, cuteză să-și exprime speranța că va face parte în mod oficial din cercul boemilor și ceru sprijinul lui Colline, să-l ajute la reușita acestui plan ambițios.

Colline îi răspunse că, în ce-l privește, îi stă cu totul la dispoziție, dar că nu-i poate da nici o asigurare în mod precis.

— Vă promit votul meu, zise el, dar nu mă pot obliga să dispun de cele ale camarazilor mei:

— Dar, zise Barbemuche, pentru care motive ar refuza să mă primească în mijlocul lor ?

Colline puse pe masă paharul pe care tocmai voia să-l ducă la gură și, cu un aer foarte serios, vorbi cam așa îndrăznețului Carolus :

— Cultivați cumva artele frumoase ?

— Cultiv cu modestie nobilele ogoare ale inteligenței, răspunse Carolus, care ținea să-și arboreze culorile stilului său.

Colline găsi fraza bine ticluită și se înclină.

— Cunoașteți muzica ? întrebă el.

— Am cîntat la contrabas.

— E un instrument filozofic, emite sunete grave. Atunci, deoarece cunoașteți muzica, veți înțelege că nu se poate, fără a călca legile armoniei, introduce un al cincilea executant într-un cvartet, altminteri ar înceta să mai fie un cvartet.

— Devine un cvintet, răspunse Carolus.

— Cum ați spus ? întrebă Colline.

— Cvintet !

— Desigur, tot așa dacă Trinității, acest triumf divin, i s-ar mai adăuga o altă persoană,

n-ar mai fi Sfînta Treime, — ci un careu, și iată astfel o religie lovită în principiul ei !

— Permiteți, zise Carolus, a cărui minte începea să se încâlcească printre mărăcinii raționamentului lui Colline, nu pricep prea bine...

— Fiți atent și urmăriți-mă, continuă Colline, cunoașteți astronomia ?

— Puțin ; sînt bacalaureat.

— În legătură cu asta e un cîntec, zise Colline : *Bacalaureatul Lisettei*. Atunci știți desigur că există patru puncte cardinale. Ei bine, dacă s-ar ivi un al cincilea punct cardinal, întreaga armonie a naturii ar fi răsturnată. E ceea ce se numește un cataclism. Înțelegeți ?

— Aștept concluzia.

— Într-adevăr, concluzia e finalul expunerii, precum moartea e sfîrșitul vieții și căsătoria sfîrșitul amorului. Ei bine, scumpul meu domn, eu și prietenii mei sîntem obișnuiți să viețuim laolaltă și ne temem că prin introducerea unui al cincilea să nu distrugem armonia care domnește în obiceiurile, opiniile, gusturile, și în caracterele noastre. Va trebui să fim într-o zi cele patru puncte cardinale ale artei contemporane. V-o spun pe șleau și, obișnuiți cu această idee, ne-ar stingheri un al cincilea punct cardinal...

— Totuși, unde-s patru, poate foarte bine fi și un al cincilea, îndrăzni Carolus.

— Da, dar n-am mai fi patru.

— Pretextul e neînsemnat.

— Nu există nimic neînsemnat în lumca asta, totul e în tot, rîulețele devin fluvii mari, micile silabe devin alexandrini și munții sînt alcătuiți din fire de nisip; astea sînt cuprinse în cartea *Înțelepciunea națiunilor*. Mai există un exemplar pe chei.

— Credeți, deci, că acești domni vor face dificultăți în legătură cu onoarea de a fi primit în intimitatea societății lor ?

— Mă tem precum calul de pinten, răspunse Colline, care nu pierdea niciodată prilejul de a face această glumă.

— Cum ați spus ? se miră Carolus.

— Mă scuzați... e-o figură de stil.

Și Colline reluă :

— Spuneți-mi, scumpul meu domn, care e în nobilele ogoare ale inteligenței, brazda pe care o arați de preferință ?

— Marii filozofi și autorii clasici — cei buni — sînt modelele mele. Mă hrănesc din studiul lor. *Telemac*¹ a fost cel dintîi care mi-a inspirat pasiunea asta și nu-i pot rezista.

— *Telemac*, îl găsești în multe exemplare pe chci, spuse Colline. Îl găsești la orice oră, l-am cumpărat cu douăzeci și cinci de centime, pentru că l-am găsit de ocazie. Acum aș consimți să vi-l ofer ca să vă servesc. De altfel, e o lucrare bună și, la scara timpului, bine scrisă.

— Da, domnule, continuă Carolus, filozofia înaltă și literatura sănătoasă, iată la ce aspir. După opinia mea, arta e un sacerdoțiu.

— Da, da, da... zise Colline, există și un cîntec despre asta.

Și începu să cînte :

Un sacerdoțiu-i arta, da
Să știm a ne servi de ea !

— Mi se pare că e din *Robert, diavolul*², adăugă el.

¹ Aluzie la lucrarea lui François de Salignac de la Mothe-Fénelon, scriitor francez (1651 — 1715), *Aventurele lui Telemac* (n.tr.).

² Operă comică de Meyerbeer (n.tr.).

— Ziceam, aşadar, că arta fiind o funcţie solemnă, scriitorii trebuie neîncetat...

— Mă iertaţi, domnule, îl întrerupse Colline care auzise bătînd o oră înaintată, e aproape mîine dimineată şi mă tem să nu neliniştesc o persoană care mi-e dragă ; de altminteri, murmură el ca pentru sine, i-am făgăduit să mă-ntorc... e ziua ei!

— Într-adevăr, e tîrziu, zise Carolus ; să ne retragem.

— Locuiţi departe ? întrebă Colline.

— Strada Royale-Saint-Honoré, nr. 10.

Colline avusese cîndva ocazia să intre în casa aceea şi îşi aduse aminte că e o locuinţă splendidă.

— Voi vorbi de dumneavoastră acelor domni, îi zise el lui Carolus la despărţire, şi fiţi sigur că voi uza de toată influenţa mea ca să vă fie favorabili... Ah ! permiteţi-mi să vă dau un sfat.

— Vă ascult, zise Carolus.

— Fiţi amabil şi generos cu domnişoarele Mimi, Musette şi Phémie. Aceste persoane exercită o mare autoritate asupra amicilor mei şi, de veţi şti să-i puneţi sub presiunea iubitelor lor, veţi izbuti să obţineţi mai uşor ceea ce doriţi de la Marcel, Schaunard şi Rodolphe.

— Voi încerca, răspunse Carolus.

A doua zi, Colline se înfiinţă în mijlocul falansterului boemei. Era ora dejunului şi dejunul sosisese o dată cu ora. Cele trei perechi se aflau la masă şi se lăsau pradă unei adevărate origini de anghinarie cu sos piperat.

— Drace ! zise Colline, vă îmbuibaţi aici, asta nu va putea dura. Vin, urmă el, în calitate de ambasador al generosului muritor pe care l-am întîlnit aseară la cafenea.

— Vrea, oare, să-şi ceară înapoi banii pe care i-a plătit pentru noi ? întrebă Marcel.

— Oh, făcu Mimi, n-aș fi crezut să facă una ca asta, pare un om atît de cumsecade !

— Nu-i vorba de asta, răspunse Colline ; acest tinăr dorește să fie dintre ai noștri, vrea să ia acțiuni de-ale societății noastre și să aibă o parte din beneficii, bineînțeles.

Cei trei boemi ridicară capul și se priviră între ei.

— Asta-i chestiunea, termină Colline ; acum discuția e deschisă.

— Care e poziția socială a protejatului tău ? întreabă Rodolphe.

— Nu e protejatul meu, se apără Colline ; aseară, după ce ne-am despărțit, m-ați rugat să-l însoțesc ; la rîndul lui m-a invitat să mergem împreună, ceea ce s-a nimerit foarte bine. Așadar, l-am însoțit. M-a adăpat în cursul nopții, cu atenții și cu lichioruri fine, dar eu mi-am păstrat totuși independența.

— Foarte bine, aprobă Schaunard.

— Descrie-ne cîteva din trăsăturile principale ale caracterului său, zise Marcel.

— Mărinimie, moravuri austere, îi e teamă să intre în cîrciumi, bacalaureat în litere, victimă a candorii, cîntă la contrabas și cîteodată schimbă o bancnotă de cinci franci.

— Foarte bine, zise Schaunard.

— Care-i sint speranțele ?

— V-am mai spus-o, ambiția lui e nemărginită ; vrea să ne tutuiască.

— Asta înseamnă că vrea să ne exploateze, replică Marcel. Vrea să fie văzut alături de noi.

— Ce profesiune are ?

— Da, interveni Marcel, cu ce se ocupă ?

— Profesiunea ? zise Colline. Cu ce se ocupă ? Literatură și filozofie amestecate.

— Care-i sint cunoștințele filozofice ?

— Practică o filozofie departamentală. Consideră că arta e un sacerdoțiu.

— O numește un sacerdoțiu ? întrebă îngrozit Rodolphe.

— Da, așa o numește.

— Și în literatură pe ce drum merge ?

— Frecventează pe *TELEMAC*.

— Foarte bine, aprobă Schaunard, mestecînd pufușorul anghinariei.

— Cum „foarte bine“ ! Imbecilule ! îl întrerupse Marcel ; să nu care cumva să repeți asta în stradă !

Schaunard, contrariat de această mustrare, o lovi pe Phémie cu piciorul, pe sub masă, pentru că o surprinsese invadînd în sosul său.

— Încă o dată, reluă Rodolphe, care e poziția lui în societate ? Din ce trăiește ? Cum îl cheamă ? Unde locuiește ?

— Condiția lui socială e onorabilă. E profesor de tot felul de materii în sinul unei familii bogate. Se numește Carolus Barbemuche, își cheltuiește veniturile ducînd o viață luxoasă și locuiește în Rue Royale, într-o casă mare.

— Într-o locuință mobilată ?

— Nu, are mobilele sale proprii.

— Cer cuvîntul, zise Marcel. Pentru mine e clar : Colline a fost corupt ; și-a vîndut dinainte votul pentru cîteva pămînturi. Nu întrerupe, făcu Marcel, văzîndu-l pe filozof că se ridică pentru a protesta, ai să răspunzi imediat. Colline, suflet venal, vi l-a înfățișat pe acest străin sub un aspect prea favorabil ca să corespundă realității. V-am mai spus-o, întrevăd scopurile acestui străin. Vrea să ne exploateze. Ce și-a zis ? Iată niște băieți veseli care își croiesc drumul ; să mă vîr în buzunarul lor, voi ajunge astfel o dată cu ei la debarcaderul celebrității.

— Foarte bine, zise Schaunard ; nu mai e un pic de sos ?

— Nu, răspunse Rodolphe, ediția e epuizată.

— Pe de altă parte, continuă Marcel, acest individ insidios, pe care îl patronează Colline, poate că nu aspiră la onoarea intimității noastre decît cu gânduri vinovate. Nu sîntem singuri aici, domnilor, urmă oratorul, aruncînd spre femei o privire elocventă ; iar protejatul lui Colline, introducîndu-se în căminul nostru sub mantia literaturii, ar putea foarte bine să nu fie decît un seducător ipocrit. Chibzuiți ! În ce mă privește, votez contra admiterii.

— Cer cuvîntul pentru a face o simplă rectificare, zise Rodolphe. În remarcabila sa improvizație, Marcel a spus că numitul Carolus, în scopul de a ne dezonora, voia să se introducă în cercul nostru, sub *MANTIA LITERATURII*.

— E o figură de stil parlamentar, întrerupse Marcel.

— Condamn această figură ; e proastă. Literatura n-are mantie.

— Deoarece îndeplinesc aici funcția de raportor, zise Colline, ridicîndu-se, voi susține concluziile raportului meu. Gelozia care îl devoră pe amicul nostru Marcel, a făcut să-și piardă rațiunea, marele artist e nebun.

— La ordine ! urlă Marcel.

— ...nebun în așa măsură, încît el, un atît de bun desenator, a introdus în cuvîntarea rostită o figură de stil ; a cărei greșeală, spirituaful orator care m-a urmat la această tribună, a relevat-o.

— Colline e un idiot, exclamă Marcel, dînd o puternică lovitură de pumn în masă, care provocă o adîncă senzație printre farfurii. Colline nu înțelege nimic cînd e vorba de sentimente, e incom-

petent în această problemă, are, în locul inimii, o bucoavnă veche. (Risete prelungite la Schaudard.)

În tot răstimpul acestui tumult, Colline scutura cu gravitate torentele elocinței adunate în cutele cravatei sale albe. Cînd liniștea fu restabilită, își continuă cuvîntarea în acest fel :

— Domnilor, cu un singur cuvînt pot spulbera himericele temeri pe care bănuielile lui Marcel au putut să le nască în cugetul dumneavoastră cu privire la Carolus.

— Încearcă puțin să le spulberi, zise Marcel cu ironie.

— Nu-mi va fi mai greu s-o fac decît ceea ce fac acum.

Și, dintr-o singură suflare, stinse chibritul cu care își aprinsese pipa.

— Vorbește ! Vorbește ! strigară în același timp Rodolphe, Schaudard și femeile pentru care această dezbatere prezenta un mare interes.

— Domnilor, zise Colline, în pofida faptului că am fost atacat în această incintă personal și în chip violent, în pofida faptului că mi s-a adus acuzația că mi-am vîndut pe băutură influența pe care o pot avea asupra dumneavoastră, cu conștiința curată, nu voi răspunde atacurilor la probitatea, la lealitatea, la moralitatea mea. (Emoție.) Dar e ceva care vreau să fie respectată : persoana mea. (Oratorul își dă doi pumni în pîntec.) Prudența mea, pe care o cunoașteți atît de bine, a fost pusă la îndoială. Sînt acuzat că am vrut să introduc în cercul nostru un muritor al cărui scop ar fi ostil fericirii voastre... sentimentale. O asemenea presupunere constituie o insultă la adresa virtuții acestor doamne și, mai mult, o insultă adusă bunului lor gust. Carolus Barbemuche e

foarte urît. (Chipul Phémiei Teinturière exprimă o vizibilă dezaprobare. Zgomot sub masă. E provocat de Schaunard care reprimă cu câteva lovituri de picior sinceritatea compromițătoare a tinerei sale prietene.)

Dar, continuă Colline, ceea ce va face praf și pulbere jalnicul argument din care adversarul meu își face o armă împotriva lui Carolus, exploatând temerile voastre, e că numitul Carolus e filozof PLATONICIAN. (Senzație pe banca bărbaților, tumult pe banca femeilor.)

— Platonician, ce înseamnă asta ? întrebă Phémie.

— E o boală a bărbaților care nu îndrăznesc să sărute femeile, zise Mimi, am avut și eu un amant ca ăsta, dar am stat cu el numai două ceasuri.

— Ei, prostii ! făcu Musette.

— Ai dreptate, draga mea, zise Marcel, platonismul în dragoste, vezi tu, e ca apa în vin. Să bem vinul nostru curat.

— Și, trăiască tinerețea ! adăugă Musette.

Declarația lui Colline determinase o reacție favorabilă față de Carolus. Filozoful vru să profite de atmosfera bună creată de elocventa și priceputa sa intervenție.

— Acum, continuă el, nu văd anume ce idei preconcepute ar putea fi invocate împotriva acestui tânăr, care, la urma urmei, ne-a făcut un servici. În ce mă privește, resping acuzarea că am procedat ca un năuc, voind să-l introduc printre noi, și consider această opinie drept un atentat la demnitatea mea. Am acționat în chestiunea asta cu o prudență de șarpe ; și dacă un singur vot motivat nu-mi va recunoaște această prudență, îmi dau demisia.

— Vrei din asta să faci o chestiune de cabinet ?
întrebă Marcel.

— Vreau ! răspunse Colline.

Cei trei boemi se sfătuiră și, de comun acord, se înțelesesă să-i restituie filozofului caracterul de înaltă înțelepciune, revendicat de el. Apoi, Colline dădu cuvîntul lui Marcel. Acesta, revenind puțin asupra obiecțiunilor sale, declară că va vota, poate, pentru concluziile raportorului. Dar înainte de a trece la votul definitiv, care să deschidă lui Carolus accesul la intimitatea Boemei, Marcel propuse următorul amendament :

„Deoarece introducerea unui membru nou în cenaclu constituie o problemă gravă, dat fiind că un străin ar putea aduce aici elemente de discordie, ignorînd obiceiurile, caracterele și opiniile camarazilor săi, fiecare membru va petrece o zi întreagă în tovărășia numitului Carolus și va întreprinde o anchetă asupra vieții, gusturilor, capacității literare și a garderobei sale. Boemii își vor împărtăși apoi impresiile personale, după care se va hotărî respingerea sau admiterea în cenaclu a respectivului. În afară de asta, înaintea eventualei admiteri, Carolus va trebui să se supună unui noviciat de o lună, adică înainte de acest termen nu va avea dreptul să-i tutuiască pe boemi și să-i ia de braț pe stradă. În ziua recepției, se va organiza o serbare splendidă, pe cheltuiala celui cooptat în cenaclu. Bugetul necesitat de această petrecere nu va putea fi sub doisprezece franci.“

Acest amendament fu adoptat cu o majoritate de trei voturi contra unuia, cel al lui Colline, care găsea că nu s-a făcut destulă vorbire despre persoana sa și că acest amendament atentează din nou la reputația sa de om prevăzător.

În aceeași seară, Colline se duse, dinadins foarte devreme la cafenea, ca să-l vadă primul pe Carolus.

Nu-l așteptă prea mult. Carolus sosi curînd, avînd în mînă trei imense buchete de trandafiri.

— Ia te uită, se miră Colline, ce-aveți de gînd să faceți cu grădina asta ?

— Mi-am amintit de ceea ce mi-ați spus ieri ; prietenii dumneavoastră vor veni, desigur, cu doamnele lor, și pentru ele am adus aceste flori ; sînt foarte frumoase.

— Adevărat, și cred că ați dat pe ele cel puțin cincisprezece gologani.

— Credeți ? răspunse surprins Carolus ; în luna decembrie ? Vrei să spuneți cincisprezece franci !

— Ah, cerule, exclamă Colline, un trio de piese a cinci franci pentru aceste simple daruri ale Florei, — ce nebunie ! Vă înrudiți, așadar, cu nababii ? Ei bine, scumpul meu domn, iată așadar, cincisprezece franci pe care sîntem forțați să-i aruncăm pe fereastră.

— Cum ? Ce voiți să spuneți ?

Colline îi relată atunci bănuielile lui Marcel, care stîrniseră gelozia amicilor săi, și-l informă despre violenta discuție care a avut loc între boemi cu privire la admiterea sa în cenaclu.

— Am protestat, adăugă el, arătînd că intențiile dumneavoastră sînt curate, dar împotrivirea lor a rămas la fel de dîrză. Păziți-vă deci să le reînviați gelozia, arătîndu-vă prea galant cu acele doamne. Și, pînă una alta, să facem să dispară aceste buchete.

Și Colline luă trandafirii și îi ascunse într-un dulap care servea de debara.

— Dar asta nu-i tot, reluă el. Domnii aceștia vor-ca, înainte de a se împrietenii cu dumneavoastră, să întreprindă fiecare în parte o anchetă

asupra caracterului, asupra gusturilor dumneavoastră etc.

Apoi, pentru ca Barbemuche să nu contrarieze pe amicii săi, Colline îi schiță în grabă un portret moral al fiecăruia dintre boemi.

— Căutați să fiți de acord cu fiecare dintre ei în parte și, la urmă, vor fi cu toții de partea dumneavoastră.

Carolus se învoi în totul.

După puțin timp, cei trei prieteni sosiră însoțiți de iubitele lor.

Rodolphe se comportă amabil cu Carolus, Schau-nard fu familiar, Marcel rămase rece. Cît despre Carolus, se sili să fie vesel și afectuos cu bărbații, arătîndu-se perfect indiferent față de femei.

Cînd se despărțiră seara, Barbemuche pofti pe Rodolphe la cină pentru a doua zi. Dar îl rugă să vină la el pe la amiază.

Poetul acceptă.

— Bun, își zise el, încep ancheta eu.

A doua zi la ora fixată, Rodolphe se duse la Carolus. Barbemuche locuia în adevăr într-o casă foarte frumoasă din Rue Royale, ocupînd o cameră mobilată cu oarecare confort. Numai un lucru îl uimise pe Rodolphe; deși în plină zi, obloanele erau trase, perdelele lăsate și, pe o masă, ardeau două luminări, așa că ceru explicații lui Barbemuche.

— Studiul e fiica misterului și a tăcerii, răspunse acesta.

Se așezară și începură a discuta. După o oră de convorbire, Carolus, cu o răbdare și o infinită dibăcie oratorică, ajunsese la o frază care, cu toată forma ei umilă, nu era nici mai mult nici mai puțin decît o somație care o făcea lui Rodolphe

de a-i asculta un opuscul propriu, rod al nopților de veghe ale zisului Carolus.

Rodolphe înțelese că era prins în cursă. De altfel, curios să vadă culoarea stilului lui Barbemuche, se închină cu politeță, asigurându-l că era încântat că...

Carolus nu mai așteaptă restul frazei. Alergă să tragă zăvorul la ușa odăii, o încuie pe dinăuntru și se întoarce lângă Rodolphe. Apoi luă un mic caiet, al cărui format îngust și a cărui grosime redusă iscară un zîmbet de satisfacție pe chipul poetului.

— Acesta e manuscrisul lucrării dumitale ? întreabă el.

— Nu, răspunse Carolus, e doar catalogul manuscriselor mele și caut numărul celui pe care ați binevoit să consimțiți a vi-l citi. Iată-l, *Don Lopez sau Fatalitatea*, nr. 14, în raftul al treilea și deschise un dulap mic în care Rodolphe zări cu groază un teanc enorm de manuscrise. Carolus luă unul din ele, închise dulapul și se așează în fața poetului.

Rodolphe aruncă o privire pe unul din cele patru caiete, de format mare, care alcătuiau lucrarea.

„Să începem, își zise el, nu e în versuri... dar se numește *DON LOPEZ* !“

Carolus luă primul caiet și își începu lectura astfel :

„Într-o noapte friguroasă de iarnă, doi cavaleri, înfășurați în cutele mantalelor lor și călări pe niște catîri leneși, înaintau, unul lângă altul, pe unul din drumurile care străbat groaznică singurătate a deșertului Sierrei Morena...”

„Unde mă aflu ? se întreabă Rodolphe năucit de acest început.”

Carolus continuă lectura primului capitol, scris în întregime în acest stil.

Rodolphe asculta, distrat, căutînd un mijloc de a evada.

„E drept, am aici fereastra, îşi zise el, dar în afară de faptul că e închisă, sîntem la al patrulea etaj. Ah, acum pricep toate precauţiile pe care le-a luat respectivul.“

— Ce părere aveţi despre primul meu capitol ? întrebă Carolus ; vă implor, nu mă menajaţi !

Rodolphe crezu că-şi aminteşte unele frînturi de filozofie declamatorie asupra sinuciderii, proferate de numitul Lopez, eroul romanului, așa că răspunse la întîmplare :

— Marea figură a lui Don Lopez este studiată în chip conştiincios ; asta aminteşte *Profesiunea de credinţă a vicarului savoyard* ; descrierea catîrului lui don Alvar îmi place foarte mult ; s-ar zice o schiţă de Géricault. Peisajul oferă linii frumoase. În ce priveşte ideile, ele sînt grăunţele lui J. J. Rousseau semănate pe cîmpul lui Lesage. Permiteţi-mi doar o observaţie. Puneţi prea multe virgule şi abuzaţi de expresia *de-acum înainte*. E o formulă frumoasă, care se potriveşte din cînd în cînd, ea dă culoare, dar nu trebuie folosită abuziv.

Carolus luă al doilea caiet şi citi încă o dată titlul : *DON LOPEZ SAU FATALITATEA*

— Am cunoscut odinioară un don Lopez, zise Rodolphe, vindea ţigarete şi ciocolată de Bayonne, poate că era rudă cu ăsta... Continuaţi...

La sfîrşitul celui de-al doilea capitol, poetul îl întrerupse pe Carolus.

— Nu cumva vi s-a uscat gîtul ?

— Nicidecum ! răspunse Carolus, acum veţi cunoaşte istoria Inésillei.

— Sînt foarte curios... Dacă totuși sînteți obosit, zise poetul, n-ar trebui...

— **CAPITOLUL III !** rosti Carolus cu voce limpede.

Rodolphe examină atent pe Carolus și constată că omul avea gîtul foarte scurt și obrazul sanguin.

„Mai am o speranță, gîndi poetul după ce făcu această descoperire. Apoplexia !“

— Să trecem la capitolul IV. Veți avea bunătatea să-mi spuneți ce credeți despre scena dragostei.

Și Carolus își relua lectura.

Într-o clipă în care își aruncă privirea asupra lui Rodolphe, ca să-i citească pe față efectul produs de dialogul său, Carolus îl zări pe poet aplecat pe scaun și ținîndu-și capul în poziția cuiva care ascultă sunete îndepărtate.

— Ce-i cu dumneavoastră ? îl întrebă el.

— Sst ! îi răspunse Rodolphe, n-auziți ? Mi se pare că se strigă : foc ! Dacă ne-am duce să vedem ce s-a-ntîmplat ?

Carolus ascultă cîteva clipe, dar n-auzi nimic.

— Poate că îmi țiuiau urechile, zise Rodolphe, continuați ; don Alvar mă interesează foarte mult ; e un tînăr plin de noblețe.

Carolus continuă să citească și puse la contribuție toată sonoritatea organului său vocal în recitarea următoarei fraze a tînărului don Alvar :

„O, Inésillo, oricine ai fi, inger, demon, și oricare ți-ar fi patria, viața mea îți aparține și te voi urma, fie în cer, fie în infern“.

În momentul acela se auzi o bătaie în ușă și o voce de afară îl chemă pe Carolus.

— E portarul, zise Carolus, și se duse să întredeschidă ușa.

Era, într-adevăr, portarul care-i aducea o scrisoare. Carolus deschise plicul în grabă.

— Ce ghinion ! zise el. Sîntem nevoiți să amî-năm lectura pentru altă dată. Am primit o știre care mă silește să plec fără întîrziere.

„Oh, își zise Rodolphe, iată o scrisoare care cade din cer ; recunosc mîna Providenței.“

— Dacă vreți, reluă Carolus, facem împreună drumul la care mă obligă acest mesaj, după care mergem să luăm masa.

— Sînt la ordinele dumneavoastră.

Scara, cînd se înapoie la cenaclu, poetul fu interogat de către amicii săi în legătură cu Barbemuche.

— Ești mulțumit de el ? Te-a tratat bine ? îl întrebă Marcel și Schaunard.

— Da, dar am plătit-o scump, răspunse Rodolphe.

— Cum ? Carolus te-a lăsat să plătești ? întrebă Schaunard cu indignare crescîndă.

— Mi-a citit un roman în cuprinsul căruia apar nume ca don Lopez și don Alvar și unde primii amorezi își numesc amantele *inger* sau *demon*.

— Ce oroare ! făcură toți boemii într-un singur glas.

— Dar altminteri, întrebă Colline, lăsînd deoparte literatura, ce părere ai despre Carolus ?

— E un băiat bun. De altfel, vă puteți face personal o părere : Carolus se așteaptă să ne trateze pe toți, unul după altul. Schaunard e invitat mîine la masă. Numai că, adăugă Rodolphe, cînd vă veți duce la Barbemuche, feriți-vă de dulapul cu manuscrise, e o mobilă primejdioasă.

Schaunard se înfățișă la întîlnire exact la ora indicată și porni să facă o inspecție de prețuitor de obiecte și de portărel care procedează la o po-prire. Astfel că se întoarse scara încărcat de în-

semnări. Îl studiase pe Carolus din punctul de vedere al mobilierului.

— Ei bine, fu întrebat, care e părerea ta ?

— Dar, răspunse Schaunard, acest Barbemuche e plin de însușiri bune ; cunoaște numele tuturor vinurilor și mi-a oferit mîncăruri delicioase, cum nu le gătește nici mătușă-mea de ziua ei. Mi se pare că e prieten intim cu croitorii străzii Vivienne și cu cizmarii de lux. Am mai observat că are aproape aceeași talie ca a noastră, ceea ce face ca, la nevoie, să-i putem împrumuta fracurile noastre. Moravurile sale sînt mai puțin severe decît a vrut să ni le prezinte Colline ; s-a lăsat condus pretutindeni unde am vrut și mi-a plătit un dejun în două acte. Al doilea a avut loc într-o cîrciumă din hale unde sînt cunoscut de pe urma diverselor orgii pe care le-am făcut acolo în timpul carnavalului. Carolus a intrat acolo în chipul cel mai firesc. Asta-i tot ! Marcel este invitat pentru mîine.

Carolus știa că, dintre boemi, Marcel era cel care pusese mai multe obstacole intrării sale în cenaclu ; de aceea îl trată cu o atenție deosebită. Dar îl determină să-i fie favorabil, mai ales cînd îi dădu speranța că va fi angajat să facă portrete de ale membrilor familiei elevului său.

Cînd îi veni rîndul lui Marcel să-și depună raportul, amicii săi nu mai constatară acea ostilitate premeditată pe care o arătase de la început față de Carolus.

A patra zi, Colline îl încunoștință pe Barbemuche că a fost admis.

— Zău ? Sînt primit ? exclamă Carolus în culmea bucuriei.

— Da, răspunse Colline, dar cu anumite corectări.

— Ce înțelegeți prin asta ?...

— Vreau să zic că mai aveți o grămadă de mici obiceiuri vulgare, de care va trebui să vă dezbărați.

— Voi face în așa fel, încît să mă comport ca voi, răspunse Carolus.

În tot timpul noviciatului său, filozoful platonician frecventă cu asiduitate pe boemi și, studiindu-le mai minuțios obiceiurile, era din cînd în cînd cuprins de mari nedumeriri.

Într-o dimineață, Colline intră cu o figură ra-dioasă la Barbemuche.

— Ei bine, dragul meu, sînteți definitiv al nostru, s-a terminat. Rămîne acum să fixăm data marii sărbătoriri și sala în care va avea loc ; am venit să ne înțelegem în privința asta.

— Lucrul vine cum nu se poate mai la timp, răspunse Carolus : părinții elevului meu sînt, în clipa de față, la țară ; tînărul viconte al cărui mentor sînt, îmi va ceda pentru o seară apartamentele ; în felul acesta ne vom simți mai la largul nostru. Numai că va trebui să-l invităm și pe tînărul viconte.

— Va fi destul de delicat, răspunse Colline ; îi vom deschide orizonturile literare ; dar credeți că va consimți ?

— Sînt sigur de pe acum.

— Atunci nu mai rămîne decît să fixăm ziua.

— Asta o vom aranja diseară, la cafenea, răspunse Barbemuche.

Carolus se duse apoi să-și vadă elevul și să se prezinte în noua sa calitate de membru al unei înalte societăți literare și îi spuse că, pentru a-și sărbători recepția, se gîndește să ofere un dineu urmat de o mică serbare ; îi propuse, deci, să facă parte dintre invitați :

— Și deoarece nu poți să te întorci tirziu acasă, iar serbarea se va prelungi pînă în noapte, ca să ne fie mai comod, adăugă Carolus, vom organiza această mică serată de gală aici, în apartamentele astea. François, servitorul vostru, e discret, părinții dumitale nu vor afla nimic și vei face cunoștință cu oamenii cei mai spirituali din Paris, artiști, autori.

— Sînt tipăriți ?

— Tipăriți, desigur. Unul dintre ei e redactor-șef al *Eșarfei lui Iris*, pe care o primește doamna, mama dumitale ; sînt persoane foarte distinse, aproape celebre. Iar eu sînt prietenul lor intim. Au soții încîntătoare.

— Vor fi și femei ? se interesă viconte Paul.

— Fermecătoare, îl asigură Carolus.

— O, scumpul meu profesor, vă mulțumesc. Desigur, vom da aici serbarea. Vom aprinde toate candelabrele și voi înlătura toate husele de pe mobile.

Scara, la cafenea, Barbemuche anunță că serbarea va avea loc sîmbăta viitoare.

Boemii își îndemnară iubitele să se gîndească la toaleta lor.

— Nu uitați, le ziseră ei, că ne vom afla în saloane veritabile. Așadar, pregătiți-vă ; toalete simple, dar bogate.

Începînd din ziua aceea, toată strada fu informată că domnișoarele Mimi, Phémie și Musette își vor face intrarea în lume.

În dimineța solemnității, iată ce s-a întîmplat : Colline, Schaunard, Marcel și Rodolphe veniră, în corpore, la Barbemuche, care păru uimit, văzîndu-i apărînd atît de devreme.

— S-a produs vreun accident care ne obligă să amînăm serbarea ? întrebă el cu oarecare neli-niște.

— Da și nu, răspunse Colline. Numai că uite ce se întîmplă. Între noi nu încape niciodată prea multă ceremonie ; dar cînd trebuie să ne întîlnim cu străinii, vrem să ne înfățișăm într-un anumit decor.

— Ei bine, și ?

— Ei bine, continuă Colline, deoarece urmează să ne întîlnim astă-seară cu tînărul gentilom care ne deschide ușile saloanelor sale, din respect pen-tru el și din respect pentru noi, ținînd seama de faptul că ținuta noastră cam neglijentă ne-ar putea compromite, venim pur și simplu să te întrebăm dacă nu ne-ai putea împrumuta pentru astă-seară cîteva ȝoale croite mai ca lumea. Ne este aproape cu neputință, trebuie să înțelegi, să apărem în bluză și palton sub somptuoasa cupolă a acestei reședințe.

— Dar eu n-am patru fracuri negre, răspunse Carolus.

— Ah, zise Colline, ne vom descurca cu ce ai

— Atunci, priviți, zise Carolus, deschizîndu-le un șifonier destul de bine garnisit.

— Dar ai aici un arsenal întreg de lucruri ele-gante.

— Trei pălării ! zise Schaunard, extaziat ; cum poți avea trei pălării cînd nu posezi decît un sin-gur cap ?

— Și cizmele, zise Rodolphe, ia priviți-le !

— Sînt și cizme ! urlă Colline.

Cît ai bate din palme, își alesese fiecare cîte un echipament complet.

— Pe diseară, ziseră ei, părăsindu-l pe Barbemuche. Doamnele noastre și-au pus în gând să fie strălucite.

— Dar, constată Barbemuche, aruncînd o privire cuierelor complet devastate, nu mi-ați mai lăsat nimic, cum am să vă primesc ?

— Ah, cu dumneata e altceva, zise Rodolphe, ești amfitrion, poți lăsa eticheta deoparte.

— Totuși, zise Carolus, constat că n-a mai rămas decît un halat, un biet pantalon, o vestă de flanelă și papuci ; mi-ați luat tot !

— Ce-are a face ? Noi te scuzăm dinainte, răspunseră boemii.

La ora șase un foarte frumos dineu era servit în sufragerie. Sosiră boemii. Marcel șchiopăta puțin și era prost dispus. Tînărul viconte Paul în-tîmpină, grăbit, doamnele și le instalează în cele mai bune locuri. Mimi purta o toaletă de o înaltă fan-tezie. Musette era îmbrăcată cu un gust foarte provocator. Phémie aducea cu o fereastră orna-mentată cu sticle colorate și nu îndrăznea să ia loc la masă. Dineul ținu două ore și jumătate și fu de o veselie încîntătoare.

Tînărul viconte Paul călca, pățimaș, piciorul lui Mimi care îi era vecină de masă și Phémie cerea, la fiecare fel, un supliment. Schaunard se simțea la largul său, Rodolphe improviza sonete și spărgea paharele, marcînd ritmul. Colline convorbea cu Marcel, care era mereu posomorît.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă el.

— Mă dor cumplit picioarele, mă strîng pantofii. Carolus ăsta are un picior de fandosită.

— Dar, zise Colline, va trebui să-l facem să în-teleagă că așa nu mai merge și că pe viitor să-și comande o încălțăminte cu cîteva numere mai mare. Fii liniștit, asta o aranjez eu ! Dar să tre-

cem în salon, unde ne cheamă lichiorurile aduse din Insule.

Serbarea reîncepu cu mai mult elan. Schaunard se așază la pian și execută cu o vervă prodigioasă noua sa simfonie *Moartea Fecioarei*. Frumoasa bucată din marșul *Creditorului* obține onoarea de a fi repetată de trei ori. Două din corzile pianului fură rupte.

Marcel era mereu molfuz și cum Carolus veni să i se plîngă, artistul îi răspunse :

— Scumpul meu domn, noi nu vom fi niciodată amici intimi și iată de ce : nepotrivirile fizice sînt aproape totdeauna indiciul sigur al unei nepotriviri morale, — filozofia și medicina sînt, în privința asta, de acord.

— Și atunci ? întrebă Carolus.

— Și-atunci, zise Marcel, arătîndu-și picioarele, încălțămîntea dumitale, infinit prea strîmtă pentru mine, îmi dovedește că n-avem același caracter. Altminteri, mica dumitale petrecere a fost încîntătoare.

La ora unu dimineața boemii se retraseră spre casă, unde ajunseră după lungi ocoluri. Barbe-muche era bolnav și ținea discursuri trăsnite elevului, care, la rîndul său, visa la ochii albaștri ai domnișoarei Mimi.

XIII

MASA INAUGURALA

Aceasta se petrecea la cîtva timp după înjghe-barea menajului poetului Rodolphe cu tînăra domnişoară Mimi. De vreo opt zile întreg cenaclul boemei era foarte îngrijorat din pricina dispariţiei lui Rodolphe, care devenise brusc invizibil. A fost căutat în toate locurile unde avea obiceiul să meargă, şi pretutindeni se primi acelaşi răspuns :
— Nu l-am mai văzut de opt zile.

Gustave Colline, îndeosebi, se afla pradă unei mari nelinişti şi iată de ce : cu cîteva zile înainte, încredinţase lui Rodolphe un articol de înaltă filozofie, pe care acesta trebuia să-l publice la rubrica „Varietăţi“ a *Castorului*, revista elegantului comerţ de pălării, al cărei redactor-şef era. Articolul filozofie apăruse, oare, sub ochii uimiţi ai Europei ? Aceasta era problema pe care şi-o punea nenorocitul de Colline. Şi se va înţelege starea de anxietate în care se afla cînd vom şti că filozoful n-avusese încă onoarea de a fi fost tipărit şi că ardea de dorinţa de a vedea ce efect va produce proza sa imprimată cu caractere de tipar *cicero*. Ca să-şi procure această satisfacţie de amor propriu, cheltuisese între timp şase franci în şedinţele de lectură din toate saloanele literare ale Parisului

fără a da de revista *Castor*. Nemaiputînd să rabde, Colline își jură că nu se va odihni un singur minut înainte de a fi pus mîna pe invizibilul redactor al acestei foi.

Ajutat de întîmplări, care ne-ar lua prea mult timp spre a le povesti, filozoful se ținu de cuvînt. După două zile, cunoștea exact domiciliul lui Rodolphe și se prezentă la el la orele șase dimineața.

Rodolphe ocupa, pe o stradă izolată a cartierului Saint-Germain, o cameră mobilată la etajul cinci, fiindcă nu exista în clădirea aceea al șaselea. Cînd Colline ajunse la ușă, nu găsi cheia deasupra intrării. Bătu preț de zece minute fără să primească vreun răspuns dinăuntru ; vacarmul acesta matinal atrase atenția portarului care îl rugă pe Colline să facă liniște.

— Vedeți bine, doar, că acest domn doarme, zise el.

— Tocmai de aceea vreau să-l trezesc, răspunse Colline, bătînd din nou la ușă.

— Nu vrea să vă răspundă, reluă portarul, depunînd la ușa lui Rodolphe o pereche de cizme lăcuite și alta de ghete femeiești pe care tocmai le lustruise.

— Stai puțin, îi zise Colline, examinînd încălțăminte de lac bărbătească și pe cea femeiască — ambele noi-nouțe. M-am înșelat. Nu-i aici casa pe care o caut.

— Dar în definitiv, pe cine căutați ? întrebă portarul.

— Ghete de femeie ! continuă Colline vorbindu-și sieși și gîndind la moravurile austere ale amicului său ; da, desigur, m-am înșelat. Nu-i aici camera lui Rodolphe.

— Scuzați-mă, domnule, aici e !

— Ei bine, atunci dumneata ești acela care te înșeli, bravul meu amic !

— Ce vreți să ziceți ?

— E cert că vă înșelați, adăugă Colline, arătînd cu mîna cizmele de lac. Ce-s astea ?

— Sînt ale domnului Rodolphe ; ce vă miră ?

— Și astea, reluă Colline, arătînd ghetetele, și astea tot ale domnului Rodolphe sînt ?

— Sînt ale doamnei sale, zise portarul.

— Ale doamnei sale ? exclamă Colline stupefiat. Ah, desfrînatul, iată de ce nu vrea să deschidă !

— Păi da, zise portarul, acest tînăr e liber să trăiască așa cum vrea. Dacă domnul binevoiește să-mi spună numele, i-l voi comunica domnului Rodolphe.

— Nu, zise Colline, acum că știu unde îl găsesc, am să revin.

Și plecă imediat să anunțe marea noutate amicilor.

Cizmele de lac ale lui Rodolphe fură în general considerate fantezii produse de bogata imaginație a lui Colline și declarară în unanimitate că amanta cu pricina era un paradox.

Acest paradox era, totuși, o realitate, căci chiar în seara aceea Marcel primi o scrisoare colectivă, adresată tuturor amicilor. Această scrisoare era concepută astfel :

„Domnul și doamna Rodolphe, oameni de litere, vă roagă să le faceți onoarea de a lua masa la ei, mîine seară, la ora cinci precis.

N.B. Vor fi farfurii.”

— Domnilor zise Marcel, ducîndu-se să arate scrisoarea camarazilor săi, știrea se confirmă :

Rodolphe are într-adevăr o amantă. Mai mult : ne invită să cinăm la el și, continuă Marcel, post-scriptum-ul promite și veselă. Nu vă ascund că acest paragraf îmi pare o exagerare lirică ; totuși va trebui să ne convingem.

A doua zi, la ora indicată, Marcel, Gustave Colline și Alexandre Schaunard, înfometați ca în ultima zi din postul mare, porniră spre Rodolphe, pe care îl găsiră jucându-se cu o pisică stacojie, în timp ce o tânără femeie rînduia tacîmurile pe masă.

— Domnilor, rosti Rodolphe, strîngînd mîna amicilor săi și arătîndu-le tînăra femeie. Dați-mi voie să vă prezint pe stăpîna casei.

— Stăpîna ta, vrei să spui, nu-i așa ? zise Colline, care avea boala acestui gen de spirite.

— Mimi, continuă Rodolphe, îți prezint pe cei mai buni amici ai mei și acum du-te de pregătește supă.

— Oh, doamnă, zise Alexandre Schaunard, îndreptîndu-se spre Mimi, sînteți fragedă ca o floare de cîmp.

După ce se convinse că existau, într-adevăr, farfurii, Schaunard se informă de ceea ce aveau să mănînce. Împinse curiozitatea pînă acolo încît să ridice capacul tigăilor, ca să vadă cuprinsul oalelor în care fierbea mîncarea. Prezența unui homar îi produse o puternică impresie.

În ce-l privește pe Colline, acesta îl luă deoparte pe Rodolphe, ca să-l întrebe de soarta articolului său filozofic.

— Dragul meu, articolul e la tipografie. *Castorul* apare joia viitoare.

Renunțăm să mai descriem bucuria filozofului.

— Domnilor, se adresa Rodolphe amicilor săi. Vă cer iertare că de atîta timp nu v-am dat ştiri despre mine, dar eram în luna de miere.

Şi le povesti istoria unirii sale cu această fermecătoare creatură, care i-a adus drept zestre cei optsprezece ani şi jumătate ai ei, două ceşti de porţelan şi o pisică roşie, pe care o cheamă Mimi, ca şi pe dînsa.

— Haideţi, domnilor, reluă Rodolphe, vom inaugura menajul meu. Vă mai previn că vom avea o masă de burghezi : trufele vor fi înlocuite cu cea mai sinceră cordialitate.

Într-adevăr, amabila zeiţă nu încetă o clipă să domnească printre invitaţi, care considerau că această masă aşa-zisă frugală, nu era lipsită de o oarecare prestanţă. Într-adevăr, Rodolphe se întrecuse pe sine însuşi. Colline atrase atenţia că se schimbă farfuriile şi declară în gura mare că domnişoara Mimi se dovedeşte demnă de-a primi eşarfa azurie cu care sînt decorate împărătesele cuptorului, frază care, pentru tinăra fată, era cu desăvîrşire în *sanscrită* şi pe care Rodolphe o traduse, zicîndu-i că „ar putea fi o bucătăreasă cmerită“.

Intrarea în scenă a homarului dezlănţui admiraţia unanimă. Sub pretextul că studiasse istoria naturală, Schaunard ceru să-l decupeze chiar el. Profită de această împrejurare ca să frîngă un cuţit şi să-şi ia partea cea mai respectabilă, ceea ce stîrni indignarea generală. Dar Schaunard n-avea deloc amor propriu, mai ales cînd era vorba de homar ; şi cum mai rămăsese o porţie, avu cu-tezanţa s-o pună deoparte, pretinzînd că-i va servi de model pentru un tablou de natură moartă pe care îl avea în lucru.

Indulgenta prietenie se prefăcu a crede această minciună, fiica unei lăcomii nețărmarite.

Cît despre Colline, acesta își rezervase preferințele pentru desert și se încăpățînă fără milă în a nu schimba prăjitura lui cu rom contra unui bilet de intrare în grădina cu portocali din Versailles, pe care i-l propunea Schaunard.

În acel moment conversația începu să se anime. După trei sticle cu etichetă roșie, urmară alte trei sticle cu eticheta verde, în mijlocul cărora se văzu apărînd curînd o butelie care, după coiful argintat ce-i împodobeă gîtul, recunoscură că face parte din regimentul Royal-Champenois, o șampanie fantezistă, recoltată în viile din Saint-Ouen și vîndută la Paris cu doi franci butelia, din cauza lichidării afacerii, cum pretindea negustorul.

Dar nu locul face vinul, și boemii noștri nu ezitară să ia drept șampanie autentică din Ay¹ licoarea care li se servea în pahare *ad-hoc* și, în pofida slabului efort al dopului de a evada din închisoarea lui, comesenii se extaziară în fața viței alăse, văzînd abundența de spumă. Schaunard se folosi de ceea ce îi mai rămăsese din sîngele lui rece ca să greșească paharele și să-l ia pe al lui Colline, care își înmuia biscuitul în borcânelul cu muștar, explicînd domnișoarei Mimi articolul filozofic care urma să apară în *Castorul*. Se făcu, apoi, dintr-o dată livid și ceru îngăduința de a merge la fereastră ca să vadă apusul soarelui, cu toate că era ora zece seara și soarele se culcase și adormise de mult.

— Mare păcat că șampania nu e frapată, constată Schaunard, încercînd din nou să înlocuiască

¹ Regiune viticolă în Franța (*n.tr.*).

paharul său gol cu cel plin al vecinului, tentativă rămasă fără succes.

Colline, care încetase să mai ia aer, se adresa lui Mimi :

— Doamnă, șampania se frapează cu gheață, gheața se formează prin condensarea apei, — *aqua* în latină. Apa înghețată are două grade și există patru anotimpuri : vara, toamna și iarna ; ceea ce a pricinuit retragerea din Rusia. Rodolphe, dă-mi un emistih de șampanie.

— Ce tot sporovăiește prietenul tău ? se adresa Mimi lui Rodolphe, neînțelegînd despre ce e vorba.

— E un cuvînt, răspunse Rodolphe ; Colline vrea să zică o *jumătate de pahar*.

Deodată, Colline lovi, brusc, umărul lui Rodolphe și cu vocea cleioasă, care părea să-i îmbîcsească silabele, îl întrebă :

— Mîine e joi, nu-i așa ?

— Nu, răspunse Rodolphe, mîine e duminică.

— Ba nu, joi.

— Nu, îți repet, mîine e duminică.

— Ah, duminică, zise Colline, legănîndu-și capul, dar de cele mai multe ori mîine e... jo... joi!

Și adormi, întipărindu-și obrazul în brînză cu smîntînă din farfuria sa.

— Ce tot îi dă cu joia lui ? întrebă Marcel.

— Ah, acum știu, zise Rodolphe care începea să înțeleagă stăruința filozofului, obsedat de ideea sa fixă : e vorba de articolul lui din *Castorul*. Uita-ți-vă, vorbește prin somn.

— Bun ! zise Rodolphe. Așadar, nu va mai bea cafea, nu-i așa, doamnă ?

— Pentru că veni vorba, interveni Rodolphe, servește-ne cafeaua, Mimi.

Fata dădu să se ridice, dar Colline, care își revenise puțin, o reținu, cuprinzându-i talia și-i șopti confidențial la ureche :

— Doamnă, cafeaua este originară din Arabia, unde a fost descoperită de o capră. Consumarea ei a trecut de-acolo în Europa. Voltaire bea cîte șaptezeci și două de cafele pe zi. Mie îmi place s-o beau fără zahăr, dar să fie fierbinte.

„Doamne, cît de învățat e domnu ăsta !“ își zise Mimi, aducînd cafeaua și lulelele.

Dar timpul trecea, sunase de mult de miezul nopții și Rodolphe încerca să-i facă pe invitații lui să înțeleagă că sosise momentul plecării. Marcel, care își păstrase luciditatea, se ridică, gata să se retragă.

Dar Schaunard observă că mai rămăsese rachiul într-o sticlă și declară că nu va fi miezul nopții atîta vreme cît mai rămîne ceva în clondir. Iar Colline se așezase călare pe scaun și murmură cu vocea scăzută :

— Luni, marți, miercuri, joi...

— Ei, comedie ! exclamă Rodolphé, foarte stingherit, nu-i pot, totuși, ține aici toată noaptea; altă dată mergea, dar acum e altceva, adăugă el, uitîndu-se la Mimi, a cărei privire ușor aprinsă părea că cere să rămîină singuri.

— Ce-i de făcut ? Dă-mi un sfat, Marcel, inventează un truc ca să scap de ei.

— Nu, n-am să inventez nimic, zise Marcel, dar voi imita pe cineva. Îmi aduc aminte de o comedie, unde un valet inteligent găsește mijlocul să dea afară din casa stăpînului său trei ticăloși beți ca Silene ¹.

¹ Silene, zeu frigian, tatăl satirilor (*n.tr.*).

— Îmi amintesc, zise Rodolphe, e în *Kean*¹.
Intr-adevăr, situația e aceeași.

— Ei bine, să vedem acum dacă teatrul e natura. Stai nițel, vom începe cu Schaunard. Ei, Schaunard, strigă pictorul.

— Ha ? Ce-i ? răspunse acesta care părea că înnoată în golul unei dulci beții.

— E că nu mai e nimic de băut aici și că ne e sete tuturor.

— Ah, da, zise Schaunard, sticlele astea... sînt atît de mici !

— Ei bine, reluă Marcel, Rodolphe a hotărît să petrecem noaptea aici ; dar trebuie să mergem să găsim ceva înainte de închiderea prăvăliilor...

— Băcanul meu locuiește la colțul străzii, zise Rodolphe. Schaunard, ar trebui să mergi pînă acolo. Cumpără, în contul meu, două sticle de rom.

— Oh, da ! oh, da ! oh, da ! zise Schaunard, gresind paltonul și luîndu-l pe al lui Colline care descria cu cuțitul romburi pe fața de masă.

— Pînă acum unul ! zise Marcel după plecarea lui Schaunard. Să trecem acum la Colline, cu asta va fi greu. Ah, o idee... Ei, ei, Colline, făcu el, zguduindu-l cu violență pe filozof.

— Ce-i ? Ce-i ?... Ce-i ?

— Schaunard a plecat și a luat, din greșeală, paltonul tău aluniu.

Colline privi în juru-i și observă într-adevăr că în locul paltonului său atirna scurta cadrilată a lui Schaunard. O idee năstrușnică îi străbătu creierul și îl umplu de neliniște. Colline, potrivit obiceiului, colindase ziua anticariatele și cumpă-

¹ Edmund Kean (1787—1833), mare tragedian englez, nemurit într-o piesă de Dumas-tatăl (*n.tr.*).

rase pentru șaptezeci și cinci de centime o gramatică finlandeză și un mic roman de domnul Nisard¹, intitulat *Convoiul lăptăresei*. Acestor două achiziții li se asociaseră șapte sau opt volume de înaltă filozofie, pe care le purta totdeauna cu el, ca să aibă un arsenal de unde putea, în cazul unei discuții filozofice, să-și afle argumentele. Gîndul că această bibliotecă se află în mîinile lui Schau-nard îl inundă cu o sudoare rece.

— Nenorocitul ! exclamă Colline, de ce mi-a luat paltonul ?

— Din greșală.

— Dar cărțile mele ? E în stare să le dea o întrebuințare proastă.

— Nu-ți fie teamă, nu le va citi, îl liniște Rodolphe.

— Da, dar eu îl cunosc. E în stare să-și aprindă pipa cu ele.

— Dacă ești îngrijorat, îl poți ajunge din urmă, zise Rodolphe, a plecat chiar acum, îl vei găsi la poartă.

— Desigur că-l ajung din urmă, răspunse Colline, punîndu-și pălăria, ale cărei margini erau atît de largi încît se putea cu ușurință servi pe ele un ceai pentru zece persoane.

— Doi la mină, se adresă Marcel lui Rodolphe, iată-te liber, acumă plec și voi spune portarului să nu deschidă absolut nimănui care va bate la poartă. Noapte bună, Rodolphe și mulțumiri.

Pe cînd își conducea amicul, Rodolphe auzi pe scări un miorlăit prelung căruia pisoiful său roșcovan îi răspunse prin alt miorlăit, încercînd, în chip subtil, să evadeze pe ușa întredeschisă.

¹ Désiré Nisard (1806—1888). scriitor și academician francez (n.tr.).

— Sărman Romeo, zise Rodolphe, iată pe Julieta lui care îl cheamă. Hai, du-te, rosti el, deschizînd uşa pisoiului îndrăgostit care, de pe scară, dintr-o săritură, fu între labele iubitei sale.

Rămas singur cu ibovnica sa, care, în faţa unei oglinzi, îşi încîrlionţa părul într-o încîntătoare atitudine provocatoare, Rodolphe se apropie de Mimi şi o strînse în braţe. Apoi, ca un muzicant care, înainte de a începe să-şi execute bucata, face cîteva acorduri, ca să se asigure de capacitatea instrumentului, Rodolphe luă fata pe genunchi şi o sărută sonor pe umăr, lung şi apăsător ; sărutul stîrnise o subită vibraţie pe trupul primăvăraticei creaturi.

Instrumentul era de acord.

XIV

DOMNIȘOARA MIMI

O, amice Rodolphe, ce s-a întâmplat, oare, de ești atât de schimbat? Trebuie să cred zvonurile care circulă, și nenorocirea asta a putut să dărim în așa hal robusta dumitale filozofie? Cum aș putea eu, istoric de rînd al epopeii tale boeme, atât de plină de hohote de rîs, cum aș putea povesti pe un ton destul de melancolic penibila aventură, care pune un zăbranic constanței dumitale veselii și întrerupe așa, dintr-o dată, soneria paradoxurilor dumitale?

O, Rodolphe, amicul meu! înțeleg să se fi produs ceva foarte rău, dar, în realitate, n-ai pentru ce să ți-ai arunci în mare. De aceea, te rog să pui cît mai repede cruce trecutului. Fugi, îndeosebi, de singurătatea populată de fantome, care ți-ar eterniza regretele. Fugi de tăcerea în care ecourile amintirilor vor fi încă pline de bucuriile și de durerile trecute. Zvîrle cu curaj tuturor vînturilor uitării numele pe care l-ai îndrăgit atât și, o dată cu el, tot ce ți-a mai rămas de la aceea care l-a purtat. Șuvițe de păr mușcate de buzele înnebunite de dorință; sticlute de Venetia în care doarme încă un rest al miresmei care, în clipa de față, ar fi pentru dumneata mai primejdios să-l respiri, mai

virulent decît toate otrăvurile din lume ; la foc florile, florile de voal, de mătase și de catifea ; albele iasomii ; anemonele împurpurate de sîngele lui Adonis, miosotisele albastre și toate acele fermecătoare buchete, pe care ea le înmănușea în depărtatele zile ale scurtei voastre fericiri. Pe atunci o iubeam și eu pe Mimi a dumitale și nu vedeam nici o primejdie în faptul că și dumneata o iubeai. Dar ascultă-mi sfatul : la foc cu panglicile, frumoasele panglici trandafirii, albastre și galbene cu care își împodobeă gîtul ca să ațîțe privirile ; la foc cu dantelele și cu bonetele și voalurile și toate zorzoanele cochete cu care se gătea, ca să meargă să facă dragoste calculată cu domnul César, domnul Jérôme, domnul Charles, sau cu oricare crai din programul ei zilnic, pe cînd dumneata o așteptai la fereastră, înfiorîndu-te în gerul și promoroaca iernii ; la foc, Rodolphe, și fără milă, cu tot ce i-a aparținut și care ar mai putea să-ți amintească de ea ; la foc cu scrisorile de amor. Iată tocmai aici una care a făcut să-ți curgă lacrimi șiroaie, o, nefericitul meu amic !

„Deoarece nu te întorci acasă, mă duc la mămătușa mea ; am luat banii care i-am găsit aici, ca să iau o trăsură. Lucile.“

Și în seara aceea, o, Rodolphe, n-ai mîncat, îți amintești ? Și ai venit la mine să-mi dezlănțui un foc de artificii glumețe care dovedeau cît de liniștit erai. Căci o credeai pe Lucile la mămătușa ei ; și dacă ți-aș fi spus că ea era la domnul César sau cu vreun comediant din Montparnasse, fără îndoială că mi-ai fi tăiat gîtul. La foc și cu acest alb bilet care are întreaga tandrețe laconică a primului :

„Mă duc să-mi comand niște ghețe, trebuie să găsești neapărat bani, ca să le pot scoate poimîine.“

Ah, prietene, aceste ghețe au dansat multe cadriluri la care nu i-ai fost partener. În flăcări cu toate aceste amintiri și împrăstie în vînt cenușa lor.

Dar înainte de toate, o, Rodolphe, de dragul umanității și pentru gloria *Eșarfei lui Iris* și a *Castorului*, ia din nou în mînă frinele bunului gust, pe care le-ai abandonat în timpul suferinței egoiste ce te mistuia ; altminteri se pot întimpla lucruri oribile și de care vei fi răspunzător. Ne-am reîntoarce iar la mînecele bufante și la pantalonii ajustați și am vedea apărînd într-o zi moda pălăriilor, care ar supăra universul și ar stîrni mînia cerului. Și-acum iată scsită clipa potrivită pentru a povesti legăturile de dragoste ale amicului nostru Rodolphe cu domnișoara Lucile, supranumită domnișoara Mimi. Rodolphe se afla în preajma vîrstei de douăzeci și patru de ani cînd inima îi fu copleșită de această pasiune, care avu o mare înrîurire asupra vieții sale. În vremea cînd o întîlnise pe Mimi, Rodolphe ducea acea existență agitată și fantastică, pe care am încercat s-o descriem în precedentele scene ale acestei serii. Era, desigur, unul dintre cei mai veseli îndurători ai sărăciei din ținutul Boemei. Și dacă se întîmpla într-o zi să fi mîncat prost sau să fi rostit o vorbă de duh, pășea mai mîndru pe trotuar, care adeseori era cît pe-aci să-i servească de culcuș, mai mîndru în fracul lui negru, care implora îndurare prin toate cusăturile, decît un împărat în mantia lui de purpură. În cenaclul unde își făcea veacul Rodolphe, potriyit unci afectări destul de obișnuite la unii tineri, dragostea era tratată lucru de

lux, un pretext de a glumi. Gustave Colline, care întreţinea de foarte mult timp relaţii cu o croitoareasă, căreia îi mutilase trupul şi mintea silind-o să-i copieze, zi şi noapte, manuscrisele lucrărilor sale filozofice, pretindea că amorul e un fel de purgativ, bun de luat în fiecare anotimp, pentru a te dezbara de proaste dispoziţii. În mediul tuturor acestor sceptici prefăcuţi, Rodolphe era singurul care cuteza să se exprime cu oarecare respect despre dragoste, şi când aveai neşansa de a-l lăsa să cînte pe această coardă, apoi timp de un ceas întreg gîngurea elegii despre fericirea de a fi iubit, despre azurul lacului liniştit, cîntecul zefirului, concertul stelelor etc. etc. Această manie i-a atras din partea lui Schaunard porecla de *armonica*. Marcel a spus şi el una foarte bună, făcînd aluzie la tiradele sentimentale şi germanice ale lui Rodolphe, ca şi la chelia lui pretimpurie, numindu-l *miosotisul chel*. Adevărul adevărat era însă acesta : Rodolphe credea, pe-atunci, cu toată seriozitatea, că a terminat cu toate aventurile tinereţii şi ale dragostei ; cînta cu insolentă un *De Profundis* inimii sale, pe care o credea moartă, cînd de fapt nu era decît adormită şi gata să se trezească, gata să se înveselească şi să fie mai duioasă ca oricînd la toate scumpele dureri la care nu mai nădăjduia şi care îl desperau astăzi. Ai vrut-o, o, Rodolphe ! şi noi nu te vom plînge, căci răul de care suferi e dintre acelea pe care le doreşti cel mai mult, mai cu seamă cînd ştii că eşti pentru totdeauna vindecat.

Rodolphe o întîlnise aşadar pe tînăra Mimi, pe care o mai cunoscuse odinioară, pe cînd era mestră unaia dintre amicii săi. Şi o făcu a lui. S-a lăsat la început cu un „huideo“ formidabil printre amicii lui Rodolphe cînd au aflat de unirea lor ;

dar cum domnișoara Mimi era o persoană foarte agreabilă, deloc țiľnoasă și suporta fără dureri de cap fumul lulelei și conversațiile literare, se obișnuiseră cu dînsa și o tratarea ca pe o camaradă. Mimi era o femeie încîntătoare și avea un fel de-a fi, care convenea în mod deosebit simpatiilor plastice și poetice ale lui Rodolphe. Avea douăzeci și doi de ani ; era micuță, delicată, zglobie. Obrazul ei aducea cu portretul unei figuri aristocratice ; dar trăsăturile sale, de o extremă finețe și parcă ușor luminate de strălucirea ochilor ei albaștri și limpezi, prindeau în anumite clipe de plictiseală sau de supărare un aer de brutalitate aproape sălbatică, în care un fiziolog ar fi recunoscut poate indiciul unui egoism profund, sau al unei mari nesimțiri. Dar de cele mai multe ori capul îi era încîntător, cu un suris tînăr și proaspăt, cu priviri tandre sau pline de o imperioasă cochetărie. Singele tinereții curgea cald și repede în vinele ei și colora în trandafiriu pielea-i transparentă, de albeața cameliei. Această frumusețe maladivă îl sedusese pe Rodolphe și el petrecea adeseori și ceasuri întregi din noapte încununînd cu sărutări fruntea palidă a amantei somnolente, ai cărei ochi umezi și obosiți străluceau, pe jumătate închiși, sub draperia minunatului ei păr negru. Dar ceea ce contribuia îndeosebi să-l facă pe Rodolphe îndrăgostit nebun de domnișoara Mimi, erau mîinile ei, care, în pofida muncii în gospodărie, știa să le păstreze mai albe decît mîinile zeiței Trîndăviei. Totuși, aceste mîini atît de gingașe, atît de micuțe, atît de dulci la dezmierdările buzelor, aceste mîini de copil, în care Rodolphe depusese inima sa, din nou înflorită, aceste mîini albe ale domnișoarei Mimi aveau să muleze în curînd, cu unghiile lor trandafirii, inima poetului.

După o lună, Rodolphe începu să bage de seamă că se unise cu o vijelie și că iubita lui avea un mare defect. Umbla mereu prin vecini și pierdea o groază de timp vizitînd femeile întreținute din cartier, cu care făcuse cunoștință. Și foarte curînd se întîmplă ceea ce-l făcuse pe Rodolphe să se teamă cînd observase legăturile contractate de iubita lui. Opulența schimbătoare a unora din aceste noi *amice* născuseră un hățiș de ambiții în capul domnișoarei Mimi, care pînă atunci n-avea decît gusturi modeste și se mulțumea cu strictul necesar, pe care Rodolphe i-l procura, de bine, de rău. Mimi începu să viseze mătasea, catifeaua și dantela. Și cu toate că Rodolphe îi interzisese aceste vizite, ea continua să frecventeze femeile, care toate erau de acord s-o convingă să rupă cu boemul, care nu era în stare să-i dea nici măcar o sută cincizeci de franci, ca să-și cumpere o rochie de stofă.

— Frumoasă cum ești, îi spuneau sfătuitoarele, îți vei face ușor o situație mai bună. Trebuie, doar, să cauți.

Și domnișoara Mimi se puse pe căutat. Martor al deselor ei ieșiri în oraș, stîngaci motivate, Rodolphe, porni pe calea dureroasă a bănuielilor. Dar cum simțea că e pe urma cîtorva dovezi de infidelitate, își lega cu îndîrjire ochii, să nu vadă nimic. Cu toate acestea, orice ar fi fost, o adora pe Mimi. Nutrea pentru dînsa acel amor gelos, fantastic, certăreț și bizar, pe care tînăra femeie nu-l înțelegea, pentru că ea nu avea pentru Rodolphe decît acel atașament cald, rezultat din obișnuință. Și, de altfel, jumătate din inima ei și-o cheltuise în timpul celui dintîi amor, iar cealaltă jumătate era încă plină de amintirile legate de primul ei amant.

Opt luni trecuseră astfel, zilele bune alternând cu cele rele. În acest răstimp, Rodolphe fu de douăzeci de ori gata să se despartă de domnișoara Mimi, care avea pentru el toate stîngacele cruzimi ale femeii ce nu iubește. La drept vorbind, această existență devenise pentru amîndoi un infern. Dar Rodolphe se obișnuise cu asemenea lupte zilnice și nu se temea de nimic mai mult ca de încetarea acestei stări de lucruri, căci simțea că, o dată cu ea, vor înceta pentru totdeauna și acele friguri ale tinereții și acele agitații pe care nu le mai resimțise de atîta timp. Și-apoi, dacă e să recunoaștem totul, erau ceasuri cînd domnișoara Mimi știa să-l facă pe Rodolphe să uite toate bănuielile ce îi sfîșiau inima. Erau momente cînd ghemuia la genunchii ei ca pe un copil, sub farmecul privirii ei albastre, pe acest poet, pe care ea l-a făcut să-și regăsească poezia pierdută, acest tînăr căruia i-a redat tinerețea, și care, grație ei, reintrase sub ecuatorul amorului. De două sau de trei ori pe lună, în toiul furtunoaselor certuri, Rodolphe și Mimi se opreau de comun acord în oaza proaspătă a unei nopți de dragoste și de dulci sporovăieli. Atunci Rodolphe cuprindea între brațe capul surizător și plin de viață al amiceii sale și îi vorbea ceasuri întregi în acel admirabil și absurd limbaj, pe care pasiunea îl improvizează în orele ei de delir. Mimi asculta la început calmă, mai mult surprinsă, decît emoționată, dar, pînă la urmă, elocvența entuziastă a lui Rodolphe, rînd pe rînd tandră, veselă, melancolică, o cîștiga încetul cu încetul. Simțea cum se topesc, în contact cu această dragoste, sloiurile indiferenței care îi înghețaseră inima; febre contagioase începeau s-o agite, se arunca de gîtul lui Rodolphe și-i spunea, prin sărutări, tot ce nu i-ar fi putut spune prin cuvinte.

Și zorile îi surprindeau astfel, înlănțuiți unul de altul, ochi în ochi, mină în mină, în timp ce buzele lor umede și arzătoare murmurau cuvîntul nemuritor ce

...de cinci milenii-ncoace
pe buze de amanți în noapte dă să joace.

Dar a doua zi, cel mai neînsemnat pretext stîrnea o ceartă, și amorul, înspăimîntat, fugea iar, pentru multă vreme.

Totuși, în cele din urmă, Rodolphe înțelese că, dacă nu se va păzi, albele mîini ale domnișoarei Mimi îl vor tirî într-o prăpastie, unde își va pierde viitorul și tinerețea. O clipă rațiunea rece se rostea într-însul mai tare ca dragostea și se convingea, prin chibzuieli ingenioase, sprijinite pe dovezi, că amanta sa nu-l iubea. Mergea pînă acolo, încît își zicea că ceasurile de tandrețe pe care i le acorda dînsa, nu erau decît un capriciu al simțurilor, asemănător aceluia pe care femeile măritate îl au pentru bărbații lor cînd se află în febra dorinței unui șal, a unei rochii noi, sau cînd amantul lor e departe de ele, cum spune proverbul: „Cînd n-ai jimblă, te mulțumești și cu pîine neagră“. Într-un cuvînt, Rodolphe putea să ierte amantei sale tot, în afară de a nu fi iubit de dînsa. Luă deci o hotărîre supremă și o preveni pe domnișoara Mimi că va trebui să-și caute un alt amant. Mimi izbucni în hohote de rîs și încercă să-l înfrunte. Pînă la urmă, văzînd că Rodolphe era hotărît să-și țină cuvîntul și că o primea cu îndiferență de cîte ori se întorcea acasă, după o noapte și o zi petrecute în afară, Mimi începu să se neliniștească de această dirzenie cu care nu era deloc obișnuită. Se arătă, atunci, încîntătoare timp de două sau trei zile. Dar iubitul ei nu revenea de fel asupra celor

spuse și se mulțumea doar s-o întrebe dacă și-a găsit pe cineva.

— Nici n-am căutat, răspundea ea.

Cu toate acestea, ea căutase chiar și înainte ca Rodolphe să-i fi dat acest sfat. În decurs de cincisprezece zile, făcuse două tentative. Una dintre prietenele ei o ajutase și îi înlesnise să cunoască mai întâi un băiețandru, care făcuse să strălucească în ochii lui Mimi un orizont de cașmiruri de India și de mobile de palisandru. Dar, după chiar părerea lui Mimi, acel tânăr licean, care putea fi foarte tare în algebră, nu era un prea mare savant în dragoste ; și cum lui Mimi nu-i plăcea deloc s-o facă pe inițiatoarea în materie, îl abandonă pe novicele îndrăgostit, cu cașmirurile sale, care mai pășteau încă pe cîmpiile Tibetului, și cu mobilierul său de palisandru, încă în stare de arbori în pădurile lumii noi.

Liceanul nu întârzie să fie înlocuit de către un gentilom breton, de care Mimi se aprinsese repede și pe care n-avea nevoie să-l roage prea stăruitor ca să devină contesă.

În ciuda protestelor metresei sale, lui Rodolphe îi ajunseseră la ureche unele zvonuri ; voia să știe neapărat dacă acestea erau întemeiate și, într-o dimineată, după o noapte în care domnișoara Mimi nu se întorsese încă acasă, Rodolphe alergă într-acolo unde bănuia că ar putea fi și avu prilejul să-și înfigă în plină inimă una din acele dovezi în care trebuie neapărat să crezi. O văzu pe Mimi, cu ochii încercuiți de o aureolă de voluptate, ieșind din locuința boierească unde-și dăduse aere de contesă, agățată de brațul noului ei stăpîn absolut, care, trebuie s-o spunem, părea mult mai puțin mîndru de noua sa cucerire decît fusese Pa-

ris, frumosul păstor grec, după răpirea frumoasei Elena.

Zărindu-și amantul, domnișoara Mimi păru oarecum surprinsă. Se apropie de el și preț de cinci minute discutară foarte calm. Se despărțiră, apoi, fiecare urmînd să-și vadă de drum. Ruptura era, deci, hotărîtă.

Rodolphe se întoarse acasă și își trecu ziua împachetînd toate obiectele ce aparțineau amantei sale.

A doua zi, după ce divorțase de iubita lui, Rodolphe primi vizita mai multor amici de-ai săi, căroră le împărtăși tot ce se întîmplase. Toată lumea îl felicită pentru eveniment, ca și cînd ar fi fost vorba de o mare fericire.

— Te vom ajuta, o, poete, îi spuse unul dintre cei care fusese de cele mai multe ori martorul mizeriilor pe care domnișoara Mimi i le făcuse lui Rodolphe, te vom ajuta să-ți smulgi inima din ghearele unei ființe ticăloase. Și în curînd vei fi vindecat și gata să alergi după vreo altă Mimi, pe aleile verzi din Aulnay și Fontenay aux-Roses.

Rodolphe jură că a terminat pentru totdeauna cu părerile de rău și cu disperarea. Se lăsă chiar tîrît la balul Mabilie, unde ținuta lui zdrențăroasă reprezenta cît se poate de prost *Eșarfa lui Iris*, care îi înlesnise intrarea în acea frumoasă grădină a eleganței și a distracției. Rodolphe întîlni acolo și alți amici, cu care se puse pe băut. Le povesti cu un lux de amănunte nemaipomenit și într-un stil bizar nenorocirea care îl lovise și timp de un ceas fu de o vervă și de o vioiciune nebună.

— Vai ! Vai ! zicea pictorul Marcel, ascultînd ploaia de ironii care cădea din gura amicului său. Rodolphe e prea vesel, mult prea vesel !

— E încântător, îi răspunse o tină ră femeie, căreia Rodolphe îi oferise un buchet ; și cu toate că e destul de prost îmbrăcat, m-aș compromite bucuroasă, dansînd cu el, dacă m-ar invita.

Două clipe după aceea, Rodolphe, care o auzise, fu la picioarele ei, îmbrăcîndu-și invitația într-un discurs aromatizat cu tot moscul și smirna unei galanterii la 80 de grade Richelieu. Doamna rămase confuză în fața acestui limbaj încărcat de adjective strălucitoare și cu fraze atît de contorsionate, stil *Régence*, încît pînă și tocurile pantofilor lui Rodolphe roșiră, pentru că niciodată pînă atunci nu mai fusese atît de distins, ca un porțelan vechi de Sèvres. Invitația fu acceptată.

Rodolphe habar n-avea de noțiunile elementare de dans în trei pași, dar mînat de un curaj extraordinar, nu șovăi să pornească, improvizînd un dans necunoscut de nici o coregrafie din lume. Era un pas numit *pasul regretelor și al suspinelor*, a cărui originalitate obținu un succes de necrezut. Cele trei mii de becuri de gaz parcă i-ar fi arătat limba ca să-și bată joc de el, dar Rodolphe dansa înainte, proiectînd fără pauză, în obrazul partenerii sale, pumni întregi de madrigale, în întregime inedite.

— Vai, exclamă pictorul Marcel, e de necrezut ! Rodolphe îmi face impresia unui om beat, care se rostogolește pe niște cioburi de sticle.

— În așteptare, a *marcat* o femeie superbă, zise altul, văzîndu-l pe Rodolphe plecînd cu dansatoarea sa.

— Nu-ți iei rămas bun de la noi ? îi strigă Marcel.

* Stil de tranziție dezvoltat în Franța pe timpul regeției lui Pihlipp d'Orléans (1715—1723) (*n.tr.*).

Rodolphe se întoarse la prietenul său și-i întinse mîna ; această mîna era rece și jilavă ca o piatră udă.

Tovarășa lui Rodolphe era o robustă fiică a Normandiei, fire debordînd de viață, a cărei rusticitate nativă se aristocratizase repede în mijlocul elegantelor luxului parizian și al unei existențe trîndave. Se numea, pare-mi-se, doamna Serafine și era deocamdată metresa unui *reumatism*, pair al Franței ; acesta îi dădea cincizeci de ludovici pe lună, pe care îi împărțea cu un funcționar de birou, care nu-i dădea decît bătăi.

Rodolphe îi plăcuse, spera că el nu-i va da nimic, și îl invită la dînsa.

— Lucile, se adresă ea cameristei, nu sînt acasă pentru nimeni.

Și, după ce trecu în odaia ei, reveni cinci minute mai tîrziu, îmbrăcată într-un vestmînt special. Îl găsi pe Rodolphe nemișcat și mut, pentru că, de cum pășise pragul casei, se afundase fără voie în tenebre pline de suspine tăcute.

— Nu mă privești și nici nu-mi vorbești, spuse uimită Serafine.

„Hai, își zise Rodolphe, ridicînd capul, s-o privim, dar numai de amorul artei.“

Și ce spectacol straniu avea în fața lui ! cum zice Raul în *Hughenoții*¹.

Serafine era de o mare frumusețe. Formele ei splendide, cu dibăcie puse în valoare prin croiala rochiei, se accentuau extrem de provocător prin semi-transparenta țesăturii. Toate imperioasele febre ale dorinței se treziră în vinele lui Rodolphe. O ceață fierbinte i se urcă la cap. O privi

¹ Operă de Meyerbeer (*n.tr.*).

pe Serafine altfel decât de dragul esteticii și strînse în mîinile sale frumoasele mîini ale fetei. Erau mîini sublime, cioplite parcă de cele mai fine unelte ale sculptorilor greci. Rodolphe simți aceste admirabile mîini tremurînd în ale sale și devenind din ce în ce mai puțin critic de artă, o atrase spre el pe Serafine, al cărui obraz se și coloră cu acea roșeață care este aurora voluptății.

„Această creatură este un adevărat instrument al voluptății, un adevărat *stradivarius* al dragostei, cu care voi cînta bucuros o arie“, își zise Rodolphe, auzind foarte deslușit bătăile precipitate ale inimii frumoasei fete.

În clipa aceea, cineva sună violent la ușa apartamentului.

— Lucile ! Lucile ! strigă Serafine cameristei, deschide, spune că nu m-am întors acasă.

La numele de Lucile, pronunțat de două ori, Rodolphe se ridică în picioare.

— Nu vreau să vă stingheresc deloc, doamnă, zise el. De altfel, trebuie să mă retrag, e târziu și locuiesc foarte departe. Bună seara.

— Cum ? Pleci ? exclamă Serafine, întein-du-și flăcările privirii. Pentru ce pleci ? Sînt liberă, poți rămîne.

— Cu neputință, răspunse Rodolphe. Aștept astă seară pe o rudă de a mea, care sosește din Țara de Foc și m-ar dezmoșteni dacă nu m-ar găsi acasă s-o primesc. Bună seara, doamnă !

Și ieși grăbit. Servitoarea îi luminează drumul. Rodolphe distrat, ridică ochii spre ea. Era o tînără fată, plăpîndă, cu mersul domol ; obrazul foarte palid contrasta încîntător cu părul ei negru, ondulat natural, și ochii ei albaștri aduceau cu două stele bolnave.

— O, fantomă ! exclamă Rodolphe, dînd înapoi din fața aceleia care avea numele și obrazul amantei sale. În lături ! Ce vrei de la mine ?

Și coborî în fugă scara.

— Dar bine, doamnă, zise servitoarea reintrînd în camera stăpînei, tînărul ăsta e nebun ?

— Zi mai bine că-i un dobitoc, răspunse Serafine, exasperată. Oh, adăuga ea, asta mă va învăța minte să mai fiu bună ! Cel puțin de-ar avea imbecilul de Leon inspirația să vie acum !

Leon era gentilomul, a cărui tandrețe purta o cravașă.

Rodolphe alergă într-un suflet acasă. Urcînd scara, întîlni pisoiul lui roșcat, care scotea gemete sfîșietoare. Trecuseră două nopți de cînd o tot chema în felul acesta pe amanta sa infidelă, o Manon Lescaut de angora, plecată într-o companie elegantă pe acoperișurile caselor vecine.

— Biet animal, zise Rodolphe, și pe tine te-a înșelat ! Mimi a ta te-a trădat ca și a mea ! Hai-da-de ! Să ne consolăm ! Vezi tu, sărmanul meu animal, inima femeilor și a pisicilor e o prăpastie pe care bărbații și pisoi n-o vor putea nicicînd sonda.

Cînd intră în camera sa, măcar că era o căldură insuportabilă, lui Rodolphe i se păru că-i căzuse o mantie de gheață pe umeri. Era frigul însingurării, teribila însingurare a nopții, cînd nimic nu venea s-o tulbure. Aprinse lampa și observă camera devastată. Mobilele își căscau sertarele lor goale și, din tavan pînă în podea, o imensă tristețe copleșea această mică odaie, care-i părea lui Rodolphe mai mare decît un pustiu. Umblînd prin odaie, dădu cu piciorul de cutiile cu obiectele domnișoarei Mimi și încercă un sentiment de bucurie văzînd că ea nu venise încă să le ia, cum i-a zis

că o va face dimineața. Rodolphe își dădu seama, în pofida tuturor eforturilor, că se apropie ora reacțiunii și presimțea limpede că o noapte atroce va ispăși toată amara bucurie pe care o trăise în cursul serii. Spera totuși că trupul, zdrobit de oboseală, va adormi înainte de a i se trezi spaimile, atîta vreme înăbușite în inimă.

Cînd se apropie de pat și desfăcu perdelele, văzînd acel pat care nu mai fusese desfăcut de două zile, în fața celor două perne așezate una lîngă alta și din care se ivea pe jumătate garnitura unei bonete femeiești, Rodolphe își simți inima strînsă în neîndurătorul clește al acelei dureri sumbre, care nu putea izbucni. Căzu la picioarele patului, își strînse fruntea în mîini și, după ce privi desperat camera aceea dezolantă, strigă :

„O, micuță Mimi, tu, bucuria casei mele, e oare adevărat că ai plecat, că te-am gonit și că nu te voi mai revedea ? O, Dumnezeu ! O, frumos căpșor oacheș, care ai dormit atîta vreme pe locul acesta, nu te vei mai întoarce niciodată să dormi iar aici ? O, glas capricios, ale cărui dezmierdări mă făceau să delirez și ale cărui mîini mă fermecau, nu te voi mai auzi niciodată ? O, minute albe cu vinișoare albastre, voi, cu care am logodit buzele mele, mîini micuțe, v-am sărutat, oare, pentru ultima dată ?“

Și Rodolphe își afundă, într-o stare de beție delirantă, capul în pernele încă impregnante de parfumul părului amicei lui. I se părea că vede ieșind din fundul acestui alcov fantoma frumoaselor nopți petrecute cu tînăra lui iubită. I se părea că aude clar și sonor în mijlocul tăcerii nocturne rîsul năvalnic al domnișoarei Mimi și își aduse aminte de această încîntătoare și molipsitoare veselie, cu care-l făcea de atîtea ori să uite

toate greutățile și toate mizeriile traiului lor, lăsat la voia întâmplării.

Toată noaptea evocă cele opt luni pe care le trăise alături de această tinăra femeie, care poate că nu l-a iubit niciodată, dar cu minciunile ei duioase știuse să redea inimii lui Rodolphe tinerețea și virilitatea dintii.

Zorii albi îl surprinseră tocmai cînd, învins de oboseală, închisese în sfîrșit ochii înroșiți de lacrimile vărsate în timpul nopții. Veghe dureroasă și teribilă, de care pînă și cei mai zeflemişti și mai sceptici dintre noi își pot reaminti nu o singură dată din propriul lor trecut.

Dimineata, cînd amicii săi intrară la el, în odaie, se speriară, văzîndu-l cu obrazul răvășit de toate chinurile din timpul veghii sale pe Muntele Măslinilor, urcînd calvarul amorului.

— Perfect, zise Marcel, eram sigur, asta e veseliea lui de azi noapte care i-a ieșit pe nas. Așa nu mai poate merge.

Și, în înțelegere cu doi sau trei camarazi, începu să înșire pe socoteala lui Mimi o droaie de dezvăluiri indiscrete și fiecăre cuvînt se înfigea ca un spin în inima lui Rodolphe. La rîndul lor, amicii îi *demonstrară* că tot timpul ea îl înșelase ca pe un prostănac, acasă și în afară, și că această creatură palidă ca îngerul ftiziei era o trusă plină de sentimente urîte și de instincte feroce.

Și cînd unul, cînd altul, continuară să-și îndeplinească sarcina întreprinsă de ei cu scopul de a-l aduce pe Rodolphe la acel punct în care dragostea dezamăgită se preschimbă în ură; dar nu și-au atins ținta decît pe jumătate. Desperarea poetului se preschimbă în minie. Se repezi ca un turbat la pachetele pregătite în ajun și, după ce trecu peste toate obiectele care aparținuseră lui

Mimi cînd se instalase la el, puse de o parte tot ce-i dăruise el cît au fost împreună, adică cele mai multe dintre lucruri, și îndeosebi obiectele de toaletă, la care fata ținea din toate fibrele cochetăriei sale, ajunsă în ultimul timp de nepotolit.

Cînd Mimi veni a doua zi de dimineață să-și ia lucrurile, Rodolphe era singur acasă. A trebuit să-și înfrîneze întreg amorul lui propriu ca să nu-i sară de gît. Îi făcu o primire plină de injurii mute, iar domnișoara Mimi îi răspunse cu acele insulte reci și întepătoare, capabile să scoată din fire pînă și pe cei mai slabi și mai timizi. În fața disprețului cu care îl biciuia, cu o încăpăținare insolentă, furia lui Rodolphe izbucni, brutală și înspăimîntătoare ; o clipă, Mimi, lividă de spaimă, se întreba dacă va ieși vie din mîinile sale. La țipetele ei, săriră cîțiva vecini și o smulseră cu greu din odaia lui Rodolphe.

Două zile după aceea, o prietenă a lui Mimi veni să-l întrebe pe Rodolphe dacă vrea să-i înapoieze obiectele.

— Nu, răspunse el.

Și o trase de limbă pe mesagera amantei sale. Aceasta îl informă că biata Mimi se afla într-o situație tare nenorocită și că e pe cale să rămînă și fără locuință.

— Și amantul ei, după care e atît de nebună ?

— Vedeți că tînărul acela, răspunse Amélie, n-are deloc intenția s-o facă metresă. Are el una de foarte multă vreme și puțin îi pasă de Mimi, care stă acum pe spinarea mea și mă încurcă mult de tot.

— Să facă ce-o ști, zise Rodolphe, ea a vrut-o. Pe mine nu mă privește...

Și începu să facă madrigale Améliei, băgîndu-i în cap că e cea mai frumoasă femeie din lume.

Amélie o informă pe Mimi de felul cum decursese întâlnirea cu Rodolphe.

— Ce spune ? Ce face ? întrebă Mimi. Ți-a vorbit de mine ?

— Deloc ; te-a și uitat, draga mea. Rodolphe are o amantă nouă și i-a cumpărat o toaletă superbă, căci a dat de o groază de bani și chiar el e gătit ca un prinț. E foarte amabil acest tânăr și mi-a spus lucruri încântătoare.

„Aflu eu ce vrea să zică asta“, gîndi Mimi.

Amélie, sub un pretext oarecare, venea în fiecare zi să-l vadă pe Rodolphe și, oricît se silea el, nu se putea opri să nu-i vorbească de Mimi.

— O, e foarte veselă, îi răspundea prietena, și pare a nu se gîndi de loc la situația ei. De altfel, mă asigură că poate reveni la dumneata oricînd ar vrea, fără un scop anume, ci numai și numai ca să facă în necaz prietenilor dumitale.

— Bine, să poftească, zise Rodolphe și vom vedea !

Și reîncepu să-i facă curte Améliei. Aceasta se ducea să raporteze totul lui Mimi și o asigura că Rodolphe se prăpădea după ea.

— Ba mi-a și sărutat mîna și gîtul, zicea ea ; uită-te, și acum e locul roșu. Vrea să mă ducă mîine la bal.

— Draga mea, răspunse Mimi, înțepată, văd eu cu ce gînduri te bați ; vrei să mă faci să cred că Rodolphe e îndrăgostit de dumneata și că nu se mai gîndește la mine. Dar îți pierzi vremea și cu el și cu mine.

Fapt e că Rodolphe era amabil cu Amélie numai ca s-o atragă cît mai des la el și să-i dea prilejul să-i vorbească despre iubita lui. Dar printr-un machiavelism, care avea poate un scop, și văzînd că Rodolphe tot o mai iubea pe Mimi și că aceasta

nu era departe de a se reîntoarce la el, Amélie se silea din răspuțeri prin tot felul de mijloace, cu dibăcie inventate, să evite tot ce i-ar putea apropia pe cei doi amănți.

În ziua în care urma să meargă la bal, Amélie veni dis-de-dimineață să-l întrebe pe Rodolphe dacă nu s-a răzgîndit.

— Nu, răspunse el, nu vreau să pierd ocazia de a fi cavalerul celei mai frumoase femei din timpurile noastre moderne.

Amélie abordă acel aer cochet pe care îl avu-sese în seara debutului ei la un teatru de mahala, într-un rol de subretă de mîna a patra, și făgădui să fie gata diseară.

— Apropo, zise Rodolphe, spune domnișoarei Mimi că, dacă ține să comită o infidelitate față de amantul ei și să petreacă o noapte la mine, îi dau înapoi toate lucrurile.

Amélie se achită de misiunea aceasta, dar dădu cuvintelor lui Rodolphe un înțeles cu totul deosebit de acela pe care crezu că îl glicise.

— Rodolphe al dumitale e un om nedemn, zise ea lui Mimi, propunerea lui e o infamie. Vrea să te coboare cu asta pînă la nivelul celei mai josnice creaturi și, dacă te vei duce la el, nu numai că nu-ți va înapoia lucrurile, dar își va bate joc de tine față cu toți prietenii lui. E o conspirație pusă la cale între ei.

— N-am să mă duc, zise Mimi.

Și, observînd că Amélie se pregătește, o întrebă dacă merge la bal.

— Da, răspunse ea.

— Cu Rodolphe ?

— Da, mă așteaptă diseară, la douăzeci de pași de casă.

— Petrecere bună, zise Mimi.

Și, văzînd că se apropie ora întîlnirii, alergă la amantul Améliei pe care îl preveni că aceasta pune la cale o mică trădare cu fostul ei amant.

Domnul, gelos ca un tigru și brutal ca o bită, sosi la domnișoara Amélie și o anunță că e bucuros să petreacă seara cu dînsa.

Pe la opt, Mimi se repezi acolo unde Rodolphe o aștepta pe Amélie. Își zări iubitul plimbîndu-se ca unul care așteaptă pe cineva, trecu de două ori pe dinaintea lui, fără a cuteza să-i vorbească. Rodolphe era într-o ținută foarte elegantă în seara aceea, iar crizele violente cărora le căzuse victimă de vreo opt zile încoace, împrumutară feței sale un caracter de distincție. Mimi fu profund emoționată. În sfîrșit, se decise să-i vorbească. Rodolphe o întîmpină fără supărare, întrebînd-o de sănătate și apoi de motivul care o aducea la el ; toate astea cu o voce blîndă, în care se insinua și un accent de tristețe.

Vin să-ți aduc o veste rea : domnișoara Amélie nu poate merge cu dumneata la bal, căci i-a venit amantul, care o reține acasă.

— Atunci mă duc singur la bal.

La aceste vorbe, Mimi simulă că se poticnește și se sprijini de umărul lui Rodolphe, care îi luă brațul și-i propuse s-o conducă acasă.

— Nu, zise Mimi, locuiesc la Amélie și, deoarece i-a sosit amantul, nu mă pot întoarce acasă pînă după plecarea lui.

— Ascultă, îi zise atunci poetul, ți-am făcut deunăzi o propunere prin domnișoara Amélie, ți-a transmis-o ?

— Da, răspunse Mimi, dar într-un fel, chiar după cele petrecute între noi, căruia nu i-aș fi putut da crezare. Nu, Rodolphe, n-am putut să cred,

orice ai avea să-mi reproșezi, că mă socotești atît de lipsită de inimă ca să accept un asemenea tîrg.

— Nu m-ai înțeles sau ți s-au reprodus greșit cuvintele mele. Ceea ce am spus rămîne bine spus, stăruî Rodolphe. E ora nouă, mai ai trei ceasuri de gîndire. Cheia va fi deasupra ușii pînă la miezul nopții. Bună seara, adio, sau la revedere.

— Atunci, adio, zise Mimi cu un tremur în voce.

Se despărțiră... Rodolphe se întoarse acasă și se trînti, îmbrăcat cum era, în pat. La ora unsprezece și jumătate Mimi intra în camera sa.

— Am venit să-ți cer găzduire, zise ea, aman-tul Améliei e încă la dînsa și n-am mai putut să rămîn și eu.

Stătură de vorbă pînă la orele trei dimineată. O discuție cu explicații, în cursul căreia, din cînd în cînd, familiarul *tu* îl înlocuia pe oficialul *dum-neata*.

Pe la patru, lumînarea se stinse. Rodolphe voia să aprindă o alta.

— Nu, zise Mimi, păcat de oboseală. E timpul să dormim.

După cinci minute, frumosul ei cap brun își re-lua locul obișnuit pe pernă și, cu o voce plină de duioșie îmbia buzele lui Rodolphe să-i sărute mî-nuțele albe cu vinișoare albastre, a căror culoare sidefie lupta cu albeața așternutului. Rodolphe nu mai aprinse lumînarea.

A doua zi dimineată, Rodolphe se sculă cel din-tîi și arătînd lui Mimi mai multe pachete, îi zise cu multă blîndețe :

— Iată lucrurile ce-ți aparțin, poți să ți le iei ; mă țin de cuvînt.

— Oh ! zise Mimi, sînt atît de obosită și, zău, n-aș putea lua pachetele astea mari toate dintr-o dată. Prefer să revin.

Și, cum se îmbrăcase între timp, își luă numai un guleraș și o pereche de manșete.

— Ce mai rămîne... voi lua puțin cîte puțin, adause ea, zîbind.

— Atunci, zise el, ori îți iei tot, ori nimic ; vreau să se sfîrșească o dată.

— Dimpotrivă, să reînceapă și mai ales să duzeze, îi răspunse tînăra Mimi, sărutîndu-l.

După ce luară masa împreună, plecară să se plimbe la țară. Și trecînd prin grădina Luxembourg, Rodolphe întîlni un mare poet, care îl promise întotdeauna cu o nespusă bunăvoință. Din bună cuviință, Rodolphe se prefăcu că nu-l vede, dar poetul nu-i dădu timp și, trecînd pe lingă el, îi făcu un semn amical și salută cu un suris grațios pe tînăra-i tovarășă.

— Cine-i domnul acesta ? întrebă Mimi.

Rodolphe îi spuse un nume, care o făcu să roșească de plăcere și orgoliu.

— O ! zise Rodolphe, întîlnirea noastră cu acest poet, care a cîntat atît de frumos dragostea, e de bun augur și va purta noroc împăcării noastre.

— Te iubesc, n-am ce să-i fac, zise Mimi, strîngînd mîna amicului ei, măcar că se aflau în mijlocul mulțimii.

„Vai ! gîndi Rodolphe, cum e mai bine ? Să te lași totdeauna înșelat fiindcă ai crezut, sau să nu crezi niciodată de teamă de a nu fi totdeauna înșelat ?“

XV

„DONEC GRATUS...”¹

Am povestit împrejurarea în care pictorul Marcel a cunoscut-o pe domnișoara Musette. Uniți într-o bună dimineată prin ministerul capriciului, care este primarul celui de-al treisprezecelea arondisment, crezuseră, așa cum se întâmplă adesea, că se căsătoresc sub regimul separației inimilor. Dar într-o seară, după o ceartă violentă, când au luat hotărîrea să se despartă imediat, băgară de seamă că miinile lor împreunate în semn de adio nu mai voiau să se desprindă. Și, aproape fără știrea lor, capriciul devenise dragoste. Și-o mărturisiseră amîndoi, rîzînd pe jumătate.

— E foarte grav ce se întâmplă cu noi, zise Marcel. Cum dracu de am ajuns pînă aici ?

— O ! Sîntem niște stîngaci, zise Musette, n-am fost destul de prevăzători.

— Dar ce-i cu voi ? întrebă, intrînd, Rodolphe, devenit vecinul lui Marcel.

— Este, răspunse acesta, arătînd-o pe Musette, că domnișoara și cu mine am făcut o frumoasă

¹ „Donec gratus eram tibi”, începutul unui citat din *Tristele* lui Ovidiu : „Cît timp îți eram plăcut” (n.tr.).

descoperire. Sîntem îndrăgostiți, închipuie-ți !
Ne-a venit în somn.

— Oh, oh ! în somn, asta n-o cred, se îndoi Rodolphe. Dar ce dovedește că vă iubiți ? Poate că exagerați primejdia.

— Da de unde ! reluă Marcel, nu ne putem suferi.

— Și nu ne mai putem părăsi, adăugă Musette.

— Atunci, copiii mei, situația voastră e clară. Ați voit să vă întreceți în rafinament și ați pierdut amîndoi. Ca și povestea mea cu Mimi. Am dat gata aproape două calendare, certîndu-ne zi și noapte. Cu sistemul ăsta se eternizează căsătoriile. Unește un da cu un nu și vei obține o căsătorie gen Philemon și Baucis¹. Interiorul vostru va face pereche cu al meu și dacă Schaunard cu Phémie vin să locuiască la noi, cum ne-au și amenințat, apoi terțetul menajurilor noastre va constitui o conviețuire foarte agreabilă.

În acest moment, intră Gustave Colline. I se povestea de accidentul întîmplat Musettei și lui Marcel.

— Ei bine, filozofule, zise Marcel, ce zici de asta ?

Colline își frecă părul de pe pălăria care îi ținea loc de acoperămînt și murmură :

— O știam de mult. Dragostea e un joc de noroc. Cine se atinge de el, se arde. Dar nici nu-i bine ca omul să rămînă singur.

Cînd se întoarse seara acasă, Rodolphe îi zise lui Mimi :

— Să-ți spun o noutate ? Musette e nebună după Marcel și nu vrea să-l mai părăsească.

¹ Personaje mitologice, simbol al fidelității conjugale (n.tr.).

— Biata fată ! răspunse Mimi. Tocmai ea, cu pofta ei de mâncare !

— Și la rîndul lui, Marcel e amorezat lulea de Musette. O adoră la treizeci și șase de carate, cum ar zice intrigantul de Colline.

— Bietul băiat ! zise Mimi, el care e atît de gelos !

— Într-adevăr, zise Rodolphe, eu și cu el sîntem discipolii lui Othello.

Puțin după aceea, căsniciilor lui Rodolphe și Marcel li se alăturară și menajul lui Schaunard ; muzicianul se stabili și el în aceeași casă, cu Phémie Teinturière.

Din ziua aceea, toți ceilalți vecini dormeau pe un vulcan și, la expirarea contractului de închiriere, l-au denunțat în unanimitate proprietarului.

Într-adevăr, treceau foarte puține zile fără ca să izbucnească vreo furtună într-una din cele trei gospodării.

Uneori, Rodolphe și cu Mimi, nemaiavînd putere să vorbească, se explicau cu ajutorul proiectilelor ce le cădeau sub mînă. De cele mai multe ori, Schaunard făcea, cu ajutorul unui baston, cîteva observații melancolicei Phémie. Cît despre Marcel și Musette, discuțiile lor erau înăbușite în tăcerea încăperilor închise ; aveau cel puțin grijă să-și închidă ușile și ferestrele. Iar dacă se întîmpla ca prin minune să domnească pacea în casele lor, ceilalți chiriași nu erau mai puțin victimele acelei înțelegeri trecătoare. Indiscreția pereților despărțitori lăsa să pătrundă pînă la ei toate tainele acelor menaje boeme și îi iniția fără voie în toate misterele lor. De aceea, mai toți vecinii preferau starea de război în locul ratificării tratatelor de pace.

La drept vorbind, a fost o existență ciudată, cea dusă de ei timp de șase luni. Fraternitatea cea mai sinceră se practica fără emfază în acest cencu, unde totul era al tuturor și și-l împărțeau în mod egal, la bine și la rău.

Erau uneori zile splendide, în care nu se ieșea în stradă fără mănuși, zile de belșug, în care se minca toată ziua. Erau altele, în care s-ar fi mers și la Curte fără ghete, zile de post, în care nu dejunau în comun, dar nici nu prânzeau împreună sau, în urma unor combinații economice, ajungeau să realizeze una din acele mese la care farfuriile și tacimurile *aveau relache*, cum spunea domnișoara Mimi.

Dar, lucru de mirare era că, în această asociație, în care se aflau trei femei tinere și frumoase, nici o discordie nu s-a ivit între bărbați; se plecau adesea în fața celor mai neînsemnate capricii ale iubitelor lor, dar nici unul n-ar fi stat o clipă la gânduri ca să aleagă între femeie și prieten.

Dragostea se naște îndeosebi în chip spontan; e, deci, o improvizație. Prietenia, dimpotrivă, se clădește ca să zicem așa: e un sentiment care păsește cu băgare de seamă, e egoismul spiritului, pe cînd dragostea e egoismul inimii.

Se îplineau șase ani de cînd boemii se cunoșteau. Acest îndelung răstimp petrecut într-o intimitate cotidiană, fără a știrbi individualitatea bine precizată a fiecăruia, a realizat între ei o armonie de idei, o totalitate pe care n-ar fi găsit-o în altă parte. Aveau apucăturile lor proprii, un limbaj intim, a cărui cheie n-ar fi putut-o afla străinii. Cei care nu-i cunoșteau îndeaproape, luau libertatea purtării lor drept cinism. De fapt, nu era vorba decît de sinceritate. Spirite refractare oricărui lucru impus, urau tot ce era fals și dis-

prețuiău tot ce era de rînd. Dacă erau învinuiți de prea multă vanitate, răspundeau etalîndu-și cu mîndrie programul ambiției lor și, avînd conștiința valorii lor, nu se înșelau despre ei înșiși. De atîția ani de cînd pășeau împreună în aceeași viață, aflîndu-se adesea prin forța lucrurilor în rivalitate, nu s-au părăsit o clipă și au trecut, fără a ține seama, peste cheștiile de amor propriu, ori de cîte ori au încercat alții să le ațîțe, pentru a-i dezbină. Se prețuiău, de altfel, între ei așa după cum meritau și, orgoliul, care e antidotul invidiei, îi ferea de toate micile gelozii profesionale.

Cu toate acestea, după șase luni de viață în comun, o epidemie de divorț se abătu deodată în căsniciile lor.

Schaunard fu acel care făcuse începutul. Într-o bună zi a observat că Phémie Teinturière avea un genunchi mai frumos decît celălalt; și, cum în chestie de artă plastică era de un purism desăvîrșit, îi făcu vînt femeii, dîndu-i drept amintire bastonul cu care îi făcea observații atît de dese. Apoi se duse să locuiască din nou la o rudă care-i oferise gratis găzduirea.

După cincisprezece zile, Mimi îl părăsea pe Rodolphe, ca să se lăfăiască în caretele tînărului viconte Paul, fostul elev al lui Carolus Barbemuche, care-i făgăduise rochii de culoarea soarelui.

După Mimi, Musette o șterse și ea, înapoindu-se cu mare tîmbălău în aristocrația lumii elegante, pe care o părăsise pentru Marcel.

Această despărțire se desfășură fără ceartă, fără zguduiri, fără premeditare. Născută dintr-un capriciu care se preschimbase în dragoste, această legătură fu ruptă datorită altui capriciu.

Într-o seară de carnaval, la balul mascat al Operei unde se dusesese cu Marcel, Musette avu

față în față într-un contradans, pe un tânăr care îi făcuse într-o vreme curte. Se recunoscuseră și, tot dansînd, schimbă cîteva cuvinte. Fără să vrea, poate, vorbind tînărului despre viața pe care o ducea acum, lăsă să-i scape un regret pentru existența-i trecută. Atît a fost de-ajuns ca, la sfîrșitul cadrilului, Musette să se înșele și, în loc să dea mîna lui Marcel care-i era cavaler, o dete *vizavi*-ului, care o tîrî după sine și dispăru cu ea în mulțime.

Marcel, destul de neliniștit, o căută. După o oră, o găsi la brațul acelui tînăr ; ieșea, fredonînd cu gura plină, din cafeneaua Operei. Zărindu-l pe Marcel, care stătea cu brațele încrucișate într-un colț, îi făcu un semn de adio, zicîndu-i :

— Mă întorc !

„Adică : nu mă aștepta“, tălmăci Marcel.

Era gelos, însă rațional și o cunoștea pe Musette ; de aceea nici n-o mai așteptă, ci se întoarse acasă cu inima grea, totuși, dar cu stomacul ușor. Scotoci într-un dulap să găsească ceva de mîncare și dădu de o bucată de piine granitică și de un schelet de scrumbie sărată.

„Nu mai puteam lupta împotriva trufelor, își zise el. Dar știu că cel puțin Musette a mîncat.“

Și, ducînd un colț de batistă la ochi, sub motiv că-și șterge nasul, se culcă.

La două zile după aceea, Musette se trezi într-un buduar trandafiriu. La poartă o aștepta un cupeu albastru și toate zețele modei așterneau la picioarele ei minunățiile lor. Musette era răpitoare : tinerețea ei părea să mai întinerească în acel cadru de eleganță. Atunci reîncepu vechea ei viață ; lua parte la toate petrecerile și își recuceri astfel celebritatea. Se vorbea de ea pretutindeni, din culisele Bursei și pînă la bufetele parlamentului.

Cît despre noul ei amant, domnul Alexis, era un tînăr încîntător. Se plîngea adesea Musettei că o găsea cam ușuratică și cam nepăsătoare cînd îi vorbea de dragostea lui. Atunci Musette se uita la el rîzînd, îl bătea pe mină și-i răspundea :

— Ce vrei, dragul meu ? Am conviețuit șase luni cu un om care mă hrănea cu salată și cu supă fără unt, care mă îmbrăca cu o rochie de stambă și mă ducea adesea la Odéon, pentru că nu era bogat. Cum dragostea nu costă nimic și fiindcă eram nebună după monstrul acela, am risipit împreună o grămadă de dragoste. Nu mi-au rămas decît fărîmituri. Adună-le, eu nu te împiedec. De altfel, te-am dus cu zăhărelul și crede-mă că dacă panglicile n-ar costa atîtea parale, aș fi fost și astăzi cu pictorul meu. Cît despre inima mea, de cînd port un corset de optzeci de franci, n-o prea aud făcînd mare zgomot și tare mi-e teamă să n-o fi uitat într-unul din șertarele lui Marcel.

Disparația celor trei cupluri boeme prilejui o sărbătorire în casa pe care au locuit-o. În semn de bucurie, proprietarul oferise o masă îmbelșugată chiriașilor și aceștia își iluminaseră ferestrele.

Rodolphe și Marcel închiriaseră o cameră împreună. Își alesese fiecare un idol al cărui nume, la drept vorbind, nu prea îl cunoșteau. Cîteodată se întîmpla ca unul să pomenească de Musette, celălalt de Mimi. Și astfel își treceau seara. Își aminteau de viața lor din trecut, de cîntecele Musettei, de cîntecele lui Mimi, de nopțile albe, de lenevoasele dimineți și de mesele pe care le luau în vis. Una cîte una făceau să re trăiască, în acest duo al amintirilor, toate orele care au zburat ; și ei sfîrșeau de obicei, prin a-și zice că, totuși, erau încă fericiți că se aflau împreună, cu picioarele întinse pe grătarul sobei, zgîndărind tăciunii lui

decembrie, fumîndu-și pipa și că, pretext de convorbire, își povesteau cu glas tare ceea ce își mărturiseau pe șoptite cînd se aflau singuri și anume : că iubiseră foarte mult aceste creaturi dispărute, care luaseră cu ele o fișie a tinereții lor și că, poate, le mai iubeau și acum.

Într-o seară, traversînd bulevardul, Marcel observă, la cîțiva pași depărtare, o tînă ră doamnă care, coborînd din trăsura, lăsa să i se vadă colțul unui ciorap alb de o perfecție cu totul deosebită. Chiar și birjarul mîncea din ochi acest minunat *bacșiș* ce i se oferea.

— Drace, exclamă Marcel, iată un picior frumos ; i-aș oferi bucuros brațul ; ia să încercăm... și cam în ce mod s-o abordez ? Asta-i problema... E destul de încurcată.

— Mă iertați, doamnă, zise el, apropiîndu-se de necunoscuta al cărei obraz încă nu-l putea vedea. N-ați găsit din întîmplare batista mea ?

— Ba da, domnule, răspunse tînă ră femeie ; iat-o.

Și puse în mîinile lui Marcel o batistă, pe care o ținea în mînă.

Artistul se prăbuși într-o prăpastie de uimire.

Dar deodată, un hohot de rîs pe care îl primi drept în față îl făcu să-și revină și, în acea veselă și răsunătoare muzică, recunoscă vechea lui dragoste. Era domnișoara Musette.

— Ah ! domnul Marcel, zise ea, a ieșit la vînătoare după aventuri. Cum o găsești pe asta, ia zi ? Nu-i așa că are haz ?

— O găsesc suportabilă, răspunse Marcel.

— Dar încotro atît de tîrziu, prin cartierul ăsta ?

— Mă duc la monumentul ăla, zise artistul, arătînd un mic teatru, unde el avea intrare liberă.

— De dragul artei ?

— Nu, de dragul Laurei.

„Iată un calambur, își zise el, am să-l vînd lui Colline, el le colecționează“.

— Dar cine e Laura ? urmă Musette, ale cărei priviri zvîrleau semne de întrebare.

Marcel își continuă, însă, gluma-i proastă.

— E o himeră pe care o urmăresc și care interpretează pe ingenua în acest mic local.

Și ciupi cu degetele o gușuliță imaginară.

— Ești foarte spiritual astă-seară, zise Musette.

— Și dumneata foarte curioasă, zise Marcel.

— Vorbește mai încet, că ne aude lumea ; ne va lua drept doi îndrăgostiți care se ceartă.

— N-ar fi fost pentru prima oară că ni se întâmplă asta.

Musette interpretează această frază ca o provocare și ripostă în grabă :

— Și poate nici pentru ultima oară, ai ?

Insinuarea era clară și trecu ca un glonte pe la urechea lui Marcel.

— Splendori ale cerului, zise el privind stelele, sînteți martore că nu eu am început. Dați-mi repede pavăza !

Nu mai trebuia decît să se găsească o trăsură de unire nimerită între aceste două fantezii, care se treziseră cu atîta vioiciune.

Tot mergînd, Musette îl privea pe Marcel și Marcel se uita la Musette. Nu-și vorbeau, dar ochii lor, acești plenipotențieri ai inimii, se întâlneau mereu. După un sfert de ceas de diplomație, acest congres al privirilor rezolvă totul în tăcere. Nu mai rămînea decît ratificarea acordului. Convorbirea întreruptă se reînnoadă.

— Spune-mi sincer, întrebă Musette, unde te duceai adineauri ?

— Ți-am spus, mă duceam s-o văd pe Laura.

— E frumoasă ?

— Gura ei e un cuib de surîsuri.

— Cunoaştem asta ! zise Musette.

— Dar tu de unde veneai pe aripile acestei trăsurii citadine ?

— L-am condus la gară pe Alexis, care a plecat să-şi vadă familia.

— Ce fel de om e Alexis ăsta ?

La rîndu-i, Musette făcu despre actualul ei amant un portret răpitor. Tot plimbîndu-se, Marcel şi Musette continuară astfel, în plin bulevard, comedia *reîntoarcerii în trecut a dragostei*. Cu aceeaşi naivitate, cînd duioasă, cînd ironică, refăceau strofă cu strofă acea nemuritoare odă în care Horaţiu şi Lydia lăudau cu atîta graţie farmecele noilor lor iubiri şi sfîrşeau prin a adăuga un post-scriptum vechilor lor amoruri. Ajungînd la colţul unei străzi, se întîlniră brusc cu o patrulă destul de numeroasă.

Musette regiză numaidecît o mică criză de spaimă şi, agăţîndu-se de braţul lui Marcel, îi zise :

— Ah, Doamne sfinte, ia te uită ce de armată vine ; iar o să fie vreo revoluţie. Să ne salvăm, mi-e îngrozitor de frică ; hai, condu-mă !

— Dar unde mergem ? întrebă Marcel.

— La mine acasă, să vezi ce locuinţă frumoasă am ! Îţi ofer un supeu ; vom face politică.

— Nu, zise Marcel, care se gîndea meru la domnul Alexis, nu merg la tine, cu toate că-mi oferi un supeu. Nu-mi place să beau vinul meu din paharul altuia.

În faţa acestui refuz, Musette amuţise. Apoi, prin pînza amintirilor, zări sărăcăcioasa odaie a sărmanului artist, căci bietul Marcel nu ajunsese

millionar. Atunci îi veni o idee și, profitînd de în-
tîlnirea cu o altă patrulă, manifestă o nouă spaimă.

— Să știi că se face război ! exclamă ea ; și n-aș
cuteza să mă întorc la mine acasă. Marcel,
scumpul meu prieten, du-mă, te rog, la una din
prietenele mele, care *trebuie* să locuiască în car-
tierul tău.

Și, trecînd peste Pont-Neuf, Musette izbucni în-
tr-un hohot de rîs.

— Ce este ? întrebă Marcel.

— Nimic, mi-am adus aminte că prietena mea
s-a mutat de acolo ; și-acum locuiește la Batig-
nolles.

Văzînd pe Marcel și pe Musette sosind acasă
braț la braț, Rodolphe nu fu deloc surprins :

— Ah, cu amorurile astea îngropate superficial,
totdeauna se întîmplă așa !

XVI

„TRECEREA MĂRII ROȘII”

De cinci sau șase ani Marcel tot lucra la acest faimos tablou care, după spusele lui, trebuia să reprezinte trecerea Mării Roșii și, tot de cinci sau de șase ani, această capodoperă a culorii era cu îndîrjire refuzată de juriu. Și astfel, tot mergînd și întorcîndu-se din atelierul artistului la muzeu și de la muzeu înapoi la atelier, tabloul cunoștea așa de bine drumul, încît, dacă l-ai fi pus pe ro-tile, ar fi fost în stare să plece singur la Luvru. Marcel, care refăcuse temeinic pînza de vreo zece ori, atribuia unei ostilități personale a membrilor juriului ostracismul cu care era respins în fiecare an din expoziție ; și, în clipele sale ursuze, compusese în onoarea cerberilor institutului un mic dicționar de înjurături, cu ilustrații de o cumplită ferocitate. Această culegere devenită celebră obținuse în ateliere și la Școala de arte frumoase succesul popular al nemuritoarei tînguiri a lui Jean Bélin, pictor favorit al marelui sultan al turcilor ; toți mărunții pictori din Paris aveau în minte cîte un exemplar.

Marcel nu se descurajase prea multă vreme de faptul că era cu îndîrjire refuzat la fiecare expoziție. Se obișnuise confortabil cu părerea că

tabloul său era, în proporții mai mici, perechea mult așteptată a *Nunții din Cana*¹, această uriașă capodoperă, căreia praful a trei secole nu-i putuse întuneca victorioasa splendoare. De aceea, în fiecare an, în preajma deschiderii expoziției, Marcel își trimitea tabloul, spre a fi examinat de juriu. Dar pentru a deruta pe membrii examinatori și pentru a le înfringe încăpăținarea cu care stăruiau în respingerea *Trecerii Mării Roșii*, Marcel, fără a schimba nimic din compoziția de ansamblu, modifica unele detalii și schimba titlul tabloului.

În felul acesta, lucrarea se prezenta în fața juriului sub titlul de *Trecerea Rubiconului*, dar Faraon, prost deghizat în mantia lui Cezar, fu recunoscut și respins cu toate onorurile cuvenite.

În anul următor, Marcel trânti pe unul din planurile pinzei sale un strat de vopsea albă simulând zăpada, plantă un brad într-un colț și, îmbrăcînd un egiptean în uniformă de grenadier al gărzii imperiale, își boteză tabloul: *Trecerea Berezi-nei*.

Juriul, care își ștersese tocmai în ziua aceea ochelarii de poalele fracului cu frunze verzi de palmier, nu se lăsă în nici un chip păcălit de această nouă șiretenie. Juriul recunoscă la perfecție că e aceeași pînză îndărătnică, mai ales după un cogeamite afurisit de cal, care scosese capul de după un val al Mării Roșii. Pielea acelui cal îi servea lui Marcel la toate experiențele de colorit și, în limbajul său familiar, îl numea tabloul sinoptic al *tonurilor fine*, pentru că reproducea, cu jocurile sale de umbră și de lumină, cele mai variate combinații de culori. Dar și de astă dată, nesimțitoare față de acest amănunt,

¹ Capodopera lui Veronese, expusă la muzeul Luvru (n.tr.).

comisia n-avu destule bile negre pentru a refuza și *Trecerea Berezinei*.

— Foarte bine, zise Marcel, mă așteptam la una ca asta. Anul viitor îl voi trimite sub numele de *Trecerea Panoramelor*.

— Strașnic o să-i mai păcălești... păcă... păcă... păcălești... fredona muzicianul Schaunard, pe aria unei noi compoziții personale, o arie teribilă, zgomotoasă, ca o gamă de tunete, al cărei acompaniament era temut de toate pianele din vecinătate.

— Cum pot refuza ei o asemenea lucrare, fără ca tot stacojiul mării mele Roșii să nu li se urce în obraji și să nu-i acopere de rușine? murmura Marcel, contemplându-și tabloul... Cînd te gîndești că are în el vopsea de o sută de taleri și un milion de geniu, fără a mai socoti frumoasa-mi tinerețe, care a pleșuvit ca și pălăria mea. O lucrare serioasă, care deschide noi orizonturi științei coloristice. Dar lasă, că n-au scăpat; le voi trimite tabloul pînă la ultima mea suflare. Vreau să li-l întipăresc în minte.

— E cel mai sigur mijloc să-l plasezi, zise Gustave Colline cu vocea plîngătoare; și adăugă în sinea lui: „Foarte bine zis, foarte bine... O s-o spun în societate.”

Marcel continua cu imprecățiile sale, pe care Schaunard le puneă pe note.

— Ah, nu vor să mă primească! perora Marcel. A! guvernul îi plătește, le dă locuință și medalii, numai ca să-mi refuze mie o dată pe an, la 1 martie, o pînză de cinci franci, prinsă într-un șasiu demontabil... Pricep eu ce au ei de gînd; vor să mă facă să-mi frîng pensulele. Speră poate că, dacă mi-or refuza *Marea Roșie*, o să mă arunc pe fereastră de disperare. Dar prost îmi mai cunosc ei inima, dacă își închipuie că o să cad pradă unei

viclenii atît de grosolane. Nici nu mai aştept de azi înainte stagiunea salonului. Începînd de azi, lucrarea mea va deveni tabloul lui Damocles, veşnic atîrnat deasupra vieţii lor. Îl voi trimite o dată pe săptămînă, acasă, fiecăruia dintre membrii juriului, în sînul familiei, chiar în mijlocul vieţii lor particulare. Le va tulbura bucuriile casnice, îi va face să li se pară vinul ca oţetul, friptura arsă, iar nevestele lor amare. Vor înnebuni foarte curînd şi numai în cămaşă de forţă se vor duce la Academie, în zilele de şedinţă. Iată o idee care-mi surîde.

Cîteva zile după aceea, şi cum Marcel şi uitase de planurile sale teribile de răzbunare împotriva persecutorilor săi, primi vizita lui moş *Medicis*. Aşa era poreclit în cenaclu un evreu, pe nume Solomon, şi care pe vremea aceea era foarte cunoscut de boema artistică şi literară, cu care era în permanente legături. Moş *Medicis* făcea negustorie cu tot felul de vechituri. Vindea mobiliere complete, de la *doisprezece* franci pînă la o mie de taleri. Cumpăra de toate şi ştia să le vîndă cu cîştig. Banca de schimb a domnului Proudhon era un nimic pe lîngă sistemul aplicat de *Medicis*, care posedea geniul traficului la un grad neatins nici de cei mai abili dintre coreligionarii săi. Prăvălia lui din piaţa Caroussel era un local feeric, unde găseai tot ce doreai. Toate produsele naturii, toate creaţiile artei, tot ce iese din măruntaiele pămîntului şi din geniul omenesc constituia pentru *Medicis* un obiect de negoţ. Făcea comerţ cu orice, cu absolut tot ce există, lucra chiar şi în domeniul *idealului*. *Medicis* cumpăra *IDEI*, ca să le exploateze el însuşi sau să le revîndă. Cunoscut de toţi literaţii şi de toţi artiştii, intimul paletei şi fami-

liarul călimării, era Asmodeul¹ artelor. Îți vindea trabucuri în schimbul unui subiect de foileton, papuci în schimbul unui sonet, pește proaspăt în schimbul unor paradoxuri ; discuta ceasuri întregi cu scriitorii tocmiți să povestească în gazete cancanurile mondene ; își procura locuri în tribunele parlamentului și invitații la seratele particulare ; găzduia cu noaptea, cu săptămîna sau cu luna, pe toți pictorii începători și vagabonzi, care îl plăteau cu copii făcute după meșterii mari din Louvre. Culisele n-aveau nici un mister pentru el. Făcea să ți se primească piese la teatre ; îți obținea și favoruri. În capul său purta un almanah cu douăzeci și cinci de mii de adrese și cunoștea numele, locuința și secretele tuturor celebrităților, chiar ale celor obscure.

Cîteva pagini copiate din registrul său vor da, mai bine decît explicațiile cele mai amănunțite, o idee despre universalitatea comerțului său.

„20 martie 184..

— Vîndut d-lui L xxx, anticar, compasul de care s-a servit Arhimede în timpul asediului Siracuzei — 75 de franci.

— Cumpărat de la domnul xxx, jurnalist, operele complete, netăiate, ale domnului xxx, membru al Academiei, 30 fr.

— Vîndut domnului xxx, membru al Academiei, un foileton de douăsprezece coloane, asupra operelor sale complete, 250 fr.

— Cumpărat de la domnul R..., literat, o apreciere critică asupra operelor complete ale domnului xxx, de la Academia franceză, 10 fr. + 50 kg cocs și 2 kg cafea.

¹ Asmodeu, personaj diabolic, erou principal în cartea lui Lesage, *Diavolul șchiop* (n.tr.).

— Vîndut domnului xxx un vas de porțelan, care a aparținut doamnei de Barry, 18 fr.

— Cumpărat de la micuța D... părul ei, 15 fr.

— Cumpărat de la domnul B... o serie de articole de moravuri și cele mai recente trei greșeli de ortografie făcute de domnul prefect al Senei, 6 fr., plus o pereche de pantofi napolitani.

— Vîndut domnișoarei O... o perucă blondă, 120 fr.

— Cumpărat de la domnul M., pictor de subiecte istorice, o serie de desene umoristice, 25 fr.

— Indicat domnului Ferdinand ora cînd doamna baroană R... din P... se duce la biserică. Aceluiași, închiriat micul subsol din strada Montmartre, total 30 fr.

— Vîndut domnului Isidore portretul său în chip de Apollo, 30 fr.

— Vîndut domnișoarei R... o pereche de hosiari și 6 perechi de mănuși, 30 fr. (primit 2 fr. 75).

— Aceleași, procurat un credit de șase luni la doamna xxx, modistă. (Prețul încă neconvenit.)

— Procurat doamnei xxx, modistă, clienta domnișoarei R... (Primit în schimb trei metri catifea, șase coți dantelă.)

— Cumpărat de la domnul R..., literat, o treată de 120 fr. asupra ziarului xxx, actualmente în lichidare, 5 fr. plus 2 livre de tutun de Moravia.

— Vîndut domnului Ferdinand două scrisori de dragoste, 12 fr.

— Cumpărat de la domnul J., pictor, portretul domnului Isidore în chip de Apollo, 6 fr.

— Cumpărat de la domnul xxx 75 kg din lucarea sa, intitulată *Despre revoluțiile submarine*, 15 fr.

— Închiriat doamnei contese de G... un serviciu de Saxa, 20 fr.

— Cumpărat de la domnul xxx, jurnalist, 52 rînduri din ziarul său *Curierul Parisului*, 100 fr., plus o garnitură de sobă.

— Vîndut domnilor O... & Co. 52 rînduri din *Curierul Parisului* al domnului M..., 300 fr., plus o garnitură de sobă.

— Domnișoarei S.G..., închiriat un pat și un cupeu pentru o zi (nimic). (A se vedea contul domnișoarei S.G.... cartea mare, paginile 26 și 27.)

— Cumpărat de la domnul Gustave C... un memoriu asupra industriei inului 50 fr., plus o ediție rară a operelor lui Josephus Flavius.

— Domnișoarei S.G..., vîndut un mobilier modern, 5 000 fr.

— Pentru aceeași, plătit la o farmacie o notă de 75 fr.

— Idem, plătit o notă la lăptăreasă, 3 fr. 85 de centime."

Etc. etc. etc.

Din citatele de mai sus se vede pe ce scară întinsă opera evreul Medicis, care, cu toate nuanțele cam ilicite ale comerțului său nesfîrșit de eclectic, n-a fost tulburat de nimeni niciodată.

Intrînd la boemi acasă, cu acea expresie de inteligență care îl caracteriza, evreul ghicise că sosește într-un moment propice. Într-adevăr, cei patru amici se întruniseră tocmai într-un consiliu și, sub președinția unei poște de mîncare atroce, dezbăteau problema gravă a *pîinii* și a *cărnii*.

Era într-o duminică de la finele lunii. Zi fatală și dată sinistră.

Apariția lui Medicis fu deci aclamată printr-un cor vesel ; căci se știa că evreul era prea avar cu timpul său ca să-l risipească în vizite de politețe ; de aceea, prezența lui anunța întotdeauna o afacere în perspectivă.

— Bună seara, domnilor, zise evreul, cum vă merge ?

— Colline, zise Rodolphe, întins pe pat, toropit în deliciile poziției orizontale, fă-ți datoria de gazdă și oferă oaspetelui nostru un scaun ; un oaspete e ceva sfânt. Vă salut întru Abraham, adăugă poetul.

Colline se duse să ia un fotoliu elastic ca bronzul și-l împinse pînă la evreu, zicîndu-i cu o voce ospitalieră :

— Presupuneți o clipă că sînteți Cinna¹ și luați loc în acest scaun.

Medicis se lăsă în fotoliu și era gata să se plîngă de tăria mobilei, cînd își aduse aminte că chiar el i-l dăduse lui Colline în schimbul unei profesii de credință, vîndute unui deputat care n-avea darul improvizației. Așezîndu-se, buzunarele evreului scoaseră un clinchet argintiu și această melodioasă simfonie cufundă pe cei patru boemi într-o reverie plină de farmec.

— Să auzim cîntecul, șopti Rodolphe lui Marcel, acompaniamentul pare frumos.

— Domnule Marcel, începu Medicis, vin pur și simplu să te îmbogățesc. Adică să-ți ofer un privilegiu minunat de a intra în lumea artistică. Arta, vezi dumneata, domnule Marcel, e un drum pus-tiu și sterp, a cărui oază e gloria.

¹ Erou al piesei cu același nume de P. Corneille (*n.tr.*).

— Moș Medicis, zise Marcel arzînd ca pe jărat de nerăbdare, în numele lui cincizeci la sută, patronul dumitale venerat, fii mai scurt.

— Da, zise Colline, scurt ca și regele Pépin¹, care era un sire concis ca și dumneata, căci probabil că ești și dumneata cir... concis, fiul lui Iacob !

— Uf ! Uf ! Uf ! făcură boemii, uitîndu-se să vadă dacă nu cumva s-a deschis podeaua, ca să-l înghită pe calamburgiul filozof.

Dar nici de astă dată nu-l înghițișe.

— Iată despre ce e vorba, reluă Medicis. Un amator bogat, care montează o galerie destinată să facă turul Europei, m-a însărcinat să-i procur o serie de lucrări remarcabile. Am venit să-ți ofer intrarea în acest muzeu. Într-un cuvînt, vin să-ți cumpăr *Trecerea Mării Roșii*.

— Cu bani gheață ? întrebă Marcel.

— Cu bani gheață, răspunse evreul, făcînd să cînte orchestra buzunarelor lui.

— Ești mulțumit ? zise Colline.

— Desigur, interveni furios Rodolphe, trebuie să-ți procuri un căluș ca să astupi deschizătura prin care năvălesc prostiile debitate de golanul ăsta ! Bine, tilharule, nu vezi că-i vorba de *arginți* ? Oare nu mai există nimic sfînt pentru tine, ateule ?

Colline se urcă pe o mobilă și luă poza lui Harpocrate, zeul tăcerii la egipteni.

— Urmează, Medicis, zise Marcel, arătîndu-i tabloul. Îți las cîntea de a fixa dumneata însuși prețul acestei opere de neprețuit.

¹ Pépin le Bref (cel scurt la vorbă) (715—768), rege al Franței (*n.tr.*).

Evreul puse pe masă 50 de taleri de argint nou-nouți.

— Pe urmă ? zise Marcel. Asta e doar avangarda.

— Domnule, Marcel, zise Medicis, dumneata știi foarte bine că primul meu cuvânt e totdeauna și cel din urmă ; nu mai dau nimic ; gîndește-te și dumneata : 50 de taleri fac 150 de franci. Asta e o sumă !

— Cam slabă sumă, răspunse artistul ; numai în haina Faraonului meu am băgat cobalt de 50 de taleri. Plătește-mi cîl puțin croiala, împlinește sutarul, rotunjește cifra și te voi numi Leon al X-lea¹, Leon al X-lea *bis*.

— Acesta e ultimul meu cuvînt, reluă Medicis ; nu dau o para mai mult ; dar ofer o masă la toată lumea, vinuri variate la discreție și la desert plătesc în aur.

— Nu zice nimeni nimic ? urlă Colline, lovind de trei ori cu pumnii în masă. Adjudecat.

— Bine, zise Marcel, e în regulă.

— Trimit mîine după tablou, zise evreul. Să plecăm, domnilor, masa e gata.

Cei patru prieteni coborîră scara, cîntînd într-un singur glas corul din *Hughenoții* : *La masă, la masă !*

Medicis trată pe boemi într-un chip cu totul magnific. Le oferi o mulțime de feluri, care pînă atunci fuseseră pentru ei cu desăvîrșire inedite. Din ziua aceea, homarul încetase de a mai fi un mit pentru Schaunard și de atunci contractă pentru această amfibie o pasiune care avea să ajungă pînă la delir.

¹ Papă, protector al artelor și literelor, a ocupat Sf. Scaun de la 1513 la 1521 (*n.tr.*).

Cei patru amici părăsiră acest splendid banchet beți ca într-o zi de culesul viilor. Această beție era cît p-aci să aibă urmări deplorabile pentru Marcel, care, trecînd pe dinaintea prăvăliei croitorului său la două după miezul nopții, vroia să-și trezească creditorul ca să-i dea un avans de 150 de franci, — banii pe care îi primise. O rază de luciditate, care mai veghea încă în mintea lui Colline, reținu pe artist la marginea acestei prăpastii.

Opt zile după acest festival, Marcel află în ce galerie luase loc tabloul lui. Trecînd prin suburbia Saint-Honoré, se opri în mijlocul unui grup, care se uita de curiozitate la fixarea unei firme deasupra unei prăvălii. Această firmă nu era altceva decît tabloul lui Marcel, vîndut de Medicis unui băcan. Numai că *Trecerea Mării Roșii* mai suferise o modificare și purta un titlu nou. I se adăugase un vapor cu aburi și se numea „La portul Marsilia“. O ovație măgulitoare izbucnise în rîndurile curioșilor cînd descoperiră tabloul. Așa că Marcel se întoarse acasă încîntat de acest triumf și murmură : *Vocea poporului e vocea lui Dumnezeu.*

XVII

TOALETA GRAȚIILOR

Domnișoara Mimi, care avea obiceiul să doarmă târziu, se deșteptă într-o zi la ora zece și rămase foarte mirată constatînd că Rodolphe nu e nici lîngă ea și nici măcar în odaie. În ajun, însă înainte de a închide ochii, îl văzuse la masa de scris, hotărît să-și petreacă noaptea cu o lucrare extraliterară care-i fusese comandată și de a cărei realizare Mimi era deosebit de interesată. Într-adevăr, cu produsul muncii sale, poetul făgăduise prietenei lui că-i va cumpăra o anumită rochie de primăvară, din materialul căreia văzuse un cupon în vitrina unui magazin cu noutăți vestite, pentru care cochetăria lui Mimi mărturisea multă cucernicie. Astfel că, de cînd Rudolphe începuse lucrarea în chestiune, Mimi se preocupa cu multă neliniște de progresele ei. Se apropia adesea de Rodolphe, pe cînd acesta scria, și înclinîndu-și capul spre umărul lui, îl întreba pe un ton grav :

— Ei, cum mai merge rochia mea ?

— Am și terminat o mîncă, fii liniștită ! răspundea Rodolphe.

Într-o noapte, auzindu-l pe Rodolphe că pocnește din degete, ceea ce de obicei însemna că era

mulțumit de munca sa, Mimi se ridică brusc din pat și, scoțindu-și printre perdele căpșorul ei brun, strigă :

— Ei, mi-i gata rochia ?

— Vezi și tu, răspunse Rodolphe, arătându-i patru pagini mari acoperite cu rînduri dese, am isprăvit tocmai corsajul.

— Ce fericire ! Nu mai rămîn decît foile. Cîte pagini de astea trebuie ca să iasă o fustă ?

— Depinde, dragă ; dar cum tu nu ești prea înaltă, cred că cu vreo duzină de pagini a cîte cincizeci de rînduri, fiecare de cîte treizeci și trei de litere, o să putem avea o fustă acceptabilă.

— Într-adevăr, nu sînt înaltă, zise Mimi cu gravitate, dar nici nu vreau să pară că plînge stofa pe mine ; acum rochiile se poartă foarte largi și așa vrea să le am cu cute multe și frumoase, ca să facă fiș-fiș.

— Bine, răspunse cu seriozitate Rodolphe, o să mai adaug zece litere la fiecare rînd și o să obținem și fiș-fiș-ul.

Și Mimi readormi, fericită.

Avusese, însă, imprudența de a povesti și amicelor ei, domnișoarelor Musette și Phémie, despre rochia cea frumoasă, pe care Rodolphe era pe cale să i-o facă, ambele fete nu întîrziară să vorbească lui Marcel și lui Schaunard despre generozitatea lui Rodolphe față de iubita lui ; aceste confidențe au fost urmate de provocări fățișe, ca să imite și ei pilda dată de poet.

— Cu alte cuvinte, adăugă domnișoara Musette, trăgîndu-l pe Marcel de mustață, cu alte cuvinte, dacă o să mai dureze sărăcia asta încă opt zile, voi fi silită să împrumut de la tine niște pantaloni ca să pot ieși în oraș.

— Am de primit de la o casă mare unsprezece franci, răspunse dînsul ; dacă pun mîna pe ei, îţi cumpăr şi ţie o frunză de viţă la modă.

— Dar eu ? îl întrebă Phémie pe Schaunard. *Capotul* meu (nu izbutea să spună „capot“) e ferfeniţă.

Atunci Schaunard scoase din buzunar trei gologani şi îi dădu iubitei sale, zicînd :

— Iată bani, cumpără-ţi cu ei ac şi aţă. Dreg-ţi capotul albastru, asta te va instrui şi amuza, *utile dulci*¹.

Cu toate acestea, într-un conciliabul păstrat în cea mai strictă taină, Marcel şi Schaunard conveniră cu Rodolphe ca fiecare în parte să facă tot ce le va sta în putinţă, ca să mulţumească justificata cochetărie a iubitelor lor.

— Bietele fete, spusese Rodolphe, o nimica toată le împodobeşte, dar acel nimic trebuie să-l aibă. De cîtva timp, artele frumoase şi literatura sînt foarte rentabile. Cîştigăm aproape cît sam-sarii.

— Adevărul e că nu mă pot plînge, interveni Marcel : artele frumoase sînt ca o vrajă, parcă am fi pe timpul domniei lui Leon al X-lea.

— Apropo, zise Rodolphe. Musette mi-a spus că de vreo opt zile pleci dis-de-diminează şi te întorci seara tîrziu. Ai, într-adevăr, atîta de lucru?

— Dragul meu, o afacere superbă pe care mi-a procurat-o Medicis. Fac nişte portrete pentru cazarma *Ave Maria* ; optsprezece grenadierii mi-au cerut să le fac portretul cu şase franci, unul peste altul, iar asemănarea le-am garantat-o timp de un an, ca la ceasornice. Sper să fac portretele

¹ Sfîrşitul versului horaţian : „Toate sufragiile pentru cel ce îmbină utilul cu plăcutul“ (*n. tr.*).

întregului regiment. Așa că am și eu de gînd s-o găsesc pe Musette cînd mi-o plăti Medicis, căci cu el m-am învoit, nu cu modelele.

— Cît despre mine, zise Schaunard cu aparentă nepăsare, am două sute de franci care dorm.

— Drace, hai să-i trezim ! zise Rodolphe.

— Peste două sau trei zile sper să pot pune mîna pe ei. Ieșind de la casierie, nu vă ascund că vreau să-mi satisfac cîteva pasiuni. Am pus ochii mai ales pe o haină de nanchin la telalul de alături și pe un corn de vînătoare care îmi face cu ochiul de multă vreme. Trebuie să le iau.

— Dar, întrebare deodată Marcel și Rodolphe, de unde speră să obțin acest enorm capital ?

— Ascultați, domnilor, zise Schaunard, luînd un aer grav și așezîndu-se între cei doi prieteni, nu trebuie să ne-ascundem unul altuia că, înainte de a fi aleși membri ai Academiei și contribuabili, mai avem destulă pîine neagră de mîncat, și coca zilnică e greu de frămîntat. Pe de altă parte, nu sîntem singuri ; deoarece ne-a creat cerul sensibili, fiecare din noi și-a ales perechea cu care s-a învoit să-și împartă soarta.

— Precedată de o scrumbie, îl întrerupse Marcel.

— Deci, urmă Schaunard, trăind cu cea mai strictă economie, cînd nu posezi nimic, e greu să pui ceva deoparte, mai ales cînd ai întotdeauna o poftă de mîncare mai mare decît farfuria din care mînci.

— Unde vrei să ajungi ? întrebă Rodolphe.

— La aceea că, în situația actuală, am fi proști să facem pe disprețuitorii cînd se prezintă, chiar în afară de arta noastră, prilejul de a pune o cifră înaintea lui zero care constituie aportul nostru social.

— Dar bine, zise Marcel, căruia dintre noi îi poți imputa că o face pe disprețuitorul ? Oricît de mare pictor voi fi cîndva, oare n-am consimțit eu să folosesc pensulele mele la reproducerea picturală a unor războinici francezi care mă plătesc cu ultimul lor ban de buzunar ? Mi se pare că nu șovăi deloc să cobor de pe scara măreției mele viitoare.

— Iar eu, reluă Rodolphe, oare nu știți că de vreo cincisprezece zile compun un poem didactico-medico-chirurgicalo-dentistic pentru un stomatolog celebru, care îmi subvenționează inspirația pe bază de un franc și cincizeci duzina de alexandrini, ceva mai scumpi decît stridiile ?... Cu toate acestea, nu roșesc. Decît să-mi las Muza să stea cu brațele încrucișate, mai bine o fac să-mi pună *Conducătorul parizian* în română. Cînd ai o liră... ce dracu ! e ca să te folosești de ea... Și apoi, unde mai pui că Mimi are ghetete scîlciate.

— Atunci n-o să-mi luați în nume de rău aflînd din ce izvor a țîșnit Pactolul pe care-l aștept să se reverse.

Iată care era povestea celor două sute de franci ai lui Schaunard.

Să tot fi trecut vreo cincisprezece zile de cînd se dusese la un editor de lucrări muzicale, care îi făgăduise să-i găsească printre clienții lui cîteva lecții de pian sau de compoziție.

— Zău, făcu editorul văzîndu-l întrînd, vii tocmai la timp, chiar a venit cineva să mă întrebe de un pianist. E un englez și cred că te va plăti bine... Dar te simți într-adevăr pregătit ?

Schaunard se gîndi că modestia l-ar putea compromite în fața editorului. Un muzicant și îndeosebi un pianist modest era în adevăr un lucru rar. De aceea, Schaunard răspunse cu mult aplomb :

— Sînt de prima forță ; de-aș mai avea și un plămîn atacat, părul mare și haine negre, aș fi actualmente celebru ca soarele și în loc să-mi preținzi mie opt sute de franci pentru a-mi tipări partitura *Moartea tinerei fete*, mi-ai oferi, în genunchi, trei mii de franci pe o tablă de argint. Fapt e, urmă artistul, că cele zece degete ale mele, după zece ani de muncă silnică pe cele cinci octave, mînuiesc destul de plăcut fildeșul și diezii, vreau să spun clapele albe și cele negre.

Personajul la care fusese trimis Schaunard era un englez, anume domnul Birn'n. Muzicianul fu primit mai întîi de un lacheu în albastru, care îl prezentă unui lacheu în verde și care îl trecu unui alt lacheu în negru, iar acesta îl introduse într-un salon unde se pomeni față în față cu un insular cufundat într-o poziție de *spleen*, ceea ce îl făcea să semene cu Hamlet, chibzuind asupra nimicniciei omenești. Schaunard se pregătea tocmai să explice motivul prezenței sale, cînd se auziră niște strigăte pătrunzătoare, ce-i tăiară vorba. Zgomotul acela teribil, care îi spărgea timpanul, îl producea un papagal expus într-o colivie cocotată pe stîngia etajului inferior.

— O, dobitoca ! dobitoca ! dobitoca ! murmură englezul, sărind în sus de pe fotoliu. Asta omoară la mine.

Și, în aceeași clipă, pasărea își începu repertoriul, mult mai bogat decît cel al papagalilor obișnuiți ; iar Schaunard rămase împietrit cînd auzi animalul, excitat de o voce femeiască, începînd să declame primele versuri din tirada lui *Théramène*¹, cu intonațiile învățate la conservator.

¹ Personaj din tragedia *Phedra* de Racine (n.tr.).

Acest papagal fusese favoritul unei actrițe celebre în budoarul ei. Era una din acele femei care, nu se știe nici de ce, nici cum, sînt cotate la prețuri nebunești pe hipodromul galanteriei și al căror nume e înscris pe menuurile supeurilor gentilomilor, unde ele servesc drept desert viu. În zilele noastre, te impresionează cînd vezi cîte un creștin cu una din aceste păgîne, care adesea n-au nimic antic, în afară doar de actul lor de naștere. Cînd sînt frumoase, primejdia nu e prea mare, la urma urmei : cel mult riști să te culci pe paie după ce le-ai culcat pe ele în pat de palisandru. Dar cînd frumusețea lor se cumpără cu gramul de la parfumieri și nu rezistă la trei picături de apă turnate pe o batistă, cînd spiritul lor se alimentează dintr-un cuplet de vodevil, iar talentul lor din palmele unui om plătit să aplaude, cu greu îți explici cum de niște oameni distinși, cu renume uneori, înțelepți și cu un frac la modă, se lasă ademiniți de dragul banalității de asemenea creaturi, din care nici măcar un Frontin¹ n-ar vrea să-și facă Liseta² lui.

Actrița în chestie era una din acele numeroase frumuseți ale zilei. Își zicea Dolorés și susținea că e spaniolă, deși se născuse în acea Andaluzie pariziană care se numește strada Coquenard. Cu toate că nu sînt nici zece minute din strada Coquenard pînă în strada Provence, la ea acest drum a durat șapte sau opt ani. Prosperitatea ei începuse pe măsură ce se desăvîrșea decăderea ei personală. Astfel, în ziua cînd își pusese primul dinte fals, devenise posesoarea unui cal, și doi cai în ziua în care își pusese al doilea dinte fals. Actual-

¹, ² Valet și subretă din comediile sec. XVIII și XIX (n.tr.).

mente ducea o viață pe picior mare, locuia într-o casă superbă, se afla în centrul atenției în zilele de curse la Longchamps și dădea baluri la care asista tot Parisul. Tot Parisul acestor doamne ? ! Adică acea colecție de curtezani trîndavi ai tuturor caraghioslicurilor și scandalurilor ; tot Parisul jucător de cărți și paradoxuri, trîntori de cap și de trup, ucigași ai timpului lor și al altora ; scriitori care se fac literați pentru a se folosi de penele cu care i-a înzestrat natura pe spate ; mercenari ai corupției, gentilomi, trișori, cavaleri ai unui ordin misterios, toată boema veștedă, venind de nu se știe unde și întorcîndu-se tot acolo ; toate creaturile cunoscute și răscunoscute, toate fiicele Evei care își vindeau altădată fructul uterin la tarabă și care azi îl impun în budoaruri ; toată rasa coruptă, din leagăn pînă în coșciug, pe care o regăsești la primele reprezentații cu Golconda¹ pe frunte și cu Tibetul² pe umeri, și pentru care totuși înfloresc primele violete ale primăverii și primele iubiri ale adolescenților. Toată această lume, pe care *cronicile* mondene o numesc „tot Parisul“, era primită la domnișoara Dolorès, stăpîna papagalului de care e vorba.

Această pasăre, pe care talentele sale oratorice au făcut-o celebră în tot cartierul, devenise încetul cu încetul teroarea celor mai apropiați vecini. Expus la balcon, papagalul făcuse din colivia sa o tribună de unde rostea, de dimineața pînă seara, nesfîrșite discursuri. Cîțiva ziariști, prieteni cu stăpîna lui, învățîndu-l anumite formule parlamentare, îl făcuseră să fie de o surprinzătoare competență în *problema zahărului*. Știa pe dina-

¹ Localitate în Hindustan cu bogate mine de diamant ; aici în sens de giuvaeruri (*n. tr.*).

² Aluzie la țesăturile fine din lînă tibetană (*n.tr.*).

fară repertoriul actriței și-l recita în așa chip încît ar fi putut s-o înlocuiască pe scenă în caz de indispoziție. Afară de asta, cum dînsa era poliglota în sentimente și primea vizite din toate părțile lumii, papagalul vorbea toate limbile și citeodată înjura în toate dialectele, care ar fi făcut să roșească pînă și pe marinarii cărora *Vert-Vert*¹ le datora educația sa înaintată. Compania acesteia făpturi, care putea fi instructivă și agreabilă timp de zece minute, devenea un adevărat supliciu cînd se prelungea. Vecinii se plîinseră de mai multe ori ; dar actrița i-a trimis, în mod insolent, la plimbare. Doi-trei chiriași, onorabili șefi de familie, indignați de moravurile destrăbălate în care-i iniția indiscreția papagalului, au reziliat contractele, dar nici proprietarul nu s-a supărat, căci actrița știuse să-i exploateze partea slabă.

Englezul, la care l-am văzut pe Schaunard intrînd, răbdase timp de trei luni.

Intr-o zi și-a deghizat într-un costum de zile mari furia care tocmai izbucnise într-însul și, cu ceremonialul cu care s-ar fi prezentat reginei Victoria la recepție, la Windsor, se anunță domnișoarei Dolorès.

Cînd îl văzu intrînd, artista crezu dintru început că e Hoffmann² în costumul său de *lord Spleen* ; și, voind să facă o bună primire unui coleg, îl invită la masă. Englezul, însă, îi răspunse într-o franțuzească învățată în douăzeci și cinci de lecții de la un refugiat spaniol :

¹ Este vorba despre papagalul *Vert-Vert*, eroul poemului cu același nume de Jean Baptiste Louis Gresset (1709—1777). poet și prozator francez (*n.tr.*).

² Personaj din opereta *Povestirile lui Hoffmann* de Offenbach (*n.tr.*).

— Eu acceptam invitația dumneavoastră, dar la condiția să mîncare pasăre asta... nesuferit.

Și arată spre colivia papagalului care, mirosind pe insular, îl salutase fredonînd *God save the King*¹.

Dolorès crezu că englezul, vecinul ei, venise să-și bată joc de ea și era cît pe-aci să se supere, cînd acesta adause :

— Cum eu este foarte bogat, plătesc bun preț la dobitocul.

Dolorès îi răspunse că ține la pasăre și că nu vrea s-o vadă trecînd în mîinile altuia.

— O ! răspunse englezul, nu la mîini a mea vrem punem pasărea, ci sub picioare al meu !

Și-și arată călcîiul cizmelor.

Dolorès tremura de indignare și poate că s-ar fi înfuriat rău, cînd observă în degetul englezului un inel al cărui diamant valora cu siguranță vreo două mii cinci sute de franci venit anual. Această descoperire fu ca un duș rece peste mînia ei. Se gîndi, deci, că ar fi imprudent să te superi pe un om care avea cincizeci de mii de franci în degetul său cel mic.

— Ei bine, domnule, îi zise ea, pentru că bietul Coco vă plictisește, îl voi muta în dosul casei, așa că nu-l veți mai putea auzi.

Englezul se mărgini să facă un gest de satisfacție.

— Cu tot astea, adăugă el arătîndu-și cizmele, eu am preferat mai bine...

— N-aveți grijă, zise Dolorès, de unde îl voi pune eu acum, îi va fi cu neputință să tulbure pe milord.

¹ Doamne, apără pe rege (engl.), imnul național britanic (n.tr.).

— O ! eu nu milord... eu este numai un genti-lom.

Dar tocmai în clipa cînd domnul Birn'n voia să se retragă, după ce o salută cu o plecăciune foarte modestă, Dolorès, care nu-și neglija în nici un fel interesele, luă un mic pachet aflat pe un scrin și-i zise englezului :

— Domnule, se dă în astă-seară la teatru o reprezentație în beneficiul meu și trebuie să joc în trei piese. Îmi permiteți să vă ofer cîteva bilete de lojă ? Prețul locurilor a fost foarte puțin sporit.

Și puse în mîna insularului zece loji.

„După ce m-am grăbit să-i fac atît de repede pe plac, se gîndea ea, dacă e bine crescut, e imposibil să mă refuze ; și cînd m-o vedea jucînd în costumul meu trandafiriu, cine știe ? între vecini ! diamantul pe care îl poartă în degetul cel mic e avangarda unui milion. Zău așa, e tare urît englezul, e foarte posomorît, dar în schimb voi avea prilejul să mă duc la Londra fără să sufăr de rău de mare.“

Englezul, după ce luă biletele, o rugă să-i explice încă o dată la ce erau destinate, apoi întrebă de preț.

— Sînt loji a șaizeci de franci bucata, aveți zece. Dar nu e nici o grabă, adause Dolorès, vă-zînd că englezul e gata să scoată portofelul ; sper că dumneavoastră, ca vecin, veți binevoi să-mi faceți, din cînd în cînd, o mică vizită.

Domnul Birn'n răspunse :

— Nu place deloc la mine afaceri cu credit !

Și scoțînd o hîrtie de o mie de franci, o puse pe masă și băgă biletele de teatru în buzunar.

— Să vă dau restul, zise Dolorès, deschizînd un mic sertar unde își ținea banii.

— O, nu, zise englezul, asta este bacșiș !

Și ieși, lăsînd pe Dolorès trăsniță de acest cuvînt.

— Bacșiș ! exclamă ea cînd rămase singură. Ce mitocan ! Îi trimit banii înapoi.

Dar această grosolanie a vecinului îi iritase numai epiderma amorului ei propriu ; chibzuînd, se calmă ; se gîndea că douăzeci de ludovici *beneficiu* constituiau, la urma urmei, un frumos *banco* și că înghițise altă dată impertinențe pentru sume mult mai mici.

— Haida-de ! își zise ea. Nu prea e bine să fii atît de mîndră ! De altfel nimeni nu m-a văzut, și astăzi e luna spălătoresei. Și apoi englezul ăsta mînuiește așa de prost limba, că o fi crezut poate că-mi face un compliment.

Și Dolorès, voioasă, vîrî cei douăzeci de ludovici în buzunar.

Dar seara, după spectacol, se întoarse acasă furioasă : domnul Birn'n nu folosisese deloc biletele și cele zece loji rămăseseră goale.

Așa că, intrînd pe scenă la douăsprezece și jumătate noaptea, nenorocita beneficiară citi pe obrazul *amicelor* sale de culise bucuria pe care-o încercau văzînd o sală atît de sărac garnisită.

Auzise chiar pe una dintre actrițele amice, zicînd alteia, în timp ce-i arăta frumoasele loji ale teatrului, neocupate :

— Sărmana Dolorès, n-a făcut decît o avanscenă !

— Mai toate lojile sînt goale.

— Orchestra lipsește.

— Zău ! Cînd apare numele ei pe afiș — asta produce în sală efectul unei mașini pneumatice.

— Dar și ce idee pe ea să scumpească locurile !

— Frumos beneficiu ! Pun rămăşag că toată reţeta intră într-o puşculiţă, ori în fundul unui ciorap.

— Aha ! iat-o în faimosul ei costum cu ciucuri de catifea roşie...

— Parcă ar fi o piramidă de raci fierţi !

— Cit`ai realizat la ultimul tău beneficiu ? întrebă una din actriţe pe colega ei.

— Sală plină, dragă, şi era o *premieră* ; stalurile s-au vîndut cu cîte un ludovic locul. Dar nu m-am ales decît cu şase franci, restul mi l-a încasat modista. De nu mi-ar fi atît de frică de degerături, m-aş duce la Petersburg.

— Cum ? N-ai încă treizeci de ani şi vrei să şi faci un turneu în Rusia ?

— Ce să fac ? răspunse cealaltă, şi tu, cînd e *beneficiul* tău ?

— Peste cincisprezece zile. Am şi vîndut de pe acum bilete de trei mii de franci, fără a-i mai socoti pe elevii mei de la şcoala de ofiţeri.

— Ia te uită, toată lumea din orchestră pleacă.

— Cîntă Dolorès.

În adevăr, Dolorès, stacojie ca şi costumul ei, îşi cadenţa cupletul cu gust de aguridă. Cînd cu greu îl isprăvi, două buchete de flori aruncate de două actriţe, bunele ei amice, îi căzură la picioare, iar artistele se aplecară pe marginea lojii lor, strigînd :

— Bravo, Dolorès !

Se poate lesne închipui furia ei. De aceea, cînd se întoarse acasă, deşi tîrziu noaptea, deschise fereastra şi trezi pe Coco, care la rîndul său trezi pe cinstitul Birn'n, care dormea încrezător în cuvîntul artei.

Din ziua aceea războiul fu declarat între artistă şi englez ; război crîncen, fără răgaz şi odihnă, în

care adversarii n-ar da înapoi de la nici un sacrificiu. Papagalul, instruit în consecință, aprofundase bine studiul limbii Albionului și înjura toată ziua pe vecinul său, cu cel mai strident glas.

Era într-adevăr ceva de nesuportat. Chiar Dolorès suferea, dar spera ca de pe o zi pe alta domnul Birn'n să se mute. Aceasta ar fi dat satisfacție amorului ei propriu.

La rîndu-i, insularul născocise tot soiul de drăcovenii ca să se răzbune. Mai întii, înființase o școală de toboșari în salonul său, dar intervenise comisarul. Domnul Birn'n, din ce în ce mai ingenios, organizase apoi partida de tir cu pistolul; servitorii săi slobozeau cincizeci de cartușe pe zi. Și de astă dată intervenise comisărul, punîndu-i sub nas un articol din codul municipal, care oprește utilizarea armelor de foc în interiorul caselor. Domnul Birn'n încetă cu împușcăturile. Dar după vreo opt zile, domnișoara Dolorès constată că-i ploua în casă. Proprietarul îi făcu o vizită domnului Birn'n, pe care-l găsi în clipa cînd voia să ia o baie de mare în salon. În adevăr, odaia aceea foarte mare, fusese căptușită de jur împrejur cu tablă de metal, toate ușile au fost condamnate și, în acest bazin improvizat, au fost amestecate, în vreo sută de vedre de apă, vreo cincizeci de chintale de sare. Era un adevărat ocean în miniatură. Nimic nu lipsea. Nici măcar peștii. Coborîrea se făcea printr-o deschizătură scobită în partea superioară a ușii din mijloc și domnul Birn'n făcea zilnic baie. După o bucată de vreme mirosea în cartier a pește proaspăt, iar domnișoara Dolorès avea în dormitor apă de o palmă adîncime.

Proprietarul se înfurie peste fire și amenință pe domnul Birn'n cu un proces, revendicînd despăgubiri pentru pagubele pricinuite imobilului său.

— Dar nu am drept facem baie acasă la mine ? întrebă englezul.

— Nu, domnule.

— Dacă nu am drept, atunci bine, zise englezul, plin de respect pentru legea țării în care trăia. Păcat, mă amuzam foarte bine, eu !

Și chiar în aceeași seară dădu ordin servitorilor să-i scurgă oceanul. Era și timpul de altfel, căci se depusese un întreg strat de stridii pe parchet.

Cu toate acestea, domnul Birn'n nu renunțase la luptă, ci căutase un mijloc legal de a continua acest război ciudat, care făcuse deliciul întregului Paris de trîntori ; căci aventura se răspîndise pînă în culoarele teatrelor și în alte localuri publice. Așa că era o chestiune de onoare pentru Dolorès să iasă învingătoare din această luptă, pentru care se puseseră și rămășaguri.

Atunci domnul Birn'n recurse la pian. Și ideea nu era deloc rea : cel mai neplăcut dintre instrumente era desigur în stare să lupte împotriva celei mai dezagreabile păsări. De aceea, de cum îi venise această bună idee, se și grăbi să o pună în aplicare. Închiriasse deci un pian și căutase un pianist. Pianistul, după cum vă amintiți, era amicul nostru Schaunard. Englezul își expuse foarte pe șleau doleanțele în privința papagalului vecinei sale și tot ce făcuse ca s-o înduplece pe actriță.

— Dar bine, milord, zise Schaunard, există un mijloc să scăpați de acest dobitoc și anume : pătrunjelul. Toți chimiștii susțin în gura mare că această plantă potajeră e acidul prusic al acestor

animale ; n-aveți decît să presărați pătrunjel pe covoarele dumneavoastră și apoi să le scuturați de la fereastră pe colivia lui Coco : va muri cu siguranță ca și cînd ar fi fost poftit la masă de papa Alexandru VI ¹.

— Am gîndit noi la asta, dar dobitoc păzit este, răspunse englezul, pianul mai sigur.

Schaunard îl privi pe englez, fără ca să-l priceapă imediat.

— Iată ce combinat eu, reluă englezul, actrița cu papagal ei doarme pînă la amiază. Urmăriți bine raționament al meu... Am gîndit tulbur somnul la ei. Lege de la țara asta dam la mine drep-tul facem muzica de dimineața pînă seară. În-telegeți ce dorim de la dumneavoastră ?

— Dar, zise Schaunard, asta n-ar fi atît de dezagreabil pentru actriță, auzindu-mă cîntînd toată ziua la pian și încă pe gratis. Sînt în plină formă și de aș avea măcar un plămîn bolnav...

— Oh ! Oh ! reluă englezul, eu nu vă vom spune la dumneavoastră faceți muzica bună ; trebuie numai loviți tare în instrument. Uite așa, adause englezul, schițînd o gamă. Și tot mereu, mereu așa, fără milă, domnule muzician, mereu aceeași gamă. Știm puțin medicină, asta te nebunește. Nebunește astea creaturi acolo jos, asta așteptăm eu aici sus. Hai, domnule, începeți acum, imediat ; eu voi bine plătesc la dumneavoastră.

— Și iată, încheiă Schaunard, care povestise toate amănuntele pe care le-ați citit, iată ce me-serie fac de cincisprezece zile. O gamă, nimic alt-ceva decît aceeași gamă, începînd de la ora cinci dimineața pînă seara. Evident, asta nu e chiar

¹ Este vorba de Rodrigo Borgia (1431—1503), tatăl vesti-tului Cezar Borgia, el însuși un om fără scrupule, ajuns papă în 1492, sub numele de Alexandru VI (*n.tr.*).

artă serioasă, dar ce vreți să fac, copii ? Englezul îmi plătește pentru războiul ăsta două sute de franci pe lună ; ar trebui să fii propriul tău călău ca să refuzi o asemenea plească. Am acceptat, și peste două sau trei zile mă duc la bancă să-mi încasez primul onorar.

În urma acestor confidențe, cei trei prieteni se înțelesesă să profite de încasarea comună a fondurilor, ca să procure iubitelor lor echipamentul de primăvară, la care de atîta amar de vreme rîvnea cochetăria fiecăreia din ele. S-au mai înțeles ca primul care va încasa banii, să-i aștepte pe ceilalți, pentru ca achizițiile să se facă în același timp și pentru ca domnișoarele Mimi, Musette și Phémie să guste toate în același timp plăcerea înnoirii totale, cum zicea Schaunard.

În adevăr, după două sau trei zile de la acest conciliabul, Rodolphe fu primul norocos, căci poemul său despre proteze dentare fusese plătit și cîntărea optzeci de franci. În ziua următoare, Marcel primise de la Medicis banii pentru cele optsprezece portrete a șase franci unul. Cu multă greutate Marcel și Rodolphe putură să-și păstreze averea.

— Mi se pare că transpir aur, zise poetul.

— Ca și mine, zise Marcel. Dacă mai întîrzie mult Schaunard, îmi va fi peste putință să-mi urmez rolul de Cresus¹ anonim.

Dar chiar a doua zi, boemii îl văzură sosind pe Schaunard, splendid îmbrăcat într-un veston de nanchin, galben ca aurul.

¹ Rege al Lydiei, în antichitate, celebru pentru bogățiile sale, provenite, se pare, mai ales din exploatarea nisipului aurifer al Pactolului (*n.tr.*).

— Ah, Dumnezeu ! exclamă Phémie, care rămase uimită văzîndu-și iubitul atît de elegant, dar unde ai găsit costumul ăsta ?

— L-am găsit printre hîrtille mele, răspunse muzicianul, făcînd celor doi amici un semn de înțelegere. Am încasat, le zise el cînd rămaseră singuri, uite grămada, și le arată un pumn de aur.

— Ei bine ! exclamă Marcel, să mergem ! Haidem să prădăm prăvăliile ! Cît de fericită va fi Musette !

— Dar Mimi, ce mulțumită are să fie ! adause Rodolphe. Haide, vii, Schaunard ?

— Lăsați-mă să chibzuiesc, răspunse muzicianul. Acoperind pe doamnele astea cu atîtea mii de capricii ale modei, poate că săvîrșim o nebunie ! Gîndiți-vă ! Cînd vor semăna cu ilustrațiile din *Eșarfa lui Iris* nu vă temeți că aceste splendori vor exercita o influență deplorabilă asupra caracterului lor ? Și se potrivește ca niște băieți tineri ca noi să se poarte cu femeile ca niște crai bătrîni și zbîrciți ? Nu că ezit să jertfesc paisprezece sau optsprezece franci pentru a o găti pe Phémie, dar mi-e frică ; te pomenești că de-o avea o pălărie nouă, n-o să mă mai salute, poate. Ce bine îi stă doar cu o floare în păr ! Ce zici tu, filozofule ? se adresă Schaunard lui Colline, care de cîteva clipe intrase pe ușă.

— Ingratitudinea e fiica binefacerii, zise filozoful.

— Pe de altă parte, urmă Schaunard, cînd iubitele voastre vor fi bine îmbrăcate, ce mutră o să aveți voi la brațul lor, îmbrăcați în haine zdrențăroase ? Parcă ați fi servitoarele lor ! Nu mă refer la mine, se întrerupse Schaunard, foindu-se în haina-i de nanchin, căci, slavă Domnului, mă pot prezenta acum oriunde.

Totuși, în pofida opoziției lui Schaunard, se învioră din nou să despoaie a doua zi toate bazarurile din vecinătate și să cumpere doamnelor tot ce le trebuia.

Și, în adevăr, a doua zi de dimineată, la ora despre care am vorbit la începutul acestui capitol, domnișoara Mimi se trezi foarte mirată de lipsa lui Rodolphe. Poetul și cei doi prieteni urcau scările casei, însoțiți de un băiat de la magazinul „La două maimuțe” și de o modistă, care aducea câteva modele de pălării. Schaunard, care își cum-părase faimoasa trompetă, urca scara în fruntea lor, cîntînd uvertura din *Caravana*.

Musette și Phémie, chemate de Mimi care locuia la etajul întii, aflînd că li se aduseseră pălării și rochii, coborîră scara cu repeziciunea unei avalanșe. Și văzînd toate acele biete bogății etalate în fața lor, cele trei femei erau cît p-aci să înnebunească de bucurie. Pe Mimi o apucase rîsul, sărea de colo pînă colo ca o capră, jucîndu-se cu o eșarfă mică de bariș. Musette sărise de gîtul lui Marcel, ținînd în fiecare mînă cîte un pantofior verde, pe care îi lovea unul de altul ca pe niște talgere de alamă. Phémie se uita la Schaunard și plîngea cu sughituri, nemaiputînd articula decît :

— Ah ! Alexandre ! drăguțul meu Alexandre !

— Nu-i nici o primejdie ca ea să refuze darurile lui Artaxerse ¹, murmura filozoful Colline.

După primul elan al bucuriei, după ce se alesese marfa și facturile fură achitate, Rodolphe anunță pe cele trei femei să fie gata să probeze noile lor toalete a doua zi de dimineată.

— Vom merge la țară, zise el.

— Bună idee ! strigă Musette, nu-i întia dată cînd în aceeași zi am cumpărat, croit, cusut și

¹ Unul din regii bogați ai Persiei antice (n.tr.).

purtat o rochie. Și, de altfel, avem înaintea noastră o noapte întreagă. Vom fi gata, nu-i așa, doamnele mele ?

— Vom fi gata ! exclamară în același timp Mimi și Phémie.

Se apucară imediat de lucru și timp de șaisprezece ore nu lăsară din mână nici foarfecele, nici acul.

A doua zi de dimineată era prima zi a lunii mai. Clopotele Paștilor sunaseră de câteva zile, vestind reînvierea primăverii și de pretutindeni solul ei sosea, grăbit și voios ; sosea, cum sună balada germană, lin ca tînărul logodnic care va planta armindenul sub fereastra iubitei sale. Picta cerul în albastru, arborii în verde și toate lucrurile în culori frumoase. Trezea soarele amorțit care dormea în patul său de cețuri, cu capul sprijinit de norii groși de zăpadă, care îi serveau drept pernă și-i strigă : „Ho, prietene, a sosit ceasul și iată-mă ! Repede, la lucru ! Pune, fără întîrziere, frumoasa ta haină de raze noi și urcă-te imediat în balconul tău ca să-mi vestești sosirea !“

Drept care, soarele se pusese cu adevărat în mișcare, plimbîndu-se mîndru și superb ca un nobil al Curtîii. Rîndunelele, reîntoarse din pelerinajul lor în Orient, umpleau văzduhul cu zborul lor ; spinișorul albea crîngurile ; violetele îmbălsămau iarba pădurilor unde se și vedeau toate păsările ieșind din cuiburi cu cîte un caiet de romane pe sub aripi. Era într-adevăr primăvară, adevărata primăvară a poeților și a îndrăgostiților, nu primăvara lui Matthieu Laensberg¹, o primăvară urită, cu nasul roșu, cu mîinile degerate, care tot mai face pe sărac să tremure în

¹ Autorul unui foarte popular almanah de profeții, apărut la Praga în 1636 (n.tr.).

colțul vetrei, în care s-a stins de mult ultima cenușă a celor câțiva cărbuni. Adieri călduțe treceau prin aerul transparent și răspindeau în oraș primele mireisme aduse de pe cîmpiile de prim-prejur. Razele soarelui, limpezi și călduroase, băteau pe la geamuri. Bolnavului îi spuneau : „Deschide, noi sîntem sănătatea !” Și fetișcanei din mansardă, care sta aplecată deasupra oglinzii, această nevinovată și primă dragoste a celor mai nevinovați, îi ziceau : „Deschide, frumoaso, ca să-ți luminăm frumusețea ! Noi sîntem mesagerii timpului frumos, poți să-ți și pui rochia de muslin, pălăria de paie și să încalți ghetete tale decoltate : uită-te și vezi cum boschetele în care se dansează sînt smălțuite de frumoase flori proaspete, iar viorile se și pregătesc pentru balul de duminică. Bună ziua, frumoaso !”

Cînd la biserica de alături sunase slujba de dimineață, cele trei cochete vrednice, care de-abia avuseseră timp să doarmă cîteva ceasuri, se și aflau în fața oglinzii, aruncînd o ultimă privire noii lor toalete.

Erau fermecătoare cîteștrele, îmbrăcate la fel, iar pe chip li se citea aceeași răsfrîngere de mulțumire, născută din realizarea unei dorințe de mult rîvnite.

Mai ales Musette era de o strălucitoare frumusețe.

— Niciodată n-am fost atît de mulțumită, îi zicea ea lui Marcel ; mi se pare că bunul Dumnezeu a pus în ceasul acesta toată fericirea vieții mele și mi-e teamă că n-o să mai rămînă nimic pentru altă dată. Ei și ! chiar dacă n-ar mai fi, tot s-o mai găsi. Avem noi rețetă pentru asta, adăugă ea, veselă, îmbrățișîndu-l pe Marcel.

Cît despre Phémie, un singur lucru o întrista.

— Îmi plac mult verdeața și păsărelele, zicea ea, dar la țară nu întâlnești pe nimeni, și cine să-mi vadă pălăria cît e de frumoasă și rochia elegantă ! Dacă am lua-o pe bulevard în drum spre țară ?

La ora opt dimineța, toată strada era în picioare la auzul fanfarelor trompetei lui Schaunard, care dădea semnalul de plecare. Toți vecinii ieșiră pe la ferestre, să-i vadă trecînd pe boemi. Colline, care participa și el la această sărbătoare, închidea cortegiul, purtînd umbrelele doamnelor. După o oră, toată această bandă veselă era răzlețită pe cîmpiile din Fontenay-aux Roses.

Tîrziu de tot seara, cînd se întoarseră acasă, Colline, care în timpul zilei îndeplinise funcția de casier, declară că au uitat să cheltuiască șase franci și depuse restul pe masă.

— Ce să facem cu ei ? întrebă Marcel.

— Dacă am cumpăra niște titluri de rentă ? propuse Schaunard.

XVIII

MANȘONUL FRANCINEI

I

Printre adevărații boemi, din adevărata boemă, am cunoscut odinioară pe un oarecare Jacques D...; era sculptor și promitea să ajungă cîndva un mare talent. Dar mizeria nu i-a dat răgaz să-și țină făgăduiala, căci a murit istovit în luna martie 1844 la spitalul Saint-Louis, sala Sainte-Victoire, patul nr. 14.

Am făcut cunoștință cu Jacques la spital, unde zăcusem și eu de o boală îndelungată. Cum spusei, Jacques avea stofa unui mare talent, și cu toate astea nu era deloc încrezut. În timpul celor două luni cît mă duceam pe la dînsul și cînd el se simțea legănat în brațele morții, nu l-am auzit văitîndu-se o singură dată și nici dedîndu-se acelor lamentări care îl fac atît de ridicol pe artistul neînțeles. A murit fără *poză*, fără să facă grimasa oribilă a muribunzilor. Această moarte îmi amintește, chiar, una din scenele cele mai atroce pe care le-am văzut în caravanseraul durerilor omenești. Tatăl său, înștiințat de acest eveniment, venise să-i ceară trupul și s-a tocmnit mult pînă să dea cei treizeci și șase de franci ceruți de către administrație. S-a tocmnit și pentru slujba bisericească și cu atîta stăruință, încît i s-au mai

scăzut șase franci. Când fu să-l pună în coșciug, infirmierul scoase cearceaful spitalului și întrebă pe unul dintre prietenii mortului, aflat acolo, cine plătește lințoliul? Bietul tânăr, care n-avea o para chioară, se adresă tatălui lui Jacques; acesta se mînie grozav și-l întrebă dacă va mai fi mult timp plictisit.

O soră novice, care luase parte la această discuție monstruoasă, privi la cadavru și rosti aceste cuvinte tandre și naive :

— O, domnule, nu e posibil să fie îngropat așa, bietul băiat; e atît de frig... dați-i cel puțin o cămașă, ca să nu se înfățișeze cu totul gol în fața lui Dumnezeu !

Tatăl dete cinci franci amicului, să-i cumpere mortului o cămașă, spunîndu-i în același timp să se ducă la un telal din strada Grange-aux-Belles, care vindea rufe de ocazie.

— O să coste mai ieftin, adause el.

Această cruzime a tatălui lui Jacques mi-a fost însă explicată mai tîrziu : era furios că fiul său îmbrățișase cariera artelor, și furia nu i s-a potolit nici în fața unui coșciug.

Dar m-am îndepărtat prea mult de domnișoara Francine și de manșonul ei. Reviu : domnișoara Francine a fost întîia și singura iubită a lui Jacques, care nu murise cu toate astea bătrîn, căci avea de-abia douăzeci și trei de ani atunci cînd tatăl său ar fi dorit să-l îngroape despuiat. Dragostea asta mi-a povestit-o însuși Jacques, pe cînd era la nr. 14 și eu la nr. 16, în sala Sainte-Victoire, un loc foarte urît ales pentru a muri.

Ah ! iartă-mă, cititorule — înainte de a-mi începe povestirea, care ar fi admirabilă dacă aș putea-o reproduce așa cum mi-a istorisit-o prietenul meu Jacques, — și lasă-mă să fumez din

pipa de argilă pe care mi-a dat-o el, bietul, în ziua cînd doctorul îi interzisese fumatul. Cu toate astea, noaptea, cînd infirmierul dormea, prietenul meu Jacques îmi cerea luleaua și puțin tutun : vai, tare te mai plictisești noaptea în acele sa-loane mari, cînd nu poți dormi și cînd suferi !

— Numai un fum sau două, îmi zicea el, și eu îl lăsam, iar sora Genoveva se prefăcea că nu simte deloc mirosul de tutun cînd trecea în inspecție. Ah ! soră dragă, cît erai de bună și de frumoasă cînd veneai să ne stropești cu apa sfințită ? Te zăream de departe, cu mersul tău lin pe sub bolțile sumbre, dreaptă în vălurile albe căzînd în falduri așa de frumoase, pe care prietenul nostru Jacques le admira atît ! Ah ! soră bună, tu erai Beatricea aceluia infern. Mingîierile tale erau atît de dulci, încît ne plîngeam înadins numai ca să ne mîngîi tu. Dacă bietul Jacques n-ar fi murit într-o zi cînd nîgea, ți-ar fi sculptat o mică Fecioară blîndă, pe care s-o fi pus în chilia ta, bună soră Genoveva !

Un cititor : Ei bine, dar ce se aude cu manșonul ? Eu nu văd încă nici un manșon.

Alt cititor : Dar domnișoara Francine ? Unde e ?

Primul cititor : Nu e prea veselă povestea asta.

Al doilea cititor : Să-i vedem sfîrșitul.

— Vă cer mii de scuze, domnilor, luleaua lui Jacques m-a antrenat în aceste digresiuni. Dar de altfel nici n-am jurat să vă fac să rîdeți cu orice preț. Nu e întotdeauna veselă viața de boem.

Jacques și Francine s-au întîlnit într-o casă din Rue de la Tour-d'Auvergne, unde se mutaseră în același timp, prin luna aprilie.

Opt zile au trecut pînă să se stabilească între artist și tinăra fată acele relații de vecinătate care se nasc inevitabil cînd locuiești pe același

coridor ; de altfel, fără să fi schimbat un singur cuvînt, se şi cunoşteau unul pe altul. Francine ştia că vecinul ei era un pîrlit de artist, iar Jacques aflase că vecina lui era o cusătoreasă micuţă care fugise din sînul familiei pentru a scăpa de torturile unei mame vitrege. Făcea minuni de economie ca să poată lega, cum se zice, gura pînzei şi deoarece nu gustase niciodată din plăceri, nici nu rîvnea la ele. Iată cum se făcuse că trecură amîndoi pe uşa de la mijloc, care-i despărţea. Într-o seară de aprilie, Jacques se întoarse acasă rupt de oboseală, nemîncat încă de dimineată şi foarte trist, copleşit de una din acele tristeţi vagi care nu au nici o cauză precisă şi care te cuprinde oriunde, oricînd, un fel de apoplexie a inimii, căreia îi sînt expuşi mai ales cei care trăiesc singurateci. Jacques, care simţea că se înăbuşă în strîmta lui celulă, deschise fereastra, să respire puţin. Era un amurg frumos şi soarele în asfinţit desfăşura feeriile sale melancolice pe dealurile din Montmartre. Jacques rămase îngîndurat la geam, ascultînd corul înaripat al armoniilor primăvăratice, care cîntau în calmul serii şi asta îi sporea tristeţea. Şi văzînd un corb, care trecuse pe lîngă el croncănind, se gîndi la vremea cînd corbii aduceau pîine profetului Ilie, cucernicul în-singurat, şi făcu această reflecţie că azi corbii nu mai sînt atît de caritabili. Apoi, nemaiputînd răbda, închise fereastra, trase perdeaua şi, cum n-avea cu ce să-şi cumpere ulei pentru lampă, aprinse un fitil de răşină pe care îl adusese dintr-o călătorie la Grande Chartreuse. Din ce în ce mai trist, îşi umplu luleaua.

— Din fericire, mai am destul tutun ca să ascund pistolul, murmură el şi începu să fumeze.

Tare trist trebuia să fi fost în seara aceea prietenul meu Jacques, dacă se gîndise să-și ascundă pistolul. Acesta era leacul suprem în timpul crizelor sale grozave, și-i reușea destul de des. Și iată în ce consta acest leac : Jacques își fuma pipa în care presăraseră cîteva picături de laudanum și fuma pînă cînd norii de fum care ieșeau din lulea se făceau atît de groși încît îi ascundeau toate obiectele din odăiță și îndeosebi un pistol atîrnat în perete. Asta după vreo duzină de lulele. Si, odată pistolul devenit cu totul invizibil, se întîmpla aproape regulat ca fumul și opiumul laolaltă să-l adoarmă pe Jacques și se mai întîmpla adesea ca tristețea să-i piară pe pragul viselor.

Dar în seara aceea isprăvisese tutunul și, deși pistolul se afla bine ascuns ochilor săi, Jacques continua să fie trist și amărît. În aceeași seară, însă, domnișoara Francine era nespus de veselă cînd se întoarse acasă și veselia ei n-avea nici o justificare, ca și tristețea lui Jacques ; era una din acele veselii care cad din cer și pe care Dumnezeu le dăruiește inimii celor buni. Deci, domnișoara Francine era foarte bine dispusă și urca scara, cîntînd. Dar cînd fu să deschidă ușa, un curent care intrase pe geamul deschis al coridorului îi stinse brusc lumina.

— Ah ! Doamne, cît e de plictisitor ! exclamă tînăra fată ; iar trebuie să cobor și să urc șase etaje.

Dar zărind lumină prin crăpăturile ușii lui Jacques, un instinct de lene altoit pe un simțămînt de curiozitate o povățui să ceară artistului puțină lumină. E un serviciu care vecinii și-l fac zilnic, gîndi ea, și în asta nu poate fi nimic compromițător. Bătu deci încetîșor de două ori la ușa lui Jacques, care, surprins de această vizită

tîrzie, îi deschise. Dar abia făcuse un pas în odaie, că fumul o sufocă pe loc și, înainte de a scoate o vorbă, căzu leșinată pe un scaun, lăsînd să-i cadă lumînarea și cheia din mînă. Era miezul nopții, toată lumea din casă dormea. Jacques nu găsi că e cazul să apeleze la ajutorul cuiva, căci se temea, înainte de orice, să nu-și compromită vecina. Se mărgini, deci, să deschidă fereastra ca să pătrundă puțin aer în încăpere și, după ce stropi cu puțină apă fața tinerei fete, o văzu deschizînd ochii și revenindu-și puțin cîte puțin. Cînd după vreo cinci minute se trezi de-a binelea, Francine îi explică motivul pentru care venise la el și ceru mii de scuze pentru cele întîmplate.

— Acum că mi-am revenit, adause ea, mă pot întoarce în odaia mea.

Jacques îi deschisese tocmai ușa, cînd fata observă nu numai că uitase să-și aprindă lumînarea, dar că n-avea nici cheia camerei sale.

— Zăpăcită mai sînt, zise ea, apropiindu-și lumînarea de fitilul de rășină, am intrat aici să-mi aprind lumînarea și era să plec fără ea.

Dar în aceeași clipă, curentul de aer, care se iscase în cameră prin ușa și fereastra întredeschise, stinse brusc lumina, și cei doi tineri rămaseră în întuneric.

— S-ar crede că am făcut-o intenționat, zise Francine. Iertați-mă, domnule, de toată neplăcerea ce vă pricinuiesc și aveți bunătatea să faceți lumină ca să-mi pot găsi cheia.

— Desigur, domnișoară, răspunse Jacques, căutînd, pe dibuite, chibriturile.

Le-ar fi găsit destul de repede. Dar o idee ciudată îi trecu prin minte. Vîrî chibriturile în buzunar, exclamînd :

— Dumnezeule ! Vai, domnișoară, nu mai am nici un chibrit, ultimul l-am aprins când am venit acasă.

„Sper că am născocit un șiretlic perfect“, își zise el.

— Doamne, Doamne ! zise Francine, pot intra la mine și fără luminare, camera nu e atât de mare ca să te pierzi în ea. Dar îmi trebuie cheia, vă rog, domnule, ajutați-mă s-o caut, trebuie să fie pe podea.

— Să căutăm, domnișoară, zise Jacques.

Și iată-i pe amândoi căutînd, pe întuneric, obiectul pierdut. Dar ca și când ar fi fost conduși de același instinct, se întîmpla ca în timpul căutărilor, mîinile lor, care dibuiau în același loc, să se atingă de zece ori pe minut. Și cum și el și ea erau la fel de neîndemînatici, nu găsiră cheia.

— Luna, acum mascată de nori, bate în plin în odaia mea, zise Jacques. Să așteptăm puțin. S-ar putea să ne lumineze în curînd căutările.

Și, așteptînd s-apară luna, începură să discute. O conversație în plin întuneric, într-o cameră mică, într-o noapte de primăvară ; o conversație, la început ușoară și fără importanță, care trece, apoi, la capitolul confidențelor — asta știți unde duce... Cuvintele devin din ce în ce mai confuze, pline de reticențe ; vocea scade, cuvintele sînt întretăiate de suspine... Mîinile care se întîlnesc exprimă gîndul care din inimă urcă la buze și... căutați urmarea în propriile voastre amintiri, o, voi, tinere perechi. Amintește-ți, tinere, amintește-ți, duduie, voi care pășiți azi mîină în mîină și care v-ați cunoscut abia acum două zile.

În sfîrșit, luna se demasca și lumina ei limpede inunda odăița ; domnișoara Francine se trezi din visarea ei și scoase un mic țipăt.

— Ce s-a întâmplat ? o întrebă Jacques, cuprinzându-i talia.

— Nimic, murmură Francine, mi s-a părut că bate cineva la ușă.

Și, fără ca Jacques să bage de seamă, fata împinse cu piciorul sub o mobilă cheia pe care o zărise pe jos.

Nu mai voia s-o regăsească.

.

Primul cititor : Firește că n-aș îngădui ca această povestire să ajungă în mâinile fiicei mele.

Al doilea cititor : Pînă acum n-am zărit nici măcar un singur fir din manșonul domnișoarei Francine ; cît despre dînsa, nici nu știu măcar cum e făcută, dacă e brună ori e blondă.

Răbdare, o, cititorule, răbdare. V-am promis un manșon și vi-l voi da pînă la sfîrșit, cum i l-a dat și Jacques sărmanei sale amice Francine, care îi devenise amantă, după cum am arătat prin rîndul punctat de mai sus. Francine era blondă și veselă ; ceea ce nu e lucru obișnuit. Pînă la douăzeci de ani n-a știut ce e dragostea ; dar o vagă presimțire a morții sale apropiate o sfătuisă să nu mai întîrzie dacă vrea s-o cunoască.

Îl întîlni pe Jacques și îl iubi. Legătura lor a durat șase luni. S-au unit în primăvară și s-au despărțit în toamnă. Francine era tuberculoasă, o știa și ea și o știa și prietenul ei, Jacques ; după cincisprezece zile de cînd se cunoscuseră, o aflase de la un prieten medic. „O să se ducă și ea o dată cu îngălbenirea frunzelor“, îi spusese medicul.

Francine, auzise această confidență și observă disperarea ce i-o pricinuia prietenului ei.

— Ce-mi pasă de frunzele galbene ? îi zise ea, punîndu-și toată dragostea într-un zîmbet ; ce-mi

pasă de toamnă ? Sîntem în vară și frunzele sînt verzi ; să ne bucurăm deci, scumpul meu... Și cînd mă vei vedea gata să părăsesc viața, să mă iei în brațe, să mă strîngi și să-mi interzici să plec. După cum știi, sînt ascultătoare și voi rămîne.

Și această încîntătoare creatură suferi timp de cinci luni, cu cîntecul și cu zîmbetul pe buze, mizeriile vieții de boem. Iar Jacques se lăsa amăgit ; de multe ori amicul său îi spunea : „Francinei îi e din ce în ce mai rău, trebuie îngrijită“. Atunci Jacques cutreiera tot Parisul, ca să găsească bani pentru rețetele doctorului ; însă Francine nici nu voia să audă de medicamente și le arunca pe fereastră. Noaptea, cînd o apuca tusea, ieșea din odaie și se ducea afară în coridor ca Jacques să n-o audă.

Într-o zi, cînd plecară amîndoi în excursie la țară, Jacques zări un copac ale cărui frunze începeau să îngălbenească. O privi cu tristețe pe Francine, care mergea încet și oarecum visătoare.

Francine îl văzu pe Jacques pîlind și ghici pricina acestei palori.

— Ești prost, îi zise ea îmbrățișîndu-l, sîntem abia în iulie ; pînă în octombrie mai sînt trei luni ; iubindu-ne zi și noapte, cum și facem, vom dubla timpul pe care îl mai avem de trăit împreună. Și apoi, dacă mă simt atît de rău între frunzele galbene, să ne ducem să stăm într-o pădure de brazi ; acolo frunzele sînt întotdeauna verzi.

.
În octombrie, Francine fu silită să rămînă la pat. Amicul lui Jacques o îngrijea... Odăița în care locuiau era situată sus, deasupra casei și dădea într-o curte cu un copac care se desfrun-

zea tot mai mult pe zi ce trecea. Jacques pusese o perdea la fereastră ca să-l ascundă bolnavei, dar Francine cerea să-i dea perdeaua la o parte.

— O, dragul meu prieten, zicea ea, am să-ți dau de o sută de ori mai multe sărutări decât frunze sînt în pom... Și apoi adause : de altfel mă simt mai bine... Vreau să ies curînd, dar acum e frig și pentru că nu țin să mi se roșească mîinile, să-mi cumperi un manșon.

În tot timpul boalei, unicul ei vis a fost acest manșon.

În ajunul Tuturor Sfinților ¹, văzîndu-l pe Jacques mai dezolat ca oricînd, voi să-l încurajeze ; și, ca să-i arate că se simte mai bine, coborî din pat.

Doctorul sosi în acel moment și o sili să se culce din nou.

— Jacques, îi șopti el artistului la ureche, curaj ! Totul s-a sfîrșit... Francine moare.

Jacques izbucni în lacrimi.

— Poți să-i dai acum tot ce ți-o cere, nu mai e nici o speranță !

Francine *înțelese din ochi* ceea ce doctorul îi spunea iubitului ei.

— Nu-l asculta, exclamă ea întinzînd brațele către Jacques, nu-l asculta, minte ! Mîine ieșim împreună... e sărbătoarea Tuturor Sfinților : o să fie frig, du-te de-mi cumpără un manșon. Te rog, mi-e frică de degerături în iarna asta.

Jacques voia tocmai să plece cu amicul său, dar Francine îl opri pe medic.

— Du-te de-mi cumpără manșonul, îi zise lui Jacques ; și ia-mi-l frumos ca să țină mult.

Și cînd rămase singură, îi zise doctorului :

¹ Sărbătoare catolică, în ziua de 1 noiembrie a fiecărui an (*n. tr.*).

— Vai, domnule, eu mor, o știu... Dar înainte de a mă duce, găsește-mi ceva care să-mi dea puteri pentru o noapte, te rog ; fă-mă frumoasă încă o noapte și apoi pot să mor, deoarece bunul Dumnezeu nu vrea să mai trăiesc...

Și, în timp ce doctorul o consola cum putea mai bine, un vînt rece pătrunse în cameră și azvîrli pe patul bolnavei o frunză galbenă, smulsă de pe copacul din curticică.

Francine dete perdeaua la o parte și văzu că arborele era cu desăvîrșire despuiat.

— E cea din urmă, zise ea, punînd frunza sub pernă.

— Nu vei muri decît mîine, îi zise doctorul, mai ai o noapte, numai a duminică.

— Ah ! ce fericire, zise tînăra fată, o noapte de iarnă... va fi lungă.

Jacques se întoarse aducînd un manșon.

— E foarte frumos, zise Francine. Mîine, cînd vom ieși, îl voi purta.

Și petrecu noaptea cu Jacques.

A doua zi, de sărbătoarea Tuturor Sfinților, cînd pe la amiază se trăgeau clopotele la biserică, o cuprinse agonia și tot trupul începu să-i tremure.

— Mi-e frig la mîini, șopti ea ; dă-mi manșonul.

Și-și vîri sărmanele minute în blană.

— S-a sfîrșit, se adresă doctorul lui Jacques, du-te de-o sărută.

Jacques își lipi buzele de ale iubitei sale.

În ultima clipă voia să-i ia manșonul, dar ea își înțepenisă mîinile într-însul.

— Nu, nu, lăsați-mi-l, sîntem în iarnă și mi-e frig ! Ah ! sărmanul meu Jacques... Ah ! sărmanul meu Jacques. Ce te vei face ? Doamne ! Doamne !

Și a doua zi Jacques rămase singur.

Primul cititor : Știam eu bine că povestea asta n-are să fie veselă.

Ce vrei, cititorule ? Nu poți râde totdeauna...

II

Era în dimineța sărbătorii Tuturor Sfinților. Francine murise.

Doi oameni vegheau la căpățiul ei : unul, în picioare, era medicul ; celălalt, îngenunchiat lângă pat, își lipea buzele de mîinile moartei și părea că vrea să le pecetluiască într-un sărut desperat ; era Jacques, iubitul Francinei. De șase ore și mai bine căzuse într-o dureroasă apatie. O flașnetă, care trecea sub ferestrele casei, îl trezi.

Flașnetă cînta o melodie, pe care Francine avea obiceiul s-o fredoneze dimineța cînd se trezea.

Una din acele speranțe nesăbuite, care nu se pot naște decît în marile desperări, trecu prin mintea lui Jacques. I se părea că se află cu o lună în urmă, cînd Francine era doar muribundă ; uitase cu desăvîrșire de prezent și își închipui o clipă că moarta nu e decît adormită și că se va trezi de îndată cu gura deschisă, ca să-și îngîne cîntecul ei matinal.

Dar nu se stinseră încă sunetele flașnetei, că Jacques reveni la realitate. Gura Francinei era pe veci închisă pentru cîntece, și zîmbetul care-i înflorise o dată cu ultimul-i gînd se ștersese de pe buzele ei, unde moartea începea să se înfiripe.

— Curaj, Jacques ! zise doctorul, bun prieten al sculptorului.

Jacques se ridică și zise medicului :

— S-a sfîrșit, nu-i așa ? Nu mai e deci nici o speranță ?

Fără a răspunde acestei triste nebunii, prietenul trase perdelele patului și, întorcându-se apoi spre sculptor, îi întinse mîna.

— Francine e moartă... Trebuia să ne așteptăm la asta. Dumnezeu știe că am făcut tot posibilul să o salvăm. Era o fată bună, Jacques ; te-a iubit mult, mai mult și altfel decît ai iubit-o tu ; căci dragostea ei nu era plămădită decît din dragoste, pe cînd a ta era un amestec. Francine e moartă... dar nu s-a terminat totul, trebuie să ne gîndim la demersurile necesare înmormîntării. Ne vom ocupa împreună de asta, iar cît timp vom lipsi, o vom ruga pe vecină să vegheze lîngă ea.

Jacques se lăsă în voia prietenului său. Alergară toată ziua pe la primărie, la pompele funebre și la cimitir. Și cum bietul Jacques n-avea nici un ban, doctorul își amăneta ceasornicul, un inel și cîteva costume, ca să înjghebe cheltuielile înmormîntării fixate pentru a doua zi.

Se întoarseră acasă seara tîrziu. Vecina îl sili pe Jacques să mănînce ceva.

— Da, voi mîncă ; mi-e frig și am nevoie să prind puțină putere, pentru că va trebui să lucrez în noaptea asta.

Vecina și doctorul nu l-au înțeles.

Jacques se așeză la masă și înghiți cu atîta grabă, încît de cîteva ori era să se înece. Apoi ceru de băut. Dar ducînd paharul la gură, îl scăpă din mînă. Paharul care se sfărîmase deșteptase în mintea artistului o amintire ; ea îi trezi durerea, o clipă amorțită. În ziua în care tînăra venise pentru prima oară la el, încă de pe atunci suferindă, ea se simțise rău și Jacques' îi dăduse să bea din acel pahar puțină apă cu zahăr. În urmă, cînd începură să conviețuiască, făcuseră din el o relictă a dragostei.

Cînd, foarte rar, erau mai înlesniți, artistul cumpăra prietenei sale cîte o sticlă sau două de vin întăritor, recomandat de doctor, și din paharul acela bea Francine licoarea, din care tandrețea sa culegea o veselie încîntătoare.

Jacques rămase mai bine de o jumătate de ceas cu ochii țintă la bucățelele sfărîmate ale acelei amintiri fragile și scumpe și i se păru că și inima lui se sfărîmase odată cu paharul și că acele cioburi îi sfișie pieptul. Cînd își reveni în fire, culese toate hîrburile paharului și le ascunse într-un dulap. Apoi o rugă pe vecină să-i aducă două lumînări și să-i trimită prin portar o găleată cu apă.

— Tu să nu pleci, îi zise medicului, căruia nici prin gînd nu-i trecea să-l părăsească, voi avea în curînd nevoie de tine.

I se aduse apa și luminările, și cei doi amici rămaseră singuri.

— Ce vrei să faci ? îl întrebă doctorul văzînd că Jacques, după ce turnase apa într-o albioară de lemn, puse într-însa ghips în două măsuri egale.

— Ce vreau să fac ? Nu ghicești ? Vreau să muliez chipul Francinei ; și cum n-am curaj să rămîn singur, te rog să nu pleci !

Jacques se duse apoi să dea înlături perdelele patului și trase jos cearceaful care acoperea obrazul moartei. Mîna lui Jacques începu să tremure și un plîns vătuit i se urcă pînă la buze.

— Adu-mi luminările, strigă el amicului său, și vino de-mi ține albioara.

Una din făclii fu așezată la capul patului, așa încît să răspîndească toată lumina pe chipul tuberculoasei ; cealaltă la picioare. Cu ajutorul unei pensule, muiată în untdelemn, artistul îi unse sprincenele, genele și părul, pe care îl rîndui așa cum se pieptăna Francine de obicei.

— În chipul acesta n-are s-o doară cînd i-om ridica masca, murmură Jacques ca pentru sine.

O dată luate aceste precauțiuni și după ce așează capul moartei într-o poziție potrivită, Jacques începu să toarne ipsosul în straturi succesive pînă ce atinse grosimea necesară. După un sfert de oră, lucrarea era terminată și pe deplin reușită.

Printr-o ciudată împrejurare, se produse o schimbare în obrazul Francinei. Sîngele, care n-avusese încă timp să se răcească de tot, reîncălzit, fără îndoială, de căldura ipsosului pornise spre regiunile superioare și un nor bătînd în trandafiriu se amesteca treptat-treptat cu albeața mată a frunții și a obrazilor. Pleoapele ridicate o dată cu ridicarea măștii, lăsau să se vadă azurul liniștit al ochilor, a căror privire vedeau parcă o vagă înțelegere; iar de pe buzele întredeschise de începutul unui zîmbet părea că apare, uitată în ultimul adio, această ultimă vorbă pe care o auzi numai cu inima.

Cine ar putea susține că înțelegerea se termină definitiv acolo unde începe nesimțirea? Cine poate spune că pasiunile se sting și mor o dată cu cea din urmă bătaie a inimii pe care au agitat-o? Sufletul nu poate rămîne, oare, captiv de bună voie în corpul înveșmîntat pentru înmormîntare și din adîncul acestei închisori pămîntești să observe, o clipă doar, și pe furiș, cit de regretat și de plîns e el de cei din juru-i? Cei ce se duc au atîtea temeieri să nu se încreadă în cei ce rămîn!

În clipa în care Jacques se gîndea să păstreze, cu ajutorul artei, trăsăturile decedatei, — cine știe? — poate că un gînd de pe lumea cealaltă revenise, ca s-o trezească pe Francine din cel dintîi al ei somn de veci. Poate că-și reamintise

că cel pe care îl părăsise era un artist și în același timp un iubit; că era și unul și altul, neputînd să fie unul fără celălalt, că pentru el dragostea era sufletul artei și că, dacă o iubise atît de mult, se datora faptului că dînsa a știut să fie o femeie și o amantă, un sentiment într-o formă. Și-atunci Francine, dorind, poate, să lase lui Jacques imaginea umană, care devenise pentru el încarnarea unui ideal, știuse, moartă fiind, să-și mai reia o dată chipul omenesc, cu toată radierea dragostei și cu toate farmecele tinereții; ea reînvia obiectul de artă.

Și poate că sărmana fată chibzuise bine, pentru că există printre artiștii adevărați astfel de Pygmalioni ciudați, care, contrar celuiilalt, voiau să preschimbe în marmoră Galateele¹ lor vii.

În fața seninătății acestui chip, pe care agonia nu mai lăsase urme, nimeni n-ar fi putut crede cît de îndelungate suferințe i-au prefăcut moartea. Francine părea să continue un vis de dragoste; și, văzînd-o astfel, s-ar fi zis că murise de prea multă frumusețe.

Medicul, zdrobit de oboseală, dormea într-un colț al odăii.

Cît despre Jacques, el căzuse din nou pradă în-doielilor. Mintea lui halucinantă stăruia în credința că aceea pe care o iubise atît de mult, se va trezi; și cum niște ușoare contracții nervoase, determinate de prospețimea ghipsului turnat pe obraz întrerupeau din cînd în cînd nemișcarea trupului, acest simulacru de viață întreținea pe Jacques în fericita-i iluzie, care dură pînă dimineața, cînd

¹ E vorba de Pygmalion, sculptorul din mitologie, căruia zeii i-au însuflețit statuia de marmoră a Galateii. Obosit apoi de capriciile acesteia, el ceru zeilor să i-o readucă la starea inițială, de marmoră (*n. tr.*).

un comisar veni să constate decesul și să autorizeze înmormântarea.

De altfel, dacă era nevoie de toată nebunia desperării ca, la vederea acelei frumoase creaturi, să se poată cineva îndoi de moarte, tot așa a trebuit toată certitudinea științei, ca să crezi în moartea ei.

În timp ce vecina pregătea pe Francine pentru cel din urmă drum, Jacques fu dus într-o altă odaie, unde-i găsi pe câțiva dintre prietenii săi, veniți să urmeze convoiul. Boemii se abținură față de Jacques, pe care îl iubeau ca pe un frate, de la toate acele consolări care nu fac decît să sporească durerea. Fără a rosti nici unul din acele cuvinte, atît de greu de găsit și atît de penibile de auzit, strînseră rînd pe rînd, în tăcere, mîna prietenului lor.

— Moartea asta e o mare nenorocire pentru Jacques, rosti unul dintre amici.

— Da, răspunse pictorul Lazare, spirit bizar, care știuse să învingă de timpuriu toate răzvrătirile tinereții, impunîndu-le întransigența unui spirit dîrz, în care artistul sfîrșise prin a înăbuși pe om — da, așa e ; dar e o nenorocire, pe care a introdus-o de bună voie în viața lui. De cînd a cunoscut-o pe Francine, Jacques s-a schimbat mult.

— Ea l-a făcut fericit, zise un altul.

— Fericit ! reluă Lazare. Ce înțelegeți voi prin fericire ? Cum de numiți voi fericire o pasiune care aduce pe om în starea în care se află acum Jacques ? Încercați să-i prezentați acum o capodoperă : nici nu-și va întoarce ochii spre ea, dar pentru a-și vedea încă o dată iubita, sînt sigur că ar fi în stare să calce peste un Tițian sau peste un Rafael... Iubita mea este, însă, ne-

muritoare și nu mă va trăda niciodată. Ea locuiește la Louvre și se numește *Gioconda*.

În clipa în care Lazare voia să-și continue teoriile asupra artei și a sentimentului, prietenii fură poștiți să plece la biserică.

După câteva rugăciuni rostite în șoaptă, convoiul se îndreptă spre cimitir... Cum se nimerise să fie Ziua Morților, o mulțime imensă umplea acel azil funebru. Mulți dintre cei de față se întorceau să-l privească pe Jacques care, în capul gol, urma dricul.

— Bietul băiat ! zicea unul, o fi mama lui, desigur...

— Ba e tatăl său, replica un altul.

— Ba e sora sa, se spunea în altă parte.

Numai unul, care venise la cimitir, ca să studieze înfățișarea regretelor la această ceremonie a morților, oficiată o dată pe an în ceața lui noiembrie, un poet, văzîndu-l pe Jacques, își dădu seama că el ducea la locul de veci rămășițele pămîntești ale iubitei.

Ajunși la groapă, boemii, cu capul descoperit se rînduiră în jurul ei. Jacques se opri la marginea gropii, iar doctorul îl ținea de braț.

Cioclii erau grăbiți și voiau să termine repede treaba.

— Nu se ține nici un discurs, zise unul din ei. Cu atît mai bine ! Hop ! camarade ! Haide ! Suș !

Și coșciugul, scos din dric, fu legat cu frînghii și lăsat să coboare în mormînt. Un gropar scoase frînghiile și ieși afară, apoi, ajutat de unul din camarazii săi, luă o lopată și începu să arunce pămînt deasupra. Groapa fu în curînd umplută. Se infipse deasupra o cruce mică de lemn.

Printre hohote de plîns, medicul îl auzi pe Jacques scoţînd acest strigăt egoist :

— O, tinereţea mea ! Pe tine te îngroapă aici !

Jacques făcea parte dintr-o societate denumită *Băutorii de apă*, şi care pare a fi fost fondată cu scopul de a imita celebrul cenaclu din strada Celor-patru-vînturi, despre care e vorba în faimosul roman *Grand Homme de Provence* ; numai că era o mare deosebire între croii cenaclului şi băutorii de apă ; ca toţi imitatorii, exageraseră sistemul pe care voiau să-l pună în aplicare. Această deosebire se va înţelege datorită unicului fapt că, în cartea lui Balzac, membrii cenaclului sfîrşesc prin a-şi realiza scopul propus şi dovedesc că oricare sistem care reuşeşte e bun ; pe cîtă vreme, după mai mulţi ani de existenţă societatea *Băutorilor de apă* se dizolvase în chip firesc, datorită încetării din viaţă a tuturor membrilor ei, fără ca numele vreunuia să fie legat de vreo lucrare menită să-i ateste existenţa.

În timpul legăturii sale cu Francine, raporturile lui Jacques cu societatea *Băutorilor* deveniseră mai rare. Nevoile existenţei siliseră pe artist să calce anumite condiţii, semnate şi jurate în mod solemn de *Băutorii de apă*, în ziua în care se fondase societatea.

Veşnic obsedaţi de un orgoliu absurd, aceşti tineri adoptaseră, ca principiu suveran în asociaţia lor, hotărîrea de a nu părăsi niciodată culmile artei ; adică, în pofida mizeriei lor ucigătoare, nici unul nu va face concesii necesităţilor cotidiene. Aşa, de pildă, poetul Melchior n-ar fi consimţit niciodată să-şi părăsească lira, aşa cum o numea, pentru a scrie un prospect comercial sau o declaraţie. Astea toate erau bune doar

pentru poetul Rodolphe, care nu se pricepea la nimic, dar făcea orice și nu lăsa să treacă prin fața lui o piesă de cinci franci, fără să tragă în ea cu ce avea la îndemână. Pictorul Lazare, un zdrențăros infatuat, n-ar fi vrut niciodată să-și murdărească pensulele, ca să facă portretul unui croitor cu papagalul în mână, cum a făcut o dată amicul nostru, pictorul Marcel, în schimbul acelei faimoase haine poreclită *Matusalem* și pe care mîna fiecăreia din amantele sale o presăruse cu petece. Tot timpul cît trăise în comuniune de idei cu *Băutorii de apă*, sculptorul Jacques îndurase tirania acestui pact de societate ; dar de îndată ce o cunoscuse pe Francine, n-a vrut să mai supună și pe biata copilă, bolnavă de pe atunci cum era, la regimul pe care îl acceptase cîtă vreme era singur. Jacques era, mai presus de toate, o fire dreaptă și leală. Se duse deci la președintele societății, exclusivistul Lazare, și-i anunță că, din clipa aceea, va accepta orice lucrare capabilă să-i producă vreun câștig.

— Dragul meu, îi răspunse Lazare, declarația ta de dragoste era demisia ta din calitatea de artist. Rămînem prietenii tăi, dacă vrei, dar nu-ți vom mai fi asociați. Fă-ți meseria după cum îți place. Pentru mine nu mai ești sculptor, ci un turnător de ghips. E drept că vei putea să bei vin, dar noi, care vom continua să bem apă și să mîncăm pîinea noastră cazonă, noi vom rămîne artiști.

În pofida celor spuse de Lazare, Jacques rămase un artist. Dar ca s-o păstreze pe Francine, el primea, cînd i se prezenta ocazia, lucrări productive. Așa se face că a muncit mult timp în atelierul ornamentistului Romagnési. Iscusit în

executare, ingenios în invențiuni, Jacques ar fi putut, fără să abandoneze arta serioasă, să-și facă un mare renume în acele compoziții de gen, care au devenit unul din principalele elemente ale comerțului de lux. Dar Jacques era leneș ca toți artiștii adevărați; pe deasupra, îndrăgostit asemenea poezilor. Tinerețea se trezise într-însul târziu, dar înflăcărată, și presimțindu-și sfârșitul apropiat, voia s-o guste din plin în brațele Francinei. Așa că s-a întâmplat adesea ca, atunci când cele mai bune prilejuri de a căpăta comenzi îi băteau la ușă, Jacques să nu răspundă, fiindcă ar fi trebuit să se deranjeze și fiindcă se simțea atît de bine cînd visa la luminile ochilor dragii sale.

După moartea Francinei, sculptorul se duse să-și revadă vechii prieteni, *Băutorii*. Dar spiritul lui Jacques domina acest cerc, unde fiecare membru trăia împietrit în egoismul artei. Și Jacques nu găsi la dinșii ceea ce căuta. Nu i se înțelegea disparea și voiau s-o calmeze prin raționamente; așa că, văzînd de cît de puțină simpatie se bucura, Jacques preferă să-și ascundă durerea decît s-o vadă pusă în discuție. Rupse, deci, orice legătură cu *Băutorii de apă* și plecă să trăiască singur.

După cinci sau șase zile de la înmormîntarea Francinei, Jacques se duse la un pietrar din cimitirul Montparnasse și-i propuse următorul tîrg: pietrarul să construiască la mormîntul Francinei un grilaj, pe care i-l va desemna Jacques, și să dea afară de asta artistului o bucată de marmură albă; în schimb, Jacques îi va sta la dispoziție trei luni, fie ca lucrător cioplitor, fie ca sculptor. Negustorul de monumente funerare avea pe atunci mai multe comenzi în plus; se duse să vadă atelierul lui Jacques; în fața mai multor lucrări începute, se

convinse că întâmplarea care îi scosese în cale pe Jacques, constituia un adevărat noroc pentru el. După opt zile, mormîntul Francinei avea un grilaj, în mijlocul căruia crucea de lemn fusese înlocuită cu una de piatră, pe care era gravat numele ei.

Din fericire, Jacques avea de-a face cu un om cinstit, care înțelese că o sută de kilograme de fier topit și trei metri pătrați de marmură de Pirenei nu puteau plăti cele trei luni de lucru ale lui Jacques, al cărui talent îi produsese mai multe mii de taleri. Propuse deci artistului să-l angajeze în întreprinderea sa, în schimbul unei retribuții, dar Jacques nu acceptă cu nici un preț oferta. Puțina varietate a modelelor de reprodus, dispăcea naturii sale inventive. De altminteri, avea ce dorea : o bucată mare de marmură, din măruntaiele căreia voia să creeze o capodoperă, pe care o destinase mormîntului Francinei.

La începutul primăverii situația lui Jacques se îmbunătățise ; prietenul său, medicul, îi făcu legătura cu un mare bogătaş, care venise să se stabilească la Paris și puse să i se construiască o clădire magnifică, într-unul din cele mai frumoase cartiere. Chemase pe mai mulți artiști celebri să concureze la realizarea luxului acelui mic palat. Lui Jacques i se comandase un șemineu de salon. Parcă văd și acum schițele lui Jacques ; era un lucru încântător : întreg poemul iernii era istorisit în acea bucată de marmură care trebuia să servească de cadru flăcărilor. Atelierul lui Jacques fiind prea mic, sculptorul ceru și obținuu, în casa încă nelocuită, o încăpere. I se mai avansase o sumă destul de mare din prețul convenit pentru lucru. Jacques începu să restituie prietenului său, doctorul, banii pe care acesta îi împrumutase cînd cu moartea Francinei ; apoi alergă la cimitir, ca

să acopere sub un strat de flori pământul în care odihnea iubita lui.

Dar primăvara venise înaintea lui Jacques ; și pe mormîntul tinerei fete mii de flori creșteau la întîmplare prin iarba înverzită. Artistul nu avu curajul să le rupă, căci credea că florile acele închid în ele ceva din sufletul iubitei. Cînd grădinarul îl întrebă ce să facă cu trandafirii și cu pansesele pe care le adusese, Jacques îi porunci să le planteze pe un mormînt de curînd săpat, un mormînt sărac, fără împrejmuire, al unui nenorocit și neavînd alt semn decît o bucată de lemn înfiptă în pămînt, în vîrfurile căreia se afla o coroană de flori negre de hîrtie, umilă ofrandă a durerii unui nevoiaș.

Jacques ieși din cimitir cu totul altul de cum intrase. Se uita cu o curiozitate plină de voieșie la acel frumos soare primăvăratec, același care aurise de atîtea ori părul Francinei, pe cînd fata zburda pe cîmpie, rupînd firele de iarbă cu mîinile ei albe. Un noian de gînduri bune cîntau în inima lui Jacques.

Trecînd pe dinaintea unei circiumioare situate la barieră, își aduse aminte că, într-o zi, surprins de furtună, intrase acolo cu Francine, și că luaseră și cina. Jacques intră și ceru să fie servit la aceeași masă. Desertul i se servi într-o farfurioară cu desene ; o recunoscuse și își aminti că Francine și-a bătut capul o jumătate de oră ca să descifreze rebusul pictat pe ea ; și-și mai aminti și de un cîntec, pe care-l fredonase Francine, bine dispusă, după ce băuse un vinișor vioriu și ieftin, dar care conținea mai multă veselie decît struguri.

Năvala aceasta de dulci amintiri trezea într-însul dragostea, fără însă a-i stîrni durerea. Accesibil superstițiilor, ca toate sufletele poetice și

visătoare, Jacques își închipui că Francine, auzindu-l mai adineauri umblînd pe lîngă ea, îi trimisese din mormînt acest val de bune amintiri și de aceea nu voi să le ude cu nici o lacrimă. Și ieși din cîrciumă cu pasul sprinten, cu fruntea sus, cu ochiul ager, cu inima palpitîndă, aproape cu un zîmbet pe buze, fredonînd pe drum acel refren al cîntecului pe care îl cînta întotdeauna Francine :

Colindă amorul strada mea,
Să țin mereu ușa deschisă.

Refrenul acesta pe buzele lui Jacques nu era încă decît o amintire, dar era totuși un cîntec ; și poate că, fără a-și da seama, Jacques făcuse în seara aceea primul pas pe acel drum de tranziție care duce de la tristețe la melancolie și, de aci, la uitare. Vai ! oricît ai dori și orice ai face, așa vrea să fie legea veșnică și dreaptă a nestatorniciei.

Tot așa cum florile, născute poate din trupul Francinei, crescuseră pe mormîntul ei, puteri noi de tinerețe înfloreau în sufletul lui Jacques, în care amintirile vechi trezeau năzuințe vagi spre noi amoruri. De altfel, Jacques era din acel soi de artiști și poeți care fac din pasiune un instrument de artă și de poezie și al căror spirit e inactiv atîta timp cît nu e pus în mișcare de forțele motrice ale inimii. La Jacques, creația era în adevăr fiica sentimentului și, în cele mai mici lucrări pe care le făcea, punea o parte dintr-însul. Își dădu seama că amintirile nu-l mai satisfăceau și că, întocmai ca piatra de moară care se strică de la sine cînd macină în gol, inima lui se uza în lipsă de emoții. Munca nu mai avea farmec pentru el ; creația, odinioară febrilă și spontană, nu se mai realiza decît după o trudă îndelungată ; Jacques era ne-

mulțumit și aproape că invidia viața foștilor săi prieteni, *Băutorii de apă*.

Căută să se distreze, se lăsă în voia plăcerilor și-și făcu noi legături. Îl vizită pe poetul Rodolphe întâlnit într-o cafenea și începură să se simpatizeze. Jacques îl puse în curent cu amărăciunile sale, iar poetului nu-i trebui mult timp ca să-l înțeleagă.

— Dragă prietene, îi zise el, știu ce vrea să zică asta...

Și, bătându-l pe piept, în dreptul inimii, adause :

— Repede, cât se poate de repede trebuie reaprins aici focul, încearcă fără întârziere o mică pasiune și-ți vei reveni.

— Ah ! zise Jacques, am iubit-o prea mult pe Francine.

— Asta nu te va împiedica s-o iubești mereu. Sărută pe alta și-ți vei închipui c-o săruți pe dînsa.

— Oh ! zise Jacques, numai de-ași putea întâlni o femeie care să-i semene !...

Și-l părăsi pe Rodolphe, adîncit în visuri.

.....

După șase săptămîni, Jacques își regăsise toată verva, reînsuflețită de dulcile priviri ale unei fete frumoase, care se numea Marie și al cărei farmec bolnăvicios amîntea oarecum pe al bieteii Francine. În adevăr, nimic mai drăgălaș ca această drăgălașă Marie, în vîrstă de optsprezece ani fără șase săptămîni, după cum nu uita ea niciodată să precizeze. Dragostea ei cu Jacques se născuse la lumina lunii, în grădina unui bal cîmpenesc, la sunetul unei viori pițigăiate, al unui contrabas ofticos și al unui clarinet care fluiera ca o mierlă. Jacques o întâlnise într-o seară pe cînd se plimba îngîndurat în jurul platformei de dans. Cînd îl

văzură trecînd înțepat în veșnica-i rodingotă neagră, încheiată pînă la gît, gălăgioasele fete din cartier, care-l cunoșteau pe artist din vedere, își spuseră una alteia :

— Dar ce-o fi căutînd pe-aici cioclul ăsta ? N-o fi venit oare să îngroape pe cineva ?

Și Jacques se plimba mereu singuratic, iar inima îi sîngera de spinii unei amintiri, a cărei durere o sporea orchestra, executînd un contradans vesel, ce răsuna în urechile artistului, trist ca un *De Profundis*.

În toiul visării în voia căreia se lăsase, dădu cu ochii de Marie care îl privea dintr-un colț și rîdea ca o nebună de mutra lui posomorită. Jacques ridică privirea și auzi la trei pași de el acest hohot de ris izbucnit de sub o pălărie trandafirie. Se apropie de tînăra fată și îi adresă cîteva cuvinte, la care dînsa îi răspunse ; apoi el îi oferi brațul ca să facă împreună o plimbare prin grădină și dînsa primi. Îi spuse că o găsește frumoasă ca un înger, dînsa îl rugă să repete de două ori ceea ce zisese ; Jacques îi rupse pe furiș mere verzi din pom, ea le ronțai cu poftă, lăsînd să i se audă acel ris sonor, de-ai fi zis că este ecoul statornicei ei veselii. Jacques își aminti de *Biblie* și socoti că nu trebuie să disperi niciodată de o femeie și cu atît mai mult de cele cărora le plac merele. Mai făcu un tur prin grădină cu pălăria trandafirie și dacă Jacques venise singur la bal, nu se mai întoarse tot așa acasă.

Cu toate astea, Jacques nu o uitase pe Francine ; după îndemnul lui Rodolphe, săruta în fiecare zi buzele Marici, și lucra în taină la chipul celei dispărute, pe care voia să-l așeze pe mormîntul ei.

Într-o zi, cînd primi niște bani, Jacques cumpără Mariei o rochie neagră. Tînăra fată fu foarte mulțumită, obiectînd doar că o rochie neagră nu e o culoare prea veselă pentru vară. Dar Jacques îi spuse că-i place foarte mult culoarea neagră și că i-ar face o deosebită plăcere dacă fata ar pune rochia în fiecare zi. Maria se supuse.

Într-o sîmbătă, Jacques zise tinerei fete :

— Vino mîine mai de dimineată, o să mergem la țară.

— Ah ! ce bine-mi pare ! exclamă Maria. O să-ți fac o surpriză, o să vezi tu ! Mîine o să fie soare !

Toată noaptea a stat Marie, de a cusut la o rochie nouă, pe care o cumpăraseră din economiile ei, o drăguță rochie trandafirie, și sosi duminică, gătită cu ea, în atelierul lui Jacques.

Artistul o primi rece, aproape brutal.

— Și eu care credeam c-o să-ți placă faptul că mi-am pus toaleta asta veselă ! zise Marie, care nu-și putea explica răceala lui Jacques.

— Nu ne mai ducem la țară, îi răspunse el, poți pleca, am de lucru.

Marie se înapoie acasă cu inima grea. Pe drum se întîlni cu un tînăr care cunoștea povestea lui Jacques și care îi făcuse cîndva curte fetei.

— A ! domnișoara Marie ! Ce, nu mai ești în doliu ? zise el.

— În doliu ! și după cine ? se miră Marie.

— Cum ? Nu știi ? Totuși, toată lumea știe ; rochia neagră pe care ți-a oferit-o Jacques...

— Ei, ce-i cu ea ? întrebă Marie.

— Ei bine, era de doliu ; Jacques te-a pus și pe dumneata să porți doliu după Francine.

Din ziua aceea Jacques n-a mai revăzut-o pe Marie.

Această despărțire îi purtase nenoroc. Reveniră zilele rele. De lucru nu mai avea și decăzuse într-un asemenea hal încît, nemaîștînd ce să se facă, îl rugă pe amicul său, medicul, să-l interneze într-un spital. Doctorul își dădu seama, de la prima privire, că nu-i va fi greu să-l satisfacă. Jacques, care nu bănuia în ce stare se află, pornise pe drumul Francinei.

L-au internat în spitalul Saint-Louis.

Pentru că mai putea umbla și lucra, Jacques îl rugă pe directorul spitalului să-i dea o odăiță de care n-aveau nevoie și își aduse acolo trepidul, daltele și humă de modelat. În primele cincisprezece zile lucra la sculptura destinată mormîntului Francinei. Era un înger mare cu aripile întinse. Sculptura aceea înfățișînd chipul Francinei, n-a mai putut fi terminată căci Jacques nu se mai putea urca pe scară și, în curînd, nici nu mai putea părăsi patul.

Într-o zi îi căzu în mîini caietelel de observații al internului și Jacques, după leacurile ce i se prescriau, pricepu că era pierdut; scrise, deci, familiei sale o scrisoare și o chemă pe sora Sainte-Geneviève, care îl înconjura cu toată îngrijirea ei caritabilă.

— Scumpă sora, îi zise Jacques, sus, în odaia în care am stat, e o sculptură mică în ghips; statueta asta, care reprezintă un înger, era destinată unui mormînt, dar n-am vreme s-o execut în marmură. Totuși, am acasă o frumoasă bucată de marmură albă, cu vinișoare trandafirii. În fine... sora, îți dau dumitale statueta s-o pui în capela spitalului.

După cîteva zile, Jacques muri. Dar cum înmormîntarea avu loc în ziua deschiderii Salonului de artă plastică, *Băutorii de apă* nu putură veni. „Arta înainte de toate“, hotărîse Lazare.

Familia lui Jacques nu era bogată și artistul n-a putut căpăta un mormînt aparte.

L-au îngropat undeva..

XIX

FANTEZIILE MUSETTEI

Vă aduceți, poate, aminte de pictorul Marcel care a vîndut cămătarului Medicis faimosul tablou al *Trecerii Mării Roșii*, menit să servească apoi drept firmă la prăvălia unui băcan. A doua zi după vînzarea tabloului, care fu urmată de un bogat supeu oferit de cămătar boemilor ca un supliment al tîrgului încheiat, Marcel, Schaunard, Colline și Rodolphe se treziseră dimineața foarte tîrziu. Încă buimaci și unii și alții, după beția din ajun, la început nu-și mai aduceau aminte de ceea ce se petrecuse ; și cînd auziră toaca de prînz bătînd la o biserică din apropiere, se priviră tustrei cu un zîmbet melancolic.

— Auzi cum clopotul cheamă cu glasul sfînt omenirea să poștească la masă, zise Marcel.

— Într-adevăr, adăugă Rodolphe, e ora solemnă cînd oamenii cumsecade trec în sala de mîncare.

— Ar trebui totuși pentru asta să devenim oameni cumsecade, îngîină Colline, care avea în fiecare zi o teribilă poftă de mîncare.

— Ah ! sîinii plini de lapte ai doicii mele, ah, cele patru mese zilnice ale copilăriei mele, ce-ați devenit ? interveni Schaunard ; ce-ați devenit ?

tot repeta el pe o arie de melancolie visătoare și blîndă.

— Și cînd te gîndești că la ora asta la Paris sînt peste o sută de mii de costițe de purcel pe grătar ! constată Marcel..

— Și tot atîtea biftecuri ! adăugă Rodolphe.

Iar ca o ironică antiteză, pe cînd cei patru prieteni își puneau unul altuia teribila problemă cotidiană a dejunului, chelnerii dintr-un restaurant aflat în aceeași clădire, strigau în gura mare comenzile consumatorilor.

— Ce dracu, n-or să mai tacă o dată bandiții ăia ? se supără Marcel ; fiecare vorbă de-a lor parcă ar fi o lovitură de cazma în stomacul meu.

— Vîntul bate de la miază-noapte, zise Colline, arătînd o morișcă ce se învîrtea pe un acoperiș vecin ; azi n-o să mai mîncăm, se împotrivesc stihile.

— Și de ce qare ? întrebă Marcel.

— Am făcut doar o constatare atmosferică, urmă filozoful ; vîntul de nord semnifică aproape totdeauna abstenență, întocmai cum vîntul de sud indică de obicei plăcere și mîncare bună. Asta e ceea ce filozofia numește : avertismentele de sus.

Pe nemîncate, Gustave Colline glumea în chip feroce.

În clipa aceea, Schaunard, care își băgase tocmai brațul în prăpastia ce-i servea drept buzunar, îl retrase repede, scoțînd un țipăt de groază :

— Ajutor ! e cineva în paltonul meu ! zbieră Schaunard, încercînd să-și desprindă mîna din cleștele unui homar viu.

Țipătul lui fu urmat imediat de un altul. Era al lui Marcel, care băgînd și el în neștire mîna în buzunar, descoperise o nouă Americă de care ui-

tase cu desăvîrşire : adică cei o sută cincizeci de franci pe care i-i dăduse evreul în ajun, drept plată pentru *Trecerea Mării Roşii*.

Atunci, în acelaşi timp, reînvie şi memoria bo-emilor.

— Închinaţi-vă, domnilor ! zise Marcel, înşirînd pe masă o grămadă de taleri, printre care licăreau cinci sau şase ludovici noi.

— Parcă ar fi vii, zise Colline.

— Ce muzică frumoasă ! zise Schaunard, făcînd să cînte banii de aur.

— Ce frumoase sînt medaliile astea ! adăugă Rodolphe. Parcă ar fi nişte bucăţi de soare ! De-aş fi rege, n-aş dori să am altfel de monedă şi aş imprima pe ele efigia iubitei mele.

— Şi cînd te gîndeşti că există o ţară unde ele abundă ca pietricelele ! zise Schaunard. Altă dată, americanii dădeau patru de aştia pentru doi gologani de-ai noştri. Unul din strămoşii mei a vizitat America : a fost îngropat de viu în pîntecul sălbaticilor. Asta a provocat multă durere familiei.

— Bine, bine, se miră Marcel uitîndu-se la homarul care începuse să se plimbe prin odaie. Dar dihania asta de unde vine ?

— Mi-aduc aminte, zise Schaunard, că ieri am dat o raită prin bucătăria lui Medicis ; e de presupus că reptila asta, fără să vrea, mi-a căzut în buzunar... pentru că animalele astea sînt mioape. Dar pentru că-l am, îl voi păstra, îl voi domestici şi-l voi vopsi în roşu, aşa va fi mai vesel. Sînt trist de cînd m-a părăsit Phémie, aşa că animalul îmi va ţine de urît.

— Domnilor, izbucni deodată Colline, observaţi, vă rog, morişca s-a întors spre sud, semn că vom dejuna.

— Cred și eu, răspunse Marcel, punînd mîna pe o monedă de aur. Iată una pe care o vom fierbe și încă cu mult sos.

Discutară multă vreme problema menu-ului. Fiecare fel de mîncare fu prilejul unei dezbateri și votat cu majoritate. Omleta propusă de Schounard fu respinsă cu solitudine ; tot așa și vinurile albe împotriva cărora se ridică Marcel într-o improvizație care scoase la iveală cunoștințele sale vinicole.

— Prima virtute a vinului e să fie roșu, exclamă artistul ; nu-mi vorbiți de vinurile noastre albe.

— Cu toate astea, se împotrivi Schounard, șampania cum e ?

— Fleacuri ! Un cidru de lux ! O zeamă de rădăcină epileptică. Aș da toate pivnițele din Épernay și Ay pe un poloboc de vin de Bourgogne. Și apoi nu e cazul să seducem vreo tinerică, și nici să ne dăm în spectacol. Votez contra șampaniei.

O dată programul alcătuit, Schounard și Colline coborîră în restaurantul vecin ca să comande prînzul.

— Dacă am face foc ? sugeră Marcel.

— Că bine zici, replică Rodolphe n-am fi deloc în contravenție ; de cînd ne tot invită la asta termometrul ! Să facem foc. Soba se va mira foarte mult !

Și se repezi pe scară, recomandînd lui Colline să aducă sus niște lemne.

Puțin după aceea, Schounard și Colline urcau scara, urmați de un cărbunar cu o încărcătură grea de lemne și cărbuni.

Cum Marcel scotocea într-un sertar, căutînd niște hîrtii ca să aprindă focul, dădu pe neaștep-

tate de o epistolă al cărei scris îl făcu să tresară și pe care o citi ascunzîndu-se de prietenii lui.

Era un bilețel scris cu creionul de Musette, cîndva, pe timpul cînd mai locuia cu Marcel. Această scrisoare era veche de un an încheiat. Nu cuprindea decît aceste cîteva cuvinte :

„Scumpul meu amic,

Nu fi neliniștit din cauza mea, voi reveni curînd. Am ieșit să mă plimb puțin și să mă încălzesc umblînd ; în casă e îngheț și cărbunarul o face pe surdul. Am rupt și ultimele două picioare ale scaunului, dar n-au ars nici cît să fierb un ou. Afară de asta, vîntul intră aici, prin geamul spart, ca la el acasă și-mi șoptește o droaie de sfaturi rele, care te-ar amări dacă le-aș asculta. Prefer să plec pentru o clipă, ca să mai văd magazinele cartierului. Mi s-a spus că se găsește catifea cu zece franci metrul. E de necrezut, face să vezi una ca asta. La dejun voi fi acasă.

Musette“

— Biata fată ! murmură Marcel, mototolind scrisoarea în buzunar...

Și rămase o clipă pe gînduri cu capul îngropat în palme.

Pe atunci boemii erau de mult în stare de văduvie, afară de Colline a cărui iubită rămăsese de-a pururi invizibilă și anonimă.

Pînă și Phémie, această amabilă tovarășă a lui Schaunard, întîlnise un suflet naiv care-i oferise inima, un mobilier din lemn de mahon și un inel din părul lui, din părul lui roșu. Dar cincisprezece zile după ce i le dăruise, amantul veni să-și ia înapoi și inima și mobilierul, pentru că observase,

uitîndu-se la mîinile amantei sale, că avea un inel de păr, dar de păr negru și îndrăzni să o bănuiască de trădare.

Cu toate acestea Phémie nu încetase să fie virtuoasă, atît numai că, din cauza amicelor sale care o tachinau mereu cu inelul de păr roșu, îl cănise în negru. Domnul acela fu atît de mulțumit, încît îi cumpără o rochie de mătase, — prima ei rochie de mătase. În ziua în care o pusese pentru întîiași dată, biata copilă exclamă :

— Acum pot să mor !

Cît despre Musette, ea ajunsese din nou un personaj aproape oficial și se scursese trei sau patru luni de cînd n-o mai întîlnise Marcel. În ceea ce o privește pe Mimi, Rodolphe nu mai auzise vorbindu-se de dînsa, afară de el însuși, care o pomenea cînd era singur.

— Ei, exclamă deodată Rodolphe, văzîndu-l pe Marcel ghemuit și visător dinaintea sobei ; ce e cu focul ăla ? Nu se mai aprinde odată ?

— Numaidecît răspunse pictorul, aprinzînd lemnele care începură să trosnească.

Pe cînd prietenii săi își ațîtau pofta de mîncare cu preparativele de masă, Marcel se izolă din nou într-un colț și așeză, la un loc cu cîteva alte amintiri pe care i le lăsase Musette, scrisoarea găsită din întîmplare. Deodată își aduse aminte de adresa unei femei, amică intimă a vechii sale pasiuni.

— Aha ! exclamă el atît de tare ca să fie auzit ; acum știu unde s-o găsesc !

— Ce să găsești ? întrebă Rodolphe. Și ce tot faci acolo ? adăugă el văzînd pe artist că se pregătește de scris.

— Nimic, o scrisoare foarte urgentă de care era să uit. Imediat voi fi al vostru, răspunse Marcel și scrise :

„*Copila mea dragă,*

Am niște *sume* în sertarul meu, o adevărată apoplexie a norocului fulgerător. Am mai pregătit acasă și un dejun formidabil care te așteaptă, vinuri generoase, și am făcut și foc, drăguța mea, ca burghezii. Ai ce vedea, vorba ta de odinioară. Vino să petreci cu noi un moment : vei găsi aci pe Rodolphe, pe Colline și pe Schaunard ; la desert ai să ne cînți romane, vom avea și desert. Cît timp sîntem aici, e probabil că o să stăm la masă opt zile. Să nu-ți fie dar teamă că vei sosi prea tîrziu. E atîta vreme de cînd nu te-am mai auzit rîzînd ! Rodolphe îți va dedica madrigalele și noi vom bea tot felul de băuturi în amintirea dragostei noastre moarte, chiar de-ar fi s-o reînvîiem. Între oameni ca noi.. ultima sărutare nu e niciodată cea de pe urmă. Ah ! dacă n-ar fi fost atît de frig anul trecut, poate că nu m-ai fi părăsit. Tu m-ai înșelat pentru un braț de lemne, și fiindcă ți-era teamă să nu ți se înroșească mîinile ; foarte bine ai făcut și nu-ți port pică pentru asta mai mult decît pentru altele. Vino, deci, de te încălzește acum cînd e foc în casă.

Te îmbrățișez cît vei vrea tu.

Marcel.“

O dată această misivă terminată, Marcel scrise una și doamnei Sidonie, amica Musettei, rugînd-o să transmită acesteia biletul de mai sus. Apoi coborî la portar ca să-l roage să ducă scrisorile la destinație. În timp ce-i plătea cursa cu anticipație, portarul observă o piesă de aur strălucind în mîi-

nile pictorului și, înainte de a pleca, urcă repede să-l prevină pe proprietar, căruia Marcel nu-i plătise cam de mult chiria.

— *Dom'le*, zise el gîfîind, *artistul* de la șase are parale ! Știi, ăla lungu care-mi ride în nas cînd îi aduc chitanța.

— Aha, zise proprietarul, ăla care a avut îndrăzneala să se împrumute cu bani de la mine, ca să-mi dea arvună. L-am poftit afară.

— Da, *dom'le*, dar vezi că azi e plin de aur, mî-a luat ochii chiar acum. Și face chefuri... Acum e momentul potrivit...

— Într-adevăr, recunosc proprietarul, mă duc imediat chiar eu.

Doamna Sidonie care se afla acasă cînd i se aduse scrisoarea lui Marcel, își trimise numaidecît camerista să remită scrisoarea adresată domnișoarei Musette.

Musette locuia pe-atunci într-un apartament încîntător de pe *Chaussée d'Antin*. În clipa în care i s-a înmînat scrisoarea, avea pe cineva în vizită și tocmai pentru acea seară era invitată la un dineu de gală.

— Ce mai minune ! exclamă Musette, rîzînd ca o nebună.

— Dar ce s-a întîmplat ? o întrebă un tînăr frumos și țepăn ca o statueta.

— O invitație la un dineu, răspunse tînăra femeie. Ce zici ? Cum se nimereste !

— Ba s-a nimerit foarte rău, zise tînărul.

— De ce ? întrebă Musette.

— Cum adică ? Ai chiar de gînd să mergi la dineul acela ?

— Cred și eu că am de gînd... Aranjează-te cum vrei.

— Dar, scumpa mea, asta nu se cade... o să te duci altă dată.

— Asta-i bună ! Cum altă dată ? Mă invită la masă o veche cunoștință, Marcel, și asta e destul de extraordinar, trebuie să merg să mă conving ! Auzi, altă dată ? Dar sînt rare ca eclipsele dîneurile adevărate în casa lui Marcel !

— Cum ! Adică nu te ții de cuvînt, numai ca să te duci să vezi *acea* persoană ? Și tocmai mie mi-o spui !... se supără tînărul.

— Dar cui ai vrea s-o spui ? Mutului ? Pe el nu-l interesează !

— Bine, dar ești de o francheță nemaipomenită !

— Știi doar prea bine că eu nu mă port ca altele, replică Musette.

— Dar ce vei crede tu însăși despre mine dacă te-aș lăsa să pleci, știind unde te duci ? Gîndește-te, Musette, ar fi foarte penibil pentru tine și pentru mine ; așa că trebuie să te scuzi către tînărul acela...

— Scumpul meu domn Maurice, răspunse domnișoara Musette cu voce foarte hotărîtă, m-ai cunoscut înainte de a mă lua. Știi că sînt plină de capricii și că niciodată o ființă omenească nu s-a putut lăuda că m-a făcut să renunț la vreunul din ele.

— Cere-mi orice vrei... zise Maurice, numai una ca asta nu !... Sînt capricii... și capricii.

— Dragă Maurice, eu mă duc la Marcel, adăugă ea punîndu-și pălăria. Poți să mă părăsești dacă vrei, dar e peste puterile mele. Marcel e cel mai bun băiat din lume și unicul pe care l-am iubit vreodată. Dacă inima lui ar fi fost de aur, ar fi topit-o ca să-mi dăruiască mie inele. Bietul băiat ! zise ea, arătîndu-i scrisoarea... Uită-te, cum are nițel foc în sobă, mă invită să vin să mă încăl-

zesc. Ah ! Dacă n-ar fi atât de leneș și dacă magazinele n-ar avea atâtea catifele și mătăsuri !!! Am fost foarte fericită cu el ! Avea darul să mă facă să sufăr și el mi-a dat numele de Musette datorită cîntecelor mele. Cel puțin dacă mă duc la el, poți fi sigur că mă voi întoarce acasă... Bineînțeles, dacă nu-mi vei închide ușa în nas.

— Nici n-ai putea să mi-o mărturisești mai de la obraz că nu mă iubești ! zise tînărul.

— Haida de, scumpul meu Maurice, ești un om prea deștept ca să ne angajăm asupra acestei chestiuni într-o discuție serioasă. Mă ai pe mine cum are cineva un cal frumos într-un grajd. Eu te iubesc... pentru că îmi place luxul, zgomotul petrecerilor, tot ce răsună și tot ce strălucește. Să n-o facem, așadar, pe sentimentalii, ar fi ridicol și inutil.

— Cel puțin, dă-mi voie să te însoțesc.

— Dar n-ai să te amuzi deloc, zise Musette și ai să ne împiedici și pe noi să ne amuzăm. Gîndește-te că acest băiat o să mă sărute...

— Musette, zise Maurice, ai mai dat adesea de oameni atât de docili ca mine ?

— Domnule viconte, răspunse Musette, într-o zi, pe cînd mă plimbam cu trăsura la Champs-Élysées cu lordul***, i-am întîlnit pe Marcel și pe amicul său Rodolphe plimbîndu-se pe jos, foarte prost îmbrăcați amîndoi, plouați ca niște ciini ciobănești și fumîndu-și pipele. De trei luni nu-l mai văzusem pe Marcel și era cît pe-aci să-mi sară inima pe fereastra cupeului. Am oprit trăsura și timp de o jumătate de oră am stat de vorbă cu Marcel în fața întregului Paris care se perinda în echipaje. Marcel mi-a oferit turtă dulce și un buchetel de violete de cinci parale, pe care l-am fixat la centură. Cînd ne-am despărțit, lordul*** voia

să-l cheme îndărăt și să-l invite să cineze cu noi. L-am sărutat pentru amabilitatea sa. Iată cum sînt de felul meu, scumpe domnule Maurice. Dacă nu-ți place, spune-mi-o imediat și îmi iau papucii și scufița de noapte.

— Vrasăzică e bine citeodată să fii sărac ! zise vicontele Maurice, pe un ton plin de o tristețe invidioasă.

— Ba nu ! replică Musette. Dacă Marcel ar fi fost bogat, te asigur că nu l-aș fi părăsit, o dată cu capul.

— Bine, du-te îi zise el strîngîndu-i mîna, ai pus rochia cea nouă și-ți vine de minune.

— Așa e, ai dreptate, răspunse Musette, pre-simțeam ceva azi dimineată. Marcel se va bucura cel dintîi de ea. Adio ! Mă duc să mănînc o bu-cățică din prescura veseliei.

Musette purta în ziua aceea o toaletă încîntă-toare. Niciînd o copertă mai seducătoare nu cu-prinsese poema tinereții și frumuseții sale. De alt-fel, Musette poseda în chip instinctiv geniul ele-ganței. Cînd se născuse, cel dintîi lucru pe care-l căutase cu ochii trebuie să fi fost o oglindă ca să-și rînduiască scutecele ; și înainte încă de a se fi dus la botez, ea și comisese păcatul cochetăriei. Pe vremea cînd situația ei era din cele mai umile, cînd era silită să poarte rochii de stambă, să-și puie mici bonete cu fundulițe și pantofi din piele de capră, știa să fie atrăgătoare chiar în această săracă și simplă uniformă a tinerelor lucrătoare. Aceste fete drăguțe, pe jumătate albine, pe jumă-tate greieri, care munceau toată săptămîna cîntînd, nu cereau altceva lui Dumnezeu decît nițel soare în ziua de duminică, făceau dragoste simplă din sentiment și uneori se aruncau pe fereastră. O rasă acum dispărută, datorită noii generații a tine-

retului, generație coruptă și corupătoare, dar mai presus de toate vanitoasă, stupidă și brutală. Din plăcerea de a fi cu malițiozitate paradoxali, tinerii aceștia le iau în rîs pe biete fete, legîndu-se de mîinile lor mutilate cu sfintele cicatrice ale muncii, și a fost o vreme cînd fetele nu au fost în stare să cîștige nici atîta cît să-și poată cumpăra o alifie de migdale. Încetul cu încetul, indivizii au izbutit să le inoculeze prostia lor și vanitatea lor, și de atunci ușuratica tinerică de odinioară a dispărut. Și tot atunci s-a născut demimondena. Rasă hibridă, creaturi impertinente, frumuseți mediocre jumătate carne, jumătate sulemeneală, a căror bu-doar e o tarabă unde-și precupețesc bucăți de inimă cum ar vinde niște felii de fleici. Cea mai mare parte din aceste ființe, care dezonorează desfătarea și constituie rușinea galanteriei moderne, n-au adesea nici măcar inteligența păsărilor ale căror pene le poartă la pălării. Dacă li se întîmplă să aibă nu o dragoste și nici măcar un capriciu, ci doar o poftă vulgară, o pun în profitul vreunui burghez saltimbanc, pe care mulțimea absurdă îl împresoară și-l aclamă la balurile publice și pe care ziarele, care fac curte tuturor caraghioșilor, îl omagiază prin reclame. Deși fusese nevoită să trăiască în lumea aceea, Musette nu-și însușise nici aerele și nici moravurile ei. Fata n-avea slugărniciă cupidă, obișnuită la acele creaturi care nu știu să citească decît abecedarul și nu scriu decît în cifre. Era o fată inteligentă și spirituală, avînd în vine cîteva picături de sînge ales ; rebelă față de orice lucru impus, n-a putut niciodată rezista vreunui capriciu, oricare i-ar fi fost urmările.

Marcel fusese, în adevăr, singurul bărbat pe care-l iubise. Cel puțin era singurul pentru care suferise și a trebuit să intervină toată încăpățîna-

rea instinctelor care o atrăgeau spre „tot ce strălucește și răsună“ ca să-l părăsească. Avea douăzeci de ani și luxul era pentru ea aproape o chestie de sănătate. Putea să se lipsească citva timp de el, dar nu putea renunța cu desăvârșire. Cunoscându-și nestatornicia, n-a vrut niciodată să consimtă să pună inimii lacătul unui jurământ de fidelitate. Fusesse iubită cu patimă de foarte mulți tineri, pentru care și dînsa nutrea multă simpatie, și veșnic se comporta față de ei cu o probitate plină de înțelepciune; îndatoririle pe care le contracta erau simple, sincere și rustice, ca declarațiile de dragoste ale țăranilor lui Molière. „Mă vrei, și eu te vreau; haide să ne luăm.“ Dacă ar fi vrut, ar fi putut de zece ori să-și creeze o poziție stabilă, ceea ce se numește un viitor; dar ea nu credea deloc în viitor și profesa în privința acestuia scepticismul lui Figaro.

— Mîine, zicea ea citeodată, e o toană a calendarului, e un pretext cotidian inventat de oameni, ca să nu-și rezolve treburile azi. Mîine se va produce, poate, un cutremur. Foarte bine, astăzi însă pămîntul e ferm.

Într-o zi, un tînăr generos, cu care conviețuise aproape șase luni și care se îndrăgostise nebunește de ea, îi propusese în mod serios s-o ia de nevastă. Musette i-a trîntit în nas un imens hohot de rîs.

— Eu! să-mi întemnițez libertatea printr-un contract de căsătorie? Niciodată! zise ea.

— Dar trăiesc tremurînd de teamă că te voi pierde!

— M-ai pierde mult mai ușor dacă ți-aș fi soție, răspunse Musette. Dar să nu mai vorbim de asta. De altfel, nici nu sînt liberă, adause ea, gîndindu-se desigur la Marcel.

Aşa îşi străbătea tinereţea cu sufletul în bătaia tuturor vînturilor neprevăzutului, făcînd pe mulţi fericiţi şi făcîndu-se şi pe ea aproape fericită. Viconte Maurice, cu care trăia în timpul acela, îşi dădea multă osteneală să se deprindă cu acest caracter de neîmblînzit, beat de libertate ; şi cu o nerăbdare roasă de gelozie, aştepta întoarcerea Musettei, după ce o văzuse ducîndu-se la Marcel.

— Nu va rămîne oare la el ? se întrebă toată noaptea tînărul, înfigîndu-şi în inimă acest semn de întrebare.

— Bietul Maurice ! îşi spunea din partea ei Musette, el găseşte că m-am purtat cam violent. Dar ce-are aface ? Tinereţea trebuie educată.

Apoi, mintea ei trecînd în chip subit la alte *exerciţii*, se gîndi la Marcel spre care se îndrepta : şi tot trecînd în revistă amintirile pe care i le trezise numele vechiului ei adorator, se tot întreba prin ce minune poate oferi el o masă. Pe drum reciti scrisoarea pe care i-o adresase artistul şi nu-şi putu reţine un sentiment de tristeţe. Dar asta nu dură decît o clipă. Într-adevăr, Musette gîndi pe bună dreptate că acum trebuia să fie mai puţin mîhnită ca oricînd ; şi cum tocmai atunci se stîrni un vînt puternic, exclamă :

— E foarte nostim, chiar de n-aş vrea să merg la Marcel, tot m-ar duce vîntul !

Şi-şi urmă drumul, grăbind paşii voioasă ca o păsărică ce se înapoiază la cuibul ei dintîi.

Deodată începu să ningă din abundenţă. Musette căută din ochi o trăsură. Dar nu găsi nici una. Şi cum se afla în strada unde locuia doamna Sidonie, prietena care-i trimisese scrisoarea lui Marcel, Musette se gîndi să intre o clipă la dînsa şi să aştepte pînă ce vremea îi va îngădui să-şi continue drumul.

Cînd intră la doamna Sidonie, Musette dete cu ochii de o societate numeroasă. Se continua un joc de cărți început de trei zile.

— Nu vă deranjați, zise Musette, căci așa cum am intrat, așa și ies.

— Ai primit scrisoarea lui Marcel ? îi șopti la ureche doamna Sidonie.

— Da, răspunse Musette, îți mulțumesc, tocmai la el mă duc, m-a invitat la dineu. Vrei să vii cu mine ? Ai să petreci bine.

— Ah ! nu pot, zise doamna Sidonie, arătînd masa de joc. E rîndul meu !

— Șase ludovici, strigă cu glas tare bancherul care dădea cărțile.

— Dublez ! exclamă doamna Sidonie.

— Nu sînt mîndru, primesc și așa, răspunse bancherul, care trecuse mîna de mai multe ori. Rigă și as. M-am fript, urmă el, lăsînd cărțile din mînă, toți regii sînt morți !

— Nu se discută politică, zise un ziarist.

— Și asul e dușmanul familiei mele, încheie bancherul dînd pe față încă o rigă. Trăiască regele ! exclamă el. Draga mea Sidonie, dă-mi te rog, doi ludovici.

— Însemnează-ți-i în minte, zise dînsa, furioasă că pierduse.

— Îmi datorezi cinci sute de franci, micuțo, zise bancherul. O să ajungi și la o mie. Trec mîna.

Sidonie și Musette își vorbeau pe șoptite. Partida continua.

Cam la aceeași oră boemii se așezau la masă. Tot timpul Marcel părea neliniștit. De cîte ori auzea un zgomot de pași pe scară, îl vedea tresărînd.

— Ce tot ai ? îl întrebă Rodolphe. Parcă ai aștepta pe cineva. Nu sîntem cu toții aici ?

Dar după o anumită privire pe care i-o aruncase artistul, poetul ghici preocuparea prietenului său.

— Aşa e, zise el, încă nu sîntem cu toţii.

Privirea lui Marcel însemna Musette, a lui Rodolphe, Mimi.

— Lipsesc femeile, zise deodată Schaunard.

— Ei, drăcia dracului ! urlă Colline, n-o să te mai astîmperi cu reflecţiile tale libertine ? Parcă ne înţelesesem să nu mai vorbim de dragoste, că ni se strică tot cheful !

Şi amicii reîncepură să bea pahar după pahar, pe cînd afară zăpada cădea mereu, iar în vatră lemnele ardeau cu flăcări vii, trăgînd la răstimpuri focuri de artificii scînteietoare.

În timp ce Rodolphe fredona cu glas tare cupleul unui cîntec pe care îl găsisese în fundul paharului său, cineva bătu de cîteva ori la uşă.

La auzul acestui zgomot, asemenea unui scafandru care, atingînd cu piciorul fundul apei, îşi face vînt la suprafaţă, Marcel, amorţit într-un început de beţie, se ridică repede de pe scaun şi alergă să deschidă.

Nu era Musette.

Pe prag apăru un domn. Ținea în mînă o hîrtioară. După exterior, părea agreabil, dar halatul îi era rău croit.

— V-am nimerit într-o bună dispoziţie, zise el, zărind masa, în mijlocul căreia se răsfaţa cadavrul unei enorme ciosvîrte de berbec.

Şi începu pe loc să dea onorurile militare, bătînd cu cuţitul şi cu furculiţa în farfurie.

Colline îi oferi un scaun, iar Marcel exclamă :

— Haide, Schaunard, un pahar de vin alb pentru domnul ! Aţi sosit tocmai bine, se adresă artistul către proprietar. Tocmai acum aveam şi noi de gînd să închinăm un toast în cinstea proprietăţii.

Amicul meu, pe care îl vedeți, domnul Colline, spunea lucruri mișcătoare. Și pentru că sînteți aici, va reîncepe în onoarea dumneavoastră. Repetă, Colline !

— Mă iertați, domnilor, zise proprietarul, n-aș vrea să vă deranjez.

Și desfăcu hîrtiuța pe care o ținea în mînă.

— Ce-i acest formular ? întrebă Marcel.

Proprietarul, care plimbase prin odaie o privire inchiizitorială, zărise monedele de aur și de argint care rămăseseră pe sobă.

— E chitanța de plată, zise el repede. Am mai avut onoarea să v-o prezint.

— Într-adevăr, zise Marcel, memoria mea fidelă îmi amintește perfect de amănuntul acesta ; era într-o vineri, 8 octombrie, pe la ora douăsprezece și un sfert, ziua. Foarte bine.

— E prevăzută cu semnătura mea, zise proprietarul, și dacă nu vă deranjează...

— Domnule, zise Marcel, îmi propusesem să vă văd. Avem multe de vorbit.

— La ordinele dumneavoastră.

— Faceți-mi deci plăcerea și luați loc, continuă Marcel, silindu-l să bea un pahar de vin. Domnule, reluă artistul, mi-ați trimis mai deunăzi un bilețel... cu chipul unei doamne care ține în mînă o balanță. Bilețelul era semnat Godard.

— E portărelul meu, zise proprietarul.

— Dar urît scris mai are ! constată Marcel. Prietenul meu, care cunoaște toate limbile, urmă el, arătîndu-l pe Colline, prietenul meu, zic, a binevoit să-mi traducă acea depeșă, al cărei porto costă cinci franci...

— Era o somație de evacuare, zise proprietarul, o măsură de precauție... așa se obișnuiește.

— Foarte bine, o somație, răspunse Marcel. Tocmai de aceea voiam să vă văd și să ne sfătuim în privința acestui act, pe care aș dori să-l convertim într-un contract de închiriere. Casa îmi place, scara e curată, strada e foarte veselă și apoi motive familiale, mii de lucruri mă leagă de acești patru pereți.

— Dar, zise proprietarul, despăturind din nou hîrtiuța, ultimul termen de plată s-a împlinit.

— Vom lichida, domnule, acesta era și gîndul meu intim.

În tot acest răstimp, proprietarul nu lăsa din ochi șemineul, pe care se aflau banii, și fixitatea atractivă a privirilor sale era atît de mare, încît banii păreau că se mișcă și înaintează spre el.

— Sînt fericit că sosesc într-un moment în care, fără să vă stingheresc, vom putea termina cu acest mic cont, zise el, întinzînd din nou chitanța; Marcel, neputînd să parcaze atacul, schimbă încă o dată vorba și începu să joace cu creditorul său scena lui Don Juan cu domnul Dimanche¹.

— Cred că aveți proprietăți prin județ? întrebă el.

— A! răspunse proprietarul, foarte puține, o căsuță în Bourgogne, o fermă, mai nimic, venituri proaste... arendașii nu plătesc... De aceea și această mică sumuliță zise el, etalînd din nou chitanța, vine tocmai la timp... Cum știți, aveți de dat șaizeci de franci.

— Șaizeci, da, zise Marcel, îndreptîndu-se spre șemineu, de unde luă trei piese de aur. Zicem șaizeci și puse cei trei ludovici pe masă la oarecare distanță de proprietar.

¹ Personaje din piesa *Don Juan* de Molière (n. rr.).

— În fine ! murmură acesta, înseninându-se deodată și puse și el chitanța pe masă.

Schaunard, Colline și Rodolphe urmăreau neliniștiți scena.

— Măi, să fie, domnule ! zise Marcel. Dacă sînteți din Bourgogne, nu veți refuza să schimbați două vorbe cu un compatriot.

Și destupînd cu zgomot o sticlă de vin vechi, turnă proprietarului un pahar plin.

— Aha ! perfect !... se desfătă acesta... N-am băut de cînd sînt un vin mai bun.

— Am un unchi pe acolo, care-mi trimite din cînd în cînd cîteva coșuri.

Proprietarul se ridicase și tocmai voia să ia banii aflați în fața lui, cînd Marcel îl opri din nou :

— Nu mă veți refuza și-mi veți face încă o dată plăcerea, zise el, turnîndu-i din nou vin și silind pe creditor să ciocnească cu el și cu ceilalți trei boemi.

Proprietarul nu cuteză să refuze. Bău din nou, puse paharul jos și se pregătea iar să ia banii, cînd Marcel exclamă :

— Un moment, domnule, mi-a venit o idee. Sînt ceva mai înlesnit în momentul de față. Unchiul meu din Bourgogne mi-a trimis un supliment peste pensia mea obișnuită. Și mă tem să nu risipesc banii. Știți, tinerețea e nebunatică... Dacă n-aveți nimic împotrivă, vă voi plăti și pe un trimestru înainte.

Și luînd alți șaiszeci de franci în taleri, îi adăugă la ludovicii de pe masă.

— Să vă dau atunci o chitanță și pe trimestrul viitor, zise proprietarul scoțîndu-și portvizitul, am în buzunar una în alb. S-o completez și s-o antedatez... „Dar e încîntător chiriașul ăsta“, gîndi el, pîndind cu ochii cei o sută douăzeci de franci.

La această propunere, cei trei boemi care nu mai pricepeau nimic din diplomația lui Marcel, rămaseră împietriți.

— Dar soba asta scoate fum ! E foarte neplăcut !

— De ce nu m-ați prevenit ? Aș fi chemat coșarul, zise proprietarul, care-și dădea toată osteneala să-l servească cum nu se poate mai bine. Mîine vă trimit lucrătorii.

Și după ce completă a doua chitanță, o anexă la prima, le împinse pe amîndouă către Marcel și își apropie din nou mîna de fișicul de bani.

— Nu vă puteți închipui, spuse el, cît de bine sosește suma asta. Am conturi de plată pentru reparațiile casei mele... și eram foarte încurcat.

— Îmi pare rău că v-am făcut să așteptați atît, se scuză Marcel.

— Oh ! nu eram chiar atît de constrîns... domnilor... Am onoarea... Și iar întinse mîna.

— Oh ! oh ! dă-mi voie, spuse Marcel, n-am terminat. Cunoști proverbul : „Ai intrat în horă...”

Și umplu din nou paharul proprietarului.

— Deci cînd ai destupat sticla, trebuie să bei...

— Adevărat ! consimți celălalt, reaşezîndu-se din politețe.

De rîndul acesta, după privirea semnificativă ce le-o aruncase Marcel, boemii înțeleseseră unde voia să ajungă.

Între timp, proprietarul începu să lanseze tot felul de ocheade ciudate. Se hîțina pe scaun, vorbea cam fără perdea și făgăduia lui Marcel, care îi cerea doar reparații locative, înfrumusețări fabuloase.

— Acum dăi cu artileria grea ! se adresă în șoaptă artistul către Rodolphe, arătîndu-i sticla cu rom.

După primul păhărel, proprietarul atacă un cîntec deșuchiat, care-l făcu pe Schaunard să roșească.

După al doilea păhărel, povesti despre nefericirile lui conjugale ; și pentru că pe soția lui o chema Elena, se compară cu Menclau.

După al treilea păhărel, fu apucat de o criză de filozofie și emise cîteva aforisme, cam de felul acesta :

„Viața e un fluviu“.

„Bogăția nu înseamnă fericire.“

„Omul este trecător.“

„Ah ! Ce plăcută e dragostea !“

Și luîndu-l pe Schaunard drept confident, îi povesti de legătura lui tăinuită cu o fată pe care o instalase într-o casă cu mobilă scumpă și care se numea Euphémie. Și descrie atît de amănunțit pe această tînără persoană, cu gingășii naive, încît Schaunard începu să fie frămîntat de o ciudată bănuială, care deveni certitudine, cînd proprietarul îi arătă o scrisoare, pe care o scoase din portvizit.

— Oh, Doamne ! exclamă Schaunard, zărind semnătura. Fată neîndurată ! Îmi înfigi un pumnal în inimă.

— Dar ce s-a întîmplat ? reclamară boemii, mirați de aceste vorbe.

— Uitați-vă, spuse Schaunard, e scrisoarea lui Phémie ; priviți la pata asta de cerneală care vrea să fie semnătura ei.

Și trecu din mînă în mînă scrisoarea fostei lui iubite care începea cu vorbele acestea :

„Burdulea mamei !“

— Burdulea sînt eu, spuse proprietarul, încercînd să se scoale de pe scaun, dar fără să reușească.

— Foarte bine ! spuse Marcel, care-l observa, e aranjat.

— Phémie ! crudă Phémie ! murmura Schau-nard, rău m-ai îndurerat.

— I-am mobilat un mic apartament la mezanin, în strada Coquenard nr.12, urmă proprietarul. E frumos, frumos... m-a costat destul... Dar dragos-tea sinceră nu are preț și apoi am un venit de douăzeci de mii de franci... Îmi cere bani, adăugă el reluîndu-și scrisoarea. Biata de ea !... Îi voi da pe aceștia, îi va face plăcere... și întinse mîna către banii pregătiți de Marcel. Ia te uită ? făcu el cu mirare dibuind cu mîna pe masă, dar unde sînt ?...

Banii dispăruseră.

— Nu e cu putință ca un om onorabil să fie părtașul unor uneltiri atît de vinovate, spusesese Marcel. Conștiința mea, morala, mă oprește să vârs prețul chiriei mele în mîinile acestui bătrîn desfrînat. Nu voi plăti chiria. În schimb, inima mea cel puțin va fi lipsită de remușcări. Ce mo-ravuri ! Un bărbat atît de chel !

Între timp proprietarul se îmbătase în lege și ținea, în gura mare, sticlelor discursuri fără sens.

Deoarece lipsea de două ceasuri, soția lui, îngrijorată, trimise servitoarea să-l caute ; aceasta, văzîndu-l, începu să țipe cît o ținea gura :

— Ce-ați făcut cu stăpînul meu ? îi întrebă ea pe boemi.

— Nimic, spuse Marcel, a venit adineauri să ceară chiria ; cum nu aveam bani să-i dăm, i-am cerut un răgaz.

— Dar e cherschelit, spuse servitoarea.

— Încă de cînd a venit aici, răspunse Rodolphe, era „făcut“ ; ne-a spus că fusese în pivniță să-și aranjeze băuturile.

— Și era atît de inconștient, continuă Colline, că voia să ne lase chitanțele fără să ia bani.

— Le dai soției lui, adăugă pictorul, înapoind chitanțele ; sîntem oameni cinstiți și nu vrem să ne folosim de starea în care se află stăpînul dumitale.

— O, doamne ! ce-o să spună cucoana ? se jelui servitoarea tîrînd pe proprietar, care nu se mai putea ține pe picioare.

— În fine ! exclamă Marcel.

— Vine el mîine iar, spuse Rodolphe, a văzut banii...

— Cînd o să vie, spuse artistul, o să-l ameninț că-i informez soția de legăturile lui cu o tînră Phémie, și atunci o să ne mai păsuiască.

După plecarea proprietarului, cei patru prieteni se puseră pe băut și fumat. Numai Marcel păstrase, în beția lui, un simțămînt de luciditate. În fiecare clipă, la cel mai mic zgomot de pași, ce se auzeau pe scară, se repezea să deschidă ușa. Dar cei care urcau se opreau mereu la caturile inferioare ; și artistul se înapoia încet, reșezîndu-se la gura căminului. Sunase miezul nopții și Musette nu se arătase deloc.

— De altfel, gîndea Marcel, poate că nici nu era la dînsa cînd i s-a adus scrisoarea mea. O va găsi diseară cînd vine acasă și se va înființa mîine, va mai fi încă foc. E imposibil să nu vie. Deci, pe mîine.

Și adormi în colțul căminului.

Chiar în clipa în care Marcel adormea visînd-o, domnișoara Musette pleca de la prietena ei, doamna Sidonie, unde stătuse pînă atunci. Musette nu era singură, o întovărășea un tînr ; o trăsură aștepta la ieșire, urcară amîndoi ; trăsura porni în galop.

La doamna Sidonie continua partida de cărți.

— Dar unde e Musette ? exclamă deodată cineva.

— Unde e micul Séraphin ? întrebă altcineva.

Doamna Sidonie începu să ridă.

— Au șters-o amîndoi, spuse ea. Ah ! e o poveste curioasă. Ce ființă ciudată, această Musette ! Închipuiți-vă...

Și povesti societății cum Musette, după ce o rupsese aproape cu viconte Maurice, după ce pornise la drum ca să se ducă la Marcel, urcase pentru o clipă, întîmplător, la ea și întîlnise aici pe tînărul Séraphin.

— Ah ! bănuiam eu ceva, spuse Sidonie întreprîndu-și povestirea, i-am observat toată seara, acest domnișor nu e lipsit de îndemînare. Pe scurt, continuă ea, au plecat fără veste și mă întreb cine-i va mai prinde ? N-are importanță, dar e foarte ciudat, cînd ne gîndim că Musette e nebună după Marcel al ei.

— Dacă e nebună după el, la ce are nevoie de Séraphin, aproape un copil ? N-a avut niciodată vreo amantă, interveni un tînăr.

— Vrea să-l învețe carte, spuse ziaristul, care devenea foarte prost dispus cînd pierdea la joc.

— N-are importanță, reluă Sidonie, dar fiindcă-l iubește pe Marcel, ce rost are Séraphin ? Iată ce mă depășește.

— Din păcate ! Da, ce rost are ?

.
Timp de cinci zile și fără a pleca de acasă, boemii au trăit viața cea mai veselă de pe lume. Stăteau la masă de dimineață pînă seara. O dezordine minunată domnea în odaia plină de o atmosferă pantagruelică. Pe un banc aproape întreg de carapace de stridii zăcea o armată de sticle

de diverse forme. Masa era plină de resturi de tot felul, și în cămin ardea o pădure.

În ziua a șasea, Colline, în calitate de maestru de ceremonii, redactă ca în toate diminețile, meniul dejunului, al cinei, al gustării, și al supeului și îl supuse aprecierii prietenilor săi, care-l în-tăriră fiecare cu propria-i parafă, în semn de aprobare.

Dar când Colline deschise sertarul care slujea drept seif, pentru a lua banii necesari consumației zilnice, se dote înapoi cu doi pași și se făcu palid ca spectrul lui Banquo ¹.

— Ce este ? întrebară într-o doară ceilalți.

— Este că nu mai este decît un franc și cinci-zeci, răspunse filozoful.

— Drace ! drace ! exclamară ceilalți, asta va determina o remaniere în meniul nostru. În fine, un franc și jumătate, bine folosiți !... E tot una, vom avea dificultăți cu procurarea trufelor.

După cîteva clipe, masa era pregătită. Se vedeau trei farfurii așezate cu multă simetrie :

O farfurie cu heringi.

O farfurie cu cartofi.

O farfurie cu brînză.

În cămin sfîrșiau două mici buturugi cît pumnul. Afară continua să ningă.

Cei patru boemi se așezară la masă și își desfăcură șervetele cu gravitate.

— E ciudat, spuse Marcel, heringul acesta are gust de fazan.

— Asta mulțumită felului cum l-am preparat, replică Colline ; heringul n-a fost prețuit cum merită.

¹ Personaj din tragedia *Macbeth* de Shakespeare (n. tr.).

În acea clipă un cîntec vesel urcă scara și apoi veni să ciocănească la ușă. Marcel, care nu-și putu reprimă tresărirea, alergă să deschidă.

Musette îi sări de gît și-l ținu îmbrățișat cinci minute. Marcel o simțea tremurînd în brațele lui.

— Dar ce ai ? o întrebă el.

— Mi-e frig, răspunse mașinal Musette, apropiindu-se de cămin.

— Ah ! spuse Marcel. Și făcusem un foc atît de bun !

— Da, spuse Musette, privind pe masă resturile chiolhanului care ținuse cinci zile, sosesc prea tîrziu.

— De ce ? spuse Marcel.

— De ce ? spuse Musette... roșind puțin.

Și se așeză pe genunchii lui Marcel ; tremura mereu și mîinile îi erau învinețite.

— Deci, nu erai liberă ? o întrebă încet, la ureche, Marcel.

— Eu ! Să nu fiu liberă ! protestă frumoasa fată. Ah, Marcel ! Dacă m-aș afla în mijlocul stelelor, în raiul bunului Dumnezeu, și dacă mi-ai face un semn, aș coborî pînă la tine. Eu să nu fiu liberă !...

Și reîncepu să tremure.

— Avem cinci scaune aici, spuse Rodolphe, e un număr fără soț, fără să mai socotim că cel de-al cincilea e de o formă ridicolă.

Și sfărîmîndu-l de perete, îl aruncă, bucăți, în cămin. Focul se întetî deodată cu o flacără luminoasă și voioasă ; apoi, făcînd un semn lui Colline și lui Schaunard, poetul îi luă cu el.

— Unde vă duceți ? întrebă Marcel.

— Ne ducem să cumpărăm tutun, răspunseră.

— În Havana, adăugă Schaunard, făcînd un semn de înțelegere lui Marcel ce-i mulțumi din ochi.

— De ce n-ai venit mai devreme ? o întrebă Marcel din nou, cînd fură singuri.

— E adevărat, am întîrziat puțin...

— Cinci zile ca să treci peste Pont Neuf ? Poate ai luat-o prin Pirineî ? întrebă Marcel.

Musette coborî ochii și rămase tăcută.

— Ah, răutăcioaso ! reluă melancolic artistul, lovind ușor cu mîna corsajul iubitei sale. Ce ai, oare, acolo, dedesubt ?

— Știi prea bine, răspunse repede fata.

— Dar ce ai făcut de cînd ți-am scris ?

— Nu mă întreba ! răspunse repede Musette, sărutîndu-l de mai multe ori. Nu mă întreba nimic ! Lasă-mă să mă încălzesc lingă tine cît timp mi-e frig. Vezi că mi-am pus cea mai frumoasă rochie pe care o am, ca să viu... Bietul Maurice nu pricepea nimic cînd am plecat încoace ; dar era peste puterile mele... Și am luat-o la drum... Ce plăcut e focul ! adăugă ea, apropiindu-și mînuțele de flacăra. Voi rămîne cu tine pînă mîine. Vrei ?

— O să fie frig aici, spuse Marcel, și nici nu avem nimic la cină. Ai venit prea tîrziu, repetă el.

— Ei și ! spuse Musette. Asta va semăna mai bine cu ceea ce era odată.

.
Rodolphe, Colline și Schaunard zăboviră, în căutarea tutunului, douăzeci și patru de ore. Cînd se înapoiară acasă, Marcel era singur.

După o absență de șase zile, viconte Maurice o văzu sosind pe Musette.

Nu o dojeni deloc, întrebînd-o doar de ce pare atît de tristă.

— M-am certat cu Marcel, spuse ea, ne-am despărțit supărați.

— Și totuși, spuse Maurice, cine știe ? o să te înapoiezi iar la el.

— Ce vrei ? răspunse Musette, am nevoie din cînd în cînd să respir aerul acelei vieți. Viața mea nebună e ca un cîntec ; fiecare din amorurile mele constituie un cuplet, dar Marcel este refrenul.

XX

MIMI S-A AJUNS

I

— Eh ! nu, nu, nu mai ești Lisette. Eh ! nu, nu, nu, nu mai ești Mimi ! Azi ești doamna vicontesă, poimîine poate vei fi doamna ducesă, pentru că ai pus piciorul pe treapta măririlor ; ușa visurilor dumitale s-a deschis, în fine, din ambele canate, în fața pașilor dumitale și iată că ai intrat victorioasă și sărbătorită. Eram sigur că vei sfîrși astfel într-o noapte sau alta. De altminteri, trebuia să se întîmple așa, mîinile dumitale albe erau făcute pentru dulce trîndăvie și reclamau de mult inelul unei alianțe aristocratice. În fine, ai un blazon ! Dar noi totuși mai preferăm pe acela ce tinerețea dăruia frumuseții dumitale, care prin ochii dumitale albaștri și fața palidă, păreau să despartă cu azur¹ cîmpul de crini ai blazonului. Nobilă sau femeie de rînd, haide, ești mereu fermecătoare ; și te-am recunoscut cînd treceai deunăzi pe stradă, cu pasul grăbit și piciorul încălțat cu eleganță, ajutînd cu mîna înmănușată vîntului să ridice poalele rochiei dumitale noi, poate ca să n-o murdărești, dar mai mult ca să ți se vadă jupoanele brodate și ciorapii străvezii.

¹ Termeni consacrați de heraldică, indicînd părți din cîmpul blazonului (*n. tr.*).

Purtai o pălărie minunată și păreai să fii în mare încurcătură, din cauza vălului de dantelă bogată, care plutea deasupra acelei superbe pălării. Încurcătură cu adevărat gravă, pentru că era vorba de a ști cum e mai bine și mai potrivit cochetăriei dumitale : să-l lași în jos, pe față, sau să-l porți ridicat. Acoperindu-ți fața, se putea să nu fi recunoscută de prietenii pe care i-ai fi întâlnit și care, desigur, ar fi trecut de zece ori pe lângă dumneata fără să-și dea seama că acel înveliș bogat ascunde pe domnișoara Mimi. Pe de altă parte, purtându-l ridicat, nu-l mai vedea nimeni și atunci la ce bun să-l mai păstrezi ? Ai rezolvat ingenios dilema, scoborînd și ridicînd, din zece în zece pași, această minunată țesătură, lucrată fără îndoială în acea regiune de păianjeni ce se numește Flandra, și care ea singură a costat mai mult decît toată vechea dumitale garderobă... Ah ! Mimi !... Pardon... Ah ! doamnă vicontesă ! Aveam dreptate, vezi, cînd îți spuneam : Răbdare, nu dez-nădăjdui, viitorul e plin de cașmiruri, de cutiuțe strălucitoare, de mîci supeuri etc. Nu vroiai să mă crezi, incredulo ! Ei bine, prevestirile mele s-au împlinit totuși și valorez, cred, tot atît cît *Oracolul doamnelor*, o cărțuie de farmece în format opt-sprezece ; o cumpăraseși cu douăzeci și cinci de centime de la un anticar de pe Pont Neuf și o oboseai cu întrebări nesfîrșite. Încă o dată, oare n-am avut dreptate în profețiile mele și mă vei crede acum dacă-ți voi spune că nu te vei opri aici ? Dacă îți voi spune că, trăgînd cu urechea, aud de pe-acum din adîncurile viitorului dumitale tropăitul și nechezatul cailor înhămați la o caleașcă albastră, condusă de un vizitiu pudrat, care coboară scărița trăsorii în fața dumitale, spunînd : „Unde merge doamna ?” Mă vei mai crede cînd

Îți voi spune că mai târziu... ah! cât mai târziu posibil, Doamne, atingînd țelul unei ambiții pe care ai purtat-o în suflet atîta vreme, vei avea o pensiune la Belleville sau Batignolles și vei fi curtată de militari bătrîni și de crai scoși la reformă, care vor veni la dumneata să joace clandestin *lansquenets*¹ și baccara? Dar înainte de a ajunge la acea epocă în care soarele tinereții dumitale va fi apus, crede-mă, dragă copilă, vei folosi încă mulți coți de mătase și de catifea; multe averi se vor topi, fără îndoială, în cuptoarele fanteziilor dumitale; vei ofili multe flori pe fruntea dumitale, multe flori sub picioare și deseori vei schimba blazonul. Se vor vedea strălucind pe fruntea dumitale, rînd pe rînd, cercul de aur și pietre scumpe al baroanelor, coroana conteselor și diadema cu mărgăritare a marchizelor; vei lua ca deviză: „Nestatornicia“ și vei ști, după capriciu sau după necesitate, să mulțumești pe fiecare la rîndul lui sau chiar în același timp pe toți acei numeroși adoratori, care vor face coadă în anticamera inimii dumitale, cum se face coadă la poarta unui teatru unde se joacă o piesă la modă. Haide, așadar, mergi înainte, cu sufletul descătușat de amintiri înlocuite de ambiții; mergi înainte, drumul e frumos și ți-l dorim cât mai mult timp neted la picioarele tale; dar îți dorim mai ales ca toate aceste străluciri, aceste frumoase toalete să nu devie prea curînd giulgiul care va învălui veselia dumitale.

Astfel vorbea pictorul Marcel tinerei domnișoare Mimi, pe care o întîlnise la trei sau patru zile după cea de a doua despărțire a ei de poetul Rodolphe. Cu toate că Marcel se străduise să pună

¹ Joc de cărți, de origine germană (n. tr.).

surdină ironiilor pe care le presărase în expunerea horoscopului ei, domnișoara Mimi nu se lăsă înșelată de vorbele frumoase ale lui Marcel și înțelese foarte bine că, puțin impresionat de noul ei titlu, își bătuse copios joc de ea.

— Ești rău cu mine, Marcel, spuse domnișoara Mimi și e nedrept : am fost totdeauna o fată bună cu dumneata când eram iubită lui Rodolphe, dar dacă l-am părăsit, la urma urmei, e din vina lui. El mi-a spus să plec, aproape fără să-mi dea răgaz ; și apoi cum s-a purtat cu mine în timpul ultimelor zile care le-am petrecut cu el ? Am fost foarte nenorocită, să știi ! Dumneata nu știi ce fel de om era Rodolphe : un caracter plămădit din furie și gelozie, care mă ucidea în rate. Mă iubea, o știu, dar dragostea lui era periculoasă ca o armă ; și ce existență am dus timp de cincisprezece luni ! Ah ! vezi, Marcel, nu vreau să par mai bună decât sînt, dar am suferit mult cu Rodolphe și de altfel o știi și dumneata. Nu l-am părăsit din cauza mizeriei, nu, te asigur, eram deprinsă cu ea de la început, și apoi, o repet, el mi-a spus să plec. Mi-a călcat în picioare amorul propriu, mi-a spus că n-aveam inimă dacă mai rămîneam cu el ; mi-a spus că nu mă mai iubește, că trebuie să-mi găsesc un alt amant ; a mers pînă acolo încît mi-a indicat un tînăr care-mi făcea curte și, sfidîndu-mă a devenit trăsătura de unire între mine și acel curtezan. Am fost cu el atît datorită necazului cît și de nevoie, pentru că nu-mi plăcea ; știi prea bine și dumneata că nu iubesc oameni prea tineri ; sînt plicticoși și sentimentali ca o armonică. În fine, ce s-a întîmplat, s-a întîmplat, și nu-mi pare rău, și aș face la fel dacă ar fi să reîncep. Acum, că nu mă mai are lîngă el și că mă știe fericită cu altul, Rodolphe e furios și foarte nenorocit ; o

știu de la cineva care l-a întâlnit zilele astea ; avea ochii roșii. Asta nu mă miră, eram sigură că va ajunge aici și că va alerga după mine ; dar poți să-i spui că-și pierde vremea și că de rîndul acesta lucrul e foarte serios și definitiv... E mult de cînd nu l-ai văzut, Marcel, și e adevărat că e foarte schimbat ? întrebă Mimi cu altă nuanță în glas.

— E schimbat, într-adevăr, răspunse Marcel, destul de schimbat.

— E dezolat, desigur, dar ce pot să-i fac ? Cu atît mai rău pentru el ! El a vrut-o ; trebuia, la urma urmei, ca totul să aibă un sfîrșit. Consolează-l dumneata.

— Oh ! oh ! răspunse liniștit Marcel, partea cea mai grea a trecut. Nu-ți face griji, Mimi.

— Nu-mi spui adevărul, dragul meu, reluă Mimi făcînd o mutriță ironică. Rodolphe nu se va consola atît de repede. Dacă ai ști în ce hal l-am văzut în ajunul plecării mele ! Era într-o vineri și n-am vrut să rămîn noaptea la noul meu amant, pentru că sînt superstițioasă, și vinerea e zi cu ghinion.

— N-ai avut dreptate, Mimi, în dragoste vinerea e o zi bună, cci vechi ziceau : *Dies Veneris*, ziua Venerei.

— Nu știu latinește, continuă domnișoara Mimi. Mă înapoiam deci de la Paul ; l-am găsit pe Rodolphe care mă aștepta pîndind în stradă. Era tîrziu, după miezul nopții, și mi-era foame pentru că mîncasem prost. L-am rugat pe Rodolphe să cumpere ceva de-ale gurii. S-a întors după jumătate de ceas ; alergase mult ca să n-aducă nimic bun : pîine, vin, sardele, brînză și o plăcintă cu mere. În lipsa lui mă culcasem ; a pus masa lîngă pat, mă făceam că nu-l privesc, dar îl vedeam

bine : era palid ca moartea, îl treceau fiori și se învîrtea în odaie ca omul cînd nu știe ce vrea să facă. Într-un colț văzu mai multe legături cu boarfe care erau pe jos. Vederea lor păru să-i facă rău și puse paravanul în fața lor ca să nu le mai vadă. Cînd totul fu pregătît, începurăm să mîncăm ; a încercat să mă facă să beau, dar nu-mi mai era nici foame, nici sete, mi-era inima sugrumată. Era frig pentru că nu aveam cu ce face focul ; se auzea vîntul cum sufla în cămin. Era foarte trist. Rodolphe se uita la mine, avea privirea fixă, își puse mîna lui într-a mea, și i-am simțit-o tremurînd : ardea și în același timp era înghețată.

— Este supeul înmormîntării dragostei noastre, îmi spuse el cu glas coborît.

Nu am răspuns nimic, dar nici nu am avut curajul să-mi retrag mîna dintr-a lui.

— Mi-e somn, îi spusei cu pînă la urmă, e tîrziu, să ne culcăm.

Rodolphe mă privi, puseseam pe cap unul din fularele lui, ca să mă apăr de frig ; el îl dete la o parte, fără să spună un cuvînt.

— De ce mi l-ai scos ? l-am întrebat. Mi-e frig.

— Oh, Mimi, îmi spuse el atunci, te rog, nu e mare osteneală, pune-ți pentru noaptea asta, din nou, mica ta bonetă cu dungă.

Era o bonetă de noapte, de stambă, vîrgată în alb și în cafeniu. Lui Rodolphe îi plăcea mult să mă vadă cu boneta aceea ; asta îi amintea de unele nopți plăcute, pentru că astfel număram noi zilele frumoase. Gîndindu-mă că era ultima oară cînd dormeam lîngă el, nu am cutezat să-i refuz împlinirea acestui capriciu ; m-am sculat și mi-am luat boneta vîrgată, care era în fundul uncia din legăturile mele ; din nebăgare de seamă am uitat

să pun la loc paravanul ; Rodolphe a observat și a ascuns pachetele, cum făcuse înainte.

— Noapte bună, îmi spuse el.

— Noapte bună, i-am răspuns.

Credeam că mă va săruta și nu l-aș fi împiedicat, dar mi-a luat numai mîna pe care a dus-o la buze. Știi, Marcel, cît era el de priceput cînd îmi săruta mîinile. Am auzit clănțănindu-i dinții și i-am simțit trupul rece ca marmura. Îmi strîngea mereu mîna și-și pusese capul pe umărul meu, care curînd se umezi. Rodolphe era într-o stare groaznică. Mușca cearceaful patului ca să nu strige, dar îi auzeam bne suspinele înăbușite și îi simțeam mereu lacrimile care curgeau pe umerii mei, pe care îi înfierbînta întii și îi îngheța pe urmă. În acea clipă, am avut nevoie de tot curajul de care mă simțeam în stare, și înțelegi că am avut multă nevoie de el. Nu trebuia să spun decît un cuvînt, nu trebuia decît să întorc capul : gura lui Rodolphe ar fi întîlnit-o pe a mea și ne-am fi împăcat încă o dată. Ah ! la un moment dat, credeam chiar că era gata să moară în brațele mele sau că, cel puțin, ar fi înnebunit, cum i s-a mai întîmplat o dată, îți amintești ? Eram cît pe-acî să cedez, o simțeam ; aș fi făcut primul pas eu, eram să-l înlănțuiesc cu brațele, pentru că înseamnă că n-ai suflet ca să rămii nesimțitoare față de asemenea dureri. Dar mi-am amintit de vorbele pe care mi le spusese în ajun : „N-ai inimă dacă rămii cu mine, căci nu te mai iubesc“. Ah ! amintindu-mi de această asprime, chiar de l-aș fi văzut aproape de moarte și de n-ar fi trebuit decît o sărutare de-a mea ca să-l salvez, și tot mi-aș fi îndepărtat buzele și l-aș fi lăsat să moară. În cele din urmă, frîntă de obosală, am adormit pe jumătate. Îl auzeam mereu pe Rodolphe sus-

pinînd și-ți jur, Marcel, că acest suspin a ținut toată noaptea ; și cînd s-a luminat de ziuă și m-am uitat la patul unde dormisem pentru ultima oară, la amantul pe care-l părăseam pentru a mă duce în brațele altuia, am fost cumplit de înspăimîntată, văzînd ravagiile pe care această durere le făcuse pe fața lui Rodolphe.

Se sculă, ca și mine, fără a spune nimic, și era gata să se prăbușească în cameră la primii pași pe care-i făcu, într-atît era de slăbit și de abătut. Totuși, se îmbracă repede și mă întrebă numai cum stau și cînd urma să plec. I-am răspuns că nu știu. A plecat fără să-și ia rămas bun și fără să-mi strîngă mîna. Iată cum ne-am despărțit. Ce lovitură trebuie să fi primit în inimă cînd, înapoiindu-se, nu m-a mai găsit ! Hai ?

— Eram acolo cînd s-a înapoiat Rodolphe, spuse Marcel lui Mimi, care de abia mai răsufila de atîta vorbit. Cînd și-a luat cheia de la stăpîna casei, aceasta i-a spus :

— Mititica a plecat.

— Ah ! răspunse Rodolphe, nu mă miră, mă așteptam.

Și urcă în camera lui, unde îl urma, temîndu-mă să n-aibă vreo criză, dar nu s-a întîmplat nimic.

— Cum e prea tîrziu ca să închiriez altă cameră astă-seară, o s-o facem mîine dimineată, îmi spuse el ; o să căutăm împreună. Să mergem să cinăm.

Credeam că voia să se amețească, dar mă înșelam. Am luat o cină foarte ușoară într-un restaurant unde te duceai cîteodată cu el. Cerusem vin de Beaune ca să-l dispun puțin.

— Era vinul favorit al lui Mimi, îmi spuse el, l-am băut deseori împreună la masa asta unde stăm acum. Mi-amintesc că într-o zi mi-a spus, întinzîndu-mi paharul pe care îl golise de cîteva

ori : „Mai toarnă-mi, ăsta îmi toarnă *balsam*¹ în inimă“. Era un joc de cuvinte destul de ieftin, nu găsești ? demn cel mult de iubita unui vodevilist. Ah ! Mimi știa să bea !

Văzîndu-l dispus să o ia iar pe potecile amin-tirilor, am schimbat subiectul și n-a mai fost vorba de dumneata. A petrecut toată seara cu mine și părea tot aît de liniștit ca Mediterana. Ceea ce mă surprindea mai mult era că acest calm nu era deloc artificial. Era o indiferență sinceră. La miezul nopții ne-am dus acasă.

— Pari surprins de liniștea mea, în situația în care mă aflu, îmi spuse el ; lasă-mă să fac o comparație, dragul meu, care, chiar dacă e vulgară, are meritul că e potrivită. Inima mea e ca un ciubăr, al cărui cep a fost lăsat deschis toată noaptea ; dimineța nu mai e nici o picătură de apă în el. Așa e și cu inima mea ; am plîns noaptea asta vărsînd toate lacrimile din mine. Pare ciudat, dar credeam că am o rezervă mai mare de dureri, și după o noapte de suferințe, iată-mă epuizat, complet secăt, pe cîntea mea. Și după cum îți spun, în același pat în care era să-mi dau sufletul noaptea trecută, lingă o femeie care a stat tot timpul ca o piatră, acum, în timp ce această femeie își reazămă capul de perna altuia, eu voi dormi ca un hamal care a avut o zi bună.

— Comedie, gîndeam în sinea mea, de abia voi ieși pe ușă și el se va da cu capul de pereți. Totuși, l-am lăsat singur și am urcat la mine, dar nu m-am culcat. La trei dimineța, mi s-a părut că aud zgomot în camera lui Rodolphe, am

¹ Joc de cuvinte : *Beaune* (numele vinului) și *Baume* (balsam). Mimi pronunță greșit numele vinului : *Beaume*, în loc de *Beaune* (n.tr.).

coborît în grabă, crezînd că-l voi afla pradă vreunei febre desperate...

— Ei bine ? întrebă Mimi.

— Ei bine, draga mea, Rodolphe dormea, patul nu era răscolit și totul arăta că somnul îi fusese liniștit și că el nu întîrziase să i se abandoneze.

— E posibil, spuse Mimi, era atît de obosit de noaptea trecută... Dar a doua zi ?

— A doua zi, Rodolphe a venit să mă trezească devreme și ne-am dus să închiriem camere în altă casă, în care ne-am mutat chiar în seara aceea.

— Și, întrebă Mimi, ce-a făcut cînd a părăsit camera pe care o ocupam ? Ce a spus cînd a ieșit din acea încăpere în care ne-am iubit atît ?

— Și-a făcut bagajele liniștit, răspunse Marcel ; și cum găsisese într-un sertar o pereche de mănuși de ață, pe care le uitaseși, precum și două, trei scrisori tot ale dumitale...

— Știi, îl întrerupse Mimi cu o nuanță de parcă ar fi spus : le-am uitat anume, ca să-i rămîie o amintire de la mine. Ce-a făcut cu ele ? adăugă ea.

— Cred că-mi amintesc, răspunse Marcel, scrisorile le-a aruncat în foc și mănușile pe fereastră, dar fără gesturi teatrale, fără să pozeze, ci natural, așa cum faci cînd vrei să scapi de un lucru inutil.

— Dragă domnule Marcel, te asigur că doresc din adîncul sufletului ca această indiferență să dureze. Dar încă o dată, și acum foarte sincer, nu cred într-o vindecare atît de rapidă și, cu cele ce-mi spui, sînt convinsă că poetul meu are inima sfărîmată.

— E posibil, răspunse Marcel, despărțindu-se de Mimi ; dar totuși, dacă nu mă înșel, fărîmiturile sînt încă bune.

În timpul acestei convorbiri în plină stradă, domnul viconte Paul își aștepta noua iubită, care era în mare întârziere și care se purtă foarte neplăcut cu domnul viconte. Acesta se culcă la picioarele ei și-i ciripi romanța favorită și anume că era fermecătoare, palidă ca luna, blindă ca un miel; dar că o iubea mai ales pentru însușirile ei sufletești.

„Ah! gîndea Mimi, revărsîndu-și undele părului brun pe zăpada umerilor ei, amantul meu Rodolphe nu era atît de categoric“.

II

După cum spusese Marcel, Rodolphe părea complet vindecat de dragostea ce o nutrise pentru domnișoara Mimi și după trei sau patru zile de la despărțire, poetul reapăru total transformat. Era îmbrăcat cu o eleganță care l-ar fi făcut de nerecunoscut chiar de către propria-i oglindă. Nimic, de altfel, nu părea să justifice teama că ar fi avut intenția să se arunce în abisurile neantului, cum răspîndea domnișoara Mimi vorba, prin tot felul de zvonuri ipocrit-compătimitoare. Rodolphe era, într-adevăr, foarte liniștit, asculta, fără ca vreo trăsătură a feței să i se tulbure, relatările ce i se făceau asupra noii și somptuoasei existențe a iubitei sale, care-și făcea plăcerea să-l informeze printr-o tină ră confidență ce avea prilejul să-l vadă pe Rodolphe aproape în fiecare seară.

— Mimi e foarte fericită cu vicontele Paul, se raporta poetului, pare înamorată de el la nebunie; de un singur lucru îi e teamă, să nu-i tulburi liniștea urmărind-o, ceea ce ar fi foarte pri-

mejdios pentru dumneata, întrucît vicontele își adoră iubita și a practicat scrima timp de doi ani.

— O ! o ! răspundea Rodolphe, să doarmă liniștită, nu am deloc chef să torn oțet pe luna ei de miere. Cît despre tînărul ei amant, să-și lase spada în cui, ca *Gașibelza*, omul cu carabina. Nu port nici un fel de pică unui gentilom, care are fericirea, în ce privește iluziile, să fie sugar.

Și pentru că i se transmiteau lui Mimi vorbele fostului ei amant, fata, aflînd toate aceste amănunte, nu uita la rîndul ei să răspundă, ridicînd din umeri :

— Bine, bine, vom vedea în cîteva zile ce se va alege din toate astea.

Totuși, și mai mult decît oricine, însuși Rodolphe se mira de această subită nepăsare care, fără să treacă prin fazele obișnuite de îndurerare și melancolie, urma furtunilor vijelioase cărora le era pradă doar cu cîteva zile înainte. Uitarea, atît de înceată, mai ales pentru dezamăgiții în dragoste ; uitarea, pe care ei o solicită cu stăruință și pe care o resping cu stăruință cînd să se apropie de ei, această nemiloasă consolatoare, cuprinsese dintr-o dată și fără ca el să se poată apăra sufletul lui Rodolphe, și numele femeii atît de îndrăgite putea să fie amintit fără ca să-i deștepte nici un ecou. Lucru curios, Rodolphe, a cărui memorie era destul de vie ca să trezească în mintea lui întîmplări petrecute în zilele cele mai îndepărtate din trecut, ca și de ființele care figuraseră sau avuseseră o înriurire în existența lui cea mai depărtată ; Rodolphe, oricîtă silință și-ar fi dat, nu-și putea aminti lămurit, după patru zile de despărțire, trăsăturile acestei iubite care fusese pe cale să-i sfarme existența cu mîinile ei atît de plătînde. Nu mai regăsea blîndețea ochilor,

sub licărul cărora adormise de atâtea ori. Nu-și mai amintea nici chiar timbrul acelei voci, ale cărei explozii de furie sau de duioase mîngîieri îl făceau să delireze. Un poet, un bun prieten, pe care nu-l văzuse de la divorțul lui, l-a întîlnit într-o seară ; Rodolphe părea preocupat și îngrijorat, mergea cu pași mari pe stradă, învîrtindu-și bastonul.

— Ia te uită, spuse poetul întinzîndu-i mîna, iată-te !

Și-l examinează interesat pe Rodolphe. Văzînd că pare trist, omul s-a crezut dator să ia un aer com-pătîmitor.

— Haide, curaj, dragul meu, înțeleg că e greu, dar trebuia să ajungi aici, mai bine mai devreme decît mai tîrziu ; în trei luni vei fi complet vin-decat.

— Ce tot vorbești ? răspunse Rodolphe. Nu sînt bolnav, dragul meu.

— Ei, Doamne, reluă celălalt, n-o face pe vi-teazul, ce dracu ! Cunosc povestea și, chiar de n-aș știe-o, aș citi-o pe fața dumitale.

— Ia seama, te înșeli, replică Rodolphe. Sînt foarte plictisit astă seară, e adevărat, dar în ce privește cauza plictiselii, n-ai nimerit-o deloc.

— Bine, dar la ce bun să te aperi ? E foarte natural, nu rupi cu ușurință o legătură ca asta care ține de aproape doi ani.

— Toți îmi spun același lucru, recunoscui Ro-dolphe sîciit. Ei bine, pe onoarea mea, vă înșelați, dumneata și ceilalți. Sînt foarte trist și așa arăt, e posibil, dar iată de ce : așteptam azi pe croitorul meu, care trebuia să-mi aducă un frac nou, și individul n-a venit, iată, iată de ce sînt plictisit.

— Slab, slab ! făcu celălalt rîzînd.

— Ba nu e slab deloc, dimpotrivă, e foarte bun, chiar excelent. Urmărește raționamentul meu și vei vedea.

— Mă rog, spuse poetul, te ascult ; dovedește-mi dacă ești în stare, cum, normal judecînd, ai putea fi atît de trist pentru că un croitor nu s-a ținut de vorbă. Haide, haide, aștept.

— Eh ! spuse Rodolphe, știi prea bine că micile cauze produc cele mai mari efecte. Astă-seară trebuia să fac o vizită foarte importantă, și acum nu pot pentru că n-am frac. Ai priceput ?

— Deloc. Pînă acum nu găsesc un motiv suficient de deznădejde. Ești dezolat... pentru că... în fine. Nu încerca figuri de astea cu mine. Iată părerea mea.

— Amice dragă, răspunse Rodolphe, ești tare încăpățînat ; există totdeauna un motiv suficient de plictiseală cînd scapi din mîină un noroc sau cel puțin o plăcere, pentru că în orice caz ai pierdut ceva, și greșești cînd spui de unul sau de alta : te voi mai găsi cu alt prilej. Să mă rezum : aveam în astă seară o întîlnire cu o femeie tînără ; trebuia să o văd într-o casă de unde aș fi putut-o aduce la mine, dacă era mai aproape decît locuința ei și chiar dacă ar fi fost mai departe. În casa aceea se dădea o serată ; la o serată nu apari decît în frac ; n-am frac, croitorul meu trebuia să-mi aducă unul ; nu mi l-a adus, deci nu mă duc la serată și nu o văd pe tînăra femeie, care poate că e întîlnită de un altul ; nu o aduc nici la mine și nici la ea, unde poate e condusă de un altul. Așa că, după cum îți spuneam, am ratat un noroc sau o plăcere ; deci sînt amărit, cum și par, și asta e foarte natural.

— Fie, spuse prietenul ; ai scos deci un picior dintr-un iad, ca să-l pui pe celălalt în altul ; dar,

dragul meu, cînd te-am întîlnit acolo, pe stradă, păreai să pîndești ceva.

— Chiar asta făceam.

— Dar, continuă celălalt, sîntem în cartierul în care locuiește fosta dumitale iubită : ce-mi dovedește că nu pe ea o așteptai ?

— Cu toate că-s despărțit de ea, motive personale m-au constrîns să rămîn în acest cartier, dar, deși vecini, sîntem atît de depărtați ca și cum am locui eu la un pol și ea la altul. De altfel, la ora asta fosta mea iubită e la gura sobei și ia lecții de gramatică franceză cu domnul viconte Paul, care vrea să o readucă pe căile virtuții cu ajutorul ortografiei. Doamne ! cum o s-o mai răsfețe ! În fine, îl privește, acum, că este redactorul-șef al fericirii sale. Vezi deci că părerile dumitale sînt absurde și că, în loc să mă găsesc pe urma ștearsă a fostei mele patimi, sînt, dimpotrivă, pe urmele cele noi, care mi-e puțin vecină și care îmi va fi și mai aproape, căci consimt să parcurg tot drumul necesar, și dacă va voi și ea să facă restul, nu va trece mult timp pînă ne vom înțelege.

— Zău ! ? spuse poetul. Te-ai și îndrăgostit din nou ?

— Așa sînt eu, răspunse Rodolphe : inima mea seamănă cu locuințele care sînt de închiriat, de îndată ce un locatar le părăsește. Cînd o dragoste îmi părăsește inima, pun un afiș ca să chem o altă dragoste. De altfel, încăperea este locuibilă și perfect pusă la pînt.

— Și cine este acest nou idol ? Unde l-ai cunoscut și cînd ?

— Să vezi, răspunse Rodolphe ; s-o luăm sistematic. Cînd Mimi a plecat, mi-am închipuit că nu mă voi mai îndrăgosti niciodată și socoteam

că inima mea era moartă de oboseală, de istovire, de tot ce vrei. Bătuse atât de mult, atât vreme și atât de repede, ba chiar prea repede, că lucrul era plauzibil. Pe scurt, mi-am crezut inima moartă, moartă de-a binelea, foarte moartă și mă gîndeam să o îngrop ca pe domnul de Marlborough¹. Cu acest prilej, am dat un mic dineu de înmormîntare la care am poftit cîțiva din prietenii mei. Invitații trebuiau să afișeze fețe îndurerate, iar sticlele aveau panglică îndoliată la gît.

— Pe mine nu m-ai poftit !

— Iartă-mă, dar nu cunoșteam adresa norului în care locuiești. Unul dintre comeseni adusese o femeie, o femeie tînără, părăsită și ea de curînd de un amant. I se relată povestea mea de către unul din prieteni, un băiat care știe foarte bine să cînte la violoncelul sentimentului. I-a vorbit acestei tinere văduve de calitățile inimii mele, ale acestei biete defuncte pe care urma s-o înmormîntăm și o invită să bea pentru veșnica ei odihnă. Haida de, făcu ea ridicîndu-și paharul, dimpotrivă, voi bea în sănătatea ei ; și îmi aruncă o privire, o privire care ar fi înviat morții, cum se spune, și acesta era prilejul și niciodată altul de a vorbi așa, căci nu-și încheiase bine urarea, că mi-am și simțit inima intonînd imediat *O Filii*, imnul învierii. Ce-ai fi făcut în locul meu ?

— Frumoasă întrebare !... Cum se numește ?

— Nu știu încă, și nu o voi întreba cum o cheamă decît atunci cînd vom semna contractul. Știu că nu am respectat răstimpul legal, din punctul de vedere al unora ; dar îmi voi cere mie însumi și-mi voi acorda dispensele. Ceea ce știu este că

¹ General englez, învingător al francezilor, mort în 1722 (n. tr.).

viitoarea mea prietenă îmi va aduce ca zestre veselia, care e sănătatea sufletului, și sănătatea, care este veselia trupului.

— E frumoasă ?

— Foarte frumoasă, la culoare mai ales ; s-ar zice că dimineța se spală pe față cu paleta lui Watteau ¹.

E blondă. dragul meu, și-n ochi fi ard văpăi,
În suflet aprinzîndu-mi un foc de vîlvătăi.

Dovadă al meu.

— O blondă ? Mă uimești !

— Da, m-am săturat de ivory și de abanos, trec la blond.

Și Rodolphe începu să cînte ținînd :

Și-n cîntece vioaie
De vreți, ne-ați auzit.
Mi-e dragă și-i bălaie
Ca spicul daurit.

— Biata Mimi, observă prietenul, așa curînd uitată !

Acest nume aruncat în toiul veseliei lui Rodolphe dădu dintr-o dată alt curs convorbirii. Rodolphe își luă prietenul de braț și-i povesti pe larg cauzele despărțirii sale de Mimi ; temerile care îl năpădiseră cînd ea plecase ; cît era de nefericit, crezînd că ea luase cu dînsa tot ce-i rămînea ca tinerețe și pasiune ; și cum, după numai două zile, a recunoscut că se înșelase, simțînd că cioburile inimii lui, înecate de atîtea suspine și lacrimi, se reîncălzeau, se aprindeau și

¹ Jean-Antoine Watteau (1684—1721), pictor francez (n. tr.).

explodau sub cea dintâi privire de tinerețe și de pasiune ce i-o aruncase prima femeie întâlnită. **Îi povesti** de această cotropire subită și imperioasă pe care uitarea o operase asupra lui, fără măcar să o fi chemat în ajutorul durerii sale și cum această durere murise, înmormântată în uitare.

— Nu sînt oare minuni toate astea? spuse el poetului, care cunoștea pe dinafară și din experiență toate dureroasele capitole ale amorurilor sfărîmate. **Îi răspunse :**

— Eh ! nu, prietene, nu e o minune, nici pentru dumneata, nici pentru alții. Ceea ce ți se întîmplă dumitale, mi s-a întîmplat și mie. Femeile pe care le iubim, cînd ne devin amante, încetează să fie pentru noi ceea ce sînt realmente. Nu le vedem numai cu ochii amantului, ci și cu ochii poetului. După cum un pictor aruncă asupra unui manechin purpura imperială sau vălul înstelat al unei fecioare sacre, noi avem totdeauna garderobe cu mantale strălucitoare și rochii de in pur, pe care le aruncăm pe umerii unor creaturi neinteligente, posace sau rele, și cînd au pus astfel costumul sub care amantele noastre ideale plutau prin azurul visurilor noastre, ne lăsăm prinși de această deghizare, încarnăm visul nostru în prima femeie venită, căreia îi vorbim în limba noastră și pe care ea nu o înțelege. În timp ce această creatură, la picioarele căreia trăim prosternați, își smulge singură divinul înveliș sub care am ascuns-o, ca să ne arate mai bine firea ei, instinctele ei rebele, în timp ce ne pune mîna pe locul inimii ei în care nimic nu mai bate și în care poate că n-a bătut niciodată nimic, în timp ce-și dă la o parte vălul și ne arată ochii stinși, gura palidă și trăsăturile obrazului ei veștejit, noi îi repunem vălul și exclamăm : „Minți, minți !

Te iubesc și tu mă iubești. Acest piept alb este învelișul unei inimi care are toată prospețimea tinereții, te iubesc și mă iubești ! Ești frumoasă, ești tânără ! În adâncul tuturor vicilor tale e dragoste. Te iubesc și mă iubești ! " Apoi, la sfârșit, oh ! totdeauna la sfârșit, după ce ne-au pus zadarnic văluri triple pe ochi, ne dăm seama că am fost noi înșine înșelați de greșelile noastre, o alungăm pe mizerabila care în ajun mai fusese idolul nostru ; îi reluăm voalul de aur al poeziei noastre, pe care mâine îl vom arunca din nou pe umerii unei necunoscute, care trece pe loc în situația de idol aureolat ; și iată cum sîntem toți, egoiști monstruoși de altfel, care iubim dragostea pentru dragoste, mă înțelegi, nu e așa ? Și bem această divină licoare, din primul clondir ce ne iese în cale.

Nimic nu-nseamnă sticla, de-ți dă cumva beția !

— Ce spui e tot atît de adevărat cum doi și cu doi fac patru, spuse Rodolphe poetului.

— Da, răspunse acesta, e adevărat și trist ca cele două jumătăți ale adevărilor. Noapte bună !

După două zile, domnișoara Mimi aflase că Rodolphe are o nouă amantă. Întrebuse numai un singur lucru și anume : dacă îi sărută tot atît de des miinile, cum i le săruta pe ale ei.

— Tot atît de des, răspunse Marcel. Mai mult. Îi sărută părul șuviță cu șuviță, și trebuie să rămînă împreună pînă termină.

— Ah ! răspunse Mimi, trecîndu-și mîinile prin păr, ce fericire că nu i-a trecut prin cap să-mi facă la fel, ar fi trebuit să rămînem împreună toată viața. Oare crezi într-adevăr că nu mă mai iubește deloc ?

— Eh !... Dar dumneata îl mai iubești ?

— Eu nu l-am iubit niciodată în viața mea.

— Ba da, Mimi, da, l-ai iubit în ceasurile în care inima femeilor își schimbă locul. L-ai iubit și nu trebuie să te aperi, pentru că e justificarea dumitale.

— Ei așa ! făcu Mimi, uite că acum iubește pe alta !

— E adevărat, spuse Marcel, dar asta n-are importanță. Mai târziu, amintirea dumitale va fi pentru el asemenea florilor pe care le presezi, încă proaspete și parfumate, între foile unei cărți și pe care, mult timp după aceea, le regăsești moarte, decolorate și veștede, dar păstrînd mereu un parfum nedeslușit al propeșimii dintii.

Într-o seară, pe cînd ea îi fredona în surdina un cîntec, domnul viconte Paul o întrebă :

— Ce cînți, draga mea ?

— Discursul funebru al dragostelor noastre pe care l-a scris nu de mult amantul meu, Rodolphe.

Și începu să cînte :

N-am nici un ban, iubita mea, și viața

Îți cere-n cazu-acesta a uita,

Cum uiți o modă. Asta mi-e povața.

Mă vei uita, deci, Mimi, nu-i așa ?

Am petrecut și zile fericite

Și nopți de neuitat sub cer senin.

Dar n-au durat nici ele, pasămite,

Tot ce-i frumos durează prea puțin !

XXI

ROMEO ȘI JULIETA

Gătit ca o gravură din revista lui, *Eșarfa lui Iris*, înmănușat, lustruit, ras, frizat, cu mustața încîrligată, baston în mînă, cu monoclu, vesel, întinerit, cît se poate de frumușel, așa putea fi văzut într-o seară de noiembrie prietenul nostru, poetul Rodolphe care, oprindu-se pe bulevard, aștepta o trăsură să-l ducă acasă.

Rodolphe așteptînd o trăsură? Oare ce cataclism intervenise pe neașteptate în viața lui particulară?

La aceeași oră în care poetul transformat își răsucea mustața și morfolea între dinți o havană enormă, fermecînd privirea frumoaselor, un prieten de-al lui trecea și el pe același bulevard. Era filozoful Gustave Colline. Rodolphe îl zări venind și îl recunoscuse destul de repede; dar cine dintre cei ce l-au văzut măcar o singură dată nu l-ar fi recunoscut? Colline era încărcat, ca de obicei, cu o duzină de cărți. Îmbrăcat cu acel nemuritor palton aluniu, a cărui trăinicie te făcea să crezi că fusese croit pe vremea romanilor, și pe cap cu aceea faimoasă pălărie cu boruri mari, boltă de castor, sub care roia cîrdul visurilor lui metafi-

zice și care a fost numită coiful lui Mambrin¹ al filozofiei moderne, Gustave Colline mergea cu pas rar și rumega în șoaptă prefata unei lucrări aflată de trei luni sub tipar... în închipuirea lui. Deoarece se îndrepta spre locul unde se oprise Rodolphe, Colline crezu, o clipă, că-l recunoaște, dar suprema eleganță exhibată de poet, îl făcu pe filozof să se îndoiască.

„Rodolphe înmănușat, cu baston ! Himeră ! Utopie ! Ce aberație ! Rodolphe frizat ! El, care are mai puțin păr în cap decît pe limbă. Dar unde, unde mi-e mintea ? De altfel, la ora aceasta, nefericitul meu prieten e pe cale să se lamenteze și compune versuri melancolice despre plecarea tinereii domnișoare Mimi, care l-a părăsit, după cîte am auzit. Pe cîntea mea, îmi pare rău de ea, de această tinăra care desfășura o mare distincție în felul de a fierbe cafeaua, băutura minților serioase. Dar îmi place să cred că Rodolphe se va consola și că va lua curînd o nouă *cafegioaică*.“

Și Colline era așa de încîntat de deplorabilul lui joc de cuvinte, că și-ar fi strigat bucuros *bis...* dacă vocea gravă a filozofiei nu s-ar fi trezit în el și nu ar fi opus un energic „oprește-te“ acestei risipe de duh.

Totuși, fiindcă se oprise chiar lîngă Rodolphe, Colline fu nevoit să se supună evidenței : era chiar Rodolphe, spilcuit, înmănușat, cu un baston ; era imposibil, dar adevărat.

— Ei ! ei ! Vezi bine, zise Colline, nu mă înșel, ești chiar tu, sînt sigur.

— Și eu la fel, răspunse Rodolphe.

¹ Rege maur ; legenda spune că purta un coif fermecat, care-l făcea invulnerabil și de care amintește Cervantes în al său *Don Quijote* (n. tr.).

Și Colline începu să-și examineze prietenul, dînd feței lui expresia folosită de domnul Lebrun¹, pictor al regelui, ca să exprime mirarea. Dar deodată observă două obiecte ciudate cu care era încărcat Rodolphe : 1) o scară de frînghie, 2) o colivie în care se agita o pasăre oarecare. La vederea acestora, fizionomia lui Gustave Colline exprimă un simțămînt pe care domnul Lebrun, pictorul regelui, l-a uitat în tabloul *Pasiunilor*.

— Haide, se adresează Rodolphe prietenului său, vād prea bine curiozitatea minții tale care se arată la fereastra ochilor tăi ; te voi satisface ; dar să părăsim strada, e un frig care ar îngheța întrebările tale și răspunsurile mele.

Și intrară amîndoi într-o cafenea.

Ochii lui Colline nu se depărtau de scara de frînghie și nici de colivia în care păsărica, încălzită de atmosfera cafenelei, începu să cînte într-o limbă necunoscută lui Colline, deși era poliglot.

— În fine, spuse filozoful arătînd scara, asta ce-o mai fi ?

— E o trăsătură de unire între prietena mea și mine, răspunse Rodolphe cu un accent de mandolină.

— Și asta ? urmă Colline, arătînd pasărea.

— Asta, replică poetul, a cărui voce devenea dulce ca melodia zefirului, e un orologiu.

— Vorbește-mi, dar fără parabole ; în proză ordinară, dar corectă.

— Fie. L-ai citit pe Shakespeare ?

— Dacă l-am citit ! *To be or not to be.*² Era un mare filozof... Da, l-am citit.

— Îți amintești de *Romeo și Julieta* ?

¹ Charles Lebrun (1619—1690), pictor francez (n. tr.).

² A fi sau a nu fi (engl.) (n. tr.).

— Dacă-mi amintesc ! ? spuse Colline, și încep să recite :

Nu, nu e încă ziuă și nu e ciocîrlia
Ce-ți cîntă la ureche, stîrnindu-ți insomnia ;
Nu, e privighetoarea...

Da, da, îmi amintesc. Ei și ?

— Cum, zise Rodolphe arătînd scara și pasărea, tot nu înțelegi ? Iată' poema : sînt amorezat, dragul meu, amorezat de o femeie pe care o cheamă Juliette.

— Ei bine, și-apoi ? continuă Colline, nerăbdător.

— Stai să vezi : noul meu idol numindu-se Juliette, am conceput un plan : să refac cu dînsa drama lui Shakespeare. Mai întîi nu mă mai numesc Rodolphe, ci *Romeo Montaigu* și ți-aș fi îndatorat să nu-mi spui altfel. În plus, pentru ca toată lumea să știe, mi-am comandat cărți de vizită noi. Dar mai e ceva : o să mă folosesc de faptul că sîntem încă în carnaval, ca să mă îmbrac în tunică de catifea și să port spadă.

— Ca să ucizi pe Tybald ? întrebă Colline.

— Sigur, continuă Rodolphe. În fine, scara asta îmi va servi ca să urc la iubita mea, care s-a întîmplat să aibă un balcon.

— Dar pasărea, pasărea ? stăruie Colline.

— Ei ! această pasăre, care e un porumbel, va juca rolul privighetorii și va vesti în fiecare dimineată momentul precis în care sînt gata să părăsesc brațele adorate : iubita mea mă va cuprinde de gît și-mi va spune cu glasul ei blînd, întocmai ca în scena balconului : „Nu, nu e ziuă încă, și nu e ciocîrlia...“, adică nu, nu e ceasul unsprezece, e noroi pe stradă, nu pleca, ne simțim așa de bine aici... Pentru ca imitația să fie com-

pletă voi căuta să găsesc și o doică, pe care s-o pun la ordinele iubitei mele ; și sper că zodiacul va fi atît de bun, încît să-mi dăruiască, din cînd în cînd, cîte-o seară cu lună plină, atunci cînd voi escalada balconul Julietei mele. Ce zici de planul meu, filozofule ?

— E foarte frumos, spuse Colline, dar mi-ai putea oare explica și misterul acestei superbe înveșmîntări, ce te face de nerecunoscut?... Oare te-ai îmbogățit ?

Rodolphe nu răspunse, dar făcu semn unui chelner din cafenea și îi aruncă nepăsător un ludovic, spunîndu-i :

— Oprește socoteala !

Apoi își ciocăni buzunarul de la vestă, de unde ieși un zgomot metalic.

— Dar ce ai ? O clopotniță în buzunare, de sună așa de tare ?

— Numai cîțiva ludovici.

— Ludovici de aur ? întrebă Colline cu glasul gîtit de mirare. Arată-mi și mie cum faci asta.

După care, cei doi amici se despărțiră, Colline ca să se ducă să povestească apucăturile opulente și noile amoruri ale lui Rodolphe, iar acesta ca să meargă acasă.

Acestea se petreceau în săptămîna care urmasse celei de a doua rupturi dintre Rodolphe și domnișoara Mimi. Însoțit de amicul său Marcel, poetul, după ce se despărțise de iubita lui, simți nevoia să schimbe aerul și mediul și părăsi întunecata casă cu odăi mobilate, al cărei proprietar l-a văzut plecînd fără prea multe păreri de rău, ca și pe Marcel. Amîndoi, după cum am mai spus, s-au dus să caute adăpost aiurea și au închiriat două camere în același cartier și în aceeași casă. Camera aleasă de Rodolphe era cu mult mai con-

fortabilă decît acelea în care locuise pînă atunci. Se putea observa o mobilă aproape serioasă, mai ales o canapea de stofă roșie, vrînd să imite catifeaua, care stofă nu se ținea deloc de proverbul „fiecare la locul lui“.

Mai erau pe cămin două vase de porțelan și flori ; la mijloc o pendulă de alabastru, cu ornamente groaznice. Rodolphe puse vasele într-un dulap ; și cum proprietarul venise să întoarcă pendula care se oprise, poetul îl rugă să o lase așa.

— Consimt să las pendula deasupra căminului, spuse el, dar numai ca obiect de artă ; arată miezul nopții, e o oră frumoasă, să rămîie așa ! În ziua în care va arăta douăsprezece și cinci minute, mă mut... O pendulă ! spunea Rodolphe, care nu se putuse niciodată supune imperioasei tiranii a cadranului, dar este un dușman intim care-ți socotește nemilos existența, ceas cu ceas, minut cu minut și-ți spune în fiecare clipă : „Iată o parte din viața ta care trece“. Ah ! n-aș putea dormi liniștit într-o cameră unde s-ar afla unul dintre aceste instrumente de tortură, în vecinătatea căroră nepăsarea și visarea sînt imposibile... O pendulă ale cărei arătătoare se lungesc pînă în patul tău și vin să te piște dimineata cînd mai ești confundat în plăcuta amorteală a primei treziri... O pendulă care-ți strigă : *ding, dang, ding...* E ora treburilor, părăsește visul tău fermecător, scapă de mîngîierile viziunilor tale (și cîteodată de cele ale realităților). Pune-ți pălăria, ghetete, e frig, plouă, du-te la afacerile tale, a sunat ceasul, *ding, dang...* Mi-e destul că am calendarul... Să rămîie pendula paralizată, că de nu...

Și tot monologînd așa, își cerceta noua locuință și se simțea agitat de acea tainică îngrijorare pe

care o încerci aproape totdeauna cînd intri într-o locuință nouă.

— Am băgat de seamă, gîndea el, că locurile în care trăim au o înrîurire tainică asupra gîndurilor noastre și, în consecință, asupra acțiunilor noastre. Această cameră e rece și tăcută ca un mormînt. Dacă vreodată veselia va cînta aici, ea va veni din afară, și încă nu va dăinui multă vreme, pentru că hohotele de rîs vor muri fără ecou sub acest tavan jos, rece și alb ca un cer de zăpadă. Vai ! ce viață voi mai avea între aceste patru ziduri ?

.
Totuși, după puține zile, această cameră atît de tristă era plină de lumină și răsuna de strigăte vesele ; se făcea inaugurarea, și multele sticle explicau starea euforică a convivilor. Rodolphe însuși se lăsase prins de contagioasa bună dispoziție a invitaților săi. Retras într-un colț, cu o tînră venită întîmplător și pe care o acaparase, poetul îi înșira verzi și uscate cu vorba și cu mîinile. Către sfîrșitul *festivității*, obținuse de la ea o întîlnire pentru a doua zi.

— Serata, își zise el tînd rămase singur, n-a fost prea plictisitoare și n-a fost rău că am inaugurat stabilirea mea aici.

A doua zi, la ora fixată, sosi domnișoara Juliette. Seara se scurse numai în explicații. Juliette aflase de recenta ruptură dintre Rodolphe și fata aceea cu ochii albaștri pe care o iubise atît ; știa că după ce o părăsise o dată, Rodolphe se împăcase cu ea și se temea ca dînsa să nu fie victima unei simple recidive în dragoste.

— Trebuie să știi, adăugă ea cu un drăgălaș gest de îndărătnicie, nu am deloc poftă să joc un

rol ridicol. Te previn că sînt foarte rea ; o dată stăpîna casei — și ea sublinie cu o privire intenția pe care o dădea acestui cuvînt — rămîn și nu-mi cedez locul.

Rodolphe chemă în ajutor toată elocința ca să o convingă că temerile ei nu erau întemeiate și tînăra, nutrind din partea ei intenția de a se lăsa convinsă, sfîrșiră prin a se înțelege. Dar nu s-au mai înțeles cînd a sunat miezul nopții ; Rodolphe voia ca Juliette să rămînă, și ea ținea morțiș să plece.

— Nu, răspunse ea la stăruințele lui. De ce să ne grăbim ? Vom ajunge și așa acolo unde trebuie să ajungem, afară numai de cazul că te vei opri pe drum ; voi reveni mîine.

Și reveni așa în toate serile, timp de o săptămînă, ca să plece tot astfel cînd suna miezul nopții.

Aceste încetinelii nu-l prea plictiseau pe Rodolphe. În dragoste și chiar în capricii, el aparținea acelei categorii de călători, care își prelungesc călătoria și o fac pitorească. Această mică prefață sentimentală avu drept rezultat să-l ducă de la început pe Rodolphe mai departe decît ar fi voit el să meargă. Și, fără îndoială, pentru a-l aduce pînă la punctul în care capriciul, maturizat prin rezistența care i se opune, începe să semene a iubire, domnișoara Juliette întrebuițase această tactică.

La fiecare din vizitele pe care i le făcea lui Rodolphe, Juliette observa la el un ton de sinceritate tot mai accentuat în ceea ce spunea. De cîte ori întirzia puțin, el încerca acele neliniști simptomatice, care pe ea o fermecau. Rodolphe îi trimitea scrisori, al căror conținut era de natură

să o facă să sperie că va deveni în viitor *iubita lui legitimă*.

Cînd Marcel, care era confidentul lui, îi surprinsese una din aceste scrisori, îi spuse rîzînd :

— Faci literatură sau crezi cu adevărat ce spui acolo ?

— Ba da, cred, răspunse Rodolphe, și sînt puțin mirat, dar asta e. Acum opt zile eram într-o stare de spirit foarte tristă. Această singurătate, această tăcere care au urmat atît de brutal vijeliilor vechii mele gospodării, mă înspăimîntau cumplit, dar Juliette apăruse aproape pe neașteptate. Am auzit răsunînd în urechile mele fanfarele unei voioșii de douăzeci de ani. Am avut în fața mea o față fragedă, niște ochi plini de suris, o gură încărcată de sărutări și m-am lăsat încet tîrît pe acest povîrniș al capriciului, care poate că duce spre dragoste. Îmi place să iubesc.

Totuși Rodolphe nu întîrzie să-și dea seama că nu depindea decît de el să pună o încheiere acestui mic roman și atunci s-a gîndit să copieze din Shakespeare punerea în scenă a idilei *Romeo și Julieta*. Viitoarea sa iubită găsi ideea amuzantă și consimți să participe la această glumă.

În seara stabilită pentru întîlnire, Rodolphe îl întîlnise pe filozoful Colline după ce cumpărase acea scară de frînghie de mătase, care trebuia să-i servească la escaladarea balconului Juliettei. Negustorul de păsări, căruia i se adresase, neavînd o privighetoare, Rodolphe o înlocuise cu un porumbel care, — i s-au dat asigurări — cînta în fiecare dimineață la răsăritul soarelui.

Sosit acasă, poetul chibzui că o ascensiune pe o scară de frînghie nu era un lucru ușor și era bine să facă o mică repetiție a scenei balconului, dacă n-ar fi vrut, pe lîngă riscul unei prăbușiri, să

pară ridicol și neîndemînat în fața ochilor celei care-l aștepta. Fixînd scara de două cuie bine înfipite în tavan, Rodolphe folosi cele două ore care-i mai rămîneau, ca să facă gimnastică și, după un număr infinit de tentative, reuși de bine de rău să urce vreo zece trepte.

— Haide dar, e bine, își spuse el, sînt acum sigur de reușită și, de altfel, dacă aș rămîne pe drum, *amorul mi-ar da aripă*.

Și încărcat cu scara lui și cu colivia porumbelului se duse la Juliette care locuia în vecinătate. Odaia ei era în fundul unei mici grădini și avea un fel de balcon. Dar camera era la parter, și balconul putea fi încălecat fără nici o greutate.

Așa că Rodolphe fu derutat văzînd că această poziție locală îi dărimase poeticul său proiect de escaladare.

— N-are importanță, spuse el Juliettei, vom putea totuși executa episodul balconului. Iată pasărea care ne va deștepta mîine dimineată prin glasul ei melodios și ne va vesti clipa precisă cînd va trebui să ne despărțim plini de disperare.

Și Rodolphe atîrnă colivia într-un colț al odăii.

A doua zi, la ora cinci de dimineată, porumbelul fu foarte punctual și umplu camera cu un gurgurit prelungit, care ar fi deșteptat pe cei doi amănți, dacă ei ar fi dormit.

— Ei bine, spuse Juliette, iată momentul în care trebuie să mergem pe balcon spre a ne lua un disperat bun rămas, nu ești de părere ?

— Porumbelul *merge înainte*, spuse Rodolphe, sîntem în noiembrie, soarele nu răsare decît la amiază.

— Nu-mi pasă, spuse Juliette, eu mă scol.

— Cum așa ? Pentru ce ?

— Mi-e stomacul gol și nu-ți ascund că aș mânca ceva.

— E formidabilă afinitatea ce domnește în relațiile noastre; și mie mi-e o foame cumplită, spuse Rodolphe, sculându-se și îmbrăcându-se în mare grabă.

Juliette aprinsese focul și căuta în bufet să vadă dacă nu găsește ceva; Rodolphe o ajută.

— Ia te uită, spuse el, ceapă!

— Și slănină, spuse Juliette.

— Și unt.

— Și pîine.

— Vai! asta e tot!

În timpul acestor dibuiri, porumbelul optimist și nepăsător cînta cocoțat pe stîngia lui.

Romeo se uita la Juliette, Juliette se uita la Romeo, amîndoi se uitară la porumbel.

Nu-și mai spusese ră nimic. Soarta porumbelului-pendulă era hotărîtă, chiar dacă el ar fi făcut recurs la casație tot degeaba ar fi fost, foamea e o sfătuitoare nemiloasă.

Rodolphe aprinsese cărbunii și prăjea slăcina în untul care sfîrșia; avea un aer grav și solemn.

Juliette curăța ceapa într-o atitudine melancolică.

Porumbelul cînta mereu, era trista sa *Romanță a salciei*.

La aceste lamentări se adăugă cîntecul untului din tîgaie.

După cinci minute, untul tot mai cînta, dar asemenea templierilor¹, porumbelul nu mai cînta. Romeo și Juliette își fripseră „pendula“ la frigare.

¹ Cavaleri ai unui ordin religios înființat în secolul al XII-lea (*n. tr.*).

— Avea o voce plăcută, spunea Juliette, așezându-se la masă.

— Era foarte fraged, constată Romeo, tăind *deșteptătorul* rumenit.

Și cei doi amănți, privind-se, se surprinseră fiecare cu câte o lacrimă în ochi.

...Ipocriții ! Ceapa îi făcea să plîngă !

XXII

EPILOGUL DRAGOSTEI DINTRE RODOLPHE ȘI DOMNIȘOARA MIMI

I

În timpul primelor zile de după ruptura lui definitivă cu domnișoara Mimi, care îl părăsise, după cum ne amintim, ca să urce în caleștile vicontelui Paul, poetul Rodolphe încercase să se consoleze luîndu-și o altă iubită. Era chiar blonda aceea pentru care l-am văzut costumîndu-se în Romeo, într-o zi de nebunie și de stare paradoxală. Dar această legătură, care pentru el nu era decît o chestie de ambiție, iar pentru ea un simplu capriciu nu putea să țină mult; această fată nu era, la urma urmei, decît o ființă nebună, vocalizînd la perfecție întreaga gamă a prefăcătoriei, destul de spirituală ca să remarce spiritul altora și să se servească ocazional de el și neavînd inimă decît pentru a-i fi rău, atunci cînd mîncă prea mult. Pe lingă toate astea — un amor propriu neînfrînat și o cochetărie feroce, care ar fi împins-o să prefere un picior rupt amantei, decît un volan mai puțin la rochia ei, sau o panglică obosită la pălărie. Frumusețe îndoielnică, făptură ordinară, înzestrată din naștere cu toate instinctele rele și totuși seducătoare în unele privințe și la anumite ore. Nu întirzie să înțeleagă că Rodolphe o luase

pe ea, doar ca să o uite pe cea plecată, pe care, dimpotrivă, el nu făcea decît s-o regrete, pentru că niciodată fosta lui prietenă nu fusese atît de elocventă şi de vie în inima lui.

Într-o zi, Juliette, noua iubită a lui Rodolphe, vorbea despre amantul ei, poetul, cu un student în medicină, care îi făcea curte ; studentul îi răspunse :

— Copila mea, flăcăul ăsta se serveşte de dumneata cum ne servim de nitrat ca să cauterizăm rănilor : vrea să-şi cauterizeze inima ; aşa că n-ai de ce-ţi face sînge rău şi nici să-i fii credincioasă.

— Ah ! ah ! exclamă fata, izbucnind în rîs, crezi cu adevărat că mă jenez ?

Şi chiar în seara aceea îi dădu studentului proba contrarie.

Mulţumită indiscreţiei unuia din acei prieteni îndatoritori, care nu pot tăinui o noutate susceptibilă să-ţi provoace amărăciune, Rodolphe află noutatea asta şi se servi de ea ca pretext pentru a se despărţi de amanta lui *ad interim*.

Se închise atunci într-o absolută singurătate, în care toţi liliecii plictiselii nu întîrziară să-şi dureze cuibul, şi chemă munca în ajutor, dar zadarnic. După ce transpiră seară de seară, tot atîtea picături de apă cite picături de cerneală folosise, reuşi să scrie vreo douăzeci de rînduri, în care o veche idee, mai obosită ca Jidovul Rătăcitor şi rău îmbrăcată în zdrenţe împrumutate din boarfele literare, dansa greoi pe sîrma întinsă a paradoxului. Recitînd acele rînduri, Rodolphe rămase consternat, ca un om care vedea răsărind urzica

pe un strat în care crezuse că a semănat trandafiri. Rupse deci pagina înnegrită de acele mătăanii nătingi și o călcă furios în picioare.

— Haide dar, spuse el lovindu-și pieptul în dreptul inimii, coarda s-a rupt, să ne resemnăm.

Și, pentru că o asemenea decepție urma tuturor încercărilor sale de a lucra, fu cuprins de una din acele lincezeli deprimante, care fac să se poticnească ambițiile cele mai robuste și abrutizează inteligențele cele mai lucide. Într-adevăr, nimic mai cumplit decît aceste lupte singuratice care se dau cîteodată între artistul obstinat și arta rebelă, nimic mai mișcător decît aceste porniri alternate de invocări, cînd implorătoare, cînd imperative, adresate Muzei disprețuitoare sau pribege.

Cele mai violente neliniști omenești, cele mai adînci răni făcute în plină inimă, nu cășunează o suferință care să se apropie cît de cît de aceea pe care o încerci în aceste ceasuri de nerăbdare și de îndoială, atît de dese la toți acei ce se dedică primejdioasei îndeletniciri a inspirației.

Acestor crize puternice le urmau depresiuni penibile ; Rodolphe rămînea timp de ceasuri întregi ca împietrit într-o nemișcare năucă. Cu coatele pe masă, cu ochii fixați în neștire pe spațiul luminos deschis de razele lămpii în mijlocul acelei foi de hîrtie — „cîmpul de luptă“, pe care spiritul lui era zilnic înfrînt, iar condeiful i se istovise în urmărirea ideii inezisabile — vedea defilînd, asemenea figurilor proiectate de lanternele magice pentru amuzat copiii, panorama trecutului său. Erau la început zilele laborioase, în care fiecare oră a cadranului suna împlinirea unei îndatoriri,

noaptele studioase petrecute între patru ochi cu Muza, care venea să împodobească cu feeriile ei însingurata și răbdătoarea lui sărăcie. Și-și amintea apoi, cu invidie, de orgolioasa deprindere ce-l îmbăta odinioară când isprăvea sarcina impusă de propria sa voință. „O! nimic nu vi se poate asemui, exclama el, nimic nu vă egalează pe voi, voluptoase oboseli ale muncii, pe voi care faceți să ni se pară atât de dulce salteaua lui «farniente». Nici satisfacțiile de amor propriu, nici înfrigeratele deliruri înăbușite sub grelele draperii ale misterioaselor alcovuri, nimic nu egalează și nu se compară cu această bucurie sinceră și calmă, cu această legitimă mulțumire de sine însuși, pe care munca o dă, ca o primă simbric, celor ce lucrează.“ Și cu ochii mereu ațintiți asupra acestor viziuni, care continuau să-i desfășoare scene din epoci dispărute, Rodolphe se vedea urcând cele șase etaje ale tuturor mansardelor, pe unde existența lui aventuroasă îl purtase și pe unde Muza, singura lui dragoste de atunci, fidelă și constantă prietenă, l-a urmat mereu, făcând casă bună cu mizeria și neîncetînd niciodată să cînte ariile speranței. Dar iată că, în mijlocul acestei existențe ordonate și liniștite, apărea deodată chipul unei femei; și văzînd-o întrînd în această locuință, în care fusese pînă atunci regină unică și stăpînă, Muza poetului se ridica tristă și lăsa locul noii venite, în care ghicea o nouă rivală. Rodolphe șovăia o clipă între Muză, căreia privirea lui părea să-i spună *rămîi*, și străină, căreia cu un gest de chemare îi spunea *vino*. Și cum să respingi această ființă fermecătoare, care venea la el înar-

mată cu toate ademenirile unei frumuseți însorite ? Gură mică și buze trandafirii, folosind un limbaj candid și cutezător totodată, plin de făgăduieli dezmiertătoare ; cum să nu primești mina ei, acea mînuță delicată cu vine albăstirii, care se întindea către el plină de mîngîieri ? Cum să spui „pleacă !“ acestor optsprezece ani în floare, a căror prezență înmiresma de pe acum casa cu un parfum de tinerețe și de veselie ? Și apoi, cu vocea ei dulce, afectuos înduioșată, cînta atît de bine cavatina tentației ! Prin ochii ei vii și strălucitori, spunea atît de bine : eu sînt dragostea ; cu buzele, pe care înflorea sărutul : eu sînt plăcerea : prin toată ființa ei, în fine : sînt fericirea, și astfel Rodolphe se lăsa prins. Și, de altminteri această tinără nu era oare, la urma urmei, poezia întruchipată ; nu-i datora el cele mai proaspete inspirații ? Nu l-a îndrumat ea către însuflețirile care îl urcau atît de sus în eterul visării, încît pierdea din vedere lucrurile de pe pămînt ? Dacă suferise mult din pricina ei, această suferință nu era oare ispășirea imenselor bucurii pe care i le dăruise ? Nu era oare răzbu-narea de totdeauna a destinului omenesc, care interzice fericirea absolută ca pe o nelegiuire ? Dacă legea creștină iartă celor ce mult au iubit, este și pentru că mult au suferit, și dragostea pămîntească nu devine o pasiune divină, decît cu condiția de a se purifica prin lacrimi. După cum te îmbeți respirînd parfumul rozelor veștejite, tot astfel Rodolphe se îmbăta retrăind amintirea acestei vieți de altădată, în care fiecă zi aducea o nouă elegie, o dramă cumplită, o comedie grotescă. Parcurgea toate fazele straniului său amor pentru scumpa absentă,

de la luna de miere, pînă la furtunile casnice care determinaseră ultima lor despărțire ; își amintea repertoriul tuturor șireteniilor fostei lui iubite, repeta toate *vorbele* ei. O vedea învîrtindu-se în jurul lui, în mica lor gospodărie, fredonînd cîntecul ei, *Ma mie Annette*, și trăind cu aceeași veselie nepăsătoare zilele bune ca și pe cele rele. Și, la urma urmei, își spunea el, rațiunea n-are niciodată dreptate în dragoste. Într-adevăr, ce cîștigase el din această despărțire ? Cînd trăia cu dînsa, Mimi îl înșela, e adevărat, dar dacă o știa, era din vina lui, la drept vorbind, căci își dădea toată osteneala să o afle, pentru că-și pierdea timpul căutînd dovezi și pentru că el singur își ascutea pumnalele pe care și le înfigea în inimă. De altfel, Mimi nu era, oare, destul de abilă ca, la nevoie, să-i demonstreze că de fapt el era acela care se înșela ? Și apoi cu cine îi era ea necredincioasă ? De cele mai multe ori cu un șal, cu o pălărie, cu obiecte și nu cu oameni. Acea liniște, acel calm la care nădăjduia despărțindu-se de amantă, le regăsise oare după plecarea ei ? Vai, nu ! Numai ea lipsea din casă. Odinioară durerea lui se putea revărsa, el putea să se dezlănțuie, ocărînd în invective, în dojeni, putea să arate cît suferă și să provoace mila aceleia care îl făcea să sufere. Și acum durerea lui era singuratică, gelozia lui devenise turbare ; căci odinioară putea cel puțin, cînd avea bănuieli, să împiedice pe Mimi să plece de-acasă, s-o țină lîngă el, în stăpînirea lui ; în timp ce acum o întîlnea pe stradă, la brațul noului ei amant și trebuia să se dea la o parte, ca ea să poată trece, fericită, fără îndoială, spre împlinirea altor plăceri.

Această viață mizerabilă ținu trei sau patru luni. Încet, încet, îi reveni liniștea. Marcel, care făcuse o lungă călătorie, ca să o uite pe Musette, se înapoie la Paris și locuia iar la Rodolphe. Se conso-lau, unul prin celălalt.

Într-o zi, era duminică, trecînd prin grădina Luxembourg, Rodolphe o întilni pe Mimi. Era în rochie de seară. Se ducea la bal. Îi făcu un semn din cap, la care el răspunse cu un salut. Această întilnire îi dădu o puternică lovitură în inimă, dar emoția fu mai puțin dureroasă ca de obicei. Se mai plimbă cîtăva vreme prin parc și se înapoie acasă. Cînd, pe seară, sosi și Marcel, îl găsi lucrînd.

— Aida de ! făcu Marcel, aplecîndu-se peste umărul lui, lucrezi... versuri ?

— Da, răspunse Rodolphe, vesel. Cred că micul animal n-a murit de tot. Sînt de patru ore aici, mi-am regăsit verva de altădată, m-am întilnit cu Mimi.

— Ah ! exclamă, cu neliniște, Marcel. Și cum stați ?

— Fii fără teamă, răspunse Rodolphe, n-am făcut decît să ne salutăm. N-am mers mai departe.

— Adevărat ? se îndoie Marcel.

— Foarte adevărat. S-a terminat totul între noi, o simt ; dar dacă reîncep să lucrez, i-o iert.

— Dacă totul s-a terminat, adăugă Marcel, care tocmai citise versurile lui Rodolphe, de ce-i închini poezii ?

— Vai ! reluă poetul, iau poezia de unde o gă-sesc.

Timp de opt zile lucră la acel mic poem. Cînd termină, veni să i-l citească lui Marcel, care se declară mulțumit și-l încurajă să folosească în alt mod verva care-i revenise.

— Pentru că, observă el, nu era nevoie să te desparți de Mimi, dacă tot trebuie să trăiești cu umbra ei. Afară de asta, spuse el surizînd, în loc să fac morală altora, mai bine mi-aș face-o singur pentru că-mi este încă plină inima de Musette. În fine, poate că nu vom mai fi mereu niște tineri înnebuniți de făpturile diavolului.

— Din păcate, replică Rodolphe, nu e nevoie să spui tinereții : Pleacă !

— E adevărat, spuse Marcel, dar sînt zile cînd aș vrea să fiu un bătrîn cumsecade, membru al Academiei, decorat cu mai multe ordine și scăpat de toate Musettele din lumea asta. Să mă ia dracu dacă m-aș întoarce la ce-a fost ! Și tu, adăugă artistul, rîzînd, n-ai vrea să ai șaizeci de ani ?

— Azi, răspunse Rodolphe, aș prefera să am șaizeci de franci.

După puține zile, domnișoara Mimi, intrînd într-o cafenea cu tînărul viconte Paul, frunzări o revistă în care erau tipărite versurile pe care Rodolphe le scrisese pentru ea.

— Aha ! exclamă ea, rîzînd la început, iată din nou pe amantul meu Rodolphe, care mă vorbește de rău prin jurnale.

Dar cînd isprăvi de citit versurile, rămase tăcută și cu totul visătoare. Viconte Paul, bănuind că se gîdea la Rodolphe, încercă să-i abată gîndurile :

— Îți voi cumpăra cercei, îi spuse el.

— Ei ! spuse Mimi, dumneata, dumneata ai bani !

— Și o pălărie de paie din Italia, continuă viconte Paul.

— Nu, răspunse Mimi, dacă vrei să-mi faci plăcere, cumpără-mi asta.

Și îi arată foaia în care citise poezia lui Rodolphe

— Ah ! astă nu, spuse vexat viconte.

— Bine, răspunse cu răceală Mimi. O voi cumpăra eu cu banii pe care îi voi câștiga personal. De fapt, prefer să nu fie cu ai dumitale.

Și, timp de două zile, Mimi se înapoie la vechiul ei atelier de floristă, unde câștigă atît cît îi trebuia ca să cumpere revista. Învăță pe de rost poezia lui Rodolphe și, ca să-l facă pe viconte Paul să turbeze, o repeta zilnic prietenilor săi. Iată cum sunau acele versuri :

Pe cînd voiam, pe vremuri, să-mi caut o iubită
Și cînd, din întîmplare, te-am întîlnit cîndva,
Ți-am dat și tinerețea-mi și inima-mi vrăjită,
Spunîndu-ți : fă cu ele, iubito, ce vei vrea.

Dar vai ! voința-ți crudă nu s-a ndurat de ele,
În zdrențe tinerețea-mi s-o sfișii ai știut,
Și inima-mi duiosă ai spart-o-n bucățele,
Odaia mea e-un cimitir tăcut
În care-s îngropate toate cele
Ce te-au iubit atîta în trecut.

Dar între noi, acum, ce-a fost s-a încheiat.
Nu sînt decît un spectru iar tu doar o stafie.
E mort amorul nostru, pe veci înmormîntat..
De vrei, un psalm cînta-vom pe groapa lui pustie.

Dar nu o partitură cu note prea de sus,
Căci s-ar putea efortul să fie de pomană.
Un ton profund s-alegem, cu-un text ușor de spus ;
Voi face eu pe basul iar tu vei fi soprană.

Mi, re, do, mi, do, re, la — aria-asta, dragă !
De-ar auzi-o, poate, cum o cîntai cîndva,
Și inima, chiar moartă, ar tresări întreagă
Și, la un *De Profundis*, să știi c-ar reînvia.

Do, mi, fa, sol, mi, do, la — Aceasta-mi amintește
Un vals în două timpuri ce-mi face-atîta chin,
Un flaut care-și rîde de-un violoncel, prostește,
Ce sub arcuș își plînge un cîntec cristalin.

Sol, do, do, si, si, la, sol — Nici asta nu, te rog !
Am repetat-o anul trecut noi împreună
Cu niște nemți ce țara-și cîntau cu-atîta foc
În seara din pădurea de la Meudon, sub lună.

Ei bine ! Fără cîntec, să stăm așa, iubită,
Să nu vorbim de arii, de gînduri ce ne mint.
Nici ură, nici mînie că dragostea-i sfîrșită.
O ultimă-amintire să alungăm zîmbind.

Trăiam în fericire, în mica ta odaie
Stam în fotolii seara, alături de cămin,
Sufla afară vîntul, bătea-n ferestre ploaia
Și-n ochii tăi albaștri visam un cer senin.

Cum pîlpiiău tăciunii ! Pe jarul cu meandre
Își îngîna ibricul refrenu-i monoton,
Orchestra pentru balul acelor salamandre
Ce joacă-n flăcări pe plafon.

Tu frunzăreai o carte, alene,-nfrigurată,
Cu genele lăsate, pornită pe-ațîpîit.
Eu rechemam amorul din vremea de-altădată,
Cu gura mea — stăpîină, cu sufletu-nrobit.

Și cînd intram în casă, de cum veneam de-afară,
Ne-ntîmpina mireasma voiosului amor
Ce ne umplea odaia din zori și pînă-n seară...
Îi place fericirii căminul primitor.

Și a trecut și iarna ; intrase pe fereastră
O primăvară nouă ; din somn ne-a deșteptat.
Și am pornit la țară, spre zarea cea albastră,
În calea unui soare blînd, binecuvîntat.

Era chiar într-o vineri din Săptămîna mare.
Era de astă dată un timp frumos și cald.
Din vale spre coline, din codru spre ogoare,
Ne fugăream în glumă, unul pe celălalt.

Ne obosea la urmă nițel pelerinajul
Și, într-un loc asemeni unui comod divan,
De unde pîn'departe vedeai tot piesajul,
Ne-am așezat sub cerul senin și diafan.

Și, umăr lîngă umăr, ținîndu-ne de mînă,
Și, fără-a ști pricina, cu sufletu-apăsăt,
Cu gura, stam, deschisă, fără o vorbă, pînă
Ce ne-am îmbrățișat.

Alături, vioreaua-mpreună cu zambila
Își răspîndeau parfumul urcînd în aer pur ;
Eu am văzut atuncea, o dată cu copila,
Pe Dumnezeu zîmbindu-mi din tronul lui de-azur.

„Iubiți-vă !, ne spuse, — să fie mai frumoasă
Poteca așternută de mine pentru voi.
Ca pe-un covor întindeți sub voi verdeța deasă,
Vă sărutați... Privirea mi-o-ntorc cu înapoi.

Iubiți-vă în voie, în vîntul ce murmură,
În limpezile ape, în codru-nmugurit,
În astru și în floare, în zvon de ciripit...
Eu pentru voi făcut-am să-nvie-a mea natură.

Iubiți-vă în voie ; și soarele-auriu,
Și primăvara nouă, ce glia o desjugă,
Dacă vă-ncîntă-acuma, nu-mi înălțați o rugă.
Vă sărutați, mai bine, prea fericit să fiu.“

O lună după-aceea, cînd roza da în floare
— Chiar noi am răsădit-o în grădinița mea —,
Fără să-mi spui motivul, cînd te-ndrăgeam mai tare,
S-a-ndepărtat de mine — de ce ? — iubirea ta.

Dar încotro se duse ? Cam peste tot, s-ar zice,
Căci alternînd culoarea ca-n joc la cazino,
Iubirea ta pribeagă își alegea complice
Un fante brun de pică sau blondul de caro.

Și-acum ești fericită : voința-ți schimbătoare
Stăpîină e pe-o curte de juni adoratori,
Și nu poți merge fără să-ți crească sub picioare,
Smălțat de madrigale, un parc subtil de flori.

Iar cînd îți faci intrarea la baluri, în grădină,
Un cerc de tineri galeși te-nconjură, grăbiți,
Și foșnetul rochiței cu tiv de grenadină,
Sîrnește-un cor de-elogii la junii-ndrăgostiți.

Încălțăminte-ți suplă și grijuliu aleasă,
Ce scoate la iveală micuțul tău picior,
Ar fi chiar mult prea strîmță pentru-o Cenușăreasă,
Pe cînd te-avînți sprintară în vals amețitor.

În baia-mbălsămată cu-arome uleioase
Cînd trîndăvești, mînuța-ți ce brună-a fost cîndva,
A-mprumutat din fildeș și crin palori sfioase
Pe cînd lumina lunii în noapte-o arginta.

La brațul tău, o perlă-ncrustată-ntr-o brățară
Măestru cizelată, și-arată matul cald,
Pe coapsele-ți cambrate, un șal ce le-nfășoară
Se-nvoaltă în cascade de artă, fald cu fald.

Și horbota de Flandra și-aceea englitteră,
Și gotica ghipură de-un alb imaculat,
O pînză de păianjen ce pare efemeră,
Desăvîrșesc splendoarea veșmîntului bogat.

Dar îmi plăceai mai bine în rochia-ți de vară,
De indian, de stambă sau simplu organdi,
Găteliile cochete și-o pălărie-ușoară,
Un guler alb, pantofii cei negri sau cei gri.

Căci luxul ce te face acum așa frumoasă,
Nu-mi amintește-amorul ce l-am nutrit cîndva,
Ba ești chiar și mai moartă în giulgiul de mătăasă,
În care nu mai bate deloc inima ta.

Cînd am compus această poemă funerară
Ce nu-i decît regretul după-un noroc curmat,
Purtam costumul negru, solemn, de-odinioară,
Fără-ochelari de aur și nici jabou plisat.

Era un crep de doliu la coada penei mele,
Hîrtia-avea pe margini îndoliat chenar ;
Am scris aceste stihuri ca să desham în ele
O ultimă-amintire-a amorului fugar.

La capătul poemei ajuns acum, în fine,
În care, ca-ntr-o groapă, eu inima mi-o pun
— Umor de cioclu, care se-ngroapă chiar pe sine —,
În loc să plîng, îmi vine să rîd ca un nebun.

Dar e-un sarcasm sinistru această veselie :
Îmi tremură condeiul la fiecare vers
Și, cînd surîd, o ploaie călduță pe hîrtie,
— A mele lacrimi grele —, tot ce am scris a șters.

II

Era în 24 decembrie și, în seara aceea, Cartierul Latin avea o înfățișare deosebită. De pe la patru după amiază, biroul Muntelui-de-Pietate, prăvăliile telalilor și ale anticarilor erau pline de o lume zgomotoasă, care venise de cu seară să ia cu asalt prăvăliile mezelarilor, grataragiilor și ale băcanilor. Băieții de prăvălie de-ar fi avut o sută de brațe ca Briareu¹ și încă nu ar fi pri-didit să servească mușteriii, care își smulgeau proviziile. Era o coadă la brutării ca în timp de foamete. Negustorii de vinuri desfăceau producția a trei recolte și unui statistician priceput i-ar fi fost greu să stabilească cifra șuncilor și a cîr-naților care se vindeau la celebrul Borel, din strada Dauphine. În acea singură seară, moș Cre-taine, zis *Petit-Pain*, adică „piinișoară“, sfîrșise optsprezece ediții din prăjiturile lui cu unt. Toată noaptea chiote zgomotoase răzbăteau din casele

¹ Gigant mitologic, fiu al Cerului și al Terrei; avea cincizeci de capete și o sută de brațe (*n. tr.*).

cu camere mobilate, ale căror ferestre erau luminate, și o atmosferă de chermesă umplea cartierul.

Se sărbătorea antica solemnități a ajunului de Crăciun.

În seara aceea, pe la orele zece, Marcel și Rodolphe se întorceau acasă, destul de triști. Traversînd strada Dauphine, zăriră o mare aglomerație în prăvălia unui cîrnățar, negustor și de alte comestibile, și se opriră o clipă la vitrine, chinuți de spectacolul ispititoarelor produse gastronomice; cei doi boemi semănau, în contemplația lor, cu acel personaj dintr-un roman spaniol, care făcea să se topească șuncile numai privindu-le.

— Asta se cheamă o curcă împănată cu trufe, spunea Marcel arătînd o magnifică pasăre, lăsînd să se vadă prin epiderma roză și străvezie, *tuberculele* perigurdine¹ cu care era umplută. Am văzut pîgîni mîncînd așa ceva fără să se pună în genunchi în fața ei, adăugă pictorul, aruncînd către curcă o privire care ar fi putut-o frige.

— Și ce spui de această modestă pulpă de berbec? adăugă Rodolphe. Ce culoare frumoasă, s-ar zice că-i abia scoasă din cîrligele cîrnățariei din tabloul lui Jordaens². Jigoul e mîncarea favorită a zeilor și a doamnei Chandelier, nașa mea.

— Uită-te puțin la peștii ăștia, reluă Marcel, arătînd niște păstrăvi, sînt cei mai abili înotători ai rasei acvatice. Aceste mici animale care par să

¹ Trufele nu sînt tubercule ci ciuperci subterane care cresc pe rădăcini de stejar. Cele mai renumite sînt cele de Périgord (*n. tr.*).

² Jacob Jordaens (1593—1678), pictor flamand (*n. tr.*).

n-aibă nici o pretenție, ar putea să-și creeze venituri făcînd acrobații ; închipuiește-ți că ăștia urcă pe curentul unui torent drept în sus, tot atît de ușor cum am primi noi o invitație sau două la un supeu. Era cît pe aci să-i înghit.

— Și, acolo acele fructe aurii, al căror frunziș seamănă cu o panoplie de săbii sălbatice, acestea se numesc ananas, mărul crețesc al tropicelor.

— Mi-e totuna în ce privește fructele, răspunse Marcel, eu prefer bucata aceea de vacă, șunca sau acea simplă șunculiță, cuirasată în aspic transparent ca chihlimbarul.

— Ai dreptate, reluă Rodolphe, șunca e prietenul omului, cînd o are. Totuși, n-aș respinge acest fazan.

— Te cred, e mîncarea capetelor încoronate.

Și cum, continuînd drumul lor, întîlniră alaiuri vesele, care se duceau acasă pentru a sărbători pe Momus, Bacchus, Comus¹ și toate mîncăcioasele divinități în *us*, se întrebă unul pe altul cine era acest senior Gamache căruia i se celebra petrecerea cu atîta abundență de merinde.

Marcel fu primul care-și aminti de asta și de sărbătoarea zilei.

— Azi e ajunul Crăciunului, spuse el.

— Ți-amintești de cel pe care l-am sărbătorit anul trecut ?

— Da, răspunse Marcel, la Momus. L-a plătit Barbemuche. Nu aș fi crezut niciodată că o femeie atît de delicată ca Phémie putea să înmagazineze atîția cîrnați.

¹ Zeități mitologice ale veseliei și petrecerii (*n. tr.*).

— Ce nenorocire că Momus ne-a închis ușa-nas ! suspină Rodolphe.

— Vai ! replică Marcel, calendarele se succed, dar nu se aseamănă.

— Ia spune, n-ai vrea să sărbătorim ajunul ? întrebă Rodolphe.

— Cu cine și cu ce ? replică pictorul.

— Cu mine, bineînțeles.

— Și cu ce bani ?

— Așteaptă puțin, spuse Rodolphe, o să intru în cafeneaua asta, unde cunosc lume care joacă gras. O să împrumut câțiva sesterți unui favorit al norocului și o să avem cu ce să stropim o sardea și un picior de porc.

— Du-te, spuse Marcel, mă chinuie o foame canină ! Te aștept aici.

Rodolphe intră în cafenea, unde cunoștea multă lume. Un domn, care câștigase trei sute de franci în zece tururi de maca, își făcu o adevărată plăcere să împrumute poetului doi franci, oferindu-i însoțiți de acea proastă dispoziție pe care ți-o dau frigurile jocului. În alt moment și în alt loc decât în jurul mesei verzi, i-ar fi împrumutat poate patruzeci de franci.

— Ei bine ? întrebă Marcel, văzîndu-l pe Rodolphe venind.

— Iată recolta, răspunse poetul arătîndu-i banii.

— O gustare și o dușcă, spuse Marcel.

Cu această modestă sumă găsiră mijlocul să-și procure pîine, vin, mezeluri, tutun, lumină și foc.

Se înapoiară în casa cu odăi mobilate, în care fiecare locuia în camere separate. Cea a lui Marcel, ceva mai mare, fu aleasă ca sală de ospăț și

prietenii făcură în comun pregătirile chiolhanului lor intim.

Dar la mica masă la care se așezaseră, lângă soba în care buștenii umezi de lemn prost de salcie ardeau fără flacără și fără căldură, veni să ia loc, comesean melancolic, fantoma trecutului dispărut.

Stătură așa cel puțin un ceas, tăcuți și gânditori, amîndoi preocupați de aceeași idee și silindu-se să se prefacă. Marcel, sparse cel dintîi tăcerea.

— Vezi, se adresă el lui Rodolphe nu e ceea ce ne-am fi dorit.

— Ce vrei să spui ? întrebă Rodolphe.

— Ei ! Doamne, replică Marcel, nu o face pe naivul cu mine, acum ! Te gîndești la ceea ce trebuia să uităm — și eu la fel — ce dracu... nu mai tăgădui.

— Ei bine ! Și...

— Ei bine, să fie pentru ultima oară. Să dăm dracului amintirile, care ne fac să nu ne placă vinul și să fim triști cînd toată lumea petrece, exclamă Marcel, făcînd aluzie la chiotele vesele ce răzbăteau din camerele vecine. Haide, să ne gîndim la altceva și să fie pentru ultima oară.

— Cam asta spunem noi mereu și totuși... observă Rodolphe, întorcîndu-se la visările lui.

— Și totuși, revenim fără încetare, reluă Marcel. Și asta vine de la faptul că în loc să căutăm cîstit uitarea, facem din toate fleacurile pretexte să rechemăm amintirile ; asta mai ales pentru că ne încăpățînăm să trăim în același mediu în care

au trăit ființele care ne-au zbuciumat atîta vreme. Sîntem robii obiceiului, mai puțin decît ai unei patimi. Trebuie să ieșim din această captivitate, în care ne istovim într-o robie ridicolă și rușinoasă. Ei bine, trecutul e trecut, trebuie să rupem legăturile care ne mai țin de el ; a venit ceasul să mergem înainte fără a mai privi înapoi ; ne-am trăit traiul tinereții, nepăsării și al paradoxurilor. Toate acestea sînt foarte frumoase, am putea face din ele un mic roman, dar această comedie a nebuniilor amoroase, această risipă de zile pierdute cu dărnicia oamenilor, care cred că au o veșnicie de cheltuit, toate acestea trebuie să aibă un deznodămînt. Cu riscul de a îndreptăți disprețul la care ne-am expune și de a ne disprețui noi înșine, nu ne mai este îngăduit să trăim multă vreme la marginea societății, la marginea vieții aproape. Pentru că, în fine, este oare viață aceea pe care o ducem ? Și această independență, această libertate de moravuri, cu care ne fălim atît, nu sînt oare niște avantaje prea mediocre ? Adevărata libertate înseamnă că te poți lipsi de altul și să trăiești prin tine însuși ; sîntem oare în această situație ? Nu ! Primul om de nimic ce ne iese-n cale, căruia nu am vrea să-i purtăm nici cinci minute numele, se răzbună de ironiile noastre și ne devine stăpîn în ziua cînd ne împrumută cinci franci, pe care ni-i dă după ce ne-a făcut să cheltuim prețul a trei sute de franci de șiretenii și de umilințe. În ce mă privește, m-am săturat. Poezia nu constă numai în dezordinea existenței, în fericirile improvizate, în amorurile care țin cît viața unei luminări, în răzvrătirile mai mult sau mai puțin

excentrice contra prejudecăților, care veșnic vor stăpîni lumea. Mai ușor răstorni o dinastie decît o deprindere, fie ea și ridicolă. Nu e destul să îmbraci un pardesiu de vară în luna decembrie ca să ai și talent ; poți fi un poet sau un artist desăvîrșit, avînd picioarele calde și mîncînd de trei ori pe zi. Orice ai zice și orice ai face, dacă vrei să ajungi la ceva trebuie să apuci mereu pe drumul locului comun. Acest discurs te miră, poate, amice Rodolphe, vei spune că-mi sfărîm idoli, mă vei numi corupt și totuși ceea ce-ți spun este expresia voinței mele sincere. Fără să-mi dau seama, s-a săvîrșit în mine o metamorfoză înceată și salvatoare ; rațiunea mi-a pătruns în minte prin efracție, dacă vrei, și poate că fără voia mea ; dar ea totuși mi-a pătruns și mi-a dovedit că eram pe un drum greșit și că ar fi ridicol și totodată primejdios să stărui. Într-adevăr, ce se va întîmpla dacă vom continua acest monoton și inutil vagabondaj ? Vom ajunge în preajma celor treizeci de ani ai noștri, necunoscuți, izolați, dezgustați de toate și de noi înșine, plini de pizmă față de cei ce îi vom vedea că și-au atins țelul, oricare ar fi el, nevoiți, pentru a trăi, să recurgem la mijloacele rușinoase ale parazitismului ; și să nu-ți închipui că-ți compun aici un tablou imaginar pe care-l invoc anume ca să te înspăimînt. Nu văd principial viitorul în negru, dar nici în roz ; văd drept. Pînă acum, existența pe care am dus-o ne era impusă, aveam scuza nevoii. Azi n-am mai fi scuzabili ; și dacă nu intrăm în viața normală, va fi că noi o voim, căci obstacolele împotriva cărora am avut de luptat nu mai există.

— Ah ! făcu Rodolphe. Unde vrei să ajungi ? Cu ce prilej și la ce bun acest rechizitoriu ?

— Mă înțelegi foarte bine, răspunse Marcel, pe același ton serios. Adineauri, la fel cu mine, te-am văzut coplesit de amintirile care te făceau să regreți timpul trecut ; te gîndeai la Mimi, cum mă gîndeam eu la Musette ; ai fi vrut, ca și mine, să ai pe iubita ta lîngă tine. Ei bine, îți spun că nici eu nici tu nu trebuie să ne mai gîndim la aceste creaturi ; că n-am fost aduși pe lume numai ca să ne jertfim existența pentru aceste Manone vulgare și că Des Grieux¹, cavalerul atît de frumos, atît de real și de poetic, nu scapă de ridicol, decît prin tinerețea lui și prin iluziile ce a știut să le păstreze. La douăzeci de ani își putea urma iubita în insule, fără a înceta să fie interesant ; dar la douăzeci și cinci de ani ar fi dat-o pe Manon afară și ar fi avut dreptate. Orice am spune, sîntem bătrîni, vezi tu, dragul meu ; am trăit prea mult și prea intens, inima ne e dogită și scoate sunete false ; nu poți scăpa nepedepsit de-a fi fost timp de trei ani îndrăgostit de o Musette sau de o Mimi. În ce mă privește totul s-a sfîrșit ; și deoarece vreau să mă despart definitiv de amintirea ei, voi arunca în foc cîteva mici lucruri care le-a lăsat la mine în diferitele-i reveniri și care, cînd dau de ele, mă silesc să mă gîndesc la ea.

Și Marcel, care se ridicase, se duse să scoată din sertarul unui scrin o cutie mică în care se găseau amintirile Musettei : un buchet ofilit, un cordon, un capăt de panglică și cîteva scrisori.

¹ E vorba de eroii romanului *Manon Lescaut* de abatele Prévost (n. tr.).

— Haide, spuse el poetului, imită-mă, dragul meu Rodolphe.

— Ei bine, fie ! exclamă acesta făcînd un efort, ai dreptate ; și eu vreau să termin cu această fată cu mîini palide.

Și, ridicîndu-se cu hotărîre, se duse să caute un mic pachet în care se aflau amintirile lui Mimi, cam de aceeași natură cu acele al căror inventar îl făcuse Marcel.

— S-a nimerit, murmură pictorul. Aceste *bibe-louri* ne vor servi să atîțăm focul care se stinge.

— Într-adevăr, adăugă Rodolphe, e aici o temperatură capabilă să facă să răsară urși albi.

— Dă-i drumul, spuse Marcel, să le ardem în duo. Uite, iată proza Musettei ; arde ca un foc de punci ; îi plăcea mult punciul. Deci, prietene Rodolphe, atenție !

Și, timp ce cîteva minute, aruncară pe rînd în focul care ardea luminos și cu zgomot, moaștele iubirilor lor apuse.

— Biata Musette, rostea încet Marcel, privind ultimul obiect ce-i mai rămăsese în mînă.

Era un buchetel ofilit, de flori de cîmp.

— Biata Musette, era totuși atît de frumoasă și mă iubea mult, nu e așa, buchetelule ? Inima ei ți-a mărturisit-o într-o zi cînd te purta la cîngătoare. Biet buchetel, ai aerul că-mi ceri să te cruț ; ei bine, da, dar cu o condiție, să nu-mi mai vorbești niciodată de ea ! Niciodată !

Și, folosindu-se de o clipă, în care credea că nu e văzut de Rodolphe, ascunse buchetul la piept.

„Cu atît mai rău, e peste puterile mele. Trișez“, gîndi pictorul.

Și cum aruncă o privire fugară către Rodolphe, îl văzu pe poet care, spre sfârșitul autodafeului său, băgă pe ascuns în buzunar, după ce o sărutase cu dragoste, o mică bonetă de noapte, care aparținuse lui Mimi.

— E tot atât de laș ca și mine, murmură Marcel.

Chiar în clipa în care Rodolphe voia să se retragă în odaia lui, ca să se culce, cineva bătu ușor, de două ori, la ușa lui Marcel.

— Cine dracu poate să vină la ora asta ? mormăi pictorul, ducându-se să deschidă.

Un țipăt de mirare îi scăpă, când deschise ușa. Era Mimi.

Cum în cameră era foarte întuneric, Rodolphe, dintru început, nu-și recunoscuse iubita ; deslușea numai o siluetă de femeie ; își închipui că era vreuna din cuceririle întâmplătoare ale prietenului său și, din discreție, se pregătea să se retragă.

— Vă deranjez ? întrebă din prag Mimi.

La auzul acestui glas, Rodolphe căzu ca trăsnet pe scaun.

— Bună seara, îi spuse Mimi, apropiindu-se de el și strângându-i mâna, pe care el i-o întinsese mașinal.

— Ce naiba te aduce aici și la ceasul ăsta ? întrebă Marcel.

— Mi-e tare frig, reluă Mimi înfiorându-se : trecind pe stradă am văzut lumină la voi și, cu toate că e prea târziu, am urcat.

Și tremura mereu ; vocea ei avea sonorități de cristal, care pătrundeau în inima lui Rodolphe ca un dangăt funebru de clopot și-l umpleau de o

spaimă lugubră ; o privi mai atent, în ascuns. Nu mai era Mimi, era spectrul ei.

Marcel o așază la colțul căminului.

Mimi surise, văzînd flacăra vie care juca voioasă în vatră.

— Vai, ce bine e ! exclamă ea, apropiîndu-și de cămin bieteile ei mîini vinete. Nu știi, domnule Marcel, de ce am venit la dumneata ?

— Desigur nu, răspunse acesta.

— Ei bine, reluă Mimi, voiam să întreb dacă nu-mi poți găsi o cameră în casa dumatăle. M-au dat afară de la hotelul meu cu camere mobilate, fiindcă datorez două chenzine și nu știu unde să mă duc.

— Drace, făcu Marcel dînd din cap, nu ne bucurăm de prea bună reputație la proprietar, și recomandarea noastră n-ar fi luată în seamă, biata mea copilă.

— Ce să fac atunci ? spuse Mimi, nu știu unde să mă duc.

— Ah ! întrebă Marcel, așadar nu mai ești vicontesă ?

— Vai, Doamne, nu, deloc !

— Dar de cînd ?

— De peste două luni.

— I-ai făcut deci mizerii tinărilor viconte ?

— Nu, zise ea, aruncînd pe furiș o privire lui Rodolphe, care se ascunsese în colțul cel mai întunecat al odăii, viconte mi-a făcut o scenă din cauza versurilor ce s-au scris pentru mine. Ne-am certat și l-am trimis la plimbare ; e un zgîrcit fără pereche, ce vrei ?

— Totuși, replică Marcel, te înțolise frumușel, după cum am văzut în ziua când te-am întâlnit.

— Ei bine ! reluă Mimi, închipuiește-ți că mi-a luat tot când am plecat și am aflat că mi-a pus lucrurile la loterie, într-o pensiune ordinară, unde mă ducea să iau masa. Și totuși e bogat băiatul ăsta și, cu toată averea lui, e zgîrcit ca un buștean necioplit și prost ca oia ; nu mă lăsa să beau vin curat și mă făcea să postesc vinerea. Mă vei crede că voia să port ciorapi de lână negri, sub pretext că se murdăresc mai puțin decît cei albi ? N-ai mai auzit așa ceva ; în fine, m-a plictisit destul. Pot spune că am trecut prin purgatoriu cu el.

— Și-ți cunoaște situația ? întrebă Marcel.

— Nu l-am revăzut și nici nu vreau să-l mai văd, replică Mimi, fac rău de mare când mă gîndesc la el. Prefer să mor de foame decît să-i cer un ban.

— Dar, continuă Marcel, de cînd l-ai părăsit nu ai stat singură.

— Ah ! exclamă Mimi cu vioiciune, te asigur că da, domnule Marcel ; am lucrat ca să trăiesc ; dar pentru că meseria de floristă nu mergea prea bine, am luat alta : pozez pentru pictori. Dacă ai de lucru, să-mi dai... adăugă ea veselă.

Și remarcînd un gest care-i scăpase lui Rodolphe, pe care nu-l pierdea din ochi cît timp vorbea cu prietenul acestuia, Mimi continuă :

— Ah ! dar nu pozez decît pentru cap și pentru mîini. Am mult de lucru și mi se datorează bani în două, trei locuri ; sper să-i primesc peste vreo două zile, dar pînă atunci aș vrea să am unde să

locuiesc. Când o să am bani, mă înapoiez la hotelul meu. Ia te uită, se întrerupse ea uitându-se la masa pe care se mai aflau cele pregătite pentru modestul ospăț, din care cei doi amici abia gustaseră, voiăți să supați ?

— Nu, spuse Marcel, nu ne e foame.

— Sînteți foarte fericiți, spuse cu naivitate Mimi.

La această vorbă, Rodolphe simți că i se strînge groaznic inima și-i făcu lui Marcel un semn, pe care acesta îl înțelese.

— De fapt, zise artistul, fiindcă ești aici, Mimi, o să împărțim împreună ce se găsește. Ne propuseseam, Rodolphe și cu mine, să sărbătorim ajunul, și apoi... dragă Doamne, ne-am luat cu altele.

— Atunci am sosit tocmai bine, spuse Mimi, aruncînd spre masa unde era mîncarea o privire aproape înfometată. Nu am cinat, dragul meu, strecură ea încet artistului, ca să nu fie auzită de Rodolphe, care-și mușca batista ca să nu izbucnească în plîns.

— Apropie-te dar, Rodolphe, spuse Marcel prietenului său, vom supa toți trei.

— Nu, se împotrivi poetul, rămînînd în colțul lui.

— Te supără, Rodolphe, că am venit aici ? îl întrebă Mimi cu blîndețe. Unde vrei să mă duc ?

— Nu, Mimi, răspunse Rodolphe, dar sufăr să te văd așa.

— E din vina mea, Rodolphe, nu mă plîng, ce-a fost a fost, nu te mai gîndi la asta, cum nu mă gîndesc nici eu. Oare nu poți fi prietenul meu, chiar dacă ai fost altceva ? Da, totuși, nu-i așa ? Ei bine, nu mai face mutre și vino să stai la masă cu noi.

Se sculă ca să-l ia de mînă, dar era atît de slăbită, încît nu putea face un pas și recăzu pe scaun.

— Căldura m-a amortit, spuse ea, nu mă pot ține pe picioare.

— Haide, îl îndemnă Marcel pe Rodolphe, vino să ne ții tovărășie.

Poetul se apropie de masă și începu să mănînce cu ei. Mimi era foarte veselă.

Cînd masa frugală se isprăvi, Marcel se adresa lui Mimi :

— Draga mea copilă, ne este imposibil să-ți dăm o cameră în casa asta.

— Trebuie dar să plec, spuse ea, încercînd să se scoale.

— Ba nu ! Ba nu ! exclamă Marcel, am un alt mijloc să orînduiesc treaba ; vei rămîne în camera mea, și eu mă voi duce să dorm cu Rodolphe.

— O să vă cam deranjați, spuse Mimi, dar n-o să țină mult : două zile.

— În felul acesta nu ne deranjează deloc, răspunse Marcel ; așa că ne-am înțeles, dumneata ești la dumneata acasă și noi, noi dormim la Rodolphe. Noapte bună, Mimi, somn ușor !

— Mulțumesc, răspunse ea, întinzînd mîna lui Marcel și lui Rodolphe care se depărtau.

— Vrei să încui ușa ? o întrebă Marcel, cînd fu lingă ușă.

— De ce ? se miră Mimi uitîndu-se la Rodolphe, nu mi-e frică.

Cînd cei doi prieteni se pomeniră singuri în odaia vecină, de pe același gang, Marcel spuse repezit lui Rodolphe :

— Ei, acum ce o să faci ?

— Păi, bîlbîi Rodolphe, nu ştiu.

— Haide, nu te mai codi, du-te la Mimi ! Dacă te întorci la ea, îţi prezic că mâine vă veţi împăca.

— Dacă s-ar fi înapoiat Musette, tu ce-ai fi făcut ? întrebă Rodolphe.

— Dacă ar fi fost Musette în camera vecină, răspunse Marcel, ei bine, sincer îţi spun că de un sfert de ceas nu mai eram aici.

— Ei bine, spuse Rodolphe, cu voi fi mai curajos ca tine ; rămîn.

— Om vedea, se îndoi Marcel, care se şi întinse în pat ; tu nu te culci ?

— Desigur, răspunse Rodolphe.

Dar în mijlocul nopţii, Marcel, deşteptîndu-se, observă că Rodolphe îl părăsise.

Dimineata, ciocăni discret la uşa camerei unde se afla Mimi.

— Intră, îl pofti ea şi, văzîndu-l, îi făcu semn să vorbească încet ca să nu-l trezească pe Rodolphe care dormea într-un fotoliu, pe care-l apropiase de pat, şi cu capul pe o pernă, alăturată de aceea a lui Mimi.

— Aţi petrecut în felul acesta toată noaptea ? întrebă Marcel mirat la culme.

— Da, răspunse tînăra femeie.

Rodolphe se deşteptă deodată şi, după ce o sărută pe Mimi, întinse mina lui Marcel, care părea din ce în ce mai surprins.

— Mă duc să caut bani pentru prînz, spuse el pictorului, iar tu vei ţine tovărăşie lui Mimi.

— Ei bine, o întrebă Marcel, cînd fură singuri, ce s-a petrecut azi-noapte ?

— Lucruri tare triste, răspunse Mimi. Rodolphe tot mă mai iubește.

— Știam.

— Da, ai vrut să-l îndepărtezi de mine, Marcel, dar nu-ți port pică, ai avut dreptate, i-am făcut destul rău acestui biet băiat.

— Dar dumneata, întrebă Marcel, îl mai iubești ?

— Ah, dacă-l iubesc ! rosti ea împreunîndu-și mîinile. Asta e chinul meu. M-am schimbat imens, bietul meu prieten, și nu mi-a trebuit prea mult timp pentru asta.

— Ei bine ! dacă te iubește, dacă îl iubești, și nu vă puteți lipsi unul de altul, împăcați-vă și încercați să rămîneți așa o dată pentru totdeauna.

— Cu neputință ! replică Mimi.

— De ce ? întrebă Marcel. Desigur că ar fi mai înțelept să vă părăsiți, dar ca să nu vă mai vedeți niciodată ar trebui să fiți la o mie de leghe unul de altul.

— Curînd voi fi chiar și mai departe.

— Ce vrei să spui ?

— Nu-i vorbi lui Rodolphe, i-ar pricinui o prea mare durere : mă voi duce pentru totdeauna.

— Dar unde ?

— Uită-te și tu, bietul meu Marcel, începu Mimi să plîngă în hohote, privește !

Și, ridicînd un colț al cearceafului, îi arătă artistului umerii, gîtul și brațele.

— Ah, Doamne ! exclamă îndurerat Marcel, biată fată !

— Nu-i așa, prietene, că nu mă înșel și că voi muri curînd ?

— Dar cum ai ajuns așa, în atît de scurtă vreme ?

— Ah ! răspunse Mimi, cu viața pe care o duc de două luni, nu e de mirare ; toate nopțile petrecute în plîns, ziua pozînd în ateliere fără foc, mîncarea proastă, amărăciunea de care eram cuprinsă ; și apoi nu știi tot : am vrut să mă otrăvesc cu apă de clor, am fost salvată, dar nu pentru multă vreme, după cum vezi. Pe lîngă asta, n-am fost niciodată prea sănătoasă ; în fine, e vina mea, dacă aș fi rămas liniștită cu Rodolphe, n-aș fi ajuns aici. Săracul de el, iată că iar i-am căzut pe cap, dar nu va fi pentru multă vreme, ultima rochie care-mi va da, va fi toată albă, bietul meu Marcel, și voi fi înmormîntată cu ea. Ah ! dacă ai ști cît sufăr, fiind sigură că voi muri ! Rodolphe știe cît sînt de bolnavă ; a stat aproape un ceas fără să scoată o vorbă, ieri, cînd mi-a văzut brațele și umerii atît de slabi ; nu o mai recunoștea pe Mimi a lui, din păcate !... Nici oglinda mea nu mă mai recunoaște. Ah ! mi-e totuna, am fost frumoasă și m-a iubit mult. Ah, Doamne ! exclamă ea, ascunzîndu-și fața în mîinile lui Marcel, bietul meu amic, te voi părăsi, și pe Rodolphe de asemenea. Ah, Doamne ! și plînsul îi sugrumă vocea.

— Haide, haide, Mimi, o îmbărbătă Marcel, nu dispera, te vei vindeca ; îți trebuie doar multă îngrijire și liniște.

— Ah, nu, protestă Mimi, s-a sfîrșit, o simt. Nu mai am puteri ; și cînd am venit aseară încoace, mi-a trebuit mai bine de un ceas ca să urc scara. Dacă aș fi dat aici de o femeie, aș fi sărit pe fereastră. De altfel el era liber, fiindcă nu mai eram împreună ; dar vezi, Marcel, eram sigură că tot mă iubește. De aceea, urmă ea izbucnind în lacrimi, de aceea n-aș vrea să mor curînd ; dar totul s-a sfîrșit. Vezi dumneata, Marcel, trebuie să fie tare bun acest biet prieten, ca să mă mai primească după tot răul care i l-am făcut. Ah ! Dumnezeu nu e drept, căci nu-mi lasă nici măcar timpul necesar de a-l face pe Rodolphe să uite răul pe care i l-am pricinuit. El nu bănuiește în ce stare sînt. N-am vrut să-l las să doarmă lîngă mine, înțelegi, fiindcă mi se pare că simt de pe-acum viermii pămîntului pîndindu-mi trupul. Am petrecut toată noaptea plîngînd și vorbind despre trecut. Ah ! cît e de trist, prietene, să ai îndărătul tău fericirea pe lîngă care ai trecut odinioară, fără ca s-o fi văzut ! Simt o văpaie în piept și, cînd îmi mișc membrele, mi se pare că sînt gata să se frîngă... Fii bun și dă-mi rochia. Vreau să dau în cărți, să văd dacă Rodolphe aduce bani. Aș vrea să iau cu voi un prînz bun, ca niciodată ; ~~asta nu mi-ar face rău~~ ; Dumnezeu nu mă poate face mai bolnavă decît sînt. Vezi, îi spuse ea lui Marcel, arătîndu-i cărțile pe care le tăiasă, uite pica. E culoarea morții. Și iată trefla, adăugă ea mai veselă. Da, vom avea bani.

Marcel nu știa ce să mai zică în fața delirului lucid al acestei creaturi, pe care o pîndeau, cum spunea dînsa, viermii mormîntului.

După un ceas, Rodolphe se înapoie. Era însoțit de Schaunard și de Gustave Colline. Muzicianul era în pardesiu de vară. Își vînduse hainele de stofă ca să-i împrumute bani lui Rodolphe, aflînd că Mimi e bolnavă. Colline, pe de altă parte, fusese să-și vîndă cărțile. Ar fi consimțit mai curînd să-și vîndă un braț sau un picior, dacă s-ar fi găsit cine să le cumpere, decît să se separe de cărțile lui. Dar Schaunard îl făcuse să înțeleagă că nimeni nu ar fi avut ce face cu brațul sau cu piciorul său.

Mimi se sili să-și reia veselia, pentru a primi pe vechii ei prieteni.

— Nu mai sînt răutăcioasă, le spuse ea, și Rodolphe m-a iertat. Dacă vrea să mă păstreze, voi purta galenți și basma, mi-e perfect egal. Hotărît lucru, mătasea nu priește sănătății mele, adăugă ea cu un surîs groaznic.

Potrivit indicațiilor lui Marcel, Rodolphe trimise după unul din prietenii lui, care tocmai fusese primit în rîndurile medicilor. Era același care îngrijise pe mica Francine. De cum sosi, îl lăsară singur cu Mimi.

Rodolphe, prevenit dinainte de Marcel, cunoștea primejdia care o pîdea pe iubita lui. După ce medicul o examină pe Mimi, îi spuse lui Rodolphe :

— Nu poți s-o ții aici. Numai o minune o poate salva. Trebuie trimisă la spital. Îi voi da o scrisoare pentru spitalul Pitié, cunosc pe un intern acolo, va fi bine îngrijită. Dacă apucă primăvara, poate că o mai scoatem din spital, dar dacă rămîne aici, în opt zile nu mai trăiește.

— Nu voi cuteza niciodată să-i propun așa ceva, șovăi Rodolphe.

— I-am spus-o eu, răspunse medicul, și acceptă. Mîine îți voi trimite biletul de internare la Pitié.

— Dragul meu, zise Mimi lui Rodolphe, medicul are dreptate, nu mă vei putea îngriji aici. La spital poate că mă vor vindeca ; trebuie să mă duci acolo. Ah ! mi-e atîta dor de viață acum, că aș consimți să-mi sfîrșesc zilele cu o mîină în foc și cu alta în a ta. De altfel, vei veni să mă vezi. Să nu-ți faci sînge rău, o să fiu bine îngrijită, mi-a spus-o acest tînăr. Ni se dă la spital pui și se face foc. În timp ce o să mă îngrijesc, tu o să lucrezi să cîștigi bani, și cînd o să fiu vindecată, o să revin să stau cu tine. Sînt mult mai încrezătoare acum. O să mă fac iar frumoasă cum am fost odinioară. Am mai fost eu pe vremuri bolnavă, cînd nu te cunoșteam, dar am fost salvată. Totuși, nu eram fericită pe vremea aceea, ar fi trebuit să mor. Acum, că te-am regăsit și că putem fi fericiți, o să fiu din nou salvată, pentru că o să mă apăr cu îndîrjire contra bolii. O să beau toate leacurile amare ce-o să mi se dea și, dacă moartea mă ia, o să fie fără voia mea. Dă-mi oglinda, mi se pare că mi-am recăpătat culorile. Da, urmă ea privindu-se în oglindă, iată frumosul meu ten care revine ; iar mîinile mele, uite-le, sînt tot atît de drăguțe, mai sărută-le, nu va fi pentru ultima oară, haide, dragul meu prieten, spuse ea, luîndu-l pe Rodolphe de gît și inundîndu-i fața cu părul ei desfăcut.

Înainte de a pleca la spital, Mimi vru ca prietenii ei, boemii, să rămână să petreacă seara cu ea.

— Faceți-mă să rîd, veselie e sănătatea mea. Posomorîtul ăla de viconte m-a îmbolnăvit. Voia să mă învețe ortografia, închipuiți-vă, ce puteam face cu ea ? Și prietenii lui, ce societate ! o adevărată ogradă de orătării și viconte printre ele, păunul. Își însemna rufe singur. Dacă o să se însoare vreodată, sînt sigură că el o să nască copii.

Nimic mai sfișietor ca veselie, aproape postumă, a acestei nefericite fete. Boemii făceau cu toții mari eforturi să-și ascundă lacrimile și să mențină convorbirea pe tonul de glumă adoptat de biata copilă, pentru care destinul țesea atît de repede pînza ultimului ei vestmînt.

În dimineața următoare, Rodolphe căpătă buletinul pentru spital. Mimi nu se putea ține pe picioare ; a fost nevoie să fie dusă pînă la trăsură. Pe drum suferi groaznic de zdruncinăturile trăsurii. În toiul acestor suferințe, ultimul lucru care moare la femei, cochetăria, mai trăia încă într-însa ; de două sau de trei ori oprise trăsura în fața prăvăliilor de noutăți, să privească galantarele.

Intrînd în sala indicată în buletin, Mimi simți o mare strîngere de inimă ; ceva îi spunea că-și va sfîrși viața între acești pereți leproși și triști. Fostosi tot ce avea în ea ca voință, spre a-și ascunde impresia lugubră care o înghețase.

Cînd fu culcată în pat, îl sărută pe Rodolphe pentru ultima oară, îi spuse adio, recomandîndu-i să vie să o vadă duminica următoare, zi de vizitare a bolnavilor.

— Miroase atât de rău aici, spuse ea, adu-mi flori, violete, se găsesc încă.

— Da, spuse Rodolphe, adio, pe duminică.

Și trase perdelele patului. Auzind pe podea pașii amantului ei care se depărta, Mimi fu subit cuprinsă de un acces de febră aproape delirant. Dădu la o parte perdelele și, aplecându-se pe jumătate în afara patului, strigă cu o voce întretăiată de lacrimi :

— Rodolphe, du-mă acasă ! vreau să plec !

Sora alergă la strigătul ei și încercă să o potolească.

— Oh ! spuse Mimi, o să mor aici !

Duminică dimineța, ziua în care îi făgăduise să o vadă, Rodolphe își aduse aminte că trebuia să-i ducă violete. Dintr-o superstiție poetică de îndrăgostit, o luă pe jos, pe o vreme oribilă să caute florile pe care i le ceruse prietena lui, în acele păduri de la Aulnay și Fontenay, unde fusese de atâtea ori cu dînsa. Această natură, atât de veselă și de voioasă sub soarele frumoaselor zile de iunie și august, el o găsi tristă și înghețată. Timp de două ceasuri bătu tufișurile acoperite de zăpadă, scormoni desigurile și buruienile cu un mic baston și izbuti să strângă cîteva fire de violete, tocmai în partea de pădure care se învecinează cu lacul Plessis, acolo unde își făceau ei popasul favorit cînd se duceau la țară.

Trecînd prin satul Chatillon, ca să se înapoieze la Paris, Rodolphe întîlni în piața bisericii cortegiul unui botez. În mulțime recunosc pe unul din prietenii săi, care era naș împreună cu o artistă de la operă.

— Ce dracu faci pe aici ? întrebă prietenul, foarte surprins să-l vadă pe Rodolphe în locul acela.

Poetul povesti ce i se întâmplase.

Tînărul, care o cunoscuse cîndva pe Mimi, fu foarte îndurerat de această întâmplare și scoase din buzunar un cornet de bomboane de împărțit la botez și i-l dădu lui Rodolphe.

— Biata Mimi, dă-i asta din partea mea și să-i spui că voi veni să o văd.

— Să te grăbești, dacă vrei să ajungi la timp, îi spuse Rodolphe, părăsindu-l.

Cînd Rodolphe sosi la spital, Mimi, care nu se putea mișca, îi sări de gît doar din ochi.

— Ah ! uite florile mele ! exclamă ea, cu surîsul dorinței împlinite.

Rodolphe îi relatează pelerinajul său în acel loc de țară care fusese raiul dragostei lor.

— Flori dragi, spuse biata fată sărutînd violetele. Și bomboanele o făcură și ele fericită.

— Nu sînt deci cu totul uitată ! Sînteți buni, voi ăștia, tinerii. Ah ! mi-s foarte dragi toți prietenii tăi, știi ? spuse ea.

Această întrevvedere fu aproape veselă. Schau-nard și Colline veniră după Rodolphe. A trebuit ca infirmierele să-i scoată de acolo, pentru că depășiseră ora de vizită.

— Adio, spuse Mimi ; pe joi, negreșit, și veniți devreme.

A doua zi, sosind seara acasă, Rodolphe primi un bilet de la un student în medicină, intern la spital, căruia îi recomandase pe bolnavă. Scrisoarea nu conținea decît aceste cuvinte :

„Prietene, am să-ți dau o veste rea : numărul 8 a murit. Azi dimineață, trecînd prin salon, am găsit patul gol.“

Rodolphe căzu pe un scaun și nu vărsă nici o lacrimă. Cînd Marcel sosi acasă seara, își găsi prietenul în aceeași stare jalnică. Cu un gest, poetul îi arată scrisoarea.

— Biata fată ! murmură Marcel.

— E curios, constată Rodolphe, nu resimt nimic dureros. Oare dragostea mea să fi murit aflînd că Mimi trebuie să moară ?

— Cine știe ? șopti pictorul.

Moartea lui Mimi provocă un mare doliu în cenacul boemei.

Peste opt zile, Rodolphe îl întîlni pe stradă pe internul care îi vestise moartea iubitei sale.

— Ah ! dragă Rodolphe, spuse acesta alergînd-i în cale, iartă-mi răul ce ți-am făcut cu zăpăceala mea.

— Ce vrei să spui ? se miră Rodolphe.

— Cum, replică internul, nu știi, n-ai mai revăzut-o ?

— Pe cine ? exclamă Rodolphe.

— Pe ea, pe Mimi.

— Cum adică ? întrebă poetul, pălînd cu totul.

— M-am înșelat. Cînd ți-am dat acea cumplită știre, am fost victima unei erori și iată cum. Am lipsit din spital două zile. Cînd am venit, făcîndu-mi vizita, am găsit patul femeii dumitale gol. Am întrebat o soră unde e bolnava și mi-a răspuns că murise peste noapte. Iată ce se întîmplase. În timpul absenței mele, Mimi fusese mutată din sală. La numărul 8, pe care-l părăsise, a fost

instalată o femeie care a murit în aceeași zi. Așa se explică greșeala pe care am comis-o. A doua zi, după ce ți-am scris, am regăsit-o pe Mimi într-un salon vecin. Absența dumitale o adusese într-o stare groaznică ; mi-a cerut să-ți predau o scrisoare, pe care am dus-o imediat acasă la dumneata.

— Ah ! Doamne ! izbucni Rodolphe, de când am crezut că Mimi era moartă, nu m-am mai dus pe acasă. Am dormit pe ici, pe colo, pe la prieteni. Mimi, deci, trăiește ! O, Doamne ! ce și-o fi închipuit că nu m-am dus s-o văd ! Biata fată ! Biata fată ! Cum e ? Când ai văzut-o ?

— Alaltăieri dimineața nu-i era nici mai rău, nici mai bine ; era foarte îngrijorată și te credea bolnav.

— Du-mă îndată la Pitié, îl rugă Rodolphe, vreau s-o văd.

— Așteaptă-mă o clipă, spuse internul când ajunseră la poarta spitalului, să cer directorului permisiunea să poți intra.

Rodolphe așteaptă un sfert de ceas în vestibul. Când internul reveni, îi luă mîna și nu-i spuse decît aceste cuvinte :

— Dragul meu, consideră adevărată scrisoarea pe care ți-am scris-o acum opt zile.

— Ce, spuse Rodolphe, rezemîndu-se de un stîlp. Mimi...

— Azi dimineață la patru.

— Du-mă la amfiteatru, spuse Rodolphe, să o văd.

— Nu mai e acolo, spuse internul. Și arătînd poetului un mare furgon ce se afla în curte, oprit

în fața unui pavilion pe care se putea citi : *Amfiteatru*, adăugă : E aici.

Era într-adevăr furgonul cu care se transportă la groapa comună cadavrele nereclamate.

— Adio, rosti Rodolphe adresându-se internului.

— Dorești să te însoțesc ? propuse acesta.

— Nu, spuse Rodolphe, plecînd. Simt nevoia să fiu singur.

RODOLPHE, 1. 2.

RODOLPHE, 1. 2.

XXIII

TINEREȚEA E SCURTĂ

La un an după moartea lui Mimi, Rodolphe și Marcel, care nu se mai despărțiseră, inaugurau printr-o petrecere intrarea lor în lumea oficială. Marcel, care, în fine, pătrunsese în Salonul anual, expusese două tablouri: unul cumpărat de un englez bogat care fusese odinioară amantul Musettei. Din produsul acestei vânzări și din cel al unei comenzi a guvernului, Marcel își lichidase în parte datoriile vechi. Își mobilase o locuință cuviincioasă și avea un atelier în regulă. Cam în aceeași vreme, Schaunard și Rodolphe ajungeau în fața publicului, care face renumele și bogăția, unul cu un album de melodii, cîntate la toate concertele, și care-i inaugura reputația, celălalt cu un volum, de care critica s-a ocupat timp de o lună. Cît despre Barbemuche, renunțase de mult la boemă. Gustave Colline primise o moștenire și se căsătorise cu o femeie bogată, dădea serate cu muzică și prăjituri.

Într-o seară, Rodolphe, așezat în fotoliul său, cu picioarele pe covorul său, îl văzu pe Marcel intrînd foarte agitat.

- Nu știi ce mi s-a întâmplat ? spuse el.
- Nu, răspunse poetul. Știu că ăm fost la tine, că erai acasă, dar nu mi s-a deschis ușa.
- Te-am auzit, într-adevăr. Dar ghicești cu cine eram ?
- De unde să știu ?
- Cu Musette, care a năvălit pe neașteptate la mine acasă.
- Musette ! Ai regăsit-o pe Musette ? se miră Rodolphe cu o nuanță de părere de rău.
- Nu te neliniști, nu e o reluare a ostilităților. Musette a venit să petreacă la mine ultima ei noapte de boemă.
- Cum așa ?
- Se mărită.
- Nu mai spune ! exclamă Rodolphe. Și cu cine, Dumnezeuule mare ?
- Cu un șef de poștă, care era tutorele ultimului ei amant, un tip ciudat, după toate aparențele. Musette i-a spus : „Scumpul meu domn, înainte de a-ți da definitiv mîna și de a merge la primărie, vreau încă opt zile de libertate. Trebuie să-mi rezolv afacerile, vreau să beau ultimul meu pahar de șampanie, să dansez ultimul meu cadril și să îmbrățișez pe amantul meu Marcel, care e un domn ca toată lumea, după cît se pare.“ Și timp de opt zile, draga de ea m-a tot căutat. Așa s-a făcut că a dat peste mine aseară, tocmai cînd mă gîndeam la ea. Ah ! dragul meu, pe scurt, am petrecut o noapte tristă : nu mai era ce a fost, dar deloc. Aveam amîndoi aerul unei copii proaste după o capodoperă ; iar eu am compus chiar, cu prilejul acestei despărțiri, o mică elegie, pe care ți-o voi boci, dacă îngădui.

Și Marcel începu să fredoneze cupletele următoare :

O rîndunică-n zbor cernit-a,
Al primăverii mesager.
Mi-a-adus aminte de iubita
Cu-acordu-i sarbăd, efemer.
Și-am stat pe gînduri ziua-ntreagă
Privind la vechiul calendar
Din anul cînd ea-mi fuse dragă
Și o rechem azi în zadar.

Nu, tinerețea nu mi-e moartă,
Nu-i moartă amintirea ta,
Și de mi-ai bate azi în poartă,
Inima mea te-ar aștepta.
Și azi, Musetto, ea palpită
Cînd, infidelo, te invoc.
Hai, vino, să gustăm, iubită,
Din pîinea noastră cu noroc.

Și-n casă, mobilele care
Ne-au fost prieteni zi de zi,
Își pun un strai de sărbătoare
La gîndul doar c-ai să revii.
Hai, vino, regăsi-vei toate
Ce-absența ta le-a-ndoliat :
Pătuțul nostru drag, și poate
Paharul ce-l goleai odat'.

Vei pune rochia albă iară
Cu care te găteai cîndva
Duminica. odinioară,
Și prin păduri vom alerga.

Sub bolta verde-n seara caldă,
Vom bea din vinu-acela pur
În care cîntul tău se scaldă
Pîn'ce se pierde în azur.

Musetta își aduse-aminte,
Cînd carnavalul s-a sfîrșit,
Că-i pasăre fără de minte :
S-a-ntors la vechiul cuib iubit.
Dar sărutînd-o pe fugară,
Rămas-am rece ca de nea :
Nu eram cel de-odinioară,
Musetta nu mai era ea.

Adio, scumpă adorată !
Te-ai stins cu ultimul amor.
Ni-e tinerețea-nmormîntată
În calendarul trecător.
Doar scormonind cenușa-aceea,
A zilelor care-au trecut,
În amintiri găsi-vom cheia,
A paradisului pierdut.

— Ei bine ! spuse Marcel după ce terminase. Ești liniștit acum ; dragostea mea pentru Musette a murit de-a binelea, deoarece *versurile* se ocupă de ea, adăugă el ironic, arătînd manuscrisul cîntecului său.

— Săracul de tine, îl compătimi Rodolphe, rațiunea ta se bate în duel cu inima ; bagă de seamă să nu o ucidă.

— S-a și făcut, răspunse pictorul, sîntem sfîrșiți, dragul meu, sîntem morți și îngropați. Tinerețea e scurtă ! Unde cinezi diseară ?

— Dacă vrei, propuse Rodolphe, vom cina cu șazeci de centime la vechiul nostru birt din strada

du Fours, acolo unde sînt farfurii de faianță țărănească și unde ne era o foame atît de cumplită după ce sfîrșeam masa.

— Nici nu mă gîndesc, replică Marcel. Consimt să contemp lu trecutul, dar printr-o sticlă de vin adevărat și așezat într-un fotoliu confortabil. Ce vrei, sînt corupt. Nu-mi mai place decît ce e bun.

20

140

Journal of the

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXI
I Cum a luat ființă cenaclul Boe-	
mei	1
II Un trimis al providenței	41
III Iubirile din păresimi	50
IV Ali-Rodolphe sau turcul de ne-	
voie	61
V Talerul lui Carol Magnul	72
VI Domnișoara Musette	83
VII Valurile Pactolului	92
VIII Cît costă o piesă de cinci franci	106
IX Violetele de la Pol	118
X Capul Furtunilor	123
XI O cafenea a Boemei.	140
XII O recepție în cercul Boemei. .	152
XIII Masa inaugurală	176
XIV Domnișoara Mimi	187
XV „Donec Gratus...”	209
XVI „Trecerea Mării Roșii”	220
XVII Toaleta grațiilor	231
XVIII Manșonul Francinei	253

XIX Fanteziile Musettei	282
XX Mimi s-a ajuns	310
XXI Romeo și Julieta	330
XXII Epilogul dragostei dintre Ro- dolphe și domnișoara Mimi . .	342
XXIII Tinerețea e scurtă	381

19 04 82 10:00 AM 100 100 100
100 100 100 100 100 100 100 100
100 100 100 100 100 100 100 100

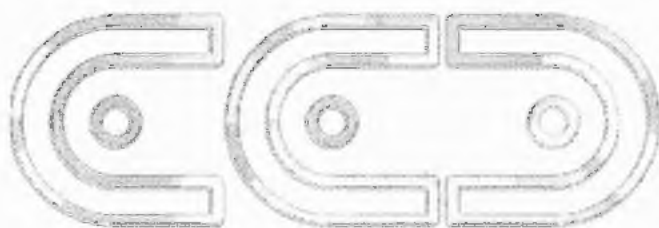
100 100 100 100 100 100 100 100

Lector : CORNELIU SIMIONESCU
Tehnoredactor : POMPILIU STATNAI

Apdrut 1972. Tiraaj 59 160 ex. Broşate 58 460 ex.
Legate $\frac{4}{6}$ 2 700 ex. Hirtie ziar de 50 g/m². For-
mat 700×920/32. Coli ed. 18,10. Coli tipar 13.
A. nr. 14 304/1972. C. Z. pentru bibliotecile mari
şi mici 84—31=59.

Tiparul executat sub comanda nr.
20 304 la Combinatul Poligrafic „Casa
Scintei”, Piaţa Scintei nr. 1, Bucu-
reşti. Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

